

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Факультет іноземної філології

Світлана Шелудченко

Алла Павлюк

Наталія Єфремова

Валентина Бойчук

Логічні засади комунікації і педагогічної риторики

Посібник

Луцьк

2024

УДК 811.111:[378:81'27

Л 69

Рекомендовано до друку науково-методичною радою Волинського національного університету імені Лесі Українки (протокол № від 2024 р.)

Рецензенти:

Мартинюк А. П. – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри іноземної та української філології Луцького національного технічного університету;

Близнюк Л. М. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри німецької філології Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Шелудченко С. Б., Павлюк А. Б., Єфремова Н. В., Бойчук В. М. Логічні засади комунікації і педагогічної риторики: посібник. Луцьк: Вежа Друк, 2024. 236 с.

Посібник для освітніх компонентів «Логічні засади комунікації» та «Педагогічна риторика» містить увесь комплекс матеріалів, зокрема тематичний глосарій, тези лекцій (в схемах, рисунках, цитатах), алгоритм логіко-риторичного аналізу промови, зразки класичних та сучасних промов та приклади їх аналізу.

Для студентів денної та заочної форм навчання першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти факультету іноземної філології Волинського національного університету імені Лесі Українки.

УДК 811.111:[378:81'27

Л 69

© Шелудченко С. Б., Павлюк А. Б.,
Єфремова Н. В., Бойчук В. М., 2024

© Волинський національний
університет імені Лесі Українки, 2024

ЗМІСТ

<i>Передмова</i>	5
1. Глосарій	6
2. Тези лекцій за темами	43
2.1. Тема 1. Поняття логіки. Історія становлення логіки як науки ...	43
2.2. Тема 2. Мислення, мова та комунікація	52
2.3. Тема 3. Логіка стародавнього світу	57
2.4. Тема 4. Становлення логіки як науки в епохи Середньовіччя, Відродження, Нового часу	65
2.5. Тема 5. Логіка як наука в Україні. Парадигми логіки	79
2.6. Тема 6. Аналіз питань і відповідей з погляду логіки. Феномен парадоксу в логіці	87
2.7. Тема 7. Риторика освітнього процесу як запорука успіху навчання. Переконавання та навіювання	94
2.8. Тема 8. Понятійний апарат логічного комунікативного висловлювання	108
2.9. Тема 9. Характеристика суджень як феномену в логіці.....	119
2.10. Тема 10. Умовивід як комунікативно-логічний феномен	123
2.11. Тема 11. Логічна аргументація як основа комунікативного висловлення	130
3. Розгорнутий план-схема аналізу промови	136
4. Зразки промов для аналізу	148
4.1. «Прощальна» («золота») промова Єлизавети I	148
4.2. Промова Карла I на ешафоті	150
4.3. «Прощальне послання» Джорджа Вашингтона.....	152
4.4. Промова Махатми Ганді у Варанасі	154
4.5. Промова Михайла Грушевського під час похорону полеглих захисників Крут	156
4.6. Промова Марії Кюрі у Вассарському коледжі, Нью-Йорк	157
4.7. Воєнне послання нації Франкліна Делано Рузвельта	159
4.8. Промова Вінстона Леонарда Спенсера Черчилля в Палаті громад з нагоди формування нового уряду Великобританії	161
4.9. Виступ Маршалла Джорджа Кетлета у Гарвардському університеті	163
4.10. «Я бачив землю обітовану» (Промова Мартіна Лютера Кінга) .	166
4.11. Промови лауреатів премії фундації Антоновичів: Ліна Костенко в Джорджтаунському університеті	168
4.12. Промова Стіва Джобса на врученні дипломів у коледжі Рід ...	172
4.13. Промова-звернення Студентської ради до абітурієнтів	175
4.14. Промова Джоан Роулінг перед випускниками Гарварду	177
4.15. Створіть світ, в якому у кожного є почуття мети. Промова Марка Цукерберга випускникам Гарварду	179
4.16. Вітальна промова ректора Українсько-американського	

	університету Конкордія	182
4.17.	Промова Сергія Жадана на відкритті 26 Львівського міжнародного <i>BookForum</i>	185
4.18.	Виступ Президента Байдена щодо об'єднання зусиль вільного світу, спрямованих на підтримку народу України	188
4.19.	Звернення Президента України з нагоди Дня перемоги над нацизмом у Другій світовій війні	191
4.20.	Десять причин, чому Україна має перемогти – Тімоті Снайдер	193
4.21.	У політиці ніхто не незамінний. Прощальна промова Бориса Джонсона	196
4.22.	Промова Ліни Костенко на церемонії вручення відзнаки національного ордена Почесного легіону	198
4.23.	Звернення короля Чарльза III до нації та країн Співдружності .	200
4.24.	Промова Всесвятішого Вселенського Патріарха Варфоломія на Всесвітньому політичному форумі в Абу-Дабі	203
4.25.	Новорічне привітання Президента України Володимира Зеленського	205
4.26.	Виступ першої леді України в Конгресі США.....	208
4.27.	Виступ Президентки Європейської комісії Урсули фон дер Ляєн у Верховній Раді України	210
4.28.	Промова Олександри Матвійчук на врученні Нобелівської премії миру	213
4.29.	Промова-звернення засновника <i>Музею Становлення Української Нації</i> Валерія Галана	216
4.30.	Промова української письменниці Галини Крук на відкритті великого поетичного фестивалю у Берліні	219
5.	Приклад логіко-риторичного аналізу першої інавгураційної промови Джорджа Вашингтона	221
	<i>Перелік бібліографічних джерел.....</i>	232

ПЕРЕДМОВА

Посібник із освітніх компонентів «Логічні засади комунікації» та вибіркового освітнього компонента «Педагогічна риторика» призначено для здобувачів вищої освіти денної та заочної форм навчання першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти спеціальності «014 Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література)» факультету іноземної філології Волинського національного університету імені Лесі Українки та студентів інших закладів вищої освіти, зацікавлених запропонованою тематикою.

Метою посібника всебічне та вичерпне висвітлення тем в галузі логіки та риторики. Посібник містить глосарій, тези лекцій в схемах, таблицях, цитатах та план-схему для поетапного аналізу промови. З метою закріплення теоретичного матеріалу подано зразки промов. Промови є різноманітними, подані в хронологічному порядку від 1601 року до сьогодення. Подані промови ілюструють і золоті зразки ораторського мистецтва, і риторичні приклади сучасності. Алгоритм аналізу промови проілюстровано зразком.

Вагомим є те, що посібник повністю відповідає тематичному наповненню лекційного курсу нормативного освітнього компонента «Логічні засади комунікації» і вибіркового освітнього компонента «Педагогічна риторика» а тому використання матеріалів сприяє повторенню та узагальненню матеріалу, що стосується педагогічної риторики: стилів і жанрів педагогічного красномовства; риторичного канону у педагогічному дискурсі; мовленнєвих стратегій і тактик в риторичній діяльності педагога; особливостей педагогічного діалогу в різних навчальних ситуаціях; риторичних засобів та їхньої ролі в усному мовленні вчителів іноземної мови; та комунікативної логіки, а саме, логічних основ аналізу природної мови; структури основних форм абстрактного мислення та логічних форм вербальної комунікації; вимог формально-логічних законів, дотримання яких визначає логічну правильність висловлення; правил виконання логічних операцій над поняттями, висловленнями та умовиводами; правил побудови коректних запитань та адекватних відповідей під час обговорення й вирішення професійних проблем.

1) ГЛОСАРІЙ

Аа

<i>абстрагування</i>	виділення одних властивостей об'єкта мислення серед інших; логічний прийом, за допомогою якого ми виділяємо істотні властивості предметів, явищ і відокремлюємо їх від неістотних, другорядних
<i>абстрактне поняття</i>	поняття, в якому мислиться ознака, ізольована від її носія
<i>авторська позиція</i>	точка зору, ідея, яку проводить або відстоює промовець або автор статті
<i>адаптування матеріалу</i>	пристосування матеріалу, який заплановано використовувати у промові, до можливостей сприйняття, інтелектуальних здібностей та інтересів слухацької аудиторії, що є передумовою того, що публіка конструктивно відреагує на виступ оратора і мети промови буде досягнуто
<i>академічне красномовство</i>	один з найдавніших видів ораторського мистецтва, зокрема у риторичній традиції слов'ян; просвітницька діяльність Ярослава Мудрого, князя Володимира та багатьох інших видатних діячів культури заклала основи академічного красномовства
<i>аксіома</i>	твердження, яке не потребує доведення; самоочевидна істина (наприклад: «Після весни настає літо»)
<i>актуальність (промови)</i>	відповідність теми та змісту промови інтересам аудиторії
<i>алегорія</i>	один з тропів, сутність якого полягає у втіленні певної риси чи явища в конкретному образі, при цьому значення алегоричного образу стає зрозумілим з контексту (наприклад, образ лисиці може бути алегоричним втіленням хитрості)
<i>алетична логіка</i>	множина модальних систем (теорій), створених на підставі алетичних модальностей «необхідно», «можливо», «дійсно», «випадково» засобами формалізованої мови
<i>алетична модальність</i>	модальність, що детермінується з погляду

	об'єктивних законів природи, суспільства й логічних законів
альтернатива	вибір однієї з двох взаємовиключних можливостей
аналіз	розчленування об'єкта мислення як цілого на частини за допомогою зовнішніх або внутрішніх дій чи операцій
аналіз риторичний	вид філологічного аналізу мовних творів; засіб самоконтролю, редагування
анотація	примітка, коментар до тексту; короткий виклад змісту книги, статті, і т. п.
антиномія	(суперечність закону самому собі) поєднання обопільних суперечних висловлювань про предмет, які припускають однаково переконливі логічні обґрунтування; неусувна суперечність, що мислиться в ідеї чи законі й виявляється за спроби її доказового формулювання
антиномії Канта	чотири антиномії німецького філософа сформульовані у «Критиці чистого розуму» та побудовані як два суперечливі висловлювання (ствердження та його заперечення), що за змістом виражають космологічні ідеї
антитеза	протилежність, протиставлення; стилістичний прийом, що полягає у зіставленні протилежних образів і понять
аподиктичне висловлювання	переконливе висловлювання, що виражає закон, закономірність існування чогось або необхідність виникнення чогось за певних умов; необхідність здійснення певних дій
апорія	висловлювання, що суперечить стійким поглядам і звичним уявленням людей чи навіть здоровому глузду і, відповідно, визначається як проблема, яку потрібно вирішити
аргументація	сукупність аргументів, використаних для аргументування
аргументи	положення, з допомогою яких робиться спроба обґрунтувати істинність тези
аргументування	процес надання аргументів, доводів, підтверджень, свідчень, доказів на користь виправданості й істинності погляду на якесь питання чи проблему
артикуляція	положення органів людського організму, потрібне для вимови певного звука; робота

<i>асерторичне висловлювання</i>	органів мовлення, спрямована на утворення звуків
<i>асоціаністська теорія</i>	висловлювання дійсності, яке виражає знання про те, що відбулося або відбувається насправді
<i>атрибутивне судження</i>	теорія, в основу якої покладено поняття асоціації, яка розумілась як зв'язок між елементами психічної діяльності – відчуттями, уявленнями та поняттями, які виникають під впливом повторення їх поєднань у часі та просторі
<i>аудиторія</i>	судження, у якому стверджується або заперечується належність предмету визначеної властивості чи ознаки
<i>аутотренінг</i>	сукупність слухачів, присутніх під час виступу оратора; те саме, що <i>публіка</i>
<i>афоризм</i>	комплекс спеціальних вправ, заснованих на самонавіювання та використовуваних людиною для управління власними психічними станами та поведінкою.
	глибока узагальнююча думка, яка має лаконічну, відточену мовну форму
	
<i>багатозначна логіка</i>	напрямок досліджень сучасної некласичної логіки; формально-логічна система (теорія), в межах якої висловлюванням надають понад два істинних значення ($\lambda > 2$), тобто вводять додаткове значення істинності, що має семантичну або математичну (числову) інтерпретацію
<i>багатство мовлення</i>	багатство змісту та багатий вибір мовних засобів: різноманітність лексики, синтаксичних конструкцій; в усному варіанті – різноманітність інтонації, володіння голосом, паузи та ін.
<i>безвідносне поняття</i>	поняття, що відображає предмет, з існуванням якого не пов'язується необхідне існування будь-яких інших предметів
<i>бесіда</i>	форма спілкування, що полягає в обміні думками, почуттями між двома чи більше

<i>бібліографія</i>	людьми найбільш повний список книг за певною темою чи галуззю науки, наприклад, бібліографія до статті чи дисертації
<i>буддизм</i>	релігія, що виникла в Індії в VI ст. до н. е. і була названа за іменем свого легендарного засновника Будди
<i>Vv</i>	
<i>вайшешика</i>	теорія пізнання, що вказує на чотири види правильного і чотири роди помилкового пізнання, а істину дають сприйняття, логічний висновок (умовивід), пам'ять та інтуїція
<i>вербальний вигук гіпотеза (емоційна, довільних вигуків)</i>	усний, словесний започаткована епікурейцями Давньої Греції (IV–III ст. до н. е.), які вважали, що виникнення мов зумовлене природною потребою людини виражати звуками свій душевний стан
<i>виразне читання</i>	читання напам'ять або за книгою, яке правильно передає зміст тексту з чіткою дикцією і вимовою звуків, слів, достатньою гучністю, вмінням виділити логічно важливе у тексті, правильною інтонацією, вмінням передати почуття
<i>виразність (експресивність)</i>	якість мовлення, що відрізняється від звичайного, нейтрального мовлення образністю, емоційною забарвленістю
<i>висловлювання</i>	одиниця повідомлення, що має смислову цілісність
<i>висловлювання випадковості</i>	висловлювання, що виражає певне припущення про такі явища, процеси, події, які можуть відбутися або не відбутися в реальному світі
<i>висловлювання можливості</i>	гіпотетичне, проблематичне висловлювання, що виражає можливість виникнення чогось, відбуття певної події за певних умов
<i>висновок</i>	остаточна думка про що-небудь, логічний підсумок, зроблений на основі спостережень, міркувань або розгляду певних фактів
<i>висота голосу</i>	слухове відчуття частоти акустичних

	коливань та один із засобів виразності усного мовлення
<i>відповідь</i>	це судження, яке дає інформацію, про яку йдеться в питанні
<i>віра</i>	1) особиста суб'єктивна думка (погляд), яка може бути істинною і хибною; 2) суб'єктивна впевненість в існування того, що нам ще точно невідомо; 3) суб'єктивна впевненість у правоті (істинності) певних ідей, гіпотез, версій, котрі ще не мають суворого логічного доведення в певний момент часу
<i>внутрішнє мовлення</i>	підготовка до усного або письмового мовлення; діалог із самим собою

Гг

<i>гіпербола</i>	перебільшення; стилістична фігура, в якій навмисно перебільшено певну ознаку з метою надати зображуваному більшій виразності, загостреності
<i>гіпотеза</i>	проблематичне знання (у широкому значенні); припущення; ідея, що дає змогу об'єднати деяку сукупність знань у систему знання
<i>гіпотеза соціального договору</i>	пов'язана з полемікою щодо того, як речі дістали свої назви, тобто є розвитком учення Демокріта й Аристотеля про умовність, довільність назв (назви за домовленістю)
<i>гіпотеза трудових вигуків</i>	запроваджена Людвігом Нуаре (1829–1889), за підтримки Карла Бюхер (1847–1930), обстоює думку, що інстинктивні вигуки супроводжували колективні трудові дії, а первісна мова була набором дієслівних коренів
<i>гносеологія</i>	вчення про процес пізнання, про джерела, можливості та засоби пізнання; теорія пізнання
<i>гнучкість голосу</i>	здатність швидко і невимушено переходити з однієї висоти на іншу, з гучного звучання на тихе, з одного тембру на інший
<i>голос</i>	звук, що утворюється при проходженні повітря між вібруючими голосовими зв'язками і вважається основним звуковим

<i>гомилетика</i>	засобом успішої промови богословська наука; пояснює теорію церковної співбесіди, пастирського проповідування слова Божого, історію проповідницької літератури, визначає цілі проповіді, надає практичні рекомендації, поради через «уроки віри й благочестя»
<i>градація</i>	стилістична фігура, що полягає в такому розташуванні частин висловлювання (слів, частин речення), коли кожна наступна містить у собі посилення (послаблення) смислового чи емоційно-експресивного значення; є градація висхідна і спадна
	
<i>двозначна логіка</i>	формально-логічна система (теорія), створена на підставі принципу двозначності, що означає: певному висловлюванню А можна надати лише одне з двох значень істинності: 1) «істинне» (і), 2) «хибне» (х)
<i>дебати</i>	організоване публічне обговорення питань, під час якого учасники викладають власні ідеї, програми, погляди на вирішення важливих громадських та державних проблем
<i>дедуктивний умовивід</i>	(від латинського слова deductio – виведення) називається умовивід, в якому перехід від загального знання до часткового є логічно необхідним
<i>дедукція</i>	1) принцип переходу від загального до часткового; 2) логічний висновок від загального судження до часткового (або менш загального) висновків
<i>декламація</i>	читання прози або віршів в голос
<i>демократичний діалог</i>	складний соціальний феномен; будучи інтердисциплінарним, він вимагає комплексного, системного вивчення, співпраці різних наук – логіки, філософії, мовознавства, психології, етики, педагогіки
<i>деонтична модальність</i>	модальність з погляду прийнятних у суспільстві правових і моральних норм

<i>дефініція</i>	стисле логічне визначення, яке містить у собі найістотніші ознаки визначуваного поняття
<i>дикція</i>	ступінь виразності в мовленні, чіткість вимовляння звуків відповідно до норм певної мови. Правильна дикція – одна з передумов успіху оратора, бо від неї залежить те, як слухачі сприймуть інформацію
<i>дилема</i>	логічне судження з двома виставленими протилежними положеннями, що суперечать одне одному і виключають можливість третього
<i>дипломатичне красномовство</i>	мистецтво, що розвивається у державах, які проводять активну державотворчу політику, і включає в себе такі два основні види: промова на міжнародній конференції; промова в процесі дипломатичного акту
<i>дискурсивне мислення</i>	розгорнуте в часі міркування за допомогою умовиводів – способів логічного зв'язку суджень
<i>дискусія</i>	форма колективного обговорення, мета якої виявити істину через зіставлення різних поглядів, правильне розв'язання проблеми
<i>диспозиція</i>	один з етапів роботи над промовою, на якому формулюють основні поняття про предмет виступу, підбирають матеріал і знаходять для нього місце у структурі промови, продумують композицію ораторського твору
<i>диспут</i>	публічний спір на наукову, літературну та ін. теми
<i>дифірамб</i>	1) давньогрецький гімн на честь Діоніса; 2) нестримне вихваляння будь-кого
<i>дихання оратора</i>	спосіб, яким промовець вдихає та видихає повітря під час виступу, що впливає на звучання промови, зокрема йдеться про силу голосу, якість звуку, артикуляції тощо.
<i>дихотомія</i>	послідовне ділення цілого на дві частини, потім кожної частини знову на дві і т. д.
<i>діалог</i>	обмін інформацією, у якому беруть участь двоє учасників, висловлення (репліки) одного змінюються висловленнями (репліками) іншого
<i>діалогізм</i>	універсальна властивість взаємодії людей, яка викликана їх потребами та спільною діяльністю
<i>діатриба</i>	історична форма діалогу – різка, прискіплива мова із нападками особистого характеру, що за тоном нагадувала уїдливу пародію

ділове мовлення	вид усного або письмового мовлення, що використовується в ділових доповідях при складанні документів; відрізняється високою точністю, суворою юридичною обґрунтованістю, повною відсутністю засобів мовної виразності, експресії
доведення	завжди правильне міркування, в якому відношення між засновками і висновком є відношенням логічного слідування (такі міркування називають демонстративними), де аргументами виступають достовірні твердження (різного роду визначення, аксіоми і постулати, закони науки, інші твердження, істинність яких доведена раніше, твердження, що фіксують очевидні факти)
додавання понять	операція з обсягами понять, яка полягає в об'єднанні двох або кількох множин, що становлять обсяги відповідних понять, в одну множину
доказ	незаперечний довід або факт, який підтверджує істинність чого-небудь; підтвердження
доктрина	1) вчення, наукова або філософська ідея; 2) керівний політичний принцип; 3) у риторичі Цицерона – знання
доповідь	прилюдне офіційне повідомлення на певну тему, в якому відображено суть певної проблеми чи результати дослідження, проведеного з якогось питання (наукового, політичного, юридичного та ін.)
доповнювальне запитання («що-запитання»)	запитання, що вимагає отримання у відповіді додаткового знання (інформації) стосовно предмета міркувань
дорадча промова	промова, яка стосується суспільних чи особистих справ і містить поради, пропозиції, заохочення до певних думок або дій
допеп	влучний, кмітливий вислів із гумористичним відтінком, використання якого в ораторському мовленні привертає увагу слухачів, робить виступ цікавішим і динамічнішим
доцільність мовлення	відповідність мовлення поставленій меті, чому сприяють чітке усвідомлення мети виступу, продуманий зміст мовлення, добре орієнтування в темі промови, вдалий підбір

Ее

евристичної (сократичної) бесіди метод

один з основних методів наукового дослідження, в якому вивчення явищ відбувається за допомогою доцільно вибраних або штучно створених умов

Езопівська мова

замасковане висловлення власних думок, іносказання; мовлення, сповнене недомовок та натяків, засобами якого виступають алегорія, іронія, алюзія (від імені давньогрецького байкаря Езопа)

експеримент

метод навчання чи спілкування з аудиторією, за якого завдяки низці взаємопов'язаних питань слухачів підводять до відповіді на головне питання, допомагають зробити ширший висновок щодо певної проблеми (назва від імені Сократа, який під час бесід з учнями прагнув спростувати їхні помилкові думки, не стверджуючи прямо власний погляд, а підводячи слухача до певних висновків серією відповідно поставлених запитань)

експресивність

яскравість прояву почуттів та емоцій; підвищена виразність твору (промови), створена за допомогою художніх та риторичних засобів, що в публічному мовленні є позитивною властивістю промови та виступу оратора, оскільки робить їх більш жвавими й динамічними

експресія

сила вияву певних почуттів, емоцій, а також виразність тексту, створена різноманітними засобами мови, зокрема фігурами, тропами

експромт

у риторичній промові, складена безпосередньо у процесі виголошення, без попередньої підготовки, що вимагає від промовця певного досвіду складання та виголошення промов, упевненості в собі, кмітливості (те саме, що *імпровізація*)

екстенціональний контекст

контекст, в якому важливі тільки денотати мовних виразів, котрі до нього входять

екстраполяція

різновид індукції, аналогії та узагальнення в їх взаємозв'язку, що полягає у поширенні якісних характеристик з однієї предметної галузі на іншу, з минулого і сучасного на майбутнє; кількісних характеристик однієї галузі предметів на іншу, одного агрегату на інший на підставі спеціально розроблених для цієї мети методів; деякого рівняння на інші предметні галузі у межах однієї науки або на інші галузі знання, що пов'язане з їх певною модифікацією (метод математичної індукції)

елімінативна індукція

система умовиводів, в якій висновки про причину досліджуваних явищ будуються шляхом виявлення обставин, які підтверджують, і виключення обставин, не задовольняючих властивостям причинного зв'язку

елокуція

один з розділів класичної риторики, який вивчає виразність промов і їх мовне оформлення, а саме питання правильності, доречності, виразності, змістовності, точності мовлення оратора, використання у промовах оптимальних мовних засобів

емоційна (емоційно забарвлена) лексика

слова, у значенні яких виявлено оцінний компонент, які передають позитивну чи негативну оцінку, почуття та переживання («жаль», «любий», «дратуватися»), характеризують людей чи істот («сонечко», «красунчик», «негідник», «свиня»), містять оцінку певної дії чи процесу («базікає», «плетуться»), вигуки («Ох!», «Ой!», «Ого!») та ін., які у публічному мовленні привертають увагу аудиторії, однак повинні бути адекватними ситуації, темі та меті промови

емоційні жести

жести, які виявляють різноманітні емоції людини (наприклад, знизування плечима підкреслює сумнів чи непевність, розведення рук – здивування, удар кулаком по столу – гнів) та у поєднанні з мімікою та інтонацією посилюють експресивність промови

емоційність

схильність людини до переживання та яскравого вираження емоцій, збудженість, що є радше позитивною властивістю оратора, вона робить виступ більш жвавим і динамічним

<i>емоція</i>	переживання людиною свого ставлення до дійсності, до особистого й навколишнього життя; душевне переживання, почуття людини
<i>емпіризм</i>	напрямок у філософії, який єдиним джерелом пізнання вважає чуттєве сприймання і досвід, а значення теоретичних узагальнень і логічного мислення недооцінює або зовсім заперечує
<i>емпіричний емфаза</i>	одна з риторичних фігур, емоційне та експресивне виділення певної частини висловлювання чи окремого слова за допомогою інтонації, повторень, порядку слів тощо (наприклад: «Нам потрібно працювати, працювати і ще раз працювати!», де «працювати» виділено повторенням, а в усному мовленні – також інтонаційно)
<i>емфатичний наголос</i>	експресивне, емоційне виділення певної частини висловлення (групи слів, одного слова або його частини), що виявляється в подовженні голосних (інколи приголосних) звуків, яке супроводжує своєрідна інтонація, що підсилює експресивність мовлення, виявляє емоційний стан промовця
<i>епідейктична промова</i>	урочиста промова, що стосується певної особи, події, явища й містить оцінний компонент (вітальна, застільна промови, епітафія та інші промови, що містять похвальний компонент, а також викривальні промови, що засуджують когось чи щось)
<i>епістемічна логіка</i>	(грец. – знання) розділ модальної логіки, який досліджує міркування, в структурі котрих відокремлюються висловлювання з епістемічними модальностями «знає», «вважає», «вірує», «думає», «відомо», «доведено», «підтверджується», «сумнівається», «переконаний» і под.
<i>епістемічна модальність</i>	модальність з погляду закономірностей пізнання об'єктивного світу
<i>епітафія</i>	короткий текст на честь померлої особи, викарбуваний на надгробній плиті, а також надгробна промова
<i>епітет</i>	один з основних тропів, художнє, образне означення, що підкреслює характерну рису, визначальну якість явища, предмета, поняття,

<i>еристика</i>	дії підрозділ риторики, який вивчає правила та прийоми сперечання та досліджує види суперечок, етапи їх ведення, способи доводити власну думку та спростовувати позицію суперника, типові помилки під час сперечання, типи аргументів та ін.
<i>етика</i>	наука про мораль, її походження, розвиток і роль у суспільному та особистому житті людей
<i>етос</i>	одна з основних категорій класичної риторики, зразкова суспільна й особиста морально-етична поведінка оратора, що потрібна для того, аби мати змогу впливати на слухачів і переконувати їх
<i>ефективність промови</i>	результат від виголошеної промови, який повністю або частково відповідає очікуванням оратора; реакція аудиторії, яка свідчить про те, що мети промови вдалося досягти (наприклад, у разі закличної промови слухачів вдалося переконати здійснити певні дії, у разі розважальної промови – розвеселити тощо)
	
<i>жанр красномовства</i>	тип промови, для якого характерний специфічний зміст, а також особливості й обставини виголошення
<i>жест</i>	один з невербальних засобів спілкування, рух людського тіла або його частин (здебільшого рук), який передає певну інформацію, виражає емоції
<i>жестикулювання</i>	процес використання жестів для виразності мови або виявлення емоцій, який завжди загострює увагу слухачів, адже в людській свідомості закладена сприйнятливність до жестів руками
<i>жести-наголошення</i>	короткі, прості рухи рук, які зазвичай співпадають із логічним або емфатичним наголосом та які люди здебільшого використовують мимовільно; під час ораторської практики їх не варто надмірно

контролювати, адже вони підсилюють виразність мовлення

Зз

загальне поняття

поняття, в якому мислиться два чи більше предметів

заклична промова

один з типів промов у межах агітаційного красномовства, метою якої є спонукати слухачів до певних дій, заохочувати їх щось зробити (наприклад, промовець може заохочувати аудиторію кинути палити, взяти участь у роботі на громадських засадах чи придбати певний продукт або послугу)

заключення

завершальна композиційна частина мовного твору, що містить висновки, відповіді на запитання, постановку нових завдань

закон виключеного третього

із двох суперечливих суджень про один і той же предмет, в один і той же час і в одному і тому ж відношенні одне неодмінно істинне, друге хибне, третього бути не може

закон виключеного четвертого

висловлювання А є або істинним, або хибним, або невизначеним (нейтральним)

закон достатньої підстави

достовірною треба вважати тільки ту думку, істинність якої достатньо обґрунтована

закон суперечності

два протилежні висловлювання не є одночасно істинними; у крайньому разі одне з них неодмінно хибне

закон тотожності

будь-яка думка про предмет у процесі даного міркування тотожна сама собі, скільки б разів вона не повторювалась

закони риторики

основні закономірності риторичної діяльності, які визначають її ефективність (концептуальний, моделювання аудиторії, стратегічний, тактичний, ефективної комунікації та системно-аналітичний закон)

заперечення риторичне

одна з риторичних фігур, заперечення, що має форму відповіді на ймовірне припущення, зауваження опонентів або як засіб привернути увагу до чогось; ствердження у формі заперечення (наприклад: «Не думайте, наші кроки – не спроба заперечити примирення»),

запитання	«Провокаціям у місті не бувати!») форма виразу думок, коли суб'єкт х хоче уточнити та доповнити відоме йому знання (інформацію) про певний об'єкт пізнання або отримати нове знання (нову інформацію); визначити істинність отриманого знання
запитання риторичне	одна з риторичних фігур, запитання, що не потребує відповіді, адже відповідь або і так відома слухачам, або знайти її важко чи неможливо
засновки	раніше відомі судження, на підставі яких робиться висновок
збірне поняття	поняття, в якому кожен елемент обсягу є сукупністю відносно самостійних предметів, що мисляться як один предмет
звертання	словесна формула, яка називає тих, до кого звернена промова, з якої зазвичай починається вступ і яка сигналізує слухачам про те, що сказане буде звернене до них і стосуватиметься саме їх
звертання риторичне	одна з риторичних фігур, звертання, що адресоване відсутнім в аудиторії особам, неживим предметам, абстрактним поняттям і яке часто містить ще й оцінку характеристики, виявляє ставлення промовця до об'єкта звертання (наприклад: «Душе моя!», «Прекрасна наша земле!»)
звуконаслідувальна гіпотеза	гіпотеза започаткована ще Демокритом і Платоном, полягає в тому, що мова виникла шляхом наслідування людиною звуків природи
звукосимволічна гіпотеза	теорія, в основу якої покладено звукосимволізм, установлює певний прямий зв'язок між почуттями й емоціями людини і звуками
зміст поняття	сукупність істотних і загальних ознак, які в ньому мисляться
зміст промови	те, що викладено у промові; те, про що у ній ідеться, тобто тема, ідея, згадані факти, приклади, висловлені міркування автора тощо
зовнішнє мовлення	мовлення для інших, матеріалізоване у вигляді акустичних чи графічних комплексів
зоровий (візуальний) контакт	один із засобів активізації уваги аудиторії, за якого погляд оратора спрямований на аудиторію загалом і в ході виступу затримується на кожному з присутніх

<i>ідеал</i>	поняття про досконалість
<i>ідеалізація</i>	один з видів абстрагування, в результаті якого створюються поняття ідеалізованих (ідеальних) об'єктів
<i>ідея промови</i>	головна думка, яка тисло виражає зміст промови; переконання, яке автор промови прагне донести до слухачів
<i>«ідоли печери»</i>	це помилкові відображення дійсності, які виникають внаслідок надмірної схильності людей або до старих істин, або до нових відкриттів
<i>«ідоли ринку»</i>	це труднощі пізнання, які виникають у результаті некритичного, поверхового ставлення до функції, значення і природи слова
<i>«ідоли роду»</i>	це спотворення, які виникають у результаті намагання людини наділити речі та явища природи власними якостями
<i>«ідоли театру»</i>	хибні твердження, які обґрунтовуються посиленнями на авторитети
<i>ілюстративні, або зображальні, жести</i>	жести, за допомогою яких промовець частково зображає те, про що йдеться, і які найчастіше трапляються під час описування явищ, подій, предметів (наприклад, оратор говорить про велику кількість чогось, водночас тримаючи дві руки витягненими паралельно перед собою на значній відстані, або описує висоту, піднімаючи витягнуту руку над головою)
<i>імідж оратора</i>	уявлення, думка про оратора, яке складається в аудиторії у результаті його виступу і складається із зовнішнього образу (вигляд оратора, його міміка, жести, поза) та внутрішнього образу (вміння промовця спілкуватися, володіти мовою, риси характеру тощо)
<i>імітація</i>	наслідування, копія, підробка
<i>імпровізація</i>	у риториці промова, складена безпосередньо у процесі виголошення (те саме, що <i>експромт</i>)
<i>імпровізування</i>	у риториці виголошення промови без

<i>ім'я</i>		попередньої підготовки, експромтом вираз природної чи штучної, формалізованої мови, що позначає окремий предмет чи клас предметів
<i>інвенція</i>		образ будь-кого, який цілеспрямовано формується і покликаний надати емоційно-психологічний вплив на оточуючих
<i>інверсія</i>		мовленнєвий зворот, який полягає в умисній, стилістично виправданій зміні прямого порядку слів, що надає фразі особливого стилістичного забарвлення, посилює смислову значущість слів
<i>інгеніум</i> <i>індивідуальний</i> <i>оратора</i>	<i>стиль</i>	природний талант, здібності притаманні певному промовцеві характерні риси виголошення промов, типові засоби образності, невербальні засоби спілкування, які він вживає під час виступів
<i>індуктивний метод викладу</i>		метод викладу матеріалу в промові, за якого розповідь ведуть від конкретного до загального, для чого спершу наводять конкретні факти й приклади, а потім на їх підставі слухачів підводять до загального висновку з приводу певного питання; спочатку перелічують аргументи, а після цього озвучують тезу
<i>індуктивні умовиводи</i>		міркування, у яких рух думки йде від часткових випадків до загальної закономірності
<i>індукція</i>		умовивід, при якому на підставі знання про окреме робиться висновок про загальне
<i>інструктивна промова</i> <i>(інструктаж)</i>		промова, у якій надають керівні вказівки, інструкції, роз'яснення дій у певних ситуаціях на робочому місці
<i>інтелектуальний суб'єкт</i>		людина, множина людей, котрі є носіями знання, віри, сумніву, переконання і под.
<i>інтенціональний контекст</i>		контекст, в якому важливими є не тільки денотати мовних виразів, а й їх смисл
<i>інтерв'ю</i>		спосіб отримання інформації в людини за допомогою низки запитань, яка має вигляд бесіди, побудованої за заздалегідь підготованим планом
<i>інтонація</i>		ритмічно-мелодійна особливість мовлення, система змін (модуляцій) висоти, тембру, гучності голосу, яка виражає комунікативний намір промовця, його ставлення до змісту

<i>інтуїція</i>	сказаного та до адресата
<i>інформаційна промова</i>	безпосереднє збагнення, осягнення істини без допомоги досвіду й логічних умовиводів
<i>інформаційний запит</i>	один з типів промов у межах інформаційного красномовства, метою якого є донести до слухачів певну інформацію, викликати цікавість до предмета, про який ідеться, а його тема має бути актуальною для слухачів і викликати інтерес аудиторії
<i>іронія</i>	запитальне речення, яке формулює особа х, коли хоче отримати точну інформацію про певний предмет
<i>істина</i>	іносказання, що містить у собі висміювання, негативну оцінку предмета мовлення або якихось його якостей: заперечення під видом ствердження чогось; зовнішня форма суперечить змістові при тонкому, ущипливому глузуванні
<i>істинність</i>	достовірне знання, що правильно відображає реальну дійсність у свідомості людей
	дійсність, справжність, непідробленість

Кк

<i>квапливість мовлення</i>	надмірна швидкість, похапливість, підвищений темп мовлення, який під час публічного виступу є недоліком, адже заважає слухачам зосередитися на змісті сказаного й виявляє хвилювання оратора
<i>класифікація</i>	складний, багатоступінчастий поділ (тобто система поділів), який проводиться з метою одержання нових знань стосовно членів поділу і систематизації цих знань
<i>ключове слово</i>	слово або словосполучення, яке виражає зміст однієї з частин твору і застосовуються в ораторській практиці для ефективного запам'ятовування промови
<i>комунікативні особистості</i>	<i>якості</i> тривало існуюча характеристика, що виявляється у спілкуванні та поведінці індивіда в різних ситуаціях, вони не є споконвічно заданими, а проходять тривалий період становлення, вдосконалення та розвитку (товариськість, доброзичливість,

	емпатія, автентичність, відкритість, ініціативність, тактовність, гнучкість, безпосередність
композиція промови	побудова промови, поєднання всіх її компонентів в одне ціле і виражає взаємодію складових частин промови (вступу, головної частини, висновків), способів і методів викладу матеріалу, і ширше – змісту промови та її форми
комунікація	процес обміну інформацією між двома чи більше особами
конкретне поняття	поняття, в якому мисляться ознаки з їх носіями, тобто відповідними предметами
контакт з аудиторією	взаємодія та взаєморозуміння оратора й слухачької аудиторії, спільність їхнього психічного стану
контрадикторні судження	протилежні взаємовиключаючі судження, одне з яких є загальноствердне, друге – частковозаперечне; одне істинне, друге – хибне
контрарні судження	судження, які не можуть бути одночасно істинними, але можуть обоє бути хибними
конфліктна реакція аудиторії	реакція на публічну промову, коли слухачі не бажають слухати й розуміти промовця, різко йому опонують (часто не дослухавши виступ до кінця), виявляють негативні емоції
конформістська (погоджувальна) реакція аудиторії	реакція на ораторський виступ, за якої слухачі легко вірять промовцеві й переходять на його бік
концепція	система доказів певного положення, система поглядів на те чи інше явище
концепція промови	провідний задум, система вихідних поглядів промовця на явища й проблеми, про які йтиметься у промові
красномовство	уміння майстерно, гарно й переконливо говорити, утримувати увагу аудиторії; ораторський хист
креативність	творчі здібності людини, що дозволяють створювати і втілювати в життя принципово нові ідеї
крилаті вислови	стійкі звороти мовлення, що мають, як правило, книжне походження й відрізняються влучністю, образністю, виразністю, лаконізмом
культура мислення	ступінь володіння особою методами та формами розумової діяльності
культура мовлення	дотримання мовних норм в усному та писемному мовленні, а також майстерне вживання мовних засобів залежно від мети й

культура слухання

обставин спілкування

вміння максимально ефективно використовувати процес слухання для того, щоб зрозуміти співрозмовника й налагодити з ним зв'язок

культура сперечання

правила поведінки учасників суперечки, які дають змогу сперечатися конструктивно та передбачають вміння визначити предмет суперечки, позицію та погляди опонентів; не втрачати головних положень; правильне оперування поняттями і термінами, добір переконливих аргументів для обґрунтування тез

Лл

лаконічність

стисле вираження думки, комунікативна риса мовлення, яка виявляється у відсутності зайвих слів, непотрібних повторів, плутанини, тавтології, плеоназму, слів-паразитів

літературна мова

внормована, уніфікована, наддіалектна, вища форма національної мови, що обслуговує всі сфери діяльності суспільства

логіка

1) закономірності виникнення, закономірності існування, закономірності розвитку речей та явищ навколишнього світу;

2) послідовність, несуперечливість, обґрунтованість міркувань;

3) здатність людини відобразити навколишній світ за допомогою мислення;

4) навчальна дисципліна, яка протягом багатьох віків є обов'язковим елементом Європейської системи освіти;

5) особлива наука про мислення

логічна модальність

логічна детермінованість висловлювань з певним типом модальності, коли їх істинність або хибність визначають логічними законами

логічний аналіз

методологічний підхід до результатів пізнавальної діяльності людей – знання в різних його формах і видах, яке виражене засобами природної і штучної мов на підставі законів науки логіки

<i>логічний виклад матеріалу</i>	розташування елементів у тексті, коли зміст чітко й однозначно викладений, суперечливості в судженнях немає, помітний послідовний перехід від однієї думки до іншої
<i>логічний метод</i>	засіб розумової діяльності людей (засіб мислення), який використовується у процесі пізнання і відтворення об'єкта, який досліджується
<i>логічний наголос</i>	різновид фразового наголосу, засіб особливого виділення голосом найважливішого слова чи словосполучення у змістовій структурі речення
<i>логічність мовлення</i>	одна з важливих вимог культури мовлення, спілкування, що передбачає дотримання законів та правил логіки
<i>логос</i>	одне з основних понять (категорій) класичної риторики (разом з етосом, пафосом і топосом), що передбачає вибір доцільних словесних засобів, які ритор використовує для вираження задуму промови й аргументації висловленого у зрозумілій і переконливій для аудиторії формі
<i>локаята</i>	матеріалістична школа, що надавала великого значення питанням гносеології і логіки й про яку згадується ще в давньому політичному трактаті «Артхашастра» (IV–III ст.ст. до н. е.), а також у «Законах Ману»
<i>маєвтика</i>	метод ведення діалогу, коли за допомогою навідних, уточнювальних, добре продуманих запитань вчитель допомагає народженню думки в учня, виявляє приховані знання, сприяє пошуку істини (наприклад: «Що таке освіта?» – «Освіта – це здобута система знань, яку можна застосовувати на практиці»)
<i>манери оратора</i>	особистісні властивості, звички, факти зовнішньої поведінки: стриманість – розв'язність, відкритість – замкнутість, доброзичливість – байдужість та ін.

Мм

<i>маніпуляція словесна (маніпуляція мовна)</i>	(наприклад, відомо, що ораторам шкодили звички витирати піт, надмірна жестикуляція, звичка дивитися убік, часто поправляти комірець тощо)
<i>матеріал для промови</i>	різновид усвідомленого прихованого мовленнєвого впливу на людину за допомогою спеціально підібраних фраз з метою змінити її наміри, сприйняття чи поведінку на користь суб'єкта, що здійснюється за допомогою доведення, переконання, вмовляння, скиглення, навіювання, прохання, наказу, примусу, та ін. сукупність інформації (думки, судження, погляди, приклади з життя тощо), що міститься в тексті публічного виступу
<i>мелодика голосу (мовлення)</i>	один з компонентів інтонації, що передбачає зміну висоти голосу (підвищення або зниження) у процесі мовлення, що відбувається завдяки різному ступеневі напруги голосових зв'язок
<i>меморія</i>	один з розділів класичної риторики, який вивчає способи запам'ятовування і призначений для розроблення певної мнемотехніки з метою розвитку пам'яті
<i>мета промови</i>	цільове призначення виступу; те, якого результату прагне досягти оратор, зважаючи на аудиторію, або яку психологічну реакцію прагне викликати у слухачів
<i>метафізика</i>	протилежний діалектиці спосіб мислення й метод пізнання, який розглядає предмети і явища поза їх внутрішнім зв'язком, відірвано одне від одного, в застиглому, незмінному вигляді
<i>метафора</i>	вид тропа, що побудований на основі вживання слів або виразів у переносному значенні за подібністю, аналогією, тощо, і служить одним із засобів посилення образності й виразності мови
<i>метод</i>	спосіб організації практичного і теоретичного освоєння дійсності, зумовлений закономірностями відповідного об'єкта
<i>методологія</i>	сукупність методів (прийомів, способів), які використовуються в теоретичній і практичній діяльності людей для реалізації поставленої мети

<i>метонімія</i>	заміна одного слова іншим на основі близькості виражених ними понять, суміжності позначених предметів
<i>мислення</i>	властивість високоорганізованої матерії, а саме – властивість мозку
<i>міманса</i>	давньоіндійська школа, що виникла в IV ст. до н. е., а її представники виходили з того, що за допомогою теорії пізнання можна досягти правильного розуміння суті речей, а також осмислити основні метафізичні поняття
<i>міміка</i>	рухи м'язів обличчя, які відображають внутрішній емоційний стан мовця, його настроїв і почуття в певний момент
<i>мітингова промова</i>	промова, що має на меті з'ясувати, зробити зрозумілою актуальною, значущою, хвилюючою громадську проблему, спонукати слухачів до певних дій; перебуває на стику політичного й дипломатичного жанрів красномовства, відзначається посиленою експресивністю, виразністю, апелює до колективних емоцій, прагнень, часом уступає своєрідною прелюдією до мобілізації колективних зусиль для важливої та невідкладної мети
<i>мнемотехніка (мнемоніка)</i>	сукупність прийомів і методів, за допомогою яких можна швидше запам'ятати матеріал на основі створення асоціацій
<i>множення понять</i>	операція з поняттями, яка полягає в утворенні нового поняття, обсягом якого є елементи, загальні для всіх вихідних понять
<i>мова</i>	система одиниць спілкування і правил їх функціонування
<i>мовленнєва майстерність оратора</i>	вміння оратора використовувати всі набуті знання, щоб говорити нормативно, доречно, ясно, точно, образно, лексично багато, синтаксично різноманітно, стилістично правильно, переконливо
<i>мовленнєвий етикет</i>	застосування системи словесних форм ввічливості, що узвичаєні в певному суспільстві, у конкретних актах спілкування
<i>мовленнєвий закон</i>	один з семи законів риторики, який розвиває в людини вміння трансформувати думку в словесну форму правильно, виразно, багато, точно, образно, стисло, доцільно

<i>мовлення</i>	конкретно застосована мова, засоби спілкування в їх реалізації
<i>модальна логіка</i>	напрям сучасних логічних досліджень; модальна система, створена на підставі певного типу модальності
<i>модальна система</i>	формально-логічна система (модель, теорія, числення модальних висловлювань), створена на підставі певного типу модальності засобами особливої мови на загальних принципах побудови неklasичних логік
<i>модальність</i>	граматична категорія, яка означає відношення змісту мовлення до дійсності і виражається за допомогою форм способу дієслова, інтонації, вставних слів і т. ін.
<i>модуляція голосу</i>	зміна висоти й забарвлення голосу, що сприяє виразності мовлення і пов'язана з інтонацією
<i>монолог</i>	змістово завершене розгорнуте мовлення однієї людини, яке не передбачає мовленнєвого відгуку від слухача
<i>монотонність</i>	статичне, інтонаційно незмінне, одноманітне мовлення (на одному тоні)
<i>мудрість</i>	глибоке знання, розуміння, узагальнення чогось; досвід

Жн

<i>наголос</i>	посилення голосу під час вимови одного зі складів слова та збільшення тривалості його вимови
<i>надихальна промова</i>	це виступ, у якому промовець має на меті надихнути аудиторію, тобто викликати душевне піднесення, налаштувати на позитивний емоційний лад, переконати в чомусь, викликати активну реакцію чи налаштувати на певні дії
<i>наочно-дійове мислення</i>	це розв'язування задач, поданих у наочній формі, шляхом практичних дій
<i>наочно-образне (образне, просторове) мислення</i>	це розв'язування задач шляхом ідеального перетворення їх умов
<i>наукова доповідь</i>	різновид публічного мовлення, який містить розгорнутий виклад певного наукового

<i>обґрунтування</i>	процес підбору переконливих і достатніх аргументів, фактів для доведення висунутих положень (тези) і брак якого часто призводить до логічних помилок
<i>обернення</i>	перетворення судження в судження у якого суб'єкт вихідного судження стає предикатом, а предикат – суб'єктом висновку
<i>об'єкт знання</i>	те, про що знає інтелектуальний суб'єкт; у що він вірує; в чому сумнівається та ін.
<i>обмеження понять</i>	логічна операція з поняттями, завдяки якій відбувається перехід від поняття з ширшим обсягом (родового) до поняття з вузьким обсягом (видового) через додавання до змісту вихідного поняття ознак, які стосуються лише частини предметів його обсягу
<i>образ оратора</i>	те, яким постає промовець у свідомості слухачів і який ораторський автопортрет він створює
<i>образність мовлення</i>	наявність у виступі яскравих художніх образів картин, що передають певні поняття
<i>обсяг поняття</i>	множина, клас предметів, кожен з яких є носієм ознак, що становлять зміст поняття
<i>одиничне поняття</i>	поняття, в якому мислиться один-єдиний предмет
<i>онтогенез</i>	індивідуальний розвиток тваринного або рослинного організму від моменту його зародження до кінця життя
<i>онтологічна модальність</i>	фактична детермінованість висловлювань з певним типом модальності, коли їх істинність або хибність визначають на підставі дійсного стану справ (фактичних даних)
<i>опонент</i>	особа, що заперечує в публічній бесіді висунуту тезу іншої людини, тим самим стаючи учасником суперечки, інакодумним до пропонента, антагоністом
<i>оратор</i>	особа, яка виголошує публічні промови і володіє красномовством (по-мистецьки

<i>ораторська майстерність</i>	вправно виступає перед аудиторією); те саме, що промовець уміння успішно виступати перед аудиторією, яка може бути вроджена, проте її можна й набути з досвідом та передбачає вміння природно володіти собою, бездоганно володіти матеріалом, створювати індивідуальний, харизматичний образ оратора
<i>ораторська ситуація</i>	сукупність умов, що формують публічне мовлення, а саме наявність суб'єкта такого мовлення (оратора), об'єкта (аудиторію, певну кількість слухачів) та сам предмет мовлення (зазвичай це промова на певну тему)
<i>ораторське мистецтво ораторські здібності</i>	див. <i>ораторська майстерність</i> сукупність індивідуальних рис людини, що забезпечують їй успіх у побудові та виголошенні промови та є запорукою досягнення ораторської майстерності
<i>ототожнювання відмінного</i>	сплутування понять у логічному відношенні

ПІп

<i>пам'ять</i>	комплекс пізнавальних здібностей і психічних процесів, які відповідають за накопичення, закріплення, збереження й відтворення інформації; тому для досягнення ораторської майстерності треба розвивати і тренувати свою пам'ять, для чого є безліч вправ і прийомів запам'ятовування
<i>парадокс</i>	1) певною мірою вмотивоване судження, що суперечить здоровому глузду; 2) неочевидне висловлювання, істинність якого важко встановити
<i>паралогізм</i>	логічна помилка, якої несвідомо, ненавмисне припускаються в процесі суперечки
<i>парламентське красномовство</i>	різновид соціально-політичного роду ораторського мистецтва, в якому є чимало «секретів» публічного переконання аудиторії, зокрема оригінальність думок, ґрунтовні спостереження, яскраві описи, гумористичні сценки, щирі почуття, тощо

<i>пасивний словник</i>	сукупність слів, які зрозумілі, але не використовуються в мовленні
<i>пауза дихальна</i>	коротка перерва в процесі мовлення, яку роблять для вдиху повітря, що сприяє виразному мовленню, впливає на темп, гучність, плавність мовлення
<i>пафос</i>	одна з основних категорій класичної риторики, яка відповідає за емоційне наповнення промови
<i>педагогічна риторика</i>	теорія ефективної мовленнєвої комунікації у сфері педагогічного спілкування
<i>педагогічна ситуація</i>	складова частина педагогічного процесу, педагогічна реалія, через яку педагог керує педагогічним процесом і педагогічною системою
<i>педагогічний такт</i>	вміння педагога тримати себе з гідністю і витримкою в педагогічному колективі, з учнями та їх батьками, а також здатність дотримати міру свого впливу на дітей, вміння знайти підхід до них і побудувати оптимальні виховні відносини з урахуванням визнаних принципів виховання
<i>переконання</i>	спосіб впливу на слухачів з використанням системи логічних та емоційних (психологічних) аргументів для того, щоб довести слухачам свою думку, сформувавши в них нові погляди
<i>перехресні поняття</i>	поняття, обсяг кожного з яких має лише частину спільних елементів
<i>план промови</i>	перелік питань (проблем, суджень тощо), які розглядатиме оратор у промові; програма виступу за пунктами
<i>поведінка</i>	сукупність чиїх-небудь дій і вчинків; спосіб життя; вміння поводити себе відповідно до встановлених правил
<i>повтор</i>	повторення того самого слова чи виразу з метою виділити, підкреслити істотне у мовленні, підкреслити ті чи інші деталі в описах, посилити експресивно-зображувальні властивості мови
<i>поділ поняття</i>	логічна операція, за допомогою якої розкривається обсяг родового поняття через перелік його видів або елементів
<i>поза оратора</i>	положення тіла мовця під час виступу, яка належить до невербальних засобів

<i>полеміка</i>	спілкування й демонструє аудиторії особисті риси оратора та його індивідуальний стиль
<i>полілог</i>	різновид суперечки, у якій кожна зі сторін прагне відстояти власний, принципово протилежний від інших погляд
<i>політична промова</i>	форма мовлення, у якій беруть участь декілька осіб (більше ніж дві) задля обміну думками, презентації та аргументації власних поглядів
<i>порівняння</i>	один із найважливіших видів соціально-політичного красномовства, класичний жанр ораторського мистецтва, до того ж найдавніший
<i>позитивізм</i>	мисленнєва операція, що дає змогу встановити подібні і відмінні ознаки аналізованих об'єктів
<i>поняття</i>	суб'єктивно-ідеалістична течія буржуазної філософії і соціології, що заперечує можливість пізнання об'єктивної дійсності і зводить мету науки до опису і систематизації фактів і явищ, які тлумачаться як комплекс відчуттів і уявлень суб'єкта; різновид агностицизму
<i>порожнє поняття</i>	форма мислення, яка відображає предмети в їх загальних та істотних ознаках
<i>правда</i>	поняття, в якому мисляться предмети, котрих або ще не було й немає, або ніколи не буде певна сукупність достовірних відомостей про що-небудь
<i>практичне мислення</i>	тип мислення, що генетично пов'язане з наочно-дійовим, але за механізмами здійснення нагадує теоретичне, тобто також може бути як дискурсивним, так і інтуїтивним; є засобом розв'язання конкретних задач та передбачає внесення якихось дій у дійсність
<i>предикат судження</i>	поняття про ту властивість предмета думки, наявність якої у ньому стверджується чи заперечується
<i>предмет судження</i>	реальний предмет, про який ідеться в судженні
<i>предметна область</i>	коло предметів, у складі якого перебуває виділений нами предмет; область предметів, у рамках якої визнаються дані, що мають смисл, закони і правила логіки

приказка	стійкий фольклорний вираз, який несе у собі емоційно-образну характеристику якогось явища та, на відміну від прислів'я, завжди виступає у мовленні як частина судження
примовка	жартівливий, переважно римований вислів, що використовується в усному і писемному мовленні в різних життєвих ситуаціях; усталені формули вітання, запрошення, формули побажань, каламбурні вислови
прислів'я	виражений структурою речення влучний образний вислів, який формулює певну життєву закономірність або правило, що є широким узагальненням багатомісячних спостережень народу, його суспільного досвіду
проблемне запитання	запитальне речення, що за змістом виражає певну проблему; запитання, на яке на певному етапі пізнавального процесу не можна дати однозначної відповіді – «так» або «ні»
провокаційне запитання	запитання із прихованою інформацією, на підставі якої, незалежно від відповіді «так» або «ні», визнається, що властивість, про яку йдеться у запитанні, притаманна йому
проксеміка	один з засобів невербального спілкування; мова простору та часу й система їх організації
промова	усний публічний виступ з метою висвітлення певної інформації та впливу на розум, почуття й волю слухачів, потребує підготовки, яка залежить від досвіду оратора та обставин, за яких відбуватиметься виступ
промовець	особа, що виголошує промову; той, хто вміє або любить виголошувати промови; те саме, що <i>оратор</i>
пропонент	(англ. proponent від лат. propono – «пропонувати») – той, хто підтримує і аргументує тезу в дебатах; є антонімом опонента
просте запитання	запитання, до структури якого входить лише одне запитання (запитальне речення)
протилежні поняття	порівнянні несумісні поняття, видові ознаки яких взаємно виключаються
публична промова	промова, відкрита для всіх, промова оратора

<i>реалізм</i>	об'єктивно-ідеалістичний напрям у середньовічній схоластичній філософії, представники якого на протилежність номіналістам вважали, що загальні поняття (універсали) існують реально, незалежно від речей, передують речам
<i>реаліст</i>	прихильник, послідовник реалізму
<i>регламент</i>	час, відведений для доповіді або виступу на засіданнях, зборах, нарадах тощо
<i>рекламне красномовство</i>	один із різновидів соціально значущого красномовства, що розуміється як особлива сфера практичної реальності, продуктом якої є словесний твір – рекламний
<i>релятивізм</i>	суб'єктивно-ідеалістичне вчення, яке на підставі відносності людських знань заперечує можливість об'єктивного пізнання світу
<i>ремінісценція</i>	натяк на певну тему, подію, твір та ін. у промові, використання якого завжди збагачує зміст промови, робить її цікавішою
<i>репліка</i>	коротка фраза, що містить заперечення, уточнення, підтримку сказаного; коротке висловлення в діалозі чи полілозі
<i>ритм</i>	рівномірне чергування звуків чи слів у відповідній послідовності; чергування слів та пауз між ними; розміреність мовлення
<i>ритор</i>	у Давній Греції та Римі – оратор і вчитель красномовства, теоретик риторики
<i>риторика</i>	наука про красномовство, ораторське мистецтво, яка вивчає способи переконання та впливу на аудиторію з урахуванням її особливостей
<i>риторичне запитання</i>	запитання, що не передбачає відповіді, яка б мала значення істинності або хибності, оскільки в самому запитанні вже передбачається однозначна відповідь
<i>риторичний аналіз</i>	процес розкодування різних аспектів побудови промови, виявлення в ній прийомів мовного впливу, оцінення мовних засобів, зокрема засобів виразності, який передбачає

з'ясування таких аспектів: а) рід і жанр тексту, його адресат; б) умови створення та виголошення промови (місце, час та ін.); в) наявність контакту з аудиторією; г) застосовані типи аргументів, види аргументації; ґ) ефективність аргументації; д) композиція тексту; е) зміна поглядів на предмет промови (внутрішній / зовнішній погляд, свій / чужий, просторовий, тимчасовий, оцінний та ін.); є) правильність, точність, доречність, виразність мовлення; ж) комунікативні невдачі, їх причини; з) доцільність використання тропів і риторичних фігур; 3) загальна оцінка тексту (переконливість, оригінальність та ін.) і нарешті – чи досягнув автор поставленої мети

риторичний вигук

особливо емоційне ствердження або заперечення, констатація якогось факту або думки, що супроводжується окличною інтонацією

риторичний ідеал

взірець досконалого оратора, який володіє мистецтвом красномовства та всіма рисами, що потрібні для успішного публічного виступу

риторична культура

рівень оволодіння знаннями з риторики і вміння застосовувати їх під час публічного виступу

риторичний трикутник

у теорії риторики модель публічного мовлення, яка включає три складові: промовця, слухачів та саму промову

риторичні фігури

засоби підсилення емоційної впливовості художньої та ораторської мови, що мають умовно діалогічний характер і до яких належать риторичний вигук, риторичне звертання, риторичне питання

Сс

самоконтроль

уміння контролювати свої емоції, думки та поведінку і є одним зі складників риторичної майстерності

самопрезентація

вербальне й невербальне представлення

<i>сарказм</i>	власної особистості у процесі спілкування їдке, викривальне, іноді гірке глузування з метою характеристики людини чи явища
<i>свідомість</i>	процес відображення дійсності мозком людини, який охоплює всі форми психічної діяльності й зумовлює цілеспрямовану діяльність людини; сприйняття, розуміння навколишнього, властиві людині; розум
<i>свідчення</i>	факт, річ, обставина, що підтверджують щонебудь; повідомлення про щось, підтвердження чого-небудь очевидцем або обізнаною у певній справі людиною
<i>сентенція</i>	короткий образний вислів повчального характеру
<i>сила голосу</i>	реальна енергія звуку голосу, що залежить від активності роботи артикуляційного апарату
<i>силогізм</i>	умовивід, у якому з двох суджень-засновків одержують зумовлене ними третє судження – висновок; силогізм, або дедуктивний умовивід
<i>синекдоха</i>	заміна одного слова чи виразу іншим на основі якоїсь кількісної характеристики предмета мовлення
<i>синтез</i>	практичне або теоретичне об'єднання виділених у процесі аналізу частин у нове ціле
<i>складне запитання</i>	запитання, до структури якого входять два та більше запитань та має логічну форму кон'юнкції, або диз'юнкції
<i>словесно-логічне мислення</i>	провідний засіб теоретичного освоєння дійсності, що інтенсивно формується під час оволодіння дітьми науковими поняттями в процесі навчання
<i>слово</i>	мовна одиниця, що являє собою звукове вираження поняття про предмет або явище об'єктивного світу
<i>«Солом'яного опудала» прийом</i>	один з вивертів у сперечанні (логічних помилок, софізмів), за якого один з учасників суперечки явно перебільшує докази опонента або ж приписує опонентові певну позицію, а потім сам спростовує її
<i>софізм</i>	помилкове міркування, некоректне доведення, засноване на свідомому порушенні законів логіки
<i>софісти</i>	умовна назва великої групи мислителів

Давньої Греції середини V – першої половини IV ст. до н. е., які належали до різних шкіл, мали різні погляди, але користувалися подібним методом, істотною ознакою якого був релятивізм, класичним виявленням якого може бути відомий вислів Протагора: «Людина є мірою всіх речей: існуючих, що вони існують, і неіснуючих, що вони не існують»

софістика

міркування, що базуються на софізмах; застосування софізмів

софістичне запитання

запитання, сформульоване на підставі навмисно зробленої логічної помилки через використання абстрактних невизначених термінів, оперування термінами, які мають багато смислів, постановок провокаційних запитань та інших інтелектуальних маневрів із метою, щоб відповідь на запитання була такою, яку «бажає» почути софіст

стоїцизм

філософське вчення, що виникло наприкінці IV ст. до н. е. на ґрунті елліністичної культури, а його основними представниками були Зенон з Китіона (336–264 рр. до н. е.), Хрисіпп (281–208 рр. до н. е.), Клеанф (264–232 рр. до н. е.), Аристон (р. близько 228–225 рр. до н. е.), Посидоній (135–50 рр. до н. е.).

стратегія оратора

загальний план майбутньої риторичної діяльності, спосіб досягнення мети промови ідеалістичний напрям у філософії, який заперечує існування об'єктивної реальності як джерела відчуттів і твердить, що реальний світ існує тільки в людській свідомості

*суб'єкт судження
судження*

поняття про предмет думки така форма мислення, яка відображає зв'язок між предметом та його ознакою

судження із відношенням

судження, що відображає відношення між окремими предметами або їхніми ознаками

судження існування

судження, в яких утверджується чи заперечується сам факт існування або не існування предмета

судове красномовство

красномовство, що почало активно розвиватися із середини XIX ст. та характеризується чітким вираженням мети, відсутністю штучної розпливчості, манірності, доступністю у сприйнятті,

<i>сумісні поняття</i>	вмінням доцільно використовувати художню літературу, засоби естетичного впливу на слухачів, правильний тон промовця тощо
<i>суперечка</i>	широке публічне обговорення якого-небудь спірного питання; дискусія
<i>суперечні поняття</i>	порівняні несумісні поняття, в одному з яких мисляться предмети з певними ознаками, а в другому – ті предмети відповідної предметної сфери, в яких ці ознаки відсутні, а наявність інших ознаку них не мислиться
<i>схоластичний</i>	який є схоластикою; відірваний від життя й практики

ТІТ

<i>тактика оратора</i>	система безпосередніх конкретних дій оратора, спрямованих на ефективну реалізацію стратегії
<i>теза</i>	положення, істинність якого обґрунтовується
<i>тембр голосу</i>	забарвлення або характер звуку голосу, що відображає емоції, але може бути вироблений спеціальними вправами
<i>теологія</i>	сукупність церковних учень про бога й догмати релігії
<i>теоретичне мислення</i>	різновид словесно-логічного мислення, засіб цілеспрямованого теоретичного освоєння дійсності, відтворення її у поняттях
<i>теорія моногенезу</i>	(від гр. monos «один» і genesis «народження, походження») вчення про походження всіх мов світу від однієї мови
<i>теорія полігенезу</i>	(від гр. poly «багато» і genesis «народження, походження») протилежна моногенезові теорія, що пов'язана з ідеєю декількох різних центрів походження людини і відповідно різних мов
<i>термін</i>	слово чи група слів, які позначають один предмет (чи певну групу предметів) і вживаються в даній науці з одним чітко визначеним значенням і відповідним змістом
<i>тирада</i>	довга фраза, виголошена піднесеним тоном; сповнений пафосу монолог

тотожні поняття
точність мовлення

трансцендентальна логіка

тренінг
тривіум

поняття, які повністю збігаються за обсягом одна з властивостей мовлення, яка полягає в підборі таких слів, які повністю співвідносяться з предметами, явищами, діями, які вони називають наука про розум не тільки за формою, й за змістом; наука про необхідні закони мислення, і не для особливих предметів, а для всіх предметів узагалі; наука про правильне вживання розуму і розуму взагалі тренувальний режим, тренування цикл із трьох наук Середньовіччя, до котрого включалися логіка, граматики і риторика

Уу

увага слухачів

зосередженість аудиторії на мовленні та постаті оратора

узагальнення

об'єднання важливих властивостей об'єкта мислення, отриманих у результаті аналізу, синтезу, абстрагування

узагальнення понять

логічна операція, в результаті якої відбувається перехід від поняття з вузьким обсягом (видового) до поняття з ширшим обсягом (родового) шляхом збіднення його змісту, тобто вилучення специфічних для вихідного поняття видових ознак

умовивід

логічна дія, за допомогою якої з одного або частіше кількох суджень виводиться нове судження

універсалії

знаки, терміни, імена, що позначають групи подібних між собою речей і таких, що існують тільки в розумі

уточнювальне запитання
(«чи-запитання»)

запитання, що вимагає уточнення знання (інформації) стосовно певного об'єкта пізнання (його існування, властивостей, притаманних йому, тощо)

уявлення

розуміння чого-небудь, знання чого-небудь, яке ґрунтується на досвіді, одержаних відомостях, якихось даних і т. ін.

Фф

**фонаційне дихання
(мовленнєве)**

дихання, що відрізняється від повсякденного енергійним зітханням і тривалим рівномірним видихом, дає енергію для голосу і регулює силу звуків, різноманітних за своєю природою

формально-логічні закони

закони правильної побудови і зв'язки думки, що виражають такі суттєві, загальні, неодмінні властивості мислення, як визначеність, несуперечність, послідовність і обґрунтованість

фразовий наголос

виділення різною силою голосу слова чи слів у межах фрази, що залежить від їх смислового навантаження й місця в реченні

Хх

хвилювання під час виступу

хвилювання, яке передує виступові чи охоплює оратора безпосередньо під час промови

хибна аналогія

помилка у створенні аргументації або ж виверт у сперечанні, коли аналогію проводять між такими предметами та явищами, між якими практично немає спільних ознак (наприклад: «Якщо вчені, проводячи дослідження, можуть з'ясувати й уточнювати інформацію у книжках, інтернеті чи в колег, то чому ж нам, студентам, на контрольній не можна підглянути або запитати щось у сусіда?»)

хибна дилема

виверт у сперечанні, за якого один з опонентів визнає лише дві взаємовиключні альтернативи, тоді як насправді ці альтернативи або не виключають одна одну, або ж їх є більш ніж дві (наприклад: «Або наша країна візьме черговий кредит, або нас чекає крах економіки». Тоді як насправді економіка може розвалитися і після того, як буде взято чергову позику)

Чч

часова модальність

модальність з погляду часових характеристик того, що відбувається в світі

часовий вимір знання

параметр, який визначає, що знає або не знає про певний об'єкт інтелектуальний суб'єкт у час f

чистота мовлення

відсутність у ній жаргонних, просторічних вульгарних елементів – усього того, що виходить за рамки літературної норми, а також слів-паразитів, непотрібних призвуків та ін; високий рівень культури мови

Яя

ясність мовлення

доступність мовлення адресату, його точність, суворі логіка, чітка композиція, лаконічність

2) ТЕЗИ ЛЕКЦІЙ ЗА ТЕМАМИ:
ТЕМА 1

**ПОНЯТТЯ ЛОГІКИ. ІСТОРІЯ
СТАНОВЛЕННЯ ЛОГІКИ ЯК НАУКИ**

1. СУТНІСТЬ ЛОГІКИ ЯК НАУКИ
2. ТРАДИЦІЙНА І СУЧАСНА ЛОГІКА
3. ОСНОВНІ ЗАКОНИ ЛОГІКИ
 - 3.1. ЗАКОН ТОТОЖНОСТІ
 - 3.2. ЗАКОН СУПЕРЕЧНОСТІ
 - 3.3. ЗАКОН ВИКЛЮЧЕНОГО ТРЕТЬОГО
 - 3.4. ЗАКОН ДОСТАТНЬОЇ ПІДСТАВИ

§1. СУТНІСТЬ ЛОГІКИ ЯК НАУКИ

Логіка як самостійна наука має багатовікову історію. Слово «**логіка**» походить від грецького *logos*, що в перекладі означає: слово, смисл, думка, мова. Існує кілька значень слова «логіка».

*«Логіка приведе вас з пункту А в пункт В.
Натомість уява приведе вас куди завгодно».*
Альберт Ейнштейн

*«Logic will get you from A to B. Imagination will take
you anywhere».*

Albert Einstein

§1. СУТНІСТЬ ЛОГІКИ ЯК НАУКИ

ЛОГІКА:

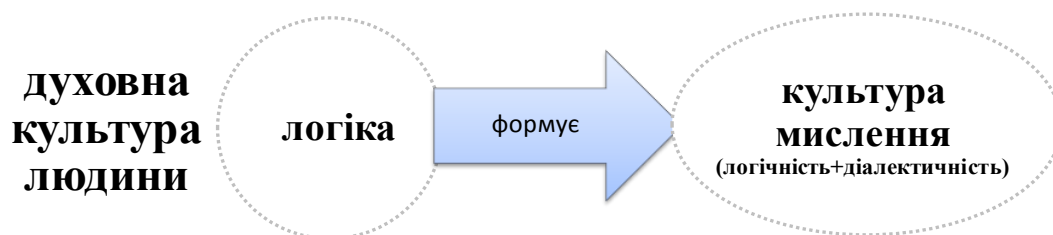
- 1) закономірності виникнення, закономірності існування, закономірності розвитку речей та явищ навколишнього світу;
- 2) *послідовність, несуперечливість, обґрунтованість міркувань;*
- 3) здатність людини відображати навколишній світ за допомогою мислення;
- 4) *навчальна дисципліна, яка протягом багатьох віків була та є обов'язковим елементом Європейської системи освіти;*
- 5) особлива наука про мислення

§1. СУТНІСТЬ ЛОГІКИ ЯК НАУКИ

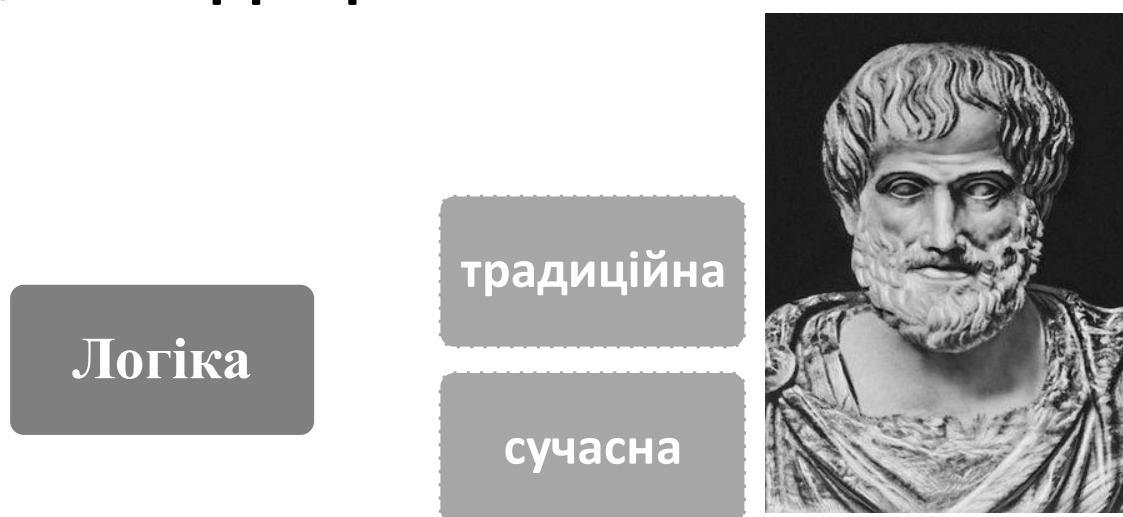
❖ ОСОБЛИВОСТІ ЛОГІКИ ЯК НАУКИ:

- ❖ вивчає закони і форми розумової діяльності людей на підставі аналізу їх мовних висловлювань, тобто через реалізацію (матеріалізацію) результатів розумової діяльності у мові; створює свою специфічну мову (логічну мову) для аналізу структури мислення і формалізації знання;
- ❖ *вивчення логіки потребує зосередження і систематичного підходу. Усі розділи науки взаємопов'язані, не можна зрозуміти наступну тему, не засвоївши попередню. Вивчення логіки потребує часу і певних зусиль. Як сказав один мудрець: «У водах логіки не слід плисти з піднятими вітрилами»;*
- ❖ засвоєння теоретичного матеріалу з логіки ще не означає, що людина зможе застосовувати його на практиці. Знайти вихід з цієї ситуації можливо поєднавши теорію з вирішенням практичних завдань.

§1. СУТНІСТЬ ЛОГІКИ ЯК НАУКИ

§2. ТРАДИЦІЙНА І СУЧАСНА ЛОГІКА

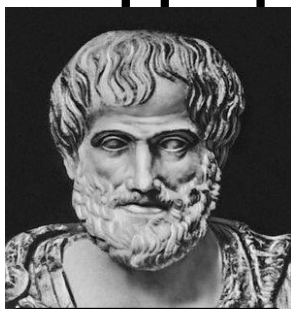
*Поняття **істинність** є основним у логіці. Якщо будь-яку науку істинність цікавить з погляду оцінки її результатів, то в логіці істинність входить до її перед принципово нових концепцій істинності. Вона бере поняття істинності із теорії пізнання, підпорядковуючи його своїм інтересам.*

§2. ТРАДИЦІЙНА І СУЧАСНА ЛОГІКА

Логіка відіграє важливе значення, маючи знання про логіку, можна:

- виявляти основні поняття в тексті, з'ясовувати їх структуру, встановлювати відношення між ними;
- логічно правильно поділяти, класифікувати, визначати поняття;
- знаходити помилки у поділах, класифікаціях, визначеннях, критикувати їх і не допускати в своїх міркуваннях;
- виявляти логічну структуру висловлювань і на підставі цього витлумачувати їх;
- міркувати відповідно до законів логіки; знаходити помилки в текстах і міркуваннях інших людей, пов'язані з їх порушенням;
- аналізувати запитально-відповідні ситуації, логічно коректно задавати запитання і давати відповіді на них;
- виявляти міркування, вихідні положення і наслідки, що містяться в тексті;
- виводити раціональні висновки а наявної інформації відповідно до правил і законів логіки;
- логічно грамотно будувати свої міркування і знаходити помилки в міркуваннях опонентів;
- конструювати коректну аргументацію;
- переконливо критикувати аргументацію опонента;
- уникати типових помилок в аргументацій та критиці;
- розпізнавати прийоми маніпулювання співрозмовником і протистояти ним.

§2. ТРАДИЦІЙНА І СУЧАСНА ЛОГІКА

Аристотель
(Стагіріт)

Історія логіки налічує 2,5 тисяч років і поділяється на два основні етапи: традиційний (IV століття до нашої ери – друга половина XIX ст.) і сучасний (друга половина XIX ст. – до нашого часу).

Хрисіпп

Сучасна логіка формувалась наприкінці XIX ст. – на початку XX ст. але, насправді, її засновником можна вважати Готфріда Лейбніца – його праці випереджували свою епоху на декілька століть вперед.

Біля джерела класичної логіки стояли поряд з багатьма дослідниками Джордж Буль (1815 – 1864), Огастес (Августус) де Морган (1806 – 1871), Чарлз Пірс (1839 – 1914), Готлоб Фреге (1848 – 1925), Давід Гільберт (1862- 1943) та інші. У їхніх працях було поступово реалізована ідея перенесення у логіку тих методів, які звичайно застосовують у математиці.

§3. ОСНОВНІ ЗАКОНИ ЛОГІКИ

Формально-логічні закони – це закони правильної побудови і зв'язки думки. Закони логіки виражають такі суттєві, загальні, неодмінні властивості мислення, як визначеність, несуперечність, послідовність і обґрунтованість. Закони логіки об'єктивні, вони не створені людським розумом, не продиктовані мисленню самим мисленням, як стверджує ідеалізм, а є відображенням закономірності об'єктивного світу.

Основними законами формальної логіки є:

- ❖ закон тотожності;
- ❖ закон достатньої підстави;
- ❖ закон суперечності;
- ❖ закон виключеного третього

§3. ОСНОВНІ ЗАКОНИ ЛОГІКИ

Формально-логічні закони – це закони правильної побудови і зв'язки думки. Закони логіки виражають такі суттєві, загальні, неодмінні властивості мислення, як визначеність, несуперечність, послідовність і обґрунтованість. Закони логіки об'єктивні, вони не створені людським розумом, не продиктовані мисленню самим мисленням, як стверджує ідеалізм, а є відображенням закономірності об'єктивного світу.

Основними законами формальної логіки є:

- ❖ закон тотожності;
- ❖ закон достатньої підстави;
- ❖ закон суперечності;
- ❖ закон виключеного третього

§3. ОСНОВНІ ЗАКОНИ ЛОГІКИ

ЗАКОН ТОТОЖНОСТІ

$$A = A$$

“Неможливо, щоб одне й те саме разом було й не було властиве одному й тому самому і в одному й тому ж сенсі”

§3. ОСНОВНІ ЗАКОНИ ЛОГІКИ

ЗАКОН ДОСТАТНЬОЇ ПІДСТАВИ

$$A \supset B$$

- Кожна вірна думка може бути доведеною.
- Або, для того, щоб вважатися вірним, всяке положення має бути доведеним.

§3. ОСНОВНІ ЗАКОНИ ЛОГІКИ

ЗАКОН СУПЕРЕЧНОСТІ

$$\overline{A \wedge \overline{A}}$$

“Не можуть бути істинними два несумісних висловлювання про один і той самий предмет, що беруться в один і той самий час і в одному і тому ж відношенні”

§3. ОСНОВНІ ЗАКОНИ ЛОГІКИ

ЗАКОН ВИКЛЮЧЕНОГО ТРЕТЬОГО

$$A \vee \overline{A}$$

“З двох суперечних суджень про одне і те саме – одне обов’язково істинне, друге – хибне, третього бути не може.”

§3. ОСНОВНІ ЗАКОНИ ЛОГІКИ

Порушення вимог законів логіки призводить до того, що мислення стає неправильним, нелогічним. У практиці мислення трапляються двоякі логічні помилки, пов'язані з порушенням вимог законів логіки: софізми та паралогізми.

- ❖ **Софізм** – логічна помилка, якої свідомо, навмисне припускаються в процесі суперечки.
- ❖ **Паралогізм** – логічна помилка, якої несвідомо, ненавмисне припускаються в процесі суперечки.

§3. ОСНОВНІ ЗАКОНИ ЛОГІКИ

Розуміння проблем доведення і спростування неможливе без з'ясування понять парадоксу і антиномії.

Парадокс – певною мірою вмотивоване судження, що суперечить здоровому глузду.

- ❖ **Антиномія (суперечність закону самому собі)** – поєднання обопільних суперечних висловлювань про предмет, які припускають однаково переконливі логічні обґрунтування; неусувна суперечність, що мислиться в ідеї чи законі й виявляється за спроби її доказового формулювання.

Питання для самоконтролю:

- 1) Як зародилася логіка як наука? Як логіка трансформувалася від часів Аристотеля дотепер?
- 2) Які особливості логіки як науки та сфери її застосування?
- 3) Як корелюють логіка і культура мислення?
- 4) Якими основними поняттями оперує логіка?
- 5) Хто належить до фундаторів логіки?
- 6) Хто є представниками логіки на різних етапах її становлення?
- 7) Які основні закони формальної логіки з'явилися в добу античності?
- 8) Фундатором якого закону є Готфрід Лейбніц?
- 9) Які логічні помилки є результатом порушення законів логіки?
- 10) Що таке антиномія?

ТЕМА 2

МИСЛЕННЯ, МОВА ТА КОМУНІКАЦІЯ

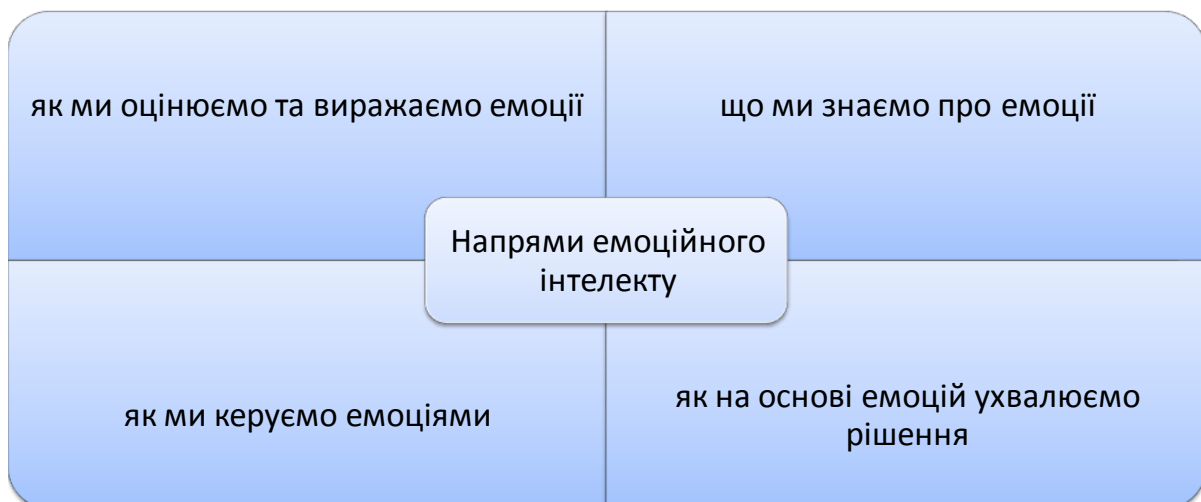
1. МИСЛЕННЯ, ЙОГО РІЗНОВИДИ ТА СТРУКТУРНІ СКЛАДОВІ

2. ТЕОРІЇ ПОХОДЖЕННЯ МОВИ

3. МОВА ТА МОВЛЕННЯ

*«Говорити доречно краще, ніж
говорити красномовно»
Бальтасар Грасіан*

§1. МИСЛЕННЯ, ЙОГО РІЗНОВИДИ ТА СТРУКТУРНІ СКЛАДОВІ

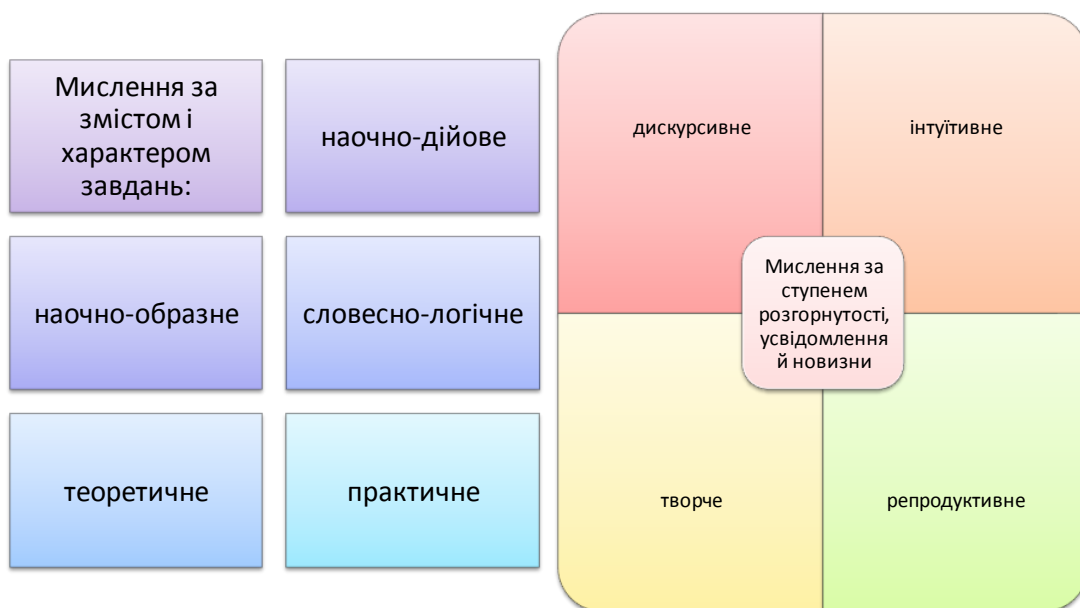

- ☑ мислення – властивість високоорганізованої матерії, а саме – властивість мозку;
- ☑ емоція – переживання людиною свого ставлення до дійсності, до особистого й навколишнього життя; душевне переживання, почуття людини;
- ☑ поведінка – сукупність чітких-небудь дій і вчинків; спосіб життя; уміння поводити себе відповідно до встановлених правил

§1. МИСЛЕННЯ, ЙОГО РІЗНОВИДИ ТА СТРУКТУРНІ СКЛАДОВІ

§1. МИСЛЕННЯ, ЙОГО РІЗНОВИДИ ТА СТРУКТУРНІ СКЛАДОВІ

**§1. МИСЛЕННЯ, ЙОГО РІЗНОВИДИ ТА СТРУКТУРНІ СКЛАДОВІ:
МИСЛЕННЄВІ ОПЕРАЦІЇ ЗА РІВНЕМ
ТАКСОНОМІЯ БЛУМА**

§2. ТЕОРІЇ ПОХОДЖЕННЯ МОВИ

Звуконаслідувальна гіпотеза (Демокрит, Платон, В. Уїтні)

Звукосимволічна гіпотеза (Аврелій Августин, Г.-В. Лейбніц, В. Гумбольдт, Г. Штейнталь, О. Потєбня, Ш. Баллі)

Вигукова гіпотеза (епікурейці Давньої Греції, Ж.-Ж. Руссо)

Гіпотеза соціального договору (Діодор Сицилійський)

§2. ТЕОРІЇ ПОХОДЖЕННЯ МОВИ

Гіпотеза трудових вигуків (Людвіг Нуаре, Карл Бюхер)

Гіпотеза жестів (Вільгельм Вундт)

Теорія моногенезу (Альфредо Тромбетті, Морріс Сводеш)

Теорія полігенезу

§3. МОВА ТА МОВЛЕННЯ

Мова - явище

- Загальне, абстрактне;
- стабільне, довговічне, загальноприйняте;
- психічне;
- лінійне;

Мовлення - явище

- Конкретне;
- динамічне (рухливе), випадкове й унікальне;
- психофізичне;
- нелінійне;

Питання для самоконтролю:

- 1) Що таке мислення в контексті емоцій та поведінки?
- 2) Як корелює мислення та уявлення?
- 3) Які є три основні види мислення та як відбувається перехід від одного виду мислення до іншого?
- 4) Які є різновиди словесно-логічного мислення?
- 5) Як формується умовивід при мисленнєвій діяльності?
- 6) Як відбувається процес мислення?
- 7) Які структурні одиниці мислення вирізняють?
- 8) Які теорії мислення вирізняють в історичному контексті?
- 9) Що таке інтрдетермінація?
- 10) Які теорії походження мови були поширені в добу античності?
- 11) У чому відмінності звуконаслідувальної та звукосимволічної гіпотез?
- 12) Хто представив вигукову гіпотезу?
- 13) Як зародилася гіпотеза соціального договору / трудових вигуків / жестів?
- 14) Які особливості мовних теорій моногенезу та полігенезу?
- 15) Що спільного і відмінного між поняттями мови й мовлення?

ЛОГІКА СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ

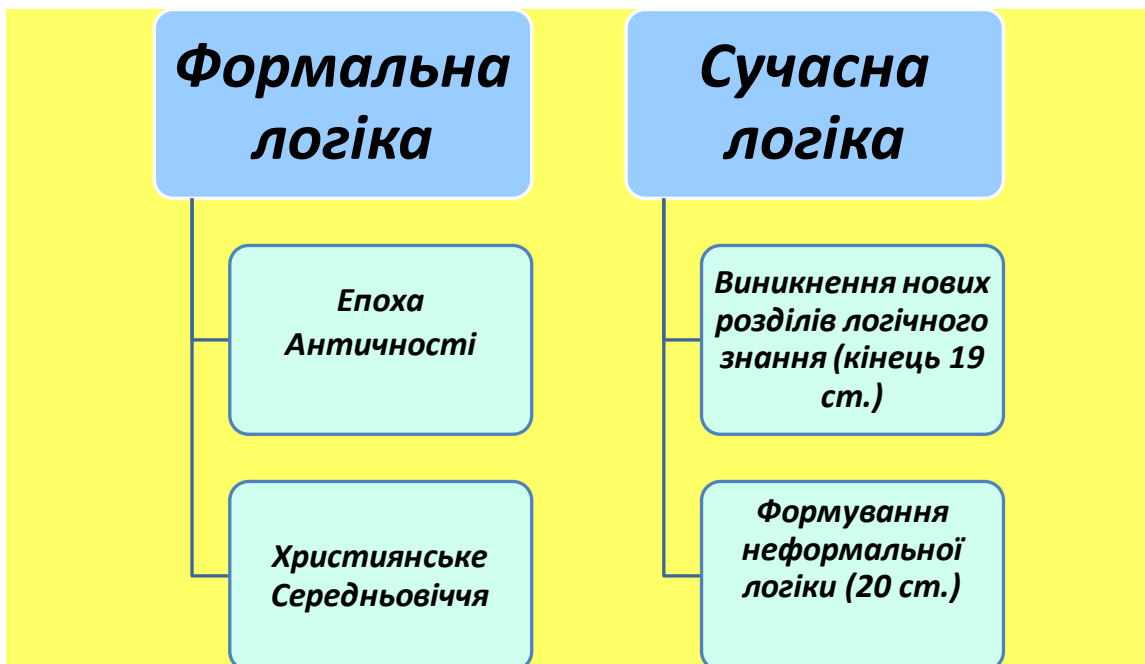
1. ЛОГІКА В СТАРОДАВНІЙ ІНДІЇ
2. ЛОГІКА СТАРОДАВНЬОЇ ГРЕЦІЇ
3. ЛОГІКА ДАВНЬОГРЕЦЬКОГО ФІЛОСОФА АРИСТОТЕЛЯ
4. ЛОГІКА СТОЇКІВ

Істина – це те, що витримує випробування досвідом.

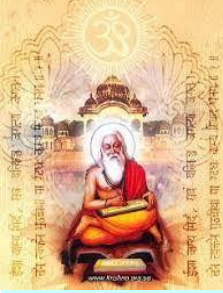
Альберт Ейнштейн

Істина припиняє бути правдою, коли більше однієї людини починають в неї

ПЕРІОДИЗАЦІЯ ЛОГІКИ

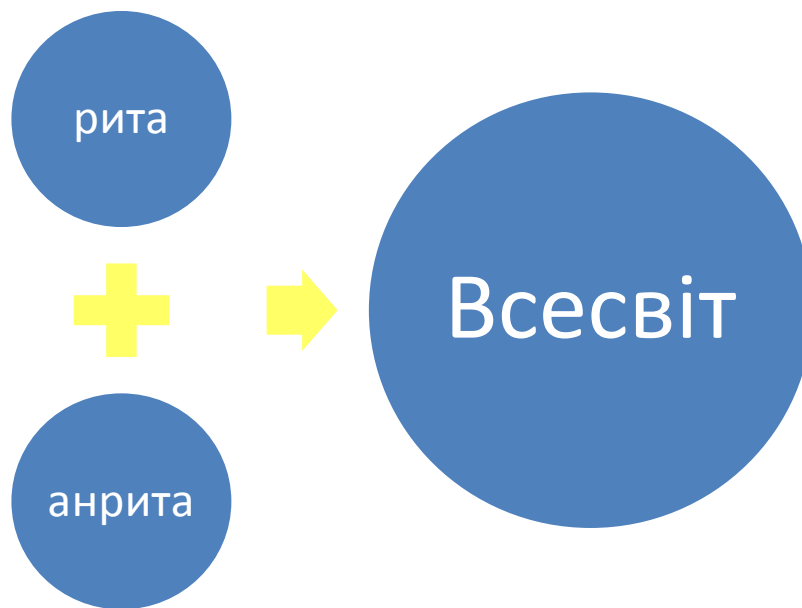
§1. ЛОГІКА В СТАРОДАВНІЙ ІНДІЇ

Веди (самхити = збірники) – священні знання				
<i>Слово Веда означає «відати», «знати», «вінець знання», «достовірні знання». Воно стосується знання, що має божественне походження.</i>				
	Рігведа 1028	Самаведа = «Веда піснеспівів»	Яджурведа	Атхарваведа
	<i>Головний жрець</i>	<i>Знавець мелодій</i>	<i>Організатор жертво- приношень</i>	<i>Брахман</i>
	<i>Збірка релігійних гімнів</i>	<i>Збірка пісень</i>	<i>Збірка жертвних ритуалів</i>	<i>Збірка заклинань та магічних формул</i>
Втілення міфології аріїв				
Арії – “благородні”, “гідні”, “світлоносні” – стародавні народи індоєвропейської мовної сім’ї				

§1. ЛОГІКА В СТАРОДАВНІЙ ІНДІЇ

§1. ЛОГІКА В СТАРОДАВНІЙ ІНДІЇ

§1. ЛОГІКА В СТАРОДАВНІЙ ІНДІЇ. ВЕДИЧНІ МІФИ

Демон Врітра

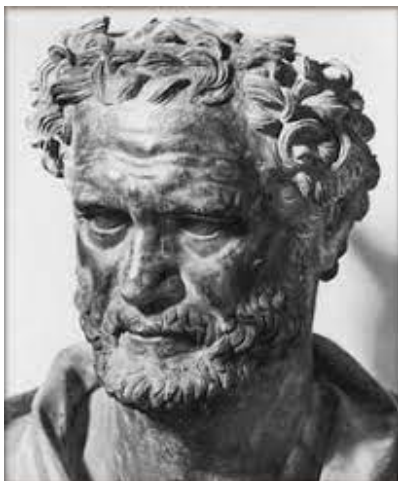
Бог Індру

§1. ЛОГІКА В СТАРОДАВНІЙ ІНДІЇ.

Ортодоксальні школи	Неортодоксальні школи
Санкх'я Йога	Джайнізм
Ньяя Вайшешика	Чарвака
Міманса Веданта	Буддизм

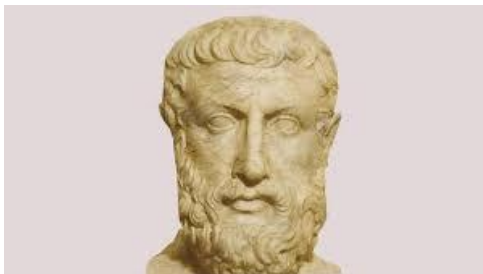
§2. ЛОГІКА СТАРОДАВНЬОЇ ГРЕЦІЇ

Демокрит

один із засновників античної логіки;
автор праці в трьох книгах «Про логіку», або «Канон»;
деякі логічні ідеї Демокрита були запозичені Аристотелем;
започаткував логічні поняття і визначення;
характеризував гіпотезу й аналогію;
цікавився зв'язком мислення і мови;

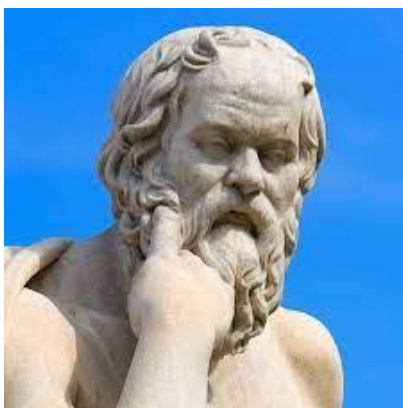
§2. ЛОГІКА СТАРОДАВНЬОЇ ГРЕЦІЇ

ЗенонЕлейський

Відомий апоріями – «Ахіллес і черепаха»,
«Стріла», «Дихотомія», «Стадії»

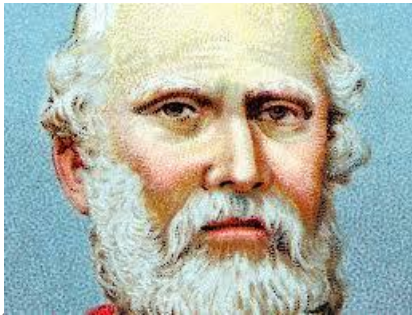
§2. ЛОГІКА СТАРОДАВНЬОЇ ГРЕЦІЇ

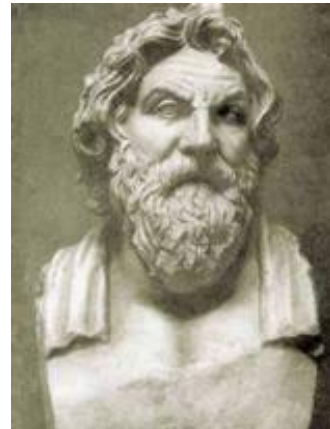
Сократ

не залишив після себе жодного твору;
зробив важливий внесок у розвиток логіки;
вчення про всезагальне людське пізнання і про
єдину істину для всіх людей;
діалогічна форма міркувань;
Сократівський метод – іронія;
учні Сократа – Евклід (мегарська школа, Федон –
елідо-еретрійська школа, Антисфен – кінічна
школа, Аристип – кіренська школа)

§2. ЛОГІКА СТАРОДАВНЬОЇ ГРЕЦІЇ

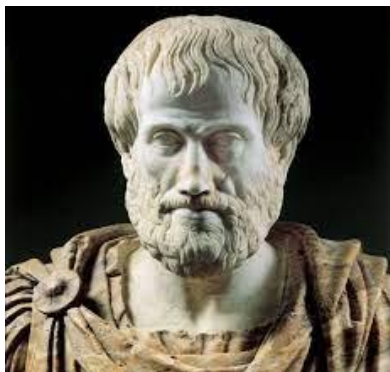

Платон

Антисфен
визнавав лише
імена і
тавтологічні
судження

§3. ЛОГІКА ДАВНЬОГРЕЦЬКОГО ФІЛОСОФА АРИСТОТЕЛЯ

«Метафізика»:

«Неможливо, щоб суперечливі міркування були істинними щодо одного і того самого»

«Рівним чином не може бути нічого посередині між двома суперечливими (один одному судженнями), але про одне необхідно або стверджувати, або заперечувати»

«Неможливо нічого мислити, якщо не мислити (щоразу) щось одне».

Аристотелівське вчення про силізм – це перша логічна теорія дедукції.

§3. ЛОГІКА ДАВНЬОГРЕЦЬКОГО ФІЛОСОФА АРИСТОТЕЛЯ

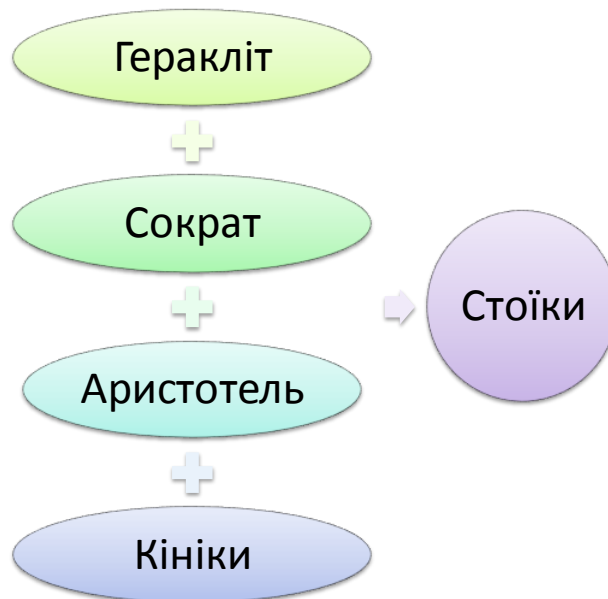
Аристотель виділяє серед логічних помилок паралогізми і софізми. Паралогізм – це такий уявний силогізм, який характеризується правильним, без бажання ввести співбесідника в оману. Паралогізми, за Аристотелем, бувають двох видів:

- паралогізми, що залежать від мовних порушень, паралогізми, які виникають незалежно від мови (так звані «позамовні»)

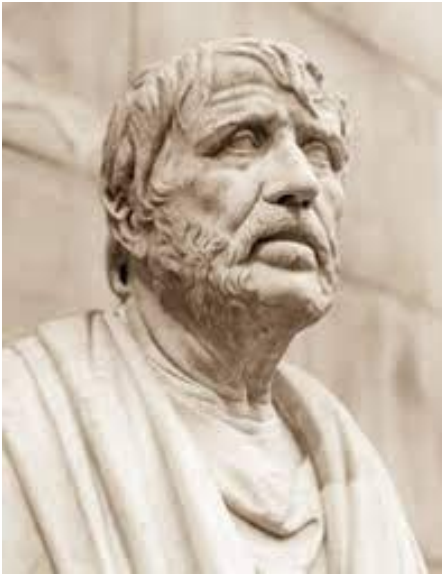
«Метафізика»:

«Із істинних засновків не можна виводити хибний висновок, із хибних же засновків можна виводити істинний (висновок), тільки не (видно) чому (воно істинне), а (видно) лише, що (воно істинне)»

§4. ЛОГІКА СТОЇКІВ

§4. ЛОГІКА СТОЇКІВ

Хай ми мовчимо, а наші справи промовляють

Помилятися людям властиво.

Сенека

Питання для самоконтролю:

- 1) Яка прийнята періодизація логіки як науки?
- 2) Як зародилася логіка в стародавній Індії?
- 3) Як пантеон Богів Індії вплинув на формування логіки та філософії?
- 4) Що таке *рита* та *амрита*?
- 5) Які індійські міфи пов'язані з аріями?
- 6) Які категорії вирізняли представники вайшешики?
- 7) Які погляди на пізнання були у школі ньяя?
- 8) Які чинники вплинули на формування буддійської логіки?
- 9) Які категорії логіки вивчали в школі локаята?
- 10) Яку логіку започаткував Демокрит?
- 11) Який внесок в логіку Сократа?
- 12) Хто були представники мегарської школи?
- 13) Хто заснував Академію?
- 14) Кого називали софістами?
- 15) Які категорії логіки та риторики представив Аристотель?
- 16) У чому особливість логіки стоїків?

ТЕМА 4

СТАНОВЛЕННЯ ЛОГІКИ ЯК НАУКИ В ЕПОХИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ, ВІДРОДЖЕННЯ, НОВОГО ЧАСУ

1. ЛОГІКА ДОБИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

2. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЛОГІКИ В ДОБУ
ВІДРОДЖЕННЯ

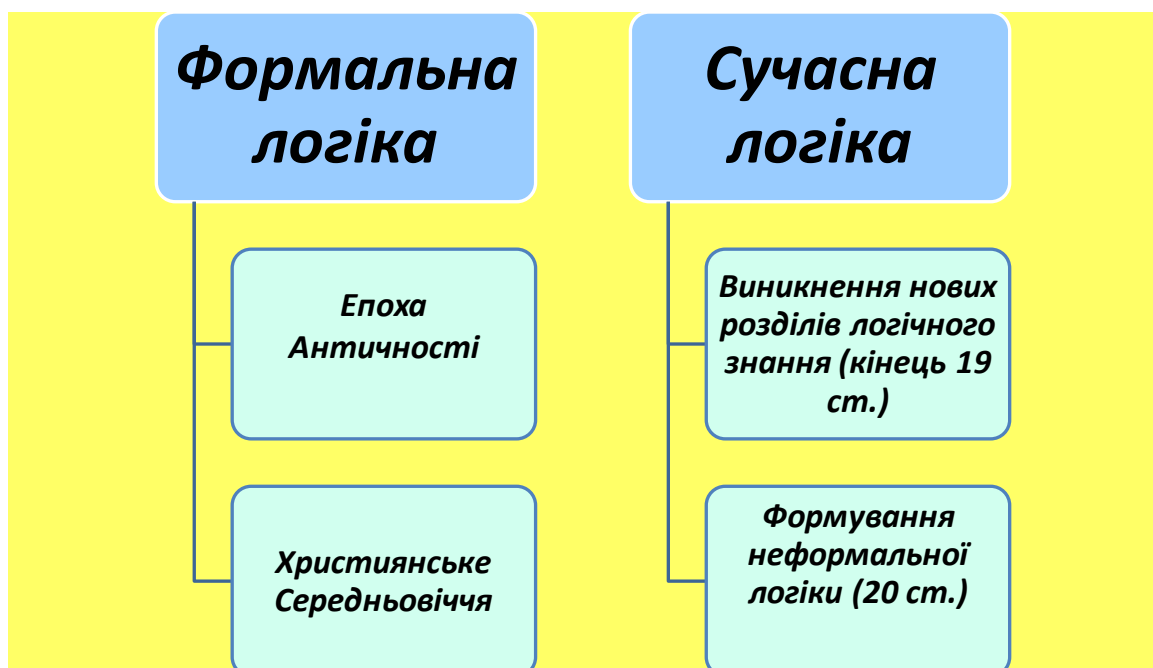
3. НОВАТОРСЬКІ ІДЕЇ ЛОГІКИ ФРЕНСІСА
БЕКОНА

4. ЛОГІКА НОВОГО ЧАСУ

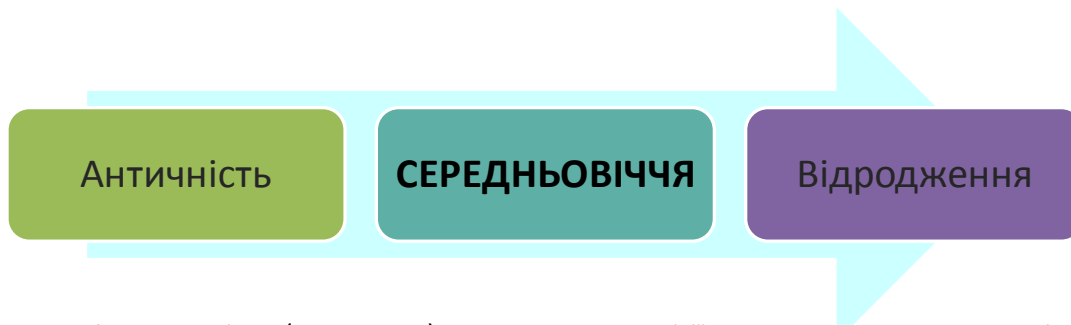
«Правильно визначайте слова, і ви позбавите світ від половини непорозумінь».

«Краще взагалі не прагнути відшукувати істини, ніж робити це без будь-якого методу».
Рене Декарт

ПЕРІОДИЗАЦІЯ ЛОГІКИ

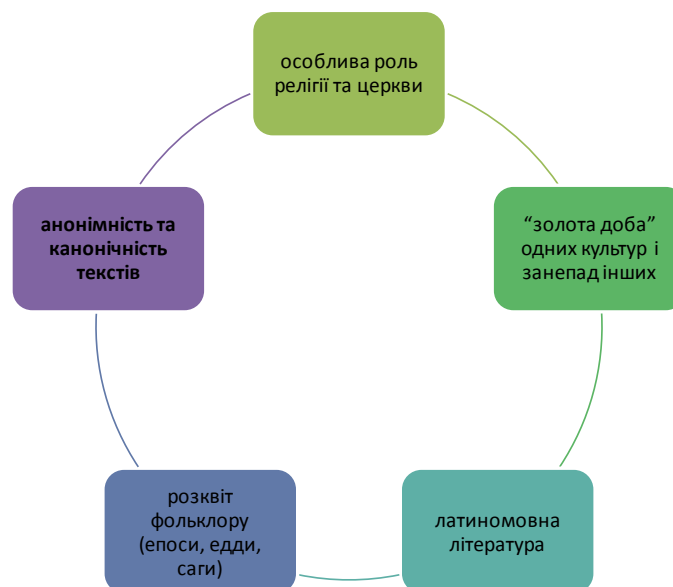

§1. ЛОГІКА ДОБИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

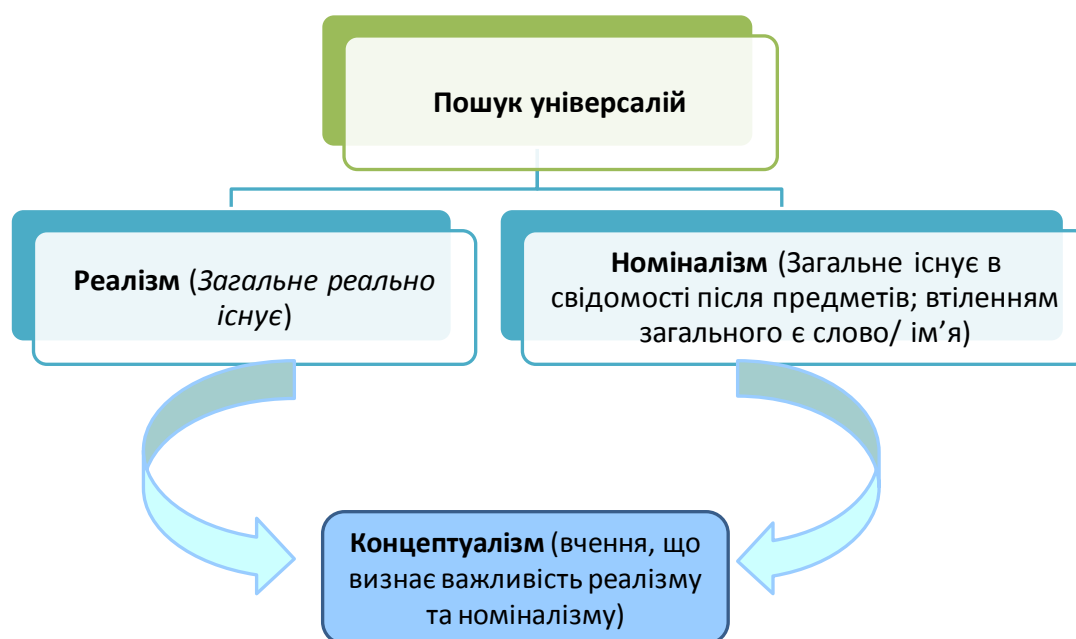

В епоху Середньовіччя (V–XV ст.ст.) представники релігії прагнули перетворити логіку в інструмент обґрунтування релігійних уявлень про світ. У цей час у Європі в основному панує логіка Аристотеля, що була перетворена в безжиттєву, марну, формалістичну псевдонауку.

§1. ЛОГІКА ДОБИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ: ГОЛОВНІ ОЗНАКИ

§1. ЛОГІКА ДОБИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ: СХОЛАСТИКА

§1. ЛОГІКА ДОБИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ: НОМІНАЛІСТИ

Іоан Росцелін

Вільям Оккам

Визнавали реально існуючими тільки одиничні тіла природи, а загальні поняття вважали лише іменами подібних між собою речей.

§1. ЛОГІКА ДОБИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ: РЕАЛІСТИ

Ансельм
Кентерберійський

Фома (Тома) Аквінський

Продовжували лінію Платона у вирішенні питання про співвідношення поняття та об'єктивної дійсності, загального й одиничного.

§1. ЛОГІКА ДОБИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ: КОНЦЕПТУАЛІЗМ

П'єр Абеляр

§1. ЛОГІКА ДОБИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Іоан Дамаскин

Іван Дамаскін:

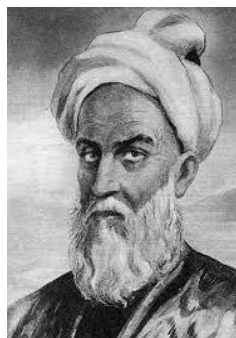
- ✓ намагався поставити логіку Аристотеля на службу богослов'я;
- ✓ у творі «Джерело знання» стисло виклав логіку Аристотеля;
- ✓ розкриває десять аристотелівських категорій, розглядає судження і категоричний силлогізм;
- ✓ розробив чотири методи логіки: 1) поділ понять на види; 2) визначення через рід і видову відмінність; 3) поділ складного на прості елементи; 4) зв'язок двох думок за допомогою середнього терміна

§1. ЛОГІКА ДОБИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Філософ і вчений Сходу Аль-Фарабі (870–950):

- ✓ засобами пізнання є науки;
- ✓ науки підрозділяв на теоретичні (логіка, філософія і природничі науки) і практичні (етика, політика);
- ✓ першість у системі наук віддає логіці, завдяки якій людина може відрізнити істинне знання від помилкового;
- ✓ розрізняє в логіці два ступені: перший охоплює уявлення і поняття, другий – судження, висновки і докази.

Ібн-Сіна (Авіценна, 980–1037):

- ✓ розвивав логіку, фізику і метафізику Аристотеля;
- ✓ різко критикував софістику, відстоював принцип єдності логічного мислення і досвіду, розуму й експерименту;
- ✓ уважав, що логіка встановлює закони правильного міркування;
- ✓ визначив логіку як науку про закони і форми думки, що взяті з природи самої думки і не залежать від її конкретного змісту;
- ✓ вважав, що логіка аналізує чотири основні предмети: поняття, судження, умовивід і доказ;
- ✓ досліджував зв'язок загального й окремого, суб'єкта і предиката в судженнях.

§1. ЛОГІКА ДОБИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

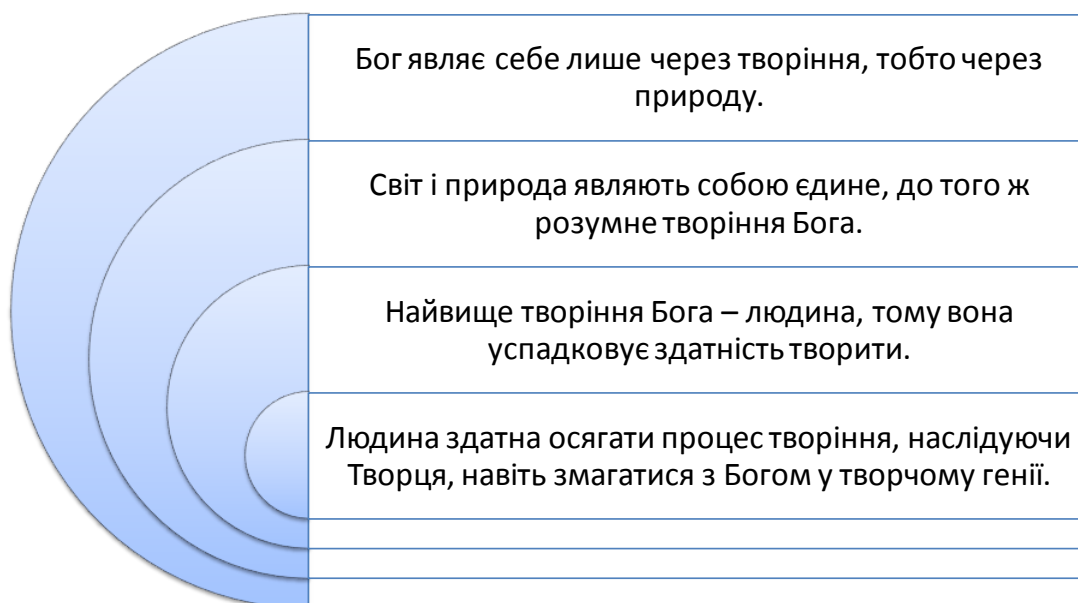
Французький середньовічний філософ-містик, богослов Р. Луллій (близько 1235–близько 1315):

- ✓ намагався формалізувати логічні операції;
- ✓ виступав проти вчення про двоїтий характер істини;
- ✓ логіку вважав «великим мистецтвом» розпізнання за допомогою розуму істини і неправди;
- ✓ вивчав логічну сутність питальних суджень;
- ✓ виділяв дев'ять типових питань: 1) чи не так?; 2) що?; 3) чому?; 4) яким чином?; 5) з чого?; 6) наскільки велике?; 7) якої якості?; 8) де?; 9) коли при класифікації понять;
- ✓ аналізував судження і їх види, розглядав, за яких умов вони можуть бути істинними чи помилковими;
- ✓ досліджував силогізм і метод індукції, правила проходження, логічні зв'язування «і» і «або»;
- ✓ основною частиною логіки вважав учення про доказ.

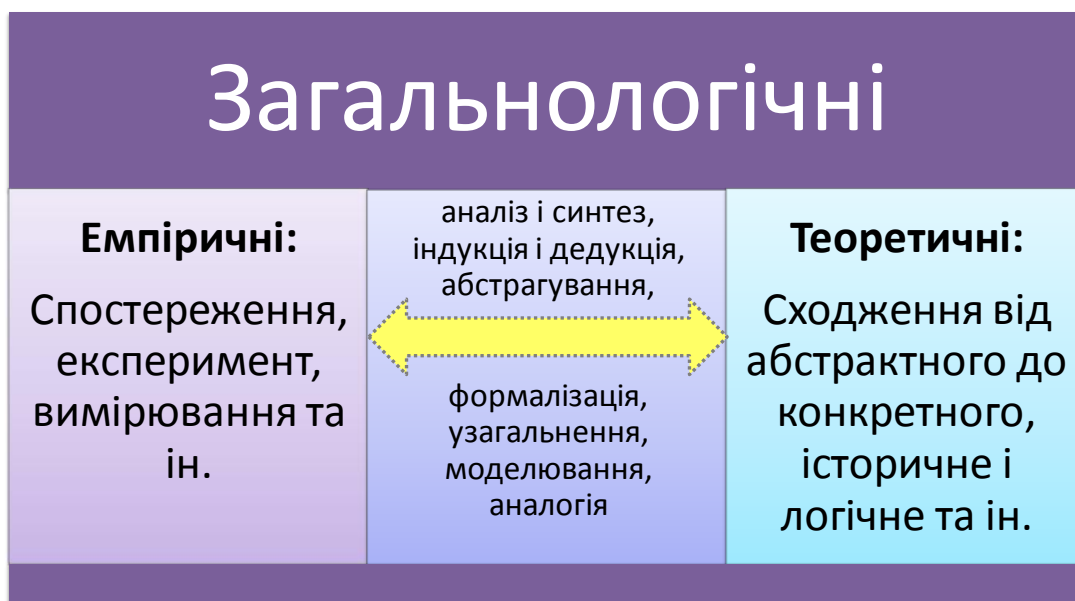
§2. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЛОГІКИ В ДОБУ ВІДРОДЖЕННЯ: ХАРАКТЕРИСТИКИ

§2. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЛОГІКИ В ДОБУ ВІДРОДЖЕННЯ: СВІТОБАЧЕННЯ

§2. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЛОГІКИ В ДОБУ ВІДРОДЖЕННЯ

§2. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЛОГІКИ В ДОБУ ВІДРОДЖЕННЯ

Італійський гуманіст Лоренцо Валла (близько 1407–1457) визначив логіку і як науку про думки, і як науку про мови.

Німецький філософ, учений і богослов М. Кузанський (1401–1464) значне місце відводив вченню про рівність знання й істини. У пізнанні він виділяє чотири ступені: 1) відчуття; 2) розум; 3) розум; 4) інтуїцію.

§2. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЛОГІКИ В ДОБУ ВІДРОДЖЕННЯ

Записки Леонардо да Вінчі науково-технічного змісту стали відомими широкому колу дослідників лише в самому кінці XVIII ст., майже через 300 років після його смерті, коли Джованні Баттіста Вентурі опублікував у 1797 році в Парижі опис окремих його рукописів, вивезених Бонапартом з Мілана.

Фантастичніший характер мають алегорії і пророцтва: по-перше Леонардо да Вінчі використовує прийоми середньовічних енциклопедій і бестіаріїв; другі носять характер жартівливих загадок, що відрізняються яскравістю і влучністю фразеології і пройнятих уїдливою, майже вольтерівською іронією, направленою за адресою знаменитого проповідника Джироламо Савонароли. Нарешті, в афоризмах Леонардо да Вінчі виражена в епіграматичній формі його філософія природи, його думки про внутрішню суть речей. Художня література мала для нього виключно утилітарне, допоміжне значення.

§2. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЛОГІКИ В ДОБУ ВІДРОДЖЕННЯ

Галілео Галілей

Джордано Бруно

§3. НОВАТОРСЬКІ ІДЕЇ ЛОГІКИ ФРЕНСІСА БЕКОНА

В процесі пізнання людині
перешкоджають “ідоли”

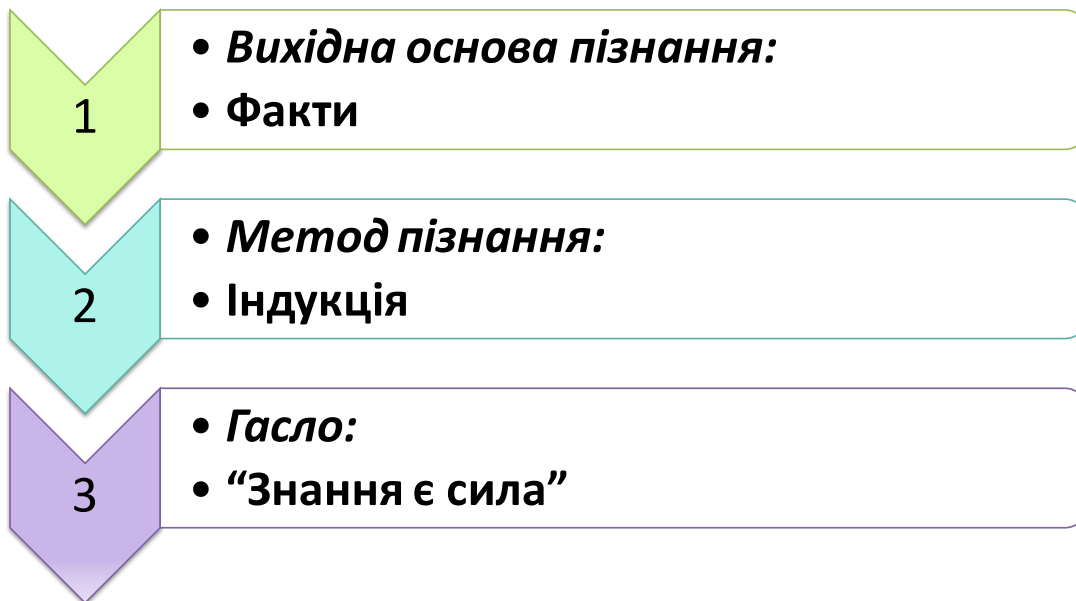
“ідоли
роду”

“ідоли
печери”

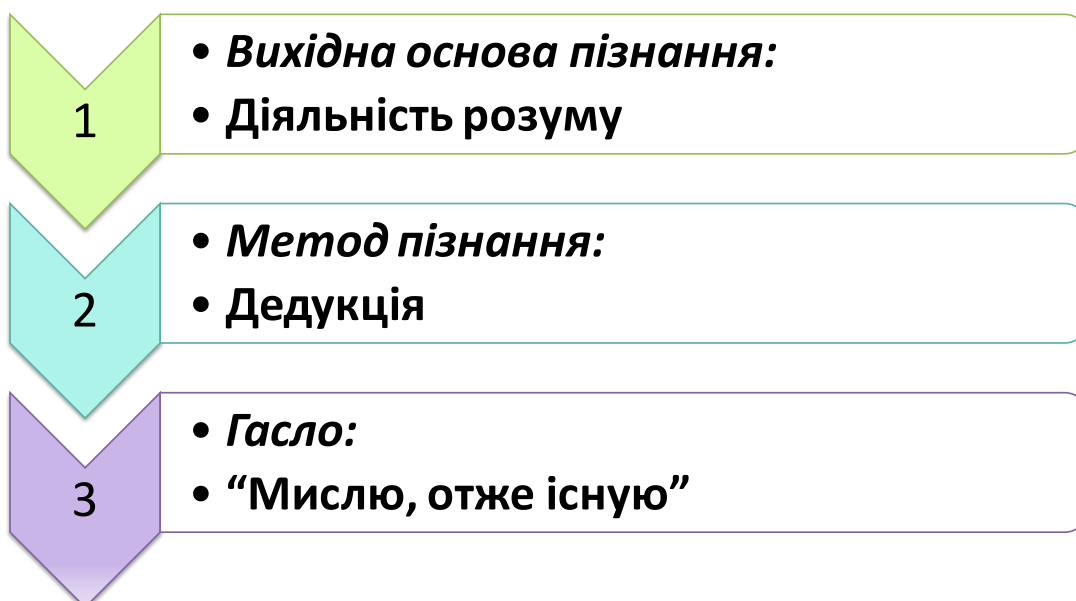
“ідоли
ринку”

“ідоли
театру”

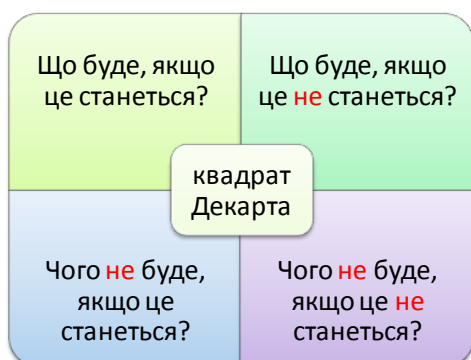
§3. НОВАТОРСЬКІ ІДЕЇ ЛОГІКИ ФРЕНСІСА БЕКОНА: МЕТОДОЛОГІЯ

§4. ЛОГІКА НОВОГО ЧАСУ: РЕНЕ ДЕКАРТ

§4. ЛОГІКА НОВОГО ЧАСУ: НОВА ЛОГІКА РЕНЕ ДЕКАРТА

§4. ЛОГІКА НОВОГО ЧАСУ

Томас Гоббс – англійський філософ. Належав до школи соціального договору в традиції реалізму. Основними інтересами Гоббса були політична філософія, історія, етика та геометрія. На формування його ідей значно вплинули Платон та Аристотель. Послідовниками його стала вся подальша західна політична філософія.

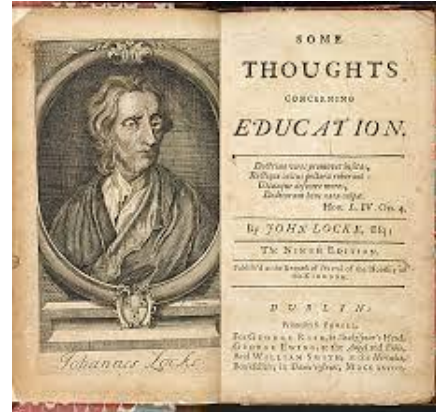
У полеміці з Декартом відкинув існування особливої субстанції, що мислить, доводячи, що річ, яка мислить є чимось матеріальним.

§4. ЛОГІКА НОВОГО ЧАСУ

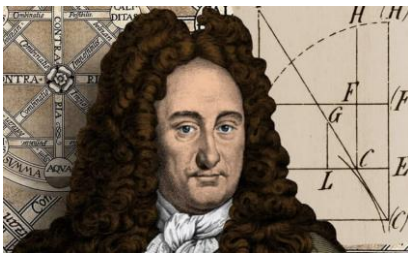

Джон Лок — англійський філософ, один із основних представників англійського емпіризму та Просвітництва. Народився в Королівстві Англія в сім'ї адвоката. Початкову освіту здобув удома. Закінчив Вестмінстерську граматичну школу, Оксфордський університет. Самостійно вивчив нову філософію, природознавство, медицину.

Найдостовірнішим способом пізнання, за Дж. Локком, в кінцевому підсумку є інтуїція, а знання, отримане завдяки відчуттям, він розглядав як недосконале, ймовірне. Вищу мету діяльності розуму Дж. Локк бачив у відкритті і проведенні доказу.

§4. ЛОГІКА НОВОГО ЧАСУ: Г. ЛЕЙБНІЦ

Основні принципи логіки, за Лейбніцом:

- 1) кожне поняття може бути зведене до фіксованого набору простих, тобто нерозкладних далі, понять;
- 2) складні поняття виводяться з простих лише за допомогою операцій логічного множення і перетину;
- 3) набір вихідних простих понять повинен задовольняти критерій несуперечності;
- 4) будь-яке істинне висловлення є предикативним;
- 5) усяке істинне стверджувальне судження є аналітичним у тому сенсі, що його предикат міститься в суб'єкті.

Судження Г. Лейбніц розділив на аналітичні, котрі самоочевидні й у яких виражаються необхідні істини, й синтетичні, у яких виражаються випадкові фактичні істини.

§4. ЛОГІКА НОВОГО ЧАСУ: Д. ДІДРО

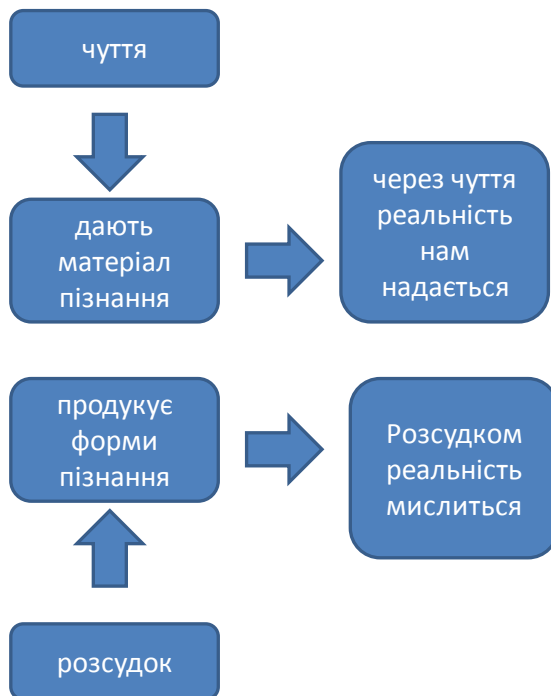

За вченням Дені Дідро:

- ✓ логіка - орган істини, ключ до наук і керівництво для одержання істинних знань;
- ✓ основними методами і керівними в пізнанні є спостереження й експеримент, завдяки яким мислення може одержати знання, якщо і не повною мірою достовірні, то ймовірні;
- ✓ три способи вивчення дійсності: 1) спостереження природи; 2) міркування; 3) досвід;
- ✓ не завжди можна емпіричним шляхом установити істину;
- ✓ щоб одержати достовірне знання, досвід потрібно з'єднати з думкою;
- ✓ необхідно використовувати синтез або гіпотезу;
- ✓ всі умовиводи – в природі, і ми тільки реєструємо відомі з досвіду явища і їх взаємозв'язок;
- ✓ розробляв питання індукції, умовиводу, аналогії, розкрив форми умовиводу, зв'язок мислення і мови.

§4. ЛОГІКА НОВОГО ЧАСУ: І. КАНТ

Джерело
пізнання
за
І. Кантом

§4. ЛОГІКА НОВОГО ЧАСУ: Г. ГЕГЕЛЬ

Питання для самоконтролю:

- 1) Які основні риси логіки доби Середньовіччя?
- 2) Що сповідували номіналісти?
- 3) Які погляди поділяли реалісти?
- 4) Що таке схоластична логіка?
- 5) Як Ібн-Сіна розвинув логіку Аристотеля?
- 6) Що таке універсалії за П. Абеляром?
- 7) Як визначають модальність в логіці?
- 8) У чому полягає теорія двоїстої істини за У. Оккамом?
- 9) Які погляди на пізнання поділяв Т. Аквінський?
- 10) Які риси набуває логіка в добу Відродження?
- 11) Хто продовжує ідею індуктивної логіки в епоху Відродження?
- 12) Що таке поняття про ідоли Ф. Бекона? Які є ідоли?
- 13) Який внесок у логіку зробив Р. Декарт?
- 14) Які основні ознаки логіки Нового часу?

ЛОГІКА ЯК НАУКА В УКРАЇНІ. ПАРАДИГМИ ЛОГІКИ

1. ЛОГІКО-ФІЛОСОФСЬКА ДУМКА В УКРАЇНІ

2. НЕКЛАСИЧНА ЛОГІКА. БАГАТОЗНАЧНА ЛОГІКА

3. МОДАЛЬНА ЛОГІКА

3.1. АЛЕТИЧНА ЛОГІКА

3.2. ЕПІСТЕМІЧНА ЛОГІКА

Я не сприймаю багатозначної логіки, але жалкую, що не я її придумав.

С. Лесьневський

«Я знаю, що я нічого не знаю, а інші й цього не знають»

Сократ

§1. ЛОГІКО-ФІЛОСОФСЬКА ДУМКА В УКРАЇНІ

Логіка в Україні:

- ❖ вплив праць Аристотеля;
- ❖ XVI–XVII ст.ст. – курси філософії і логіки Аристотеля в братських школах і в Києво-Могилянській академії

Києво-Могилянська академія:

- ✓ істинне знання – результат складного і суперечливого процесу пізнання, що складається з двох рівнів – чуттєвого і раціонального;
- ✓ джерело пізнання – чуттєвий досвід, що подає інформацію про дійсність і дає підстави для логічного мислення;
- ✓ логіка як дисципліна складалася з двох частин: мала логіка і велика логіка. Мала логіка відіграла пропедевтичну роль і містила три диспути (про термін, про операції судження, про характеристику операції аргументації);
- ✓ велика логіка розглядала питання про предмет логіки, розглядала операції мислення, що забезпечують правильний хід міркувань.
- ✓ дослідження зв'язку мови і мислення, індуктивного і дедуктивного методів;
- ✓ помірний номіналізм (універсалії як сутності, невіддільні від одиничних речей);
- ✓ критика схоластики;
- ✓ заперечення церковних догм як критерію істини;
- ✓ визнання вічності матерії та об'єктивного світу.

§1. ЛОГІКО-ФІЛОСОФСЬКА ДУМКА В УКРАЇНІ

Йосиф Кононович-Горбацький

Феофан Прокопович

§1. ЛОГІКО-ФІЛОСОФСЬКА ДУМКА В УКРАЇНІ

Український просвітитель і філософ Григорій Сковорода

- 1 • *“Щасливий, кому вдалося знайти щасливе життя, але щасливіший, хто вміє користуватися ним.”*
- 2 • *“Не тіло, а душа є людиною.”*
- 3 • *“Хто соромиться визнати хиби свої, той з часом безсоромно виправдовуватиме своє невігластво, яке є найбільшою вадою.”*

§1. ЛОГІКО-ФІЛОСОФСЬКА ДУМКА В УКРАЇНІ

“З видимого пізнавай невидиме” (Г. Сковорода)

Г. Сковорода “Потоп Зміїний”:

“Матерія – це минуца тінь, це видимість”

видима натура	невидима натура
• другорядне	• головне

Розмова, звана Алфавіт, чи Буквар світу Григорій Сковорода

...Моя розмова стосується лише людинолюбних душ, чесних станів і благословених видів промислу, які не суперечать божому і людському законові, а складають плодоносний церкви, ясніше кажучи, суспільства, сад, як окремі частини складають годинниковий механізм.

*Мова моя тоді спокійніша, коли кожна людина не лише добра, але і споріднену собі всіма сторонами знаходить роботу. Се і є бути щасливим, пізнати себе чи свою природу, взятися за своє споріднене діло і бути з ним у злагоді з загальною потребою. Так а потреба — се благодійство і послуга. Не дивно, що в стародавніх римлян як потреба, так і благодійство означалося словом *officium*, тобто моральний обов'язок.*

Найдобріша людина тим неспокійніша і нещасніша, чим більшу посаду вона займає, але до неї не народжена. Та й як їй не бути нещасною, коли загубила той скарб, що дорожчий за все на світі: “Веселощі серця – життя для людини, і радість людська – є довгоденність” (Сірах).

Як же не згубити, коли замість добрих послуг лише ображає друзів і родичів, близьких і далеких, співвітчизників і чужоземців? Як не ображати, коли вона суспільству приносить шкоду? Як не зашкодити, коли погано виконувати обов'язки? Як не буде погано, коли немає завязаності і невтомної праці? Звідки ж з'явиться працелюбність, коли немає бажання і старанності? Де ж візьмеш бажання без природи? Природа — всьому початкова причина і рушійна сила. Вона і є матір'ю бажання. Бажання ж — започаткування, схильність і рух. Бажання, за приказкою, сильніше неволі. Воно прагне до праці і радіє з неї, як зі свого сина. Праця — живий і невсипущий рух усієї машини, доки не довершиться справа, що сплітає творцеві своєму вінець радості. Коротко кажучи, природа наснажує до діла і зміцнює до праці, роблячи її солодкою...

Скажу тобі: коли бажаєш, щоб син твій охоче й безпомилково виконував свої обов'язки, мусиш сприяти йому під час вибору звання, відповідно до його якостей. Сто спорідненостей — сто звань, а всі почесні, як законні.

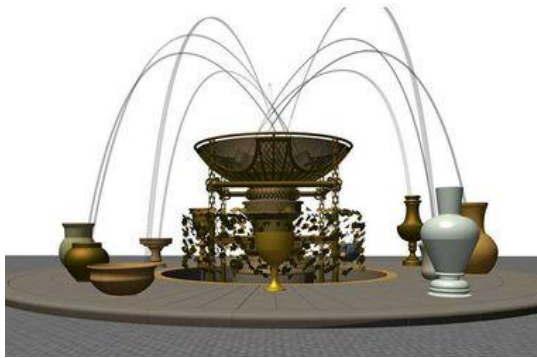
Хіба не знаєш, що маєтність — від чесно виконаних обов'язків, а не обов'язки від маєтності залежать? Чи не бачиш, що низьке звання часто віднаходить маєтність, а високе — губить?

Не дивись, хто вище і хто нижче, хто видніше і незнатніше, багатше й убогіше, але дивись на те, що з тобою споріднене. Вже ми казали, що без спорідненості все ніщо...

Коли володар маєтків живе щасливо, не тому він щасливий, що володіє ними: щастя до маєтків не прив'язане.

Коли казати про володіння за спорідненістю, слід розуміти і види всіх зовнішностей. Зовнішнє те, що лежить поза людиною: ґрунт, рід, чин тощо. Шукай, що хочеш, але не загуби світу. Шляхетний список лежить поза тобою, а ти поза ним цілком можеш бути щасливий. Він без світу ніщо, а світ без нього — щось, без чого не можна бути щасливим і в едемськім раю.

Вчення Г. Сковороди про три світи

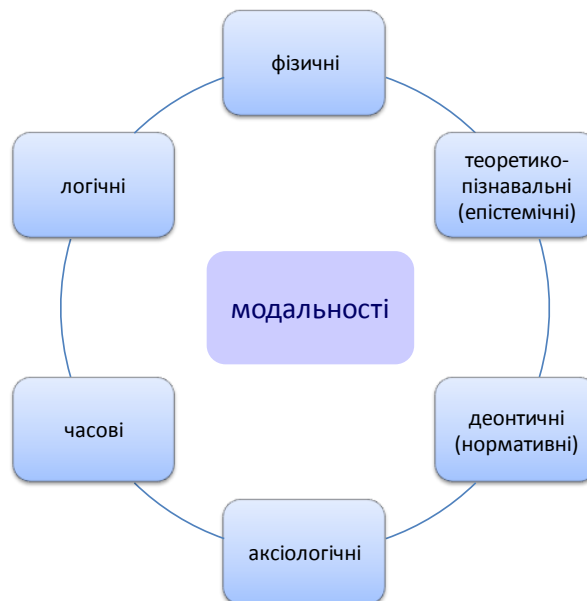

Фонтан (вчення про три світи) Г. Сковороди

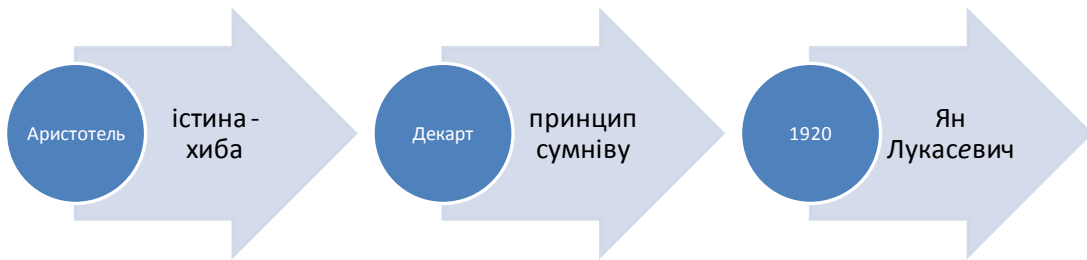
§1. ЛОГІКО-ФІЛОСОФСЬКА ДУМКА В УКРАЇНІ

§2. НЕКЛАСИЧНА ЛОГІКА. БАГАТОЗНАЧНА ЛОГІКА

2. НЕКЛАСИЧНА ЛОГІКА. БАГАТОЗНАЧНА ЛОГІКА

Про багатозначність принципу бівалентності

§3. МОДАЛЬНА ЛОГІКА

Ян Лукасевич

- 1920 р. “Про детермінізм”;
- ректорська промова (Варшавський університет);
- багатозначна логіка і подолання детермінізму

§3. МОДАЛЬНА ЛОГІКА

§3. МОДАЛЬНА ЛОГІКА

§3.1. АЛЕТИЧНА ЛОГІКА: ВИДИ ВИСЛОВЛЮВАНЬ

§3.2. ЕПІСТЕМІЧНА ЛОГІКА: ВИХІДНІ ТЕРМІНИ

інтелектуальний суб'єкт	об'єктзнання	епістемічна модальність	часовий вимір знання
<ul style="list-style-type: none">окрема людинамножина людей	<ul style="list-style-type: none">те, про що знає інтелектуальний суб'єкт	<ul style="list-style-type: none">вид / тип / повнота / рівні знання	<ul style="list-style-type: none">що (не) знає про об'єкт інтелектуальний суб'єкту час f

Питання для самоконтролю:

- 1) На які століття припадає розквіт логіки в Україні?
- 2) Де були осередки логіки в Україні?
- 3) Що таке *Мала логіка* і *Велика логіка*?
- 4) Які погляди Аристотеля поділяв Ф. Прокопович?
- 5) У яких роботах Г. Кониський розкриває загальні закони і форми людського мислення?
- 6) У чому полягає ідея Г. Сковороди про три світи?
- 7) Які логіко-філософські ідеї поділяв Г. Сковорода?
- 8) Хто є фундатором тризначної логіки?
- 9) Які формально-логічні системи належать до некласичної логіки?
- 10) Як визначають багатозначну логіку?
- 11) Які принципи є основними для багатозначної логіки?
- 12) Як формулюється закон виключеного четвертого?
- 13) Які типи модальних логік вирізняють?
- 14) Що таке алетична / епістемічна / онтологічна / абсолютна / відносна модальність?
- 15) Які принципи побудови модальної системи?

АНАЛІЗ ПИТАНЬ І ВІДПОВІДЕЙ З ПОГЛЯДУ ЛОГІКИ. ФЕНОМЕН ПАРАДОКСУ В ЛОГІЦІ

1. ПИТАННЯ В ЛОГІЦІ, ЙОГО ЛОГІЧНА СТРУКТУРА

2. ХАРАКТЕРИСТИКА ВІДПОВІДІ В ЛОГІЦІ

3. СУТНІСТЬ ПАРАДОКСУ В ЛОГІЦІ

«Якщо людоїд їсть ножем і виделкою, це прогрес?»

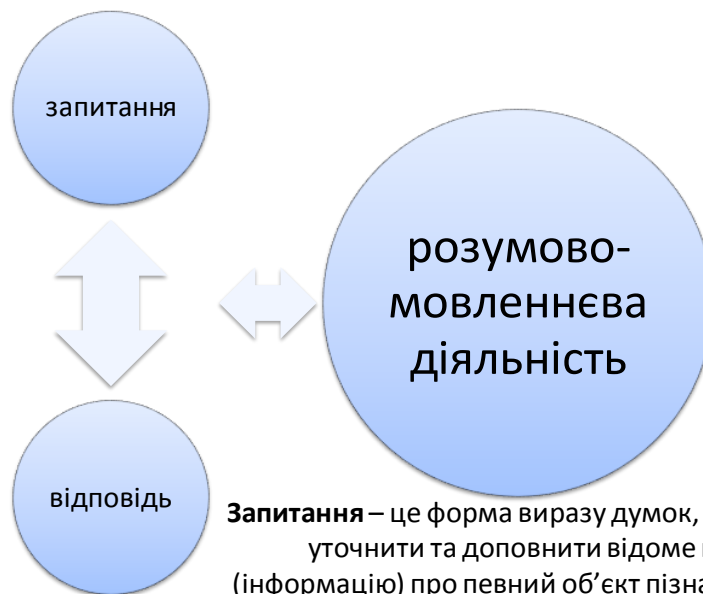
Станіслав Єжи Лець

«Якщо миша дивиться на Всесвіт, чи змінюється від цього стан

Всесвіту?»

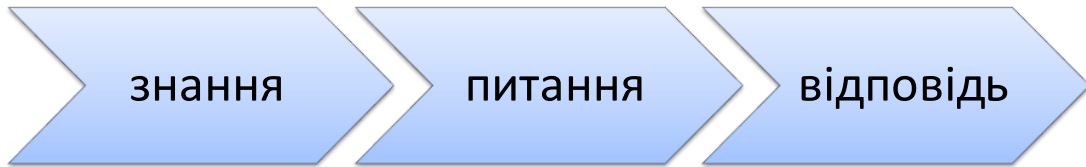
Альберт Ейнштейн

§1. ПИТАННЯ В ЛОГІЦІ, ЙОГО ЛОГІЧНА СТРУКТУРА

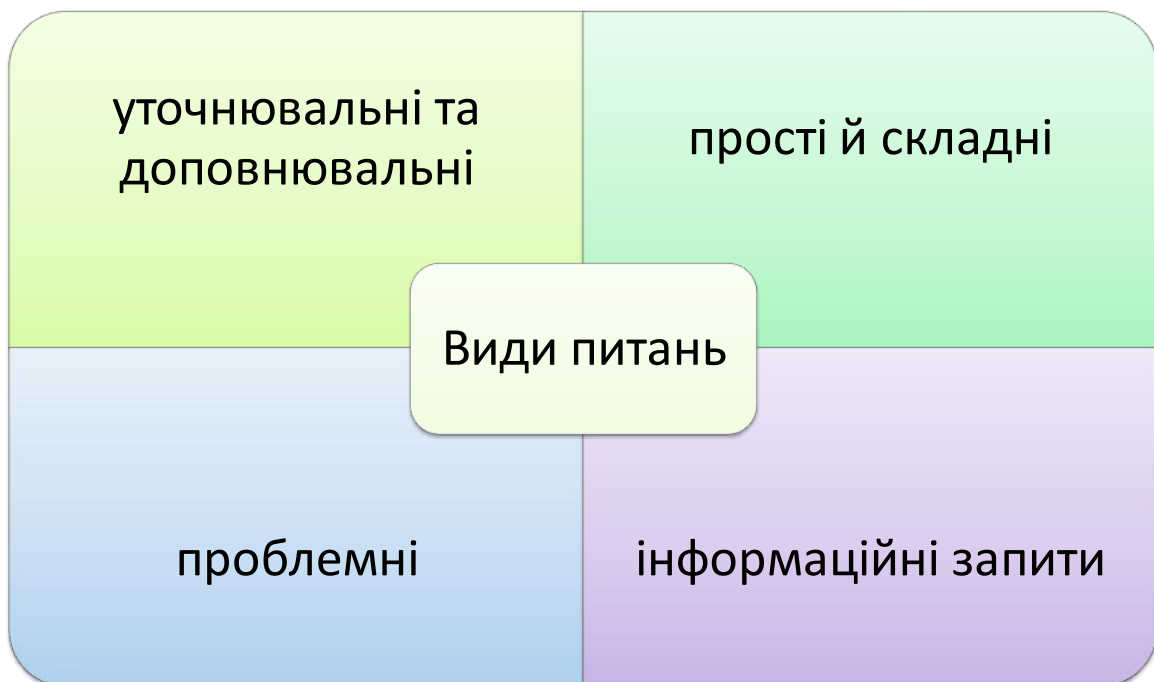
Запитання – це форма виразу думок, коли суб'єкт *x* хоче уточнити та доповнити відоме йому знання (інформацію) про певний об'єкт пізнання або отримати нове знання (нову інформацію); визначити істинність отриманого знання.

§1. ПИТАННЯ В ЛОГІЦІ, ЙОГО ЛОГІЧНА СТРУКТУРА

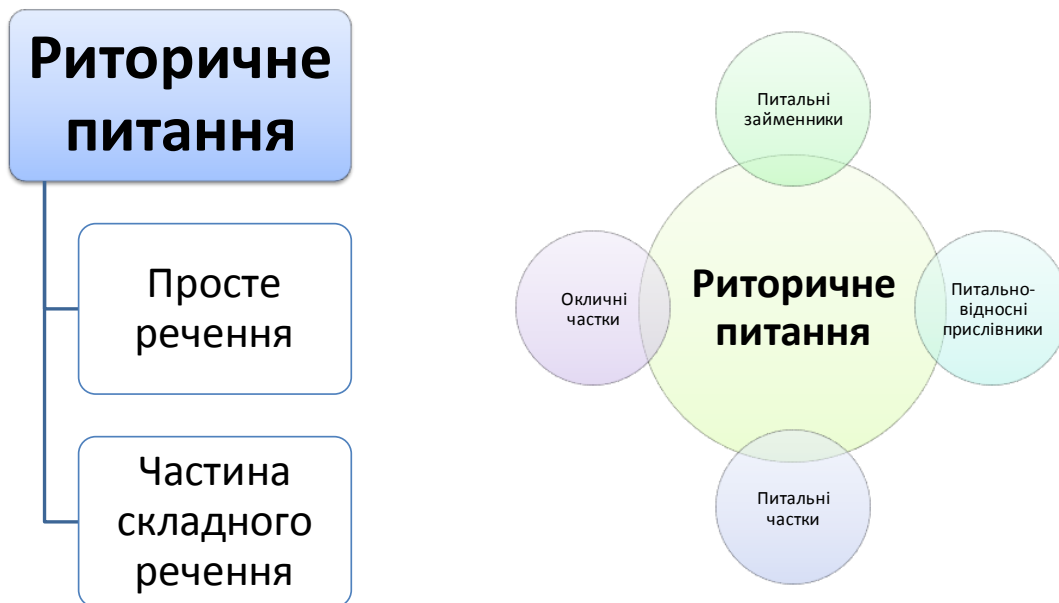

Відповідь – це висловлювання, викликане запитанням.
Логічна характеристика відповіді визначається в поняттях «істинна» або «хибна відповідь».

§1. ПИТАННЯ В ЛОГІЦІ, ЙОГО ЛОГІЧНА СТРУКТУРА

§1. ПИТАННЯ В ЛОГІЦІ, ЙОГО ЛОГІЧНА СТРУКТУРА

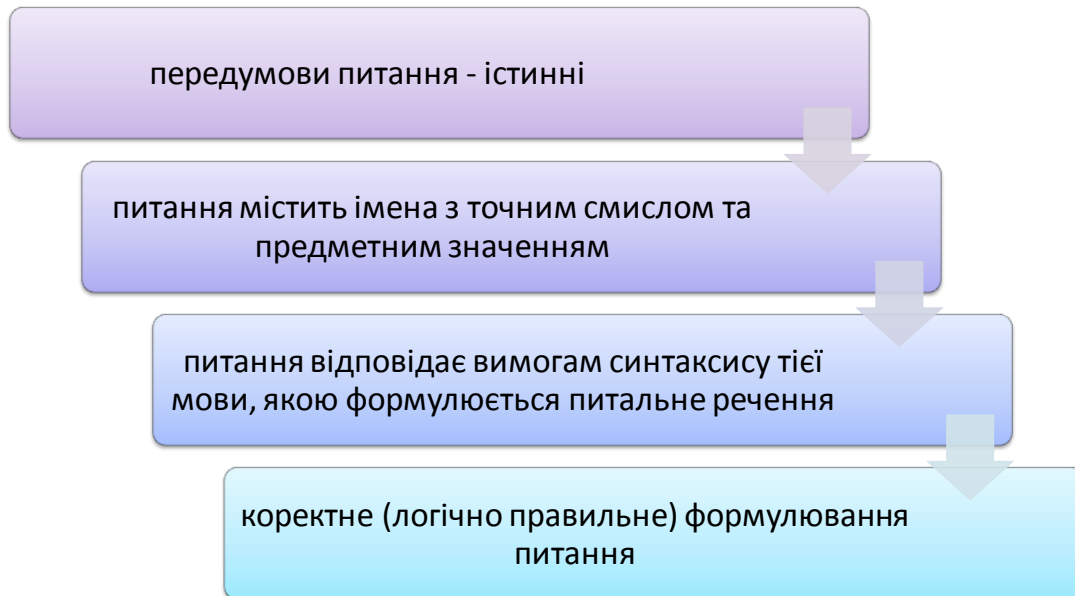

§1. ПИТАННЯ В ЛОГІЦІ, ЙОГО ЛОГІЧНА СТРУКТУРА

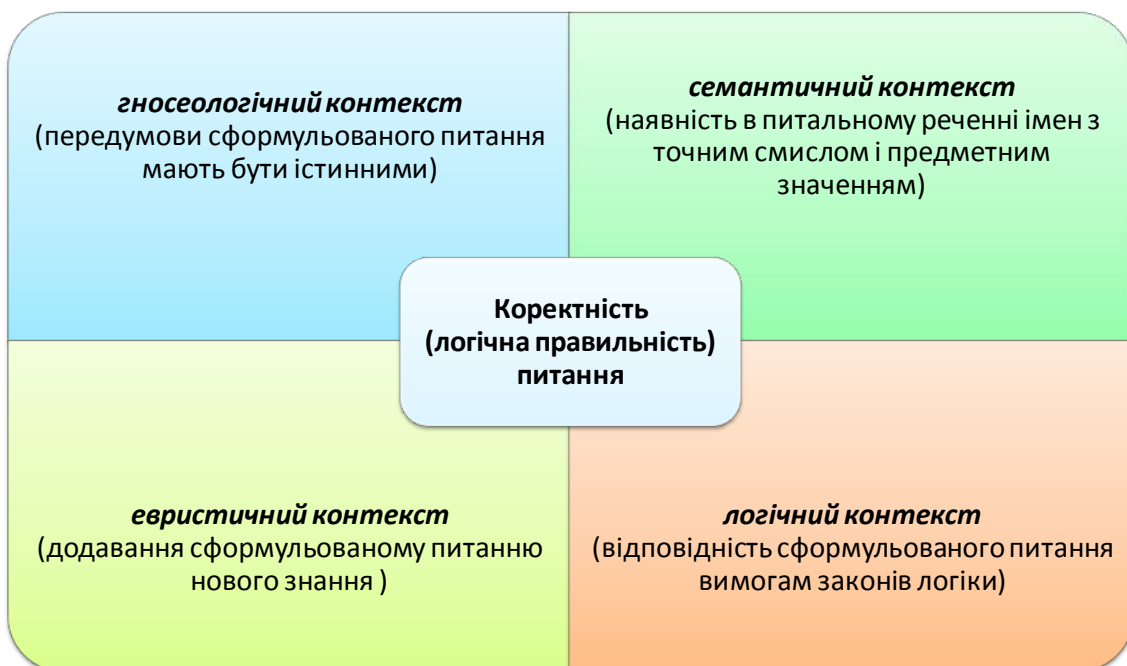
Провокаційне питання містить приховану інформацію, на підставі якої, незалежно від відповіді «так» або «ні», визнається, що властивість, про яку йдеться у запитанні, притаманна йому: «Так ти брехун?», «Кажуть, що ти злодій?».

Софістичне питання формулюють на підставі навмисно зробленої логічної помилки через використання абстрактних невизначених термінів, оперування термінами, які мають багато смислів, постановок провокаційних запитань та інших інтелектуальних маневрів із метою, щоб відповідь на запитання була такою, яку «бажає» почути софіст.

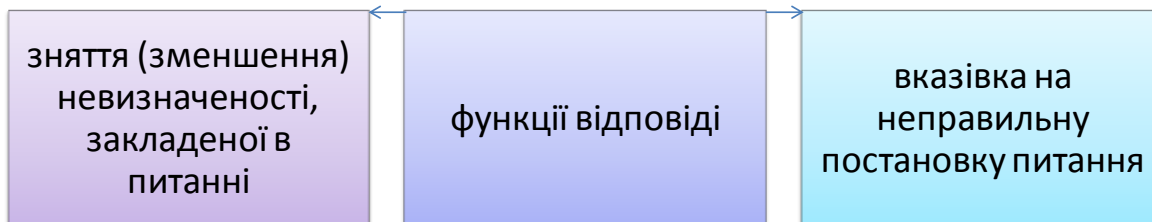
§1. ПИТАННЯ В ЛОГІЦІ, ЙОГО ЛОГІЧНА СТРУКТУРА

§1. ПИТАННЯ В ЛОГІЦІ, ЙОГО ЛОГІЧНА СТРУКТУРА

§2. ХАРАКТЕРИСТИКА ВІДПОВІДІ В ЛОГІЦІ

Відповідь – це судження, яке дає інформацію, про яку запитують в питанні.

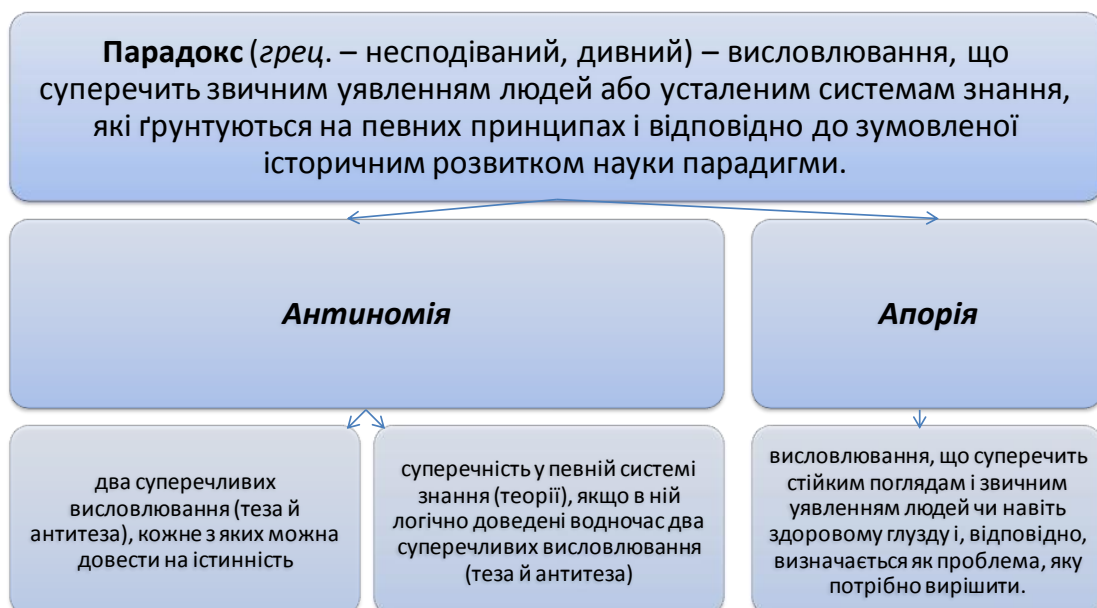
§2. ХАРАКТЕРИСТИКА ВІДПОВІДІ В ЛОГІЦІ

ВИДИ ВІДПОВІДЕЙ				
1	2	3	4	5
за змістом	за областями пошуку	за обсягом інформації	за граматичною формою	за намірами
правильні	прямі	повні	короткі	позитивні
неправильні	непрямі	неповні	розгорнуті	негативні
		надлишкові		

§2. ХАРАКТЕРИСТИКА ВІДПОВІДІ В ЛОГІЦІ

§3. СУТНІСТЬ ПАРАДОКСУ В ЛОГІЦІ

§3. СУТНІСТЬ ПАРАДОКСУ В ЛОГІЦІ

ПАРАДОКСИ	
СЕМАНТИЧНІ	ЛОГІЧНІ
у процесі зв'язку виразів мови з їх предметним значенням, тобто денотатом	парадокси матеріальної імплікації
коли змішуються два рівня символічної репрезентації об'єктів міркувань, а саме – рівень об'єктної мови та метамови	парадокси строгої імплікації
коли використовують абстрактні, невизначені терміни, під які можна підвести будь-який об'єкт	парадокси епістемічної логіки
коли виникає проблема визначення істинності або хибності висловлювань у певному контексті	парадокси логіки існування

Питання для самоконтролю:

- 1) Як логіка визначає питання і відповідь?
- 2) Які види запитань вивчає логіка?
- 3) У чому особливості риторичних питань?
- 4) Як формулюють провокаційне питання?
- 5) Які особливості софістичних питань?
- 6) Які принципи дозволять здійснити логічний аналіз питань?
- 7) Які функції виконує відповідь?
- 8) Які вирізняють типи відповідей?
- 9) Які правила визначають формулювання відповідей?
- 10) Як визначають особливий логічний феномен парадоксу?
- 11) Хто сформулював відомі апорії?
- 12) У чому сутність семантичних і логічних парадоксів?

РИТОРИКА ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ЯК ЗАПОРУКА УСПІХУ НАВЧАННЯ. ПЕРЕКОНАННЯ ТА НАВІЮВАННЯ

1. ПОНЯТТЯ ПРО РИТОРИКУ. РОЛЬ ЛОГІКИ В РИТОРИЦІ. ВІДОМІ ОРАТОРИ.
2. ОРАТОРСЬКЕ МИСТЕЦТВО : РОДИ Й ВИДИ
3. ЛОГІЧНИЙ ПРИНЦИП В МОВІ ТА МОВЛЕННІ ВЧИТЕЛЯ ЯК ОЗНАКА ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ
4. КУЛЬТУРА СПІЛКУВАННЯ ВЧИТЕЛЯ ТА УЧНЯ

«Найбільша цінність оратора – не тільки казати те, що потрібно, але і не казати того, чого не треба».

Цицерон

§1. ПОНЯТТЯ ПРО РИТОРИКУ. РОЛЬ ЛОГІКИ В РИТОРИЦІ. ВІДОМІ ОРАТОРИ.

- перший ритор – **Сократ**
- перший системний

опис риторики - **Аристотель**

↑
Риторика – можливість дібрати
можливі способи переконання

❖ можливість;
❖ переконання;
❖ спосіб

§1. ПОНЯТТЯ ПРО РИТОРИКУ. РОЛЬ ЛОГІКИ В РИТОРИЦІ. ВІДОМІ ОРАТОРИ

- **Універсальність**

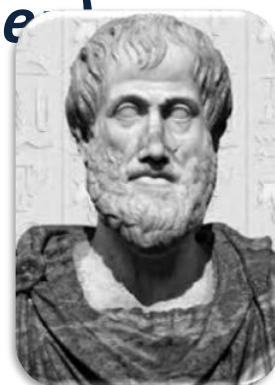
- **Тривіум**

*(іноді тридоріжжя (лат. *trivium* -
перехрестя трьох доріг) - цикл з трьох
дисциплін вільних мистецтв у середній
школі)*

- **Стабільність і постійність**

§1. ПОНЯТТЯ ПРО РИТОРИКУ. РОЛЬ ЛОГІКИ В РИТОРИЦІ. ВІДОМІ ОРАТОРИ

Топос – АРГУМЕНТ (= «історичне
місце», «діалектичне місце»),
загальнозначуще твердження
або тема («загальне місце»)

§1. ПОНЯТТЯ ПРО РИТОРИКУ. РОЛЬ ЛОГІКИ В РИТОРИЦІ. ВІДОМІ ОРАТОРИ

Суб'єкт 1 →→→→→ Суб'єкт 2

Аргументатор /
Оратор

Міркування /
Аргумент /
Вплив

Реципієнт /
Аудиторія

- ✓ **Теза** - положення, висловлене в книжці, доповіді, статті тощо, правдивість якого треба довести;
- ✓ **Аргумент** - підстава, доказ, які наводяться для обґрунтування, підтвердження чого-небудь;
- ✓ **Приклад** - конкретний вияв чого-небудь, певна діяльність або поведінка якоїсь особи як ілюстрація або доказ чого-небудь

Аргументація

Аргумент

(Argumentum)
ad hominem

(Argumentum)
ad rem

маніпуляція

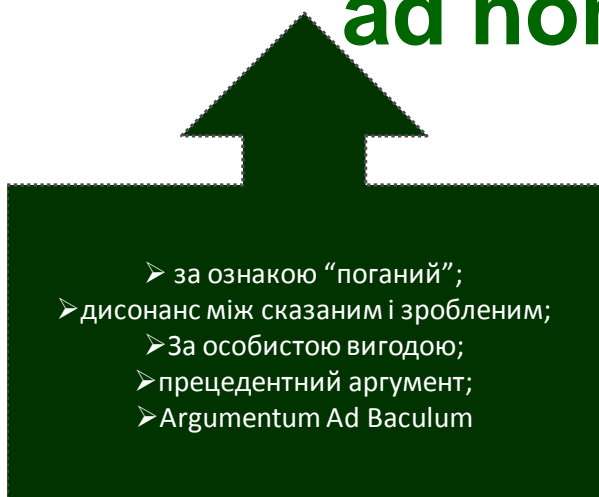
"Anyone who conducts an argument by appealing to authority is not using his intelligence, he is just using his memory."

Leonardo da Vinci

§1. ПОНЯТТЯ ПРО РИТОРИКУ. РОЛЬ ЛОГІКИ В РИТОРИЦІ. ВІДОМІ ОРАТОРИ

§1. ПОНЯТТЯ ПРО РИТОРИКУ. РОЛЬ ЛОГІКИ В РИТОРИЦІ. ВІДОМІ ОРАТОРИ

(*Argumentum*)
ad hominem

ОПОНЕНТ
(супротивник у
суперечці; той хто
заперечує кому-
небудь)

§1. ПОНЯТТЯ ПРО РИТОРИКУ. РОЛЬ ЛОГІКИ В РИТОРИЦІ. ВІДОМІ ОРАТОРИ

Теза – висловлення /
судження

Суб’єкт + предикат

(*Argumentum*)
ad rem

Простий категоричний
силізізм

§1. ПОНЯТТЯ ПРО РИТОРИКУ. РОЛЬ ЛОГІКИ В РИТОРИЦІ. ВІДОМІ ОРАТОРИ

Софізм - умовивід, що формально здається правильним, а насправді заснований на навмисне неправильному доборі вихідних засад; словесне плетиво, що вводить в оману

МАНІПУЛЯЦІЯ софізм / чорна риторика

“+”
ентимема
(для скорочення)

“-”
маніпуляція
(для приховування)

- ❖ лестити;
- ❖ “наспівувати”;
- ❖ “виводити з себе”;
- ❖ брехати;
- ❖ трансформувати

§1. ПОНЯТТЯ ПРО РИТОРИКУ. РОЛЬ ЛОГІКИ В РИТОРИЦІ. ВІДОМІ ОРАТОРИ

Дифамація
Інсинуація

Гумор в риторичі

Слово гумор має давньогрецьке коріння. В античній медицині стан людини описувалося співвідношенням чотирьох Співвідношення і гармонія цих рідин визначали здоров'я і самопочуття людини.

“+++”
Гумор в розважальній промові

“+ - -”
Гумор в усіх промовах, крім розважальної

Риторика
→ гумор – прийом риторичі
→ → іронія
→ → сарказм
*** сміх – це маркер

§1. ПОНЯТТЯ ПРО РИТОРИКУ. РОЛЬ ЛОГІКИ В РИТОРИЦІ. ВІДОМІ ОРАТОРИ

Іммануїл Кант
страх → гумор

Едвард де Боно
✓ латеральне мислення;
✓ шість капелюхів мислення

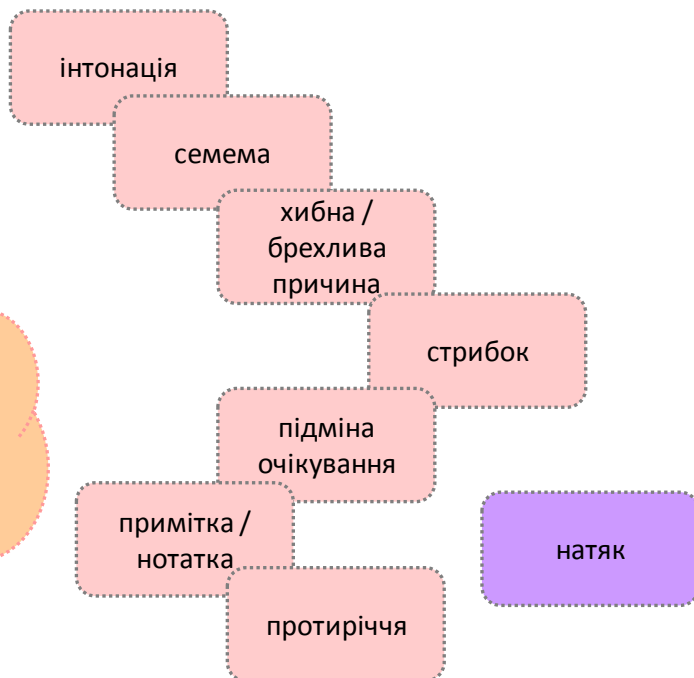
Гумор в риториці

БІСОЦІАЦІЯ - психологічний механізм уяви, фантазії, творчого процесу, що здійснює нові поєднання компонентів досвіду; умовою, необхідною для здійснення акту бісоціації, є тимчасове усунення свідомого контролю; бісоціації сприяє саме підсвідома робота психіки, де немає ані стереотипного руху думки, ані стереотипних автоматизованих навичок; тільки у стані психіки, вільному від стереотипів, творча уява може поєднувати несподіване, утворювати нові синтези.

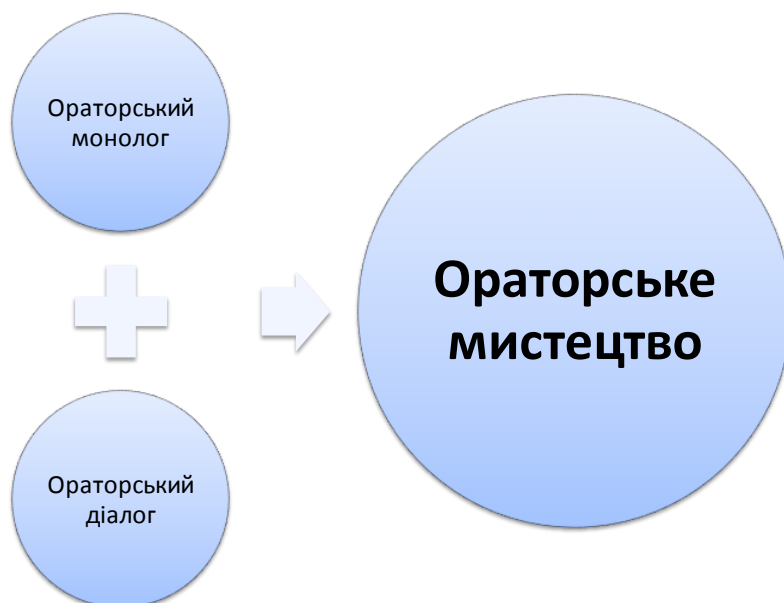
§1. ПОНЯТТЯ ПРО РИТОРИКУ. РОЛЬ ЛОГІКИ В РИТОРИЦІ. ВІДОМІ ОРАТОРИ

Гумор в риториці

Патерн - шаблон, система, структура, принцип, модель; набір стереотипних поведінкових реакцій або послідовностей дій

§2. ОРАТОРСЬКЕ МИСТЕЦТВО : РОДИ Й ВИДИ

§2. ОРАТОРСЬКЕ МИСТЕЦТВО : РОДИ Й ВИДИ

Промова в Тільбері
Промова в Палаті
Громад

Єлизавета I
(07.09.1533 – 24.03.1603)

§2. ОРАТОРСЬКЕ МИСТЕЦТВО : РОДИ Й ВИДИ

*Промова на
ешафоті*

Карл I

(19.11.1600 – 30.01.1649)

§2. ОРАТОРСЬКЕ МИСТЕЦТВО : РОДИ Й ВИДИ

*Промова в
Парламенті
("Довгий
Парламент")*

Олівер Кромвель

(25.04.1599 – 03.09.1658)

§2. ОРАТОРСЬКЕ МИСТЕЦТВО : РОДИ Й ВИДИ

*Промова в
Хестоні*

Артур Невіл Чемберлен
(18.03.1869 – 09.11.1940)

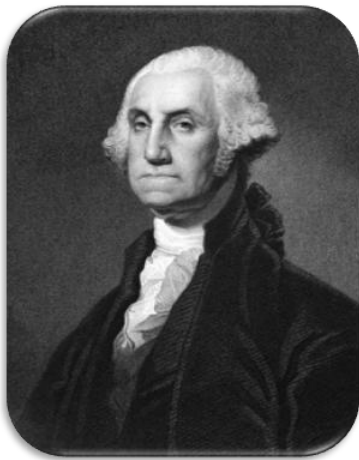
§2. ОРАТОРСЬКЕ МИСТЕЦТВО : РОДИ Й ВИДИ

*Фултонська
промова*

Вінстон Леонард Спенсер
Черчіл
(30.11.1874 – 24.01.1965)

§2. ОРАТОРСЬКЕ МИСТЕЦТВО : РОДИ Й ВИДИ

*Інавгураційна
промова*

Джордж Вашингтон
(22.02.1732 – 14.12.1799)

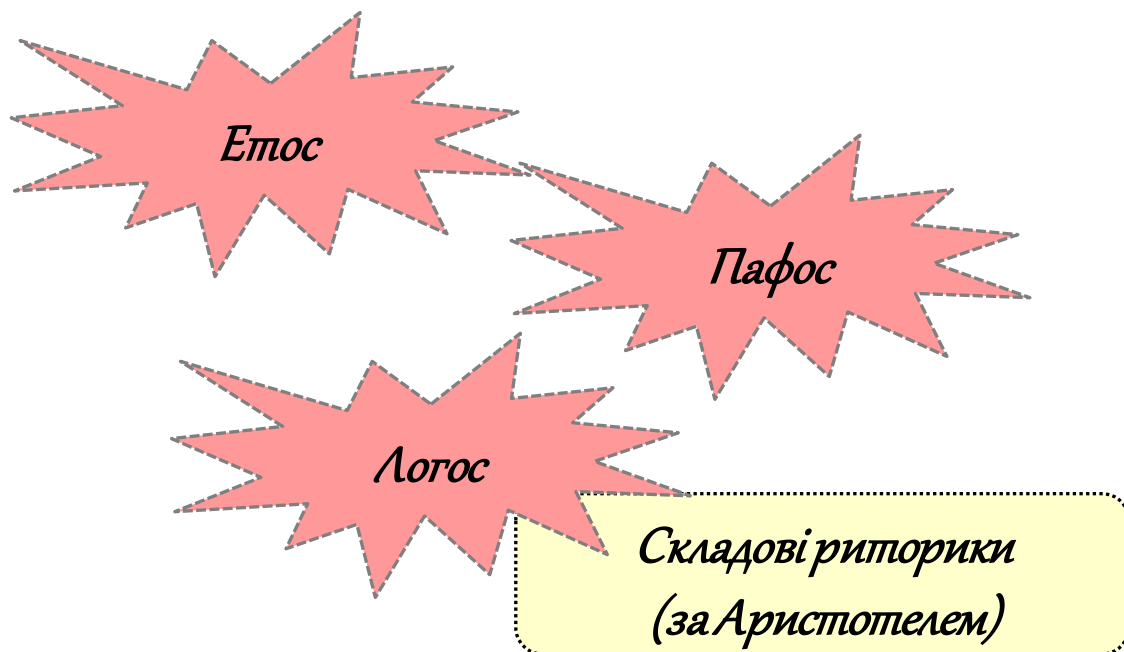
§2. ОРАТОРСЬКЕ МИСТЕЦТВО : РОДИ Й ВИДИ

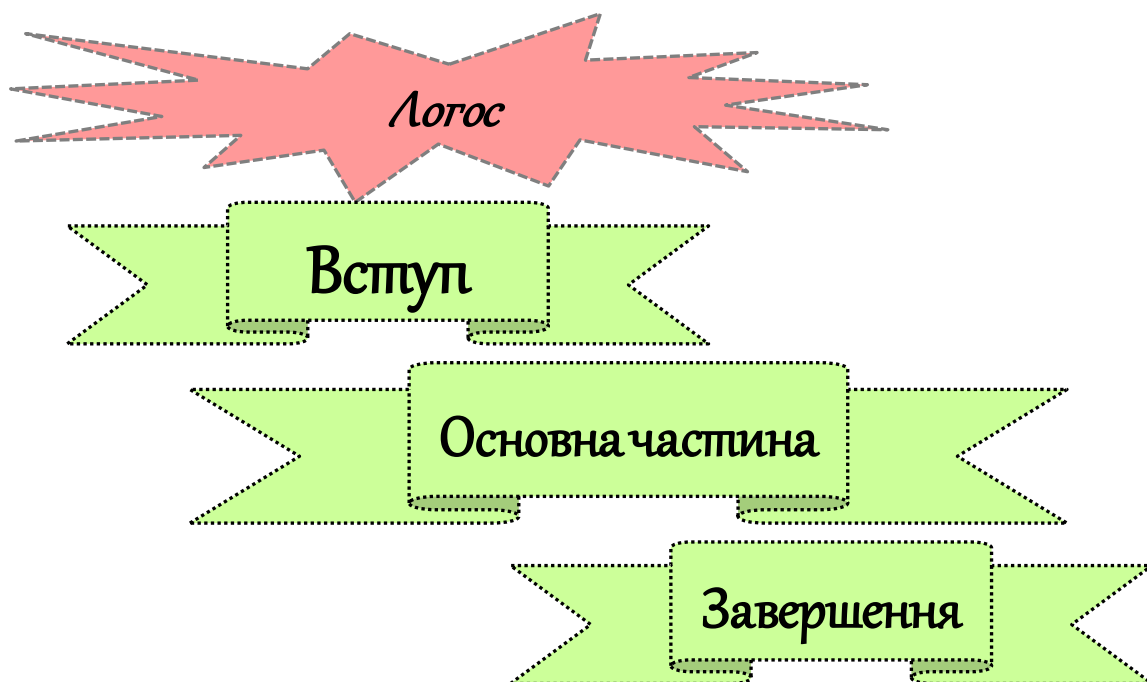
*Промова на Геттіс-
Берзькому цвинтарі*

Авраам Лінкольн
(12.02.1809 – 15.04.1865)

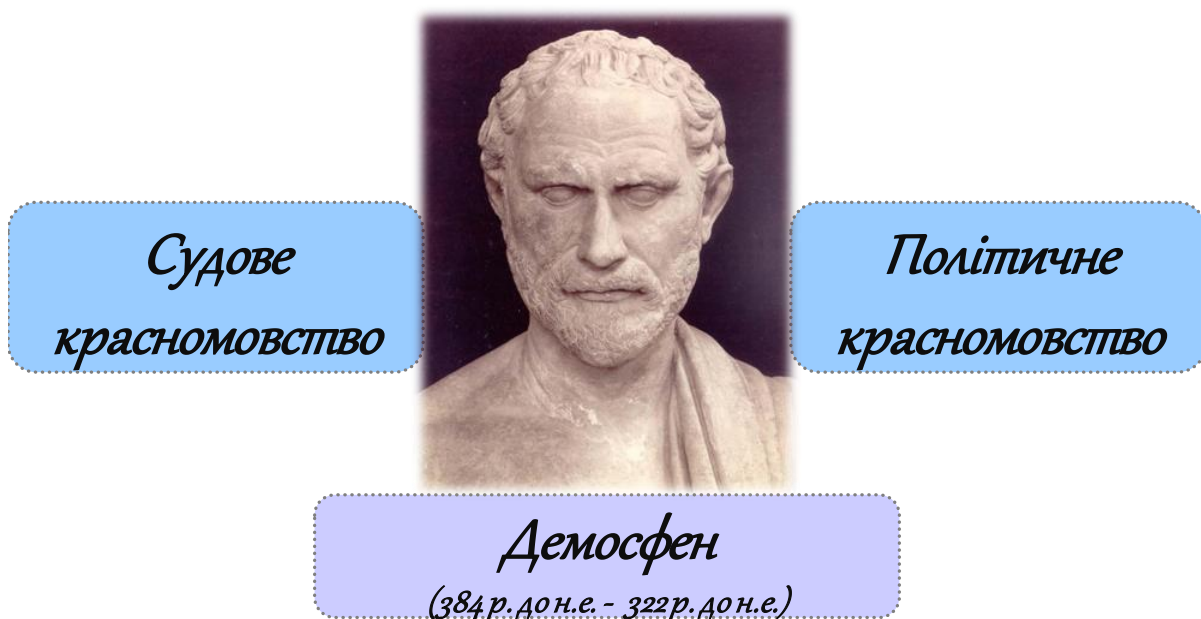
§2. ОРАТОРСЬКЕ МИСТЕЦТВО : РОДИ Й ВИДИ

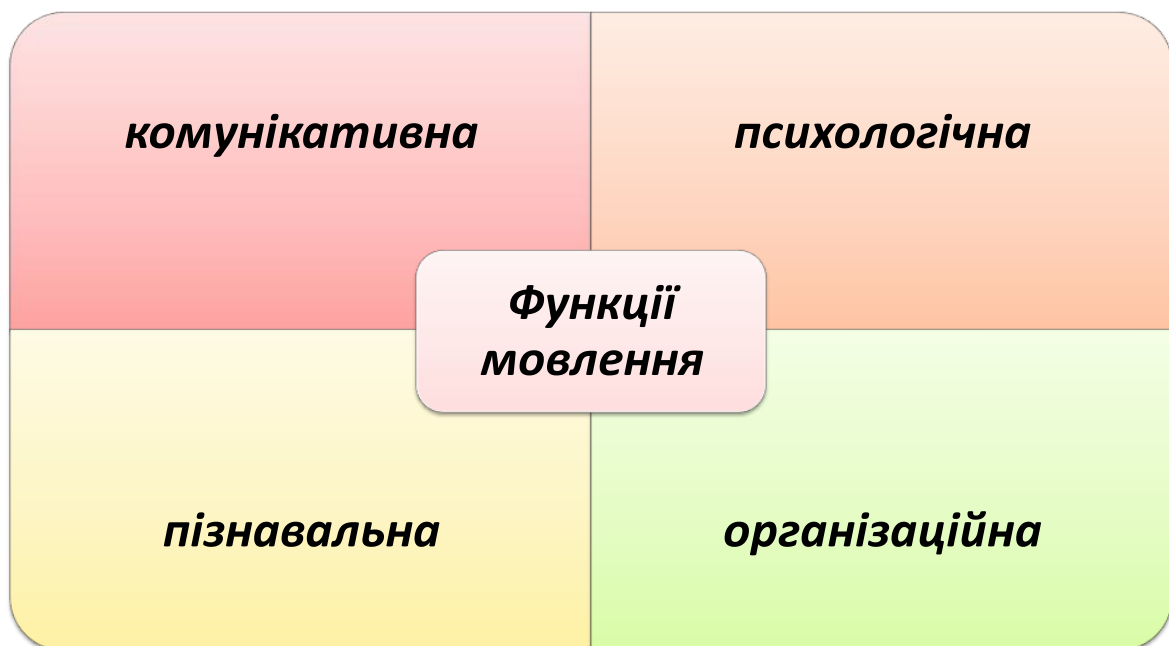
§2. ОРАТОРСЬКЕ МИСТЕЦТВО : РОДИ Й ВИДИ

§2. ОРАТОРСЬКЕ МИСТЕЦТВО : РОДИ Й ВИДИ

§3. ЛОГІЧНИЙ ПРИНЦИП В МОВІ ТА МОВЛЕННІ ВЧИТЕЛЯ ЯК ОЗНАКА ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

§3. ЛОГІЧНИЙ ПРИНЦИП В МОВІ ТА МОВЛЕННІ ВЧИТЕЛЯ ЯК ОЗНАКА ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

§4. КУЛЬТУРА СПІЛКУВАННЯ ВЧИТЕЛЯ ТА УЧНЯ

- мовлення – голосне, ясне, чітке, немонотонне, виразне та просте;
 - вдале поєднання жестів та мовлення;
 - простота та ясність викладу;
 - перцептивні й інтерактивні здібності;
- моральна культура як єдність моральної свідомості й поведінки;
 - два плани взаємодії;
 - “педагогічна інтуїція”;
 - навчальне співробітництво;
 - створення “ситуації успіху”;
 - рефлексія та саморефлексія

Питання для самоконтролю:

- 1) Як визначають риторику як науку?
- 2) Знання яких наук інтегрує риторика?
- 3) Яка словесна наочність слугує завданням риторики?
- 4) Хто є фундаторами риторики?
- 5) Як корелюють топоси й аргументи?
- 6) Які групи аргументів є в логіці?
- 7) Що таке «чорна риторика»?
- 8) Хто були перші ритори античності?
- 9) Як зародилася класична риторика Європи?
- 10) Хто був першим ритором США?
- 11) Які ознаки сучасних промов,
- 12) Які роди й види ораторського мистецтва?
- 13) Які складові промови є класичною структурою в риториці?
- 14) Які логічні принципи є визначними в педагогічній риториці?

ПОНЯТІЙНИЙ АПАРАТ ЛОГІЧНОГО КОМУНІКАТИВНОГО ВИСЛОВЛЮВАННЯ

1. ПОНЯТТЯ, ЙОГО ЗМІСТ ТА ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ

1.1. ПОНЯТТЯ ТА УЯВЛЕННЯ

1.2. ПОНЯТТЯ І СЛОВО (ІМ'Я)

2. ЛОГІЧНІ ПОНЯТТЯ ТА ЇХ РІЗНОВИДИ

3. ОПЕРАЦІЇ З ПОНЯТТЯМИ В ЛОГІЦІ

4. ЛОГІЧНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОНЯТЬ

*Всі науки настільки пов'язані між собою, що легше вивчати їх всі відразу,
ніж якусь одну із них окремо від інших.
Рене Декарт*

§1. ПОНЯТТЯ, ЙОГО ЗМІСТ ТА ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ

**Поняття – форма мислення, яка відображає
предмети в їх загальних та істотних ознаках.**

*Поняття – це форма мислення, яка є
результатом узагальнення та виділення
предметів деякого класу за загальними та
специфічними для них ознаками.*

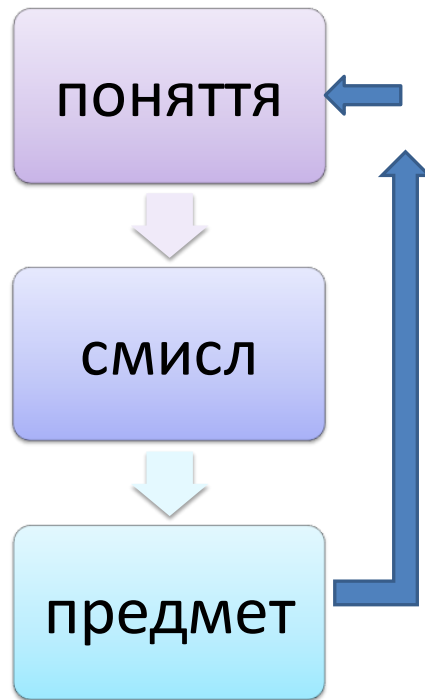
§1.1. ПОНЯТТЯ ТА УЯВЛЕННЯ

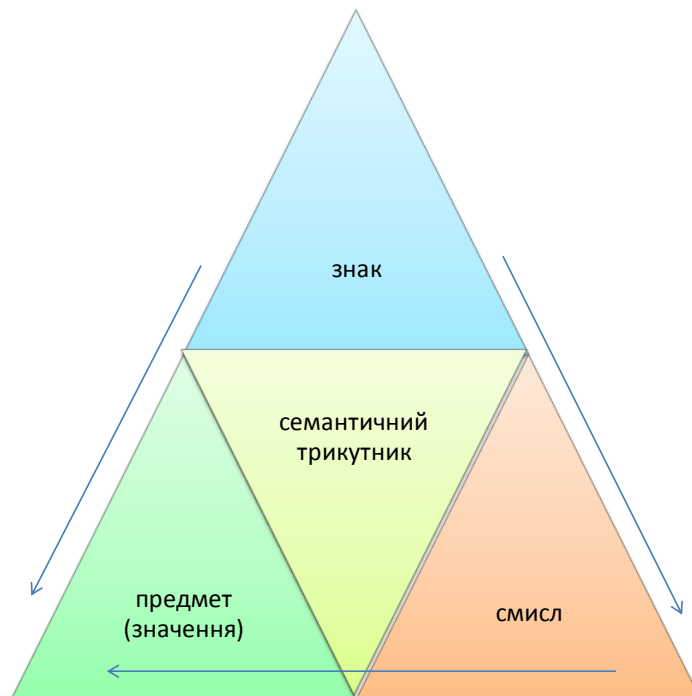
§1.1. ПОНЯТТЯ ТА УЯВЛЕННЯ

§1.2. ПОНЯТТЯ І СЛОВО (ІМ'Я)

§1.2. ПОНЯТТЯ І СЛОВО (ІМ'Я)

§1.2. ПОНЯТТЯ І СЛОВО (ІМ'Я)

Відношення іменування має відповідати принципам:

<p>Принцип однозначності</p> <p>ім'я повинно мати лише один денотат, тобто позначати один предмет чи клас предметів</p>	<p>Принцип предметності</p> <p>зв'язки та відношення, які виражає складне ім'я, є зв'язками та відношеннями не між іменами-складниками, а між предметами, які позначаються простими іменами, що входять до цього складного імені</p>	<p>Принцип взаємозамінюваності</p> <p>якщо два імені мають одне і те ж предметне значення (один і той самий денотат), то будь-яке з них можна замінити другим, при цьому висловлювання не змінить свого істинного значення</p>
--	---	---

§1.2. ПОНЯТТЯ І СЛОВО (ІМ'Я)

<p>Екстенціональний контекст</p> <ul style="list-style-type: none">контекст, в якому важливі тільки денотати мовних виразів, котрі до нього входять	<p>Інтенціональний контекст</p> <ul style="list-style-type: none">контекст, в якому важливими є не тільки денотати мовних виразів, які до нього входять, а й їх смисл
--	--

§1.2. ПОНЯТТЯ І СЛОВО (ІМ'Я)

§2. ЛОГІЧНІ ПОНЯТТЯ ТА ЇХ РІЗНОВИДИ

	Поняття	<ul style="list-style-type: none">• Пусті / Порожні• Непусті / Непорожні
	Поняття	<ul style="list-style-type: none">• Одиничні• Загальні
	Поняття	<ul style="list-style-type: none">• Збірні• Незбірні

§2. ЛОГІЧНІ ПОНЯТТЯ ТА ЇХ РІЗНОВИДИ

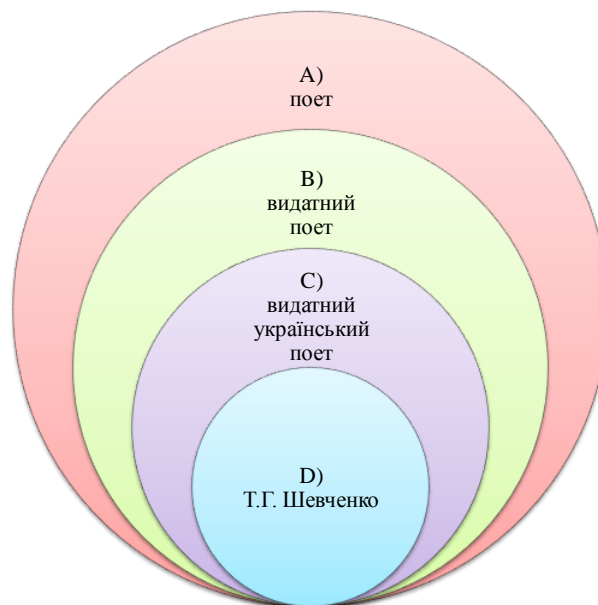
§2. ЛОГІЧНІ ПОНЯТТЯ ТА ЇХ РІЗНОВИДИ

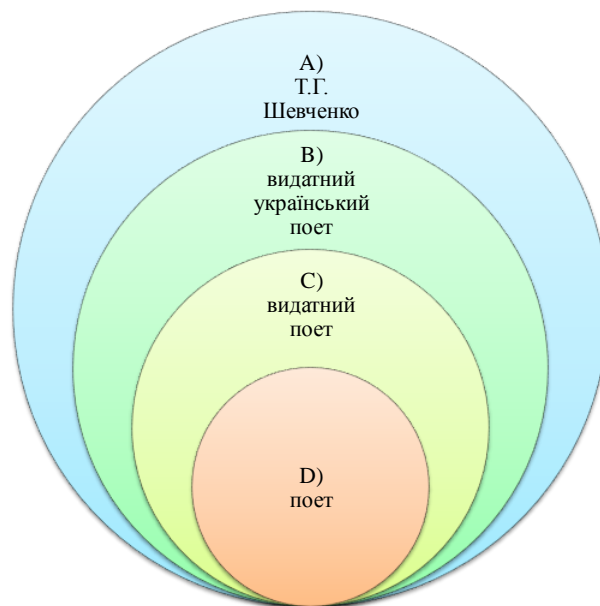
§2. ЛОГІЧНІ ПОНЯТТЯ ТА ЇХ РІЗНОВИДИ

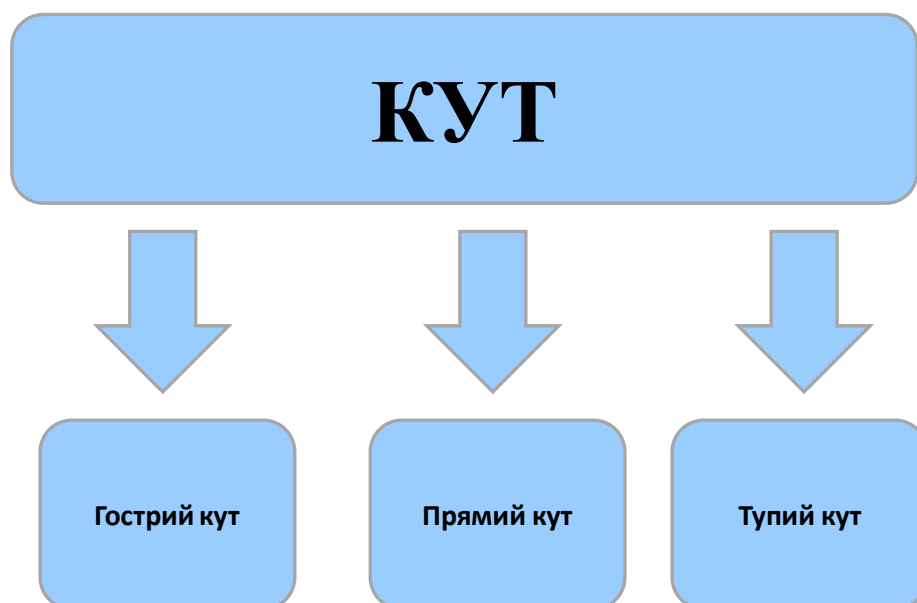
§3. ОПЕРАЦІЇ З ПОНЯТТЯМИ В ЛОГІЦІ: Обмеження понять

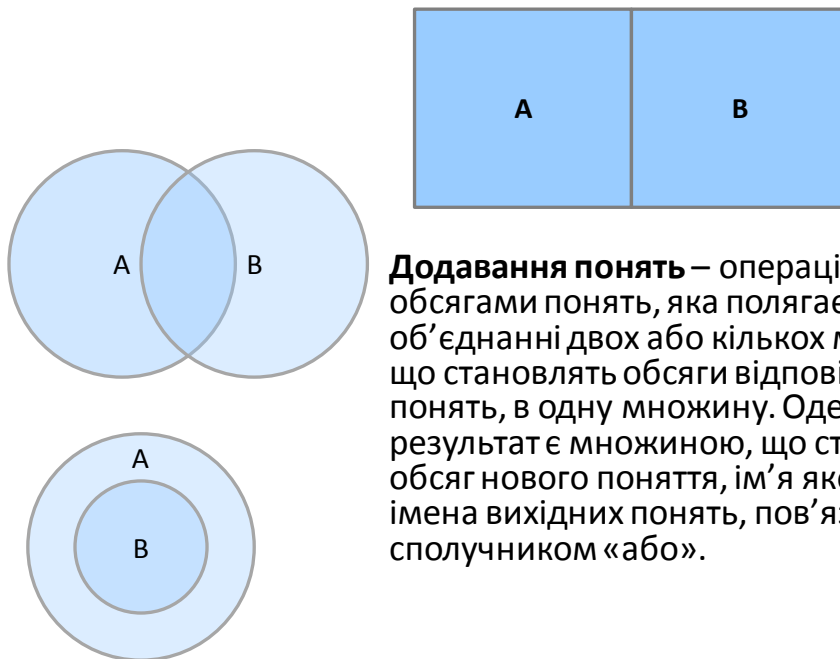
§3. ОПЕРАЦІЇ З ПОНЯТТЯМИ В ЛОГІЦІ: Узагальнення понять

§3. ОПЕРАЦІЇ З ПОНЯТТЯМИ В ЛОГІЦІ: Поділ поняття

§3. ОПЕРАЦІЇ З ПОНЯТТЯМИ В ЛОГІЦІ: Додавання понять

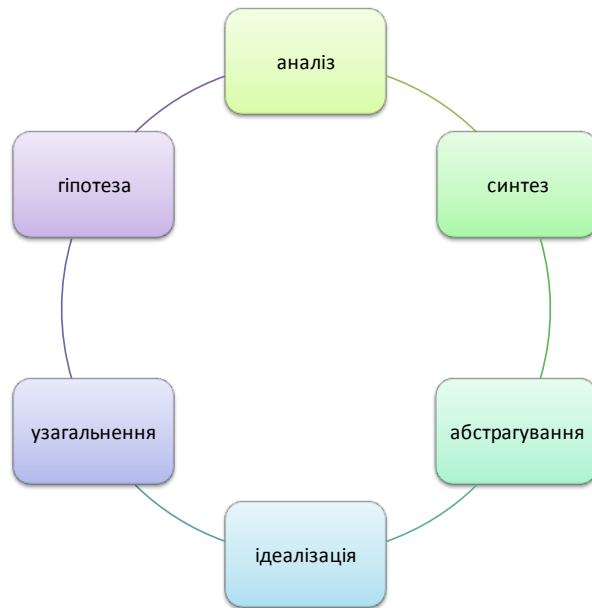
Додавання понять – операція з обсягами понять, яка полягає в об'єднанні двох або кількох множин, що становлять обсяги відповідних понять, в одну множину. Одержаний результат є множиною, що становить обсяг нового поняття, ім'я якого містить імена вихідних понять, пов'язаних сполучником «або».

§3. ОПЕРАЦІЇ З ПОНЯТТЯМИ В ЛОГІЦІ: Множення понять

Множення понять – операція з поняттями, яка полягає в утворенні нового поняття, обсягом якого є елементи, загальні для всіх вихідних понять. Результатом множення несумісних понять є поняття з уявним обсягом, тобто нульове. Так, помноживши поняття «іменник» та «дієслово», одержимо нове поняття, ім'я якого буде «іменник і дієслово», а обсяг – порожня множина, оскільки немає таких слів, які одночасно були б і дієсловами, й іменниками.

Перемноживши сумісні поняття, одержимо нове поняття, в обсязі якого мисляться реально існуючі (чи ті, що існували) предмети.

§4. ЛОГІЧНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОНЯТЬ

§4. ЛОГІЧНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОНЯТЬ

Питання для самоконтролю:

- 1) Як визначають поняття як форму мислення?
- 2) У чому відмінність між поняттям та уявленням?
- 3) Як корелює поняття і слово (ім'я)?
- 4) Як формулюється теорія імен?
- 5) Яким принципам має відповідати термін?
- 6) Які є два види контексту?
- 7) Що таке порожнє / не порожнє поняття?
- 8) Які поняття є загальними, одиничними, збірними?
- 9) У чому відмінність конкретних і абстрактних понять?
- 10) Яке поняття називають негативним?
- 11) Які ознаки безвідносних і співвідносних понять?
- 12) Які поняття називають сумісними і несумісними?
- 13) Як визначають тотожні / перехресні / протилежні / суперечні поняття?
- 14) Які операції з поняттями можуть виконуватися в логіці?
- 15) Які існують логічні методи дослідження понять?

ТЕМА 9

ХАРАКТЕРИСТИКА СУДЖЕНЬ ЯК ФЕНОМЕНУ В ЛОГІЦІ

ПЛАН

1. ПОНЯТТЯ ПРО СУДЖЕННЯ ТА ЙОГО СТРУКТУРУ
2. СПІВВІДНОШЕННЯ СУДЖЕННЯ ТА РЕЧЕННЯ
3. ПРОСТЕ СУДЖЕННЯ: ХАРАКТЕРИСТИКА ТА РІЗНОВИДИ

*«Людина може зробити великим шлях, яким йде,
але шлях не може зробити людину великою.»*

Лунь Юй

§1. ПОНЯТТЯ ПРО СУДЖЕННЯ ТА ЙОГО СТРУКТУРУ

- ❖ **Судження** – форма мислення, в якій засобами ствердження чи заперечення розкриваються зв'язки предметів з їх ознаками або відношення між предметами.
- ❖ **Судження** – це думка, в якій стверджується наявність або відсутність властивостей у предметів, відношень між предметами, зв'язків між ситуаціями.
- ❖ **Судження** є такою думкою, в якій при її висловлюванні дещо стверджується про предмети дійсності та яка об'єктивно є істинною або хибною й при цьому неодмінно однією із двох.
- ❖ **Судження** – це думка, в якій стверджується або заперечується зв'язок між об'єктами та ознаками.
- ❖ **Судження** – це думка, що виражається розповідними реченнями та є істинною або хибною.

Судження – це така форма мислення, яка відображає зв'язок між предметом та його ознакою.

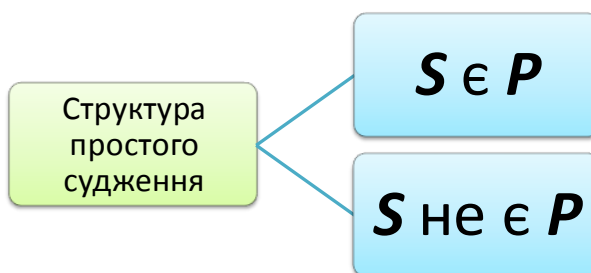
§1. ПОНЯТТЯ ПРО СУДЖЕННЯ ТА ЙОГО СТРУКТУРУ

Суб'єкт судження – поняття про предмет думки.

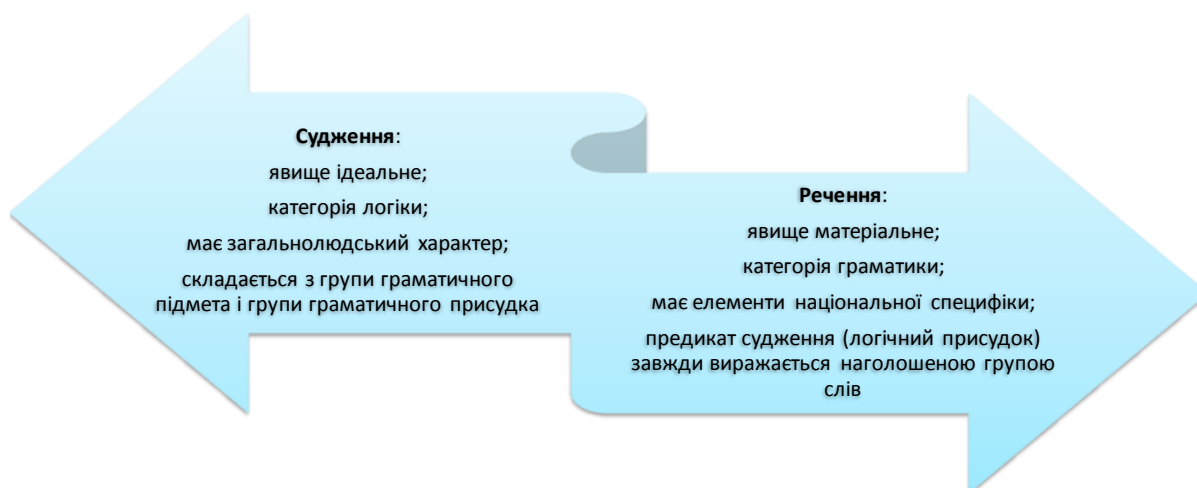
Предикат судження – поняття про ту властивість предмета думки, наявність якої у ньому стверджується чи заперечується.

Суб'єкт судження позначається буквою *S*, предикат судження – *P*. Суб'єкт і предикат називаються термінами судження. Зв'язка в судженні є відображенням зв'язку, який існує між предметом думки і відповідною властивістю. Вона вказує на належність чи неналежність предметів думки тієї властивості, яка мислиться в предикаті.

Зв'язка виражається словами «є», «належить», «не є», «не належить» тощо.

§2. СПІВВІДНОШЕННЯ СУДЖЕННЯ ТА РЕЧЕННЯ

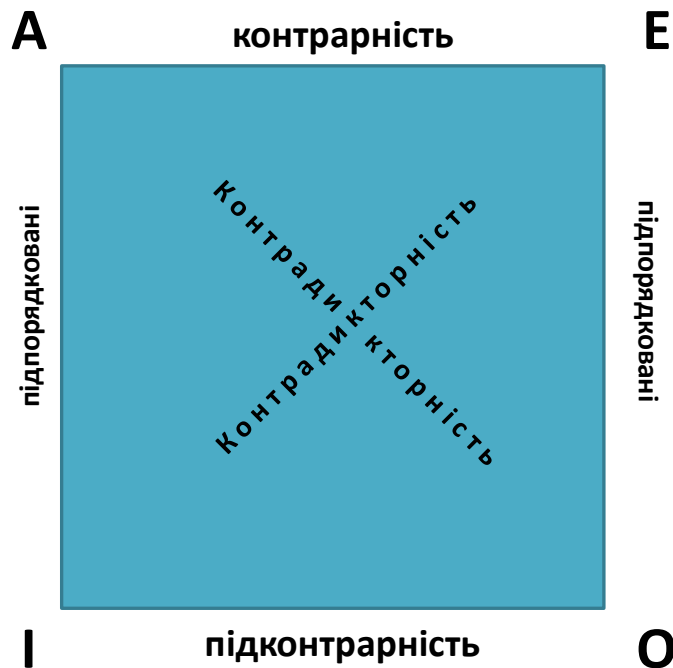
§3. ПРОСТЕ СУДЖЕННЯ: ХАРАКТЕРИСТИКА ТА РІЗНОВИДИ

§3. ПРОСТЕ СУДЖЕННЯ: ХАРАКТЕРИСТИКА ТА РІЗНОВИДИ

§3. ПРОСТЕ СУДЖЕННЯ: ХАРАКТЕРИСТИКА ТА РІЗНОВИДИ

Питання для самоконтролю:

- 1) Що таке судження у формальній логіці?
- 2) Які є критерії істинності та хибності суджень?
- 3) Яку структуру має судження?
- 4) Який органічний зв'язок між судженням і реченням?
- 5) У чому відмінність судження і речення?
- 6) Яка роль питань у пізнанні?
- 7) Яких правил дотримується логіка при побудові питань?
- 8) Якого значення набуває судження як форма мислення?
- 9) Які є різновиди простих суджень?
- 10) Які є різновиди категоричних суджень?
- 11) Які є різновиди суджень за кількісними та якісними показниками?
- 12) Які судження називають складними?

УМОВИВІД ЯК КОМУНІКАТИВНО-ЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН

1. ПОНЯТТЯ ПРО УМОВИВОДИ, ЇХ ХАРАКТЕРИСТИКА
2. ІНДУКТИВНІ УМОВИВОДИ: ЛОГІЧНІ ПОМИЛКИ
3. СПОСТЕРЕЖЕННЯ ТА ЕКСПЕРИМЕНТ В ІНДУКЦІЇ
4. ДЕДУКТИВНІ УМОВИВОДИ

Умовивід – це мовлення, в якому якщо дещо припущено, то з нього закономірно випливає дещо відмінне від припущеного.

Аристотель

§1. ПОНЯТТЯ ПРО УМОВИВОДИ, ЇХ ХАРАКТЕРИСТИКА

Умовиводом називається така форма мислення, за допомогою якої із одного або декількох відомих суджень отримують нове судження.
Умовивід складається із засновків та висновку.

ЗАСНОВОК

Судження, що містить вихідне знання.

ВИСНОВОК

Судження, що містить вивідне знання

§1. ПОНЯТТЯ ПРО УМОВИВОДИ, ЇХ ХАРАКТЕРИСТИКА

Процес отримання нової думки базується на певних правилах та законах логіки. Тому виведення в умовиводі носить закономірний характер.

§1. ПОНЯТТЯ ПРО УМОВИВОДИ, ЇХ ХАРАКТЕРИСТИКА

За кількістю засновків умовиводи поділяються на безпосередні та опосередковані.

безпосередні

опосередковані

1 засновок →
1 висновок

2 засновки (і більше) →
1 висновок

§1. ПОНЯТТЯ ПРО УМОВИВООДИ, ЇХ ХАРАКТЕРИСТИКА

У залежності від того, чи впливає висновок із засновків з урахуванням логічної структури засновків, чи ні, умовиводи поділяються на:

силогізми

умовиводи
логіки суджень

§2. ІНДУКТИВНІ УМОВИВООДИ: ЛОГІЧНІ ПОМИЛКИ

Індуктивні умовиводи – це міркування, у яких рух думки йде від часткових випадків до загальної закономірності

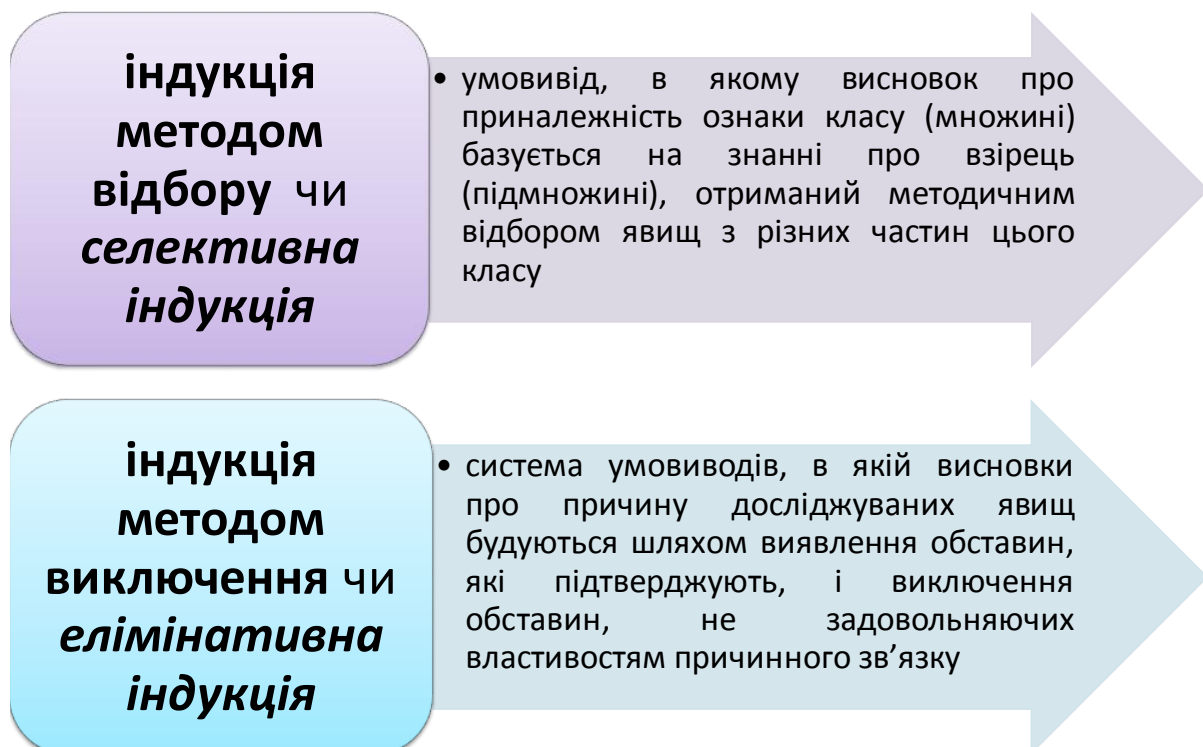
повна індукція – висновки належить тільки до тих випадків, які розглянуті у посилках

неповна індукція – висновки належить не лише до випадків, які розглянуті у посилках, але і до всіх випадків того ж роду

§2. ІНДУКТИВНІ УМОВИВОДИ: ЛОГІЧНІ ПОМИЛКИ

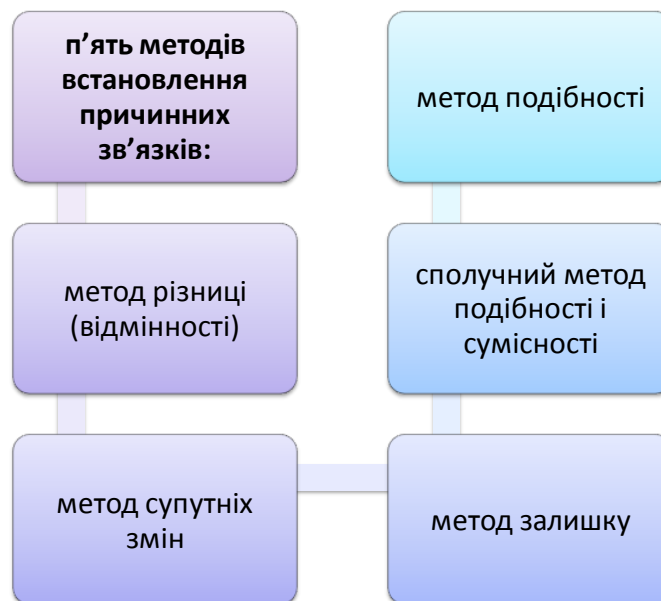
§2. ІНДУКТИВНІ УМОВИВОДИ: ЛОГІЧНІ ПОМИЛКИ

§2. ІНДУКТИВНІ УМОВИВІДОДИ: ЛОГІЧНІ ПОМИЛКИ

§2. ІНДУКТИВНІ УМОВИВІДОДИ: ЛОГІЧНІ ПОМИЛКИ

§3. СПОСТЕРЕЖЕННЯ ТА ЕКСПЕРИМЕНТ В ІНДУКЦІЇ

1

- **Спостереження** – це вивчення у тому вигляді, в якому вони відбуваються та існують насправді.
- **Спостереження ж** – це сприймання цілеспрямоване, активне. Воно завжди проводиться з раніше визначеною метою.

2

- **Спостереження** – засіб здобування знання про окремі предмети, явища. Спостерігаючи факти, ми висловлюємо про них судження. Ці судження стають потім засновками індуктивних умовиводів.
- **Експериментом** називається умисний виклик або зміна якогось явища з метою його спостереження за найсприятливіших умов.

3

- **Експеримент** створює можливість вивчити явище за різноманітних умов, схожих на ті, в котрих воно відбувається при природному розвитку, і за умов, несхожих на природні.
- **Експеримент** розширює рамки спостереження, створює нові, зручніші умови для всебічного спостереження предмета або явища, дає змогу багаторазово повторювати дослід.

§4. ДЕДУКТИВНІ УМОВИВОДИ

Перетворення судження будується зі встановлення відношення суб'єкта до поняття, що суперечить предикату вихідного судження.

Оберненням називається перетворення судження в судження у якого суб'єкт вихідного судження стає предикатом, а предикат – суб'єктом висновку.

Дедуктивним (від латинського слова *deductio* – виведення) називається умовивід, в якому перехід від загального знання до часткового є логічно необхідним.

Протиставлення предикату – переробка судження, в результаті чого суб'єктом стає поняття, що суперечить предикату, а предикатом – суб'єкт вихідного судження.

Умовиводи по логічному квадрату

§4. ДЕДУКТИВНІ УМОВИВОДИ

Питання для самоконтролю:

- 1) Яку форму мислення називають умовиводом?
- 2) Які ознаки засновків і висновків?
- 3) Які умовиводи називають безпосередніми, а які опосередкованими?
- 4) Що таке логічне слідування і які його різновиди є?
- 5) Які висновки називають правильними, а які імовірними?
- 6) Як характеризують індуктивні умовиводи з повною та неповною індукцією?
- 7) Яких типових помилок припускаються в індуктивних умовиводах?
- 8) Що розуміють під науковою індукцією?
- 9) Які є методи встановлення причинних зв'язків?
- 10) Як застосовують спостереження та експеримент в індукції?
- 11) Які є різновиди дедуктивних умовиводів?
- 12) Що називають полісилогізмом?

ЛОГІЧНА АРГУМЕНТАЦІЯ ЯК ОСНОВА КОМУНІКАТИВНОГО ВИСЛОВЛЕННЯ

План

1. АРГУМЕНТ У КОМУНІКАТИВНОМУ ВИСЛОВЛЕННІ
2. ДОВЕДЕННЯ vs. АРГУМЕНТАЦІЯ В ЛОГІЦІ
3. ТЕОРІЇ МОВНО-МИСЛЕННЕВОЇ ПОВЕДІНКИ:
 - 3.1. ЕРИСТИКА
 - 3.2. ДІАЛЕКТИКА

«Оратор повинен вичерпати тему, а не терпіння слухачів.»

Уїнстон Черчілль

§1. АРГУМЕНТ У КОМУНІКАТИВНОМУ ВИСЛОВЛЕННІ

1.

- **аргумент**: 1. Підстава, доказ, які наводяться для обґрунтування, підтвердження чого-небудь. 2. мат. Незалежна змінна величина

2.

- **Аргумент** = **довід** (певне міркування або факт, що наводиться, щоб ствердити істинність чогось), **підтвердження**, **свідчення**, **посвідчення**, рідше **резон**, розм. **притика**, розм. **доказ** (перев. фактичний, речовий).

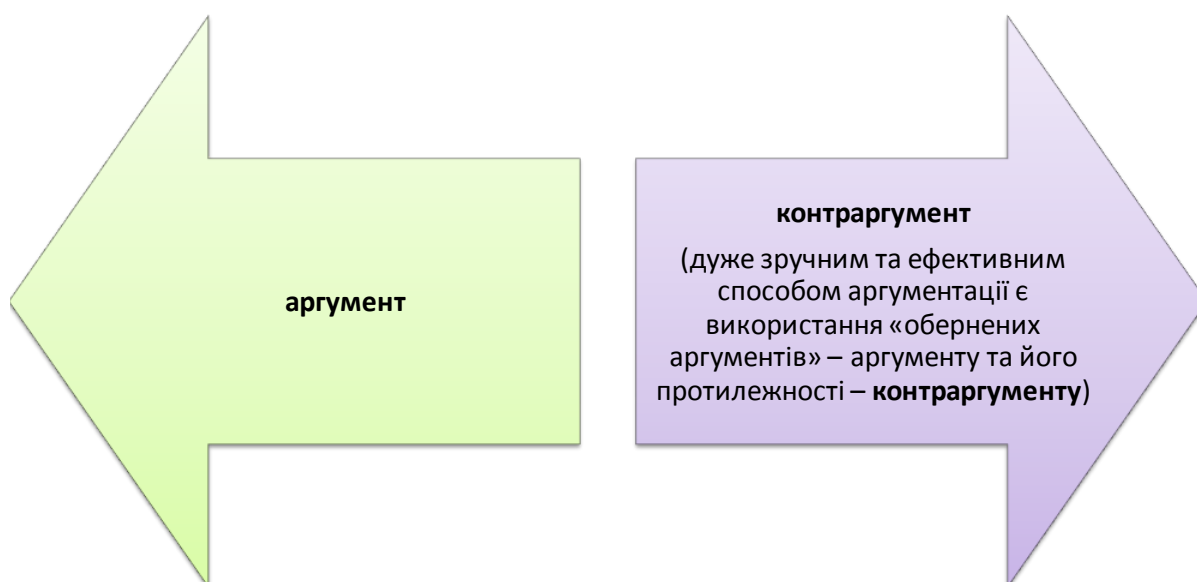
3.

- **аргументування** – це процес надання аргументів, доводів, підтверджень, свідчень, доказів на користь виправданості й істинності погляду на якесь питання чи проблему;
- **аргументація** – сукупність аргументів, використаних для аргументування

§1. АРГУМЕНТ У КОМУНІКАТИВНОМУ ВИСЛОВЛЕННІ

§1. АРГУМЕНТ У КОМУНІКАТИВНОМУ ВИСЛОВЛЕННІ

§1. АРГУМЕНТ У КОМУНІКАТИВНОМУ ВИСЛОВЛЕННІ

Аргументи повинні
обов'язково
знаходитися між
тезою й висновком.

- Відповідно до найчастотніших варіантів структурування змісту власного висловлення, аргументи завжди мають перебувати між тезою й висновком.

Аргументи повинні
обов'язково бути не
перед тезою й не
разом із нею.

- Дуже важливо стежити, щоб аргументи знаходилися не перед тезою й не зливалися з нею, а були після неї, оскільки їхня безпосередня функція – посилювати думку, висловлену в тезі.

Аргументи повинні
обов'язково бути не
перед тезою й не
разом із нею.

- Дуже важливо стежити, щоб аргументи знаходилися не перед тезою й не зливалися з нею, а були після неї, оскільки їхня безпосередня функція – посилювати думку, висловлену в тезі.

§1. АРГУМЕНТ У КОМУНІКАТИВНОМУ ВИСЛОВЛЕННІ

Типовими вадами при
формулюванні аргументів є:

«вплітання» у тезу (наприклад,
шляхом використання в тезі
речень зі сполучником **тому**
що, який відповідає за
аргументацію);

«переливання з порожнього», тобто трансформація
того самого аргументу (це часто
виникає, коли аргументи додані
у власне висловлення поряд, в
одному місці/абзаці);

сплутування аргументу й
прикладу (автор забуває, що
аргумент – це теоретичне
положення, абстрактне
міркування, а приклад – це
перевірка виправданості
аргументу на практиці);

надання аргументів, які
насправді не доводять тезу, а
заперечують її;

надання «розмитих» аргументів,
тобто доказів, які не можна
зрозуміти.

§2. ДОВЕДЕННЯ vs. АРГУМЕНТАЦІЯ В ЛОГІЦІ

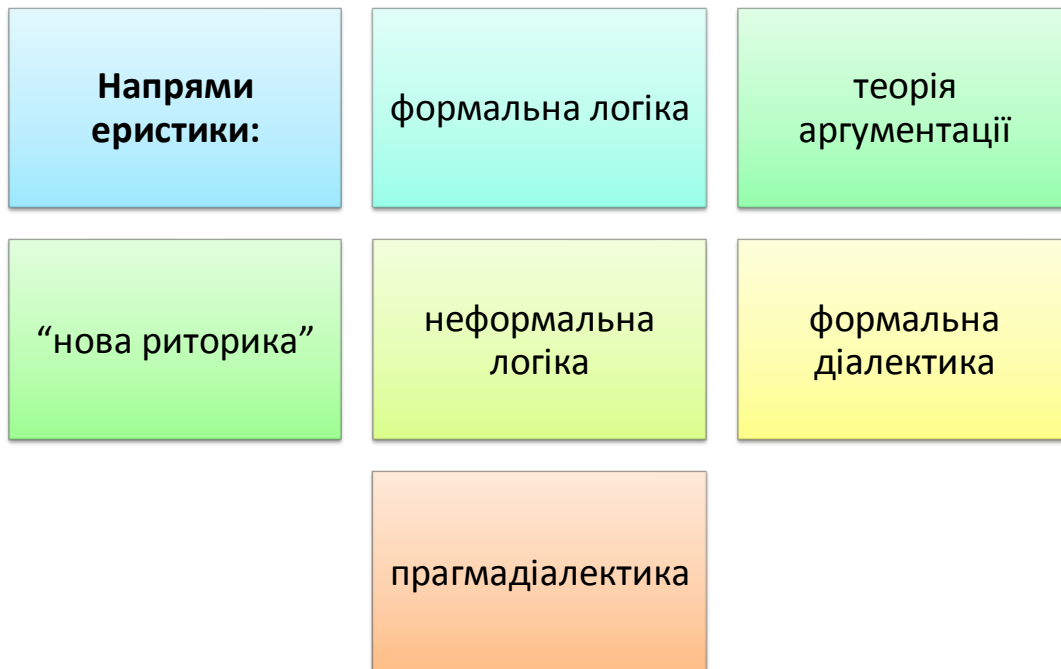
аргументація	доведення
<ul style="list-style-type: none">процес обстоювання пропонентом деякого твердження з метою переконання опонента в його (твердження) істинності, слушності	<ul style="list-style-type: none">завжди правильне міркування, в якому відношення між засновками і висновком є відношенням логічного слідування

§2. ДОВЕДЕННЯ vs. АРГУМЕНТАЦІЯ В ЛОГІЦІ

1. Доведення хибності якої-небудь тези називається спростуванням
2. Спростування (лат. *resutatio*) – це логічна дія, в процесі якої встановлюється хибність тези або неспроможність доведення в цілому
3. Спростуванням називається логічна операція, за допомогою якої встановлюється хибність якогось із елементів доведення або неспроможність доведення в цілому
4. Спростуванням називається логічна операція, за допомогою якої встановлюється хибність якогось із елементів доведення або неспроможність доведення в цілому
5. Спростування – це обґрунтування хибності тези або невідповідності його складових правилам доведення.

§3. ТЕОРІЇ МОВНО-МИСЛЕННЕВОЇ ПОВЕДІНКИ:

§ 3.1. ЕРИСТИКА

§3. ТЕОРІЇ МОВНО-МИСЛЕННЕВОЇ ПОВЕДІНКИ:

§ 3.2. ДІАЛЕКТИКА

Питання для самоконтролю:

Як логіка визначає аргумент, аргументування й аргументацію?

Які аргументи є якісними?

Які ознаки дискусії та суперечки?

Як застосовують аргументи та контраргументи?

Які типові хиби при формулюванні тез?

У чому відмінність між доведенням та аргументацією?

Що є тезою? Як теза корелює з аргументами?

Яка процедура спростування аргументів?

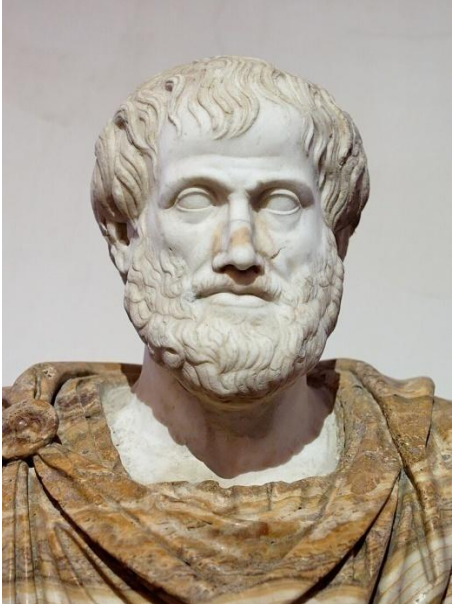
Як визначають еристику?

В яких теоріях висвітлено питання аргументативної проблематики?

Які є принципи діалектики як єдиної логічної теорії?

3) Розгорнутий план-схема аналізу промови

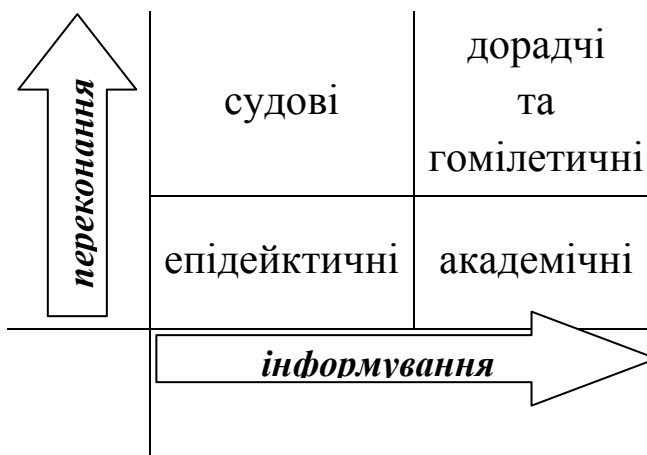
3.1. Вид промови

	<p><i>У першій книзі «Риторики» розглядається предмет риторичної науки у системі інших наук, називаються три види (роди) промов:</i></p>	<p>Пізніше до класифікації було додано ще два види промов:</p>
	<ul style="list-style-type: none">➤ дорадчі (політичні);➤ судові;➤ епідейктичні (урочисті)	<ul style="list-style-type: none">➤ академічні;➤ гомілетичні

3.2. Темпоральні ознаки промови (за Аристотелем) та її мета

<i>Вид промови</i>	<i>Темпоральна ознака (за наявності)</i>	<i>Підґрунтя промови, що визначає її мету</i>
дорадчі	до майбутнього 	користь – шкода
судові	до минулого 	було – не було
епідейктичні	до теперішнього 	прекрасне – потворне
академічні		істина – хиба
гомілетичні		добро – зло

3.3. Спрямованість промови

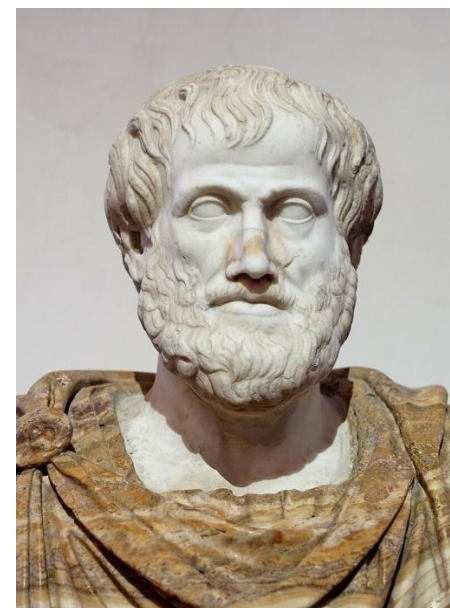

3.4. Аудиторія

Кількісний показник		Якісний показник	
<i>мала</i>	<i>велика</i>	<i>підготовлена</i>	<i>непідготовлена</i>
<i>до 30 слухачів</i>	<i>більше 30 слухачів</i>	<i>акцент промови на логос*, пафос*** залучають з обережністю</i>	<i>акцент промови на етос** і пафос***</i>

*Арістотель бачив Логос, тобто риторику як науку, що має два основні засоби переконувати: 1) силогізм (висновок від загального до часткового) і 2) ентимему (скорочений силогізм, в якому процедура міркування і висновку не повністю показана, а маємо ніби вже готовий висновок) – троп.

**Як одна з основних категорій класичної риторики Етос визначав зразкову суспільну й особисту морально-етичну поведінку оратора, інакше промовець не зможе переконувати інших і впливати на них. Власне, без етосу (морального кодексу) риторика самознищується, перетворюється не в істину думок і почуттів, а в самообман. За Аристотелем, промовець має сприйматися слухачами як людина достойна, гідна промовляти до їхніх сердець і розуму.

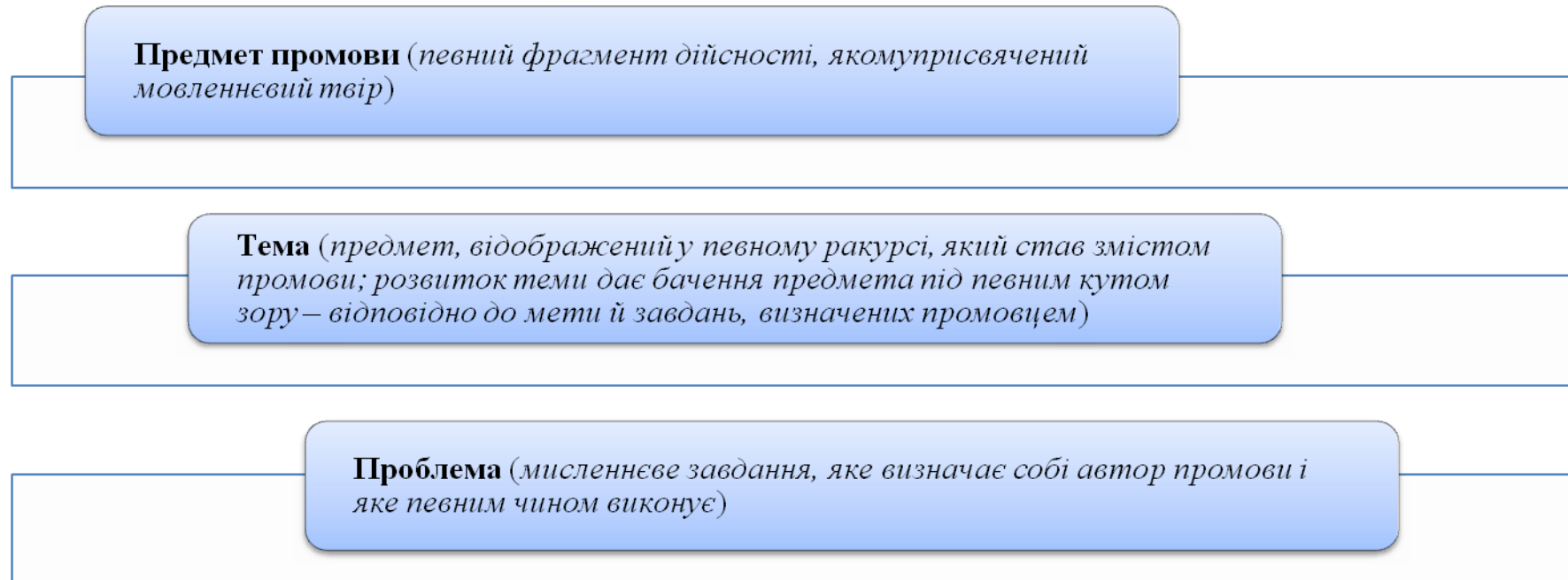

***Пафос (гр. *rathos* – пристрасть, почуття) – це інтелектуальне, вольове, емоційне устремління мовця (автора), яке виявляється і в процесі мовної комунікації, і в його продукті – тексті

3.5. Ставлення аудиторії до промови

прихильне	байдуже	конфліктне
<i>у промові відразу формулюється теза</i>	<i>формулюється мета , промова характеризується чіткою структурою, послідовністю та доступністю викладу</i>	<i>промова прямує від аспектів одностайності поглядів до аспектів розбіжностей</i>

3.6. Змістовність промови

3.7. Тип підготовки промови та її виголошення

<i>підготовка промови</i>	написання тексту	запис головних положень	імпровізація
<i>спосіб виголошення промови</i>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ читання за рукописом; ➤ вивчення напам'ять; ➤ виголошення з опорою на текст 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ напам'ять перші та останні фрази; ➤ напам'ять формулювання тез і аргументів; ➤ читання цитат та цифрового матеріалу 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ імпровізація

3.8. Топіка промови

Види топосів

Хто? Що?

- сутність предмета промови

Де? Коли?

- обставини виникнення, розвитку та існування предмета

Чому? Для чого?

- причини та наслідки існування предмета

3.9. Аргументація

Спосіб обґрунтування	Форма (схема) обґрунтування	Процедура обґрунтування
<ul style="list-style-type: none"> • <i>емпірична аргументація;</i> • <i>теоретична аргументація</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>симптоматична;</i> • <i>причинна;</i> • <i>аналогійна</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>пряма;</i> • <i>непряма</i>

3.10. Аргументи

Аргументи до логосу	Аргументи до пафосу	Аргументи до етосу
<i>argumentum ad rem</i> (аргумент «до суті»)	<i>argumentum ad verecundiam</i> (аргумент «до авторитету»)	argumentum ad hominem (аргумент «до людини»)
		<i>argumentum ad utili</i> (аргумент «до особистих інтересів»)
	<i>argumentum ad personam</i> (аргумент «до особистості»)	<i>captatio benevolentiae</i> (аргумент «до прихильності»)
		<i>argumentum ad misericordiam</i> (аргумент «до співчуття»)
		<i>argumentum ad baculum</i> (аргумент «до сили»)
<i>argumentum ad populum</i> (аргумент «до популярної думки, до думки більшості»)		

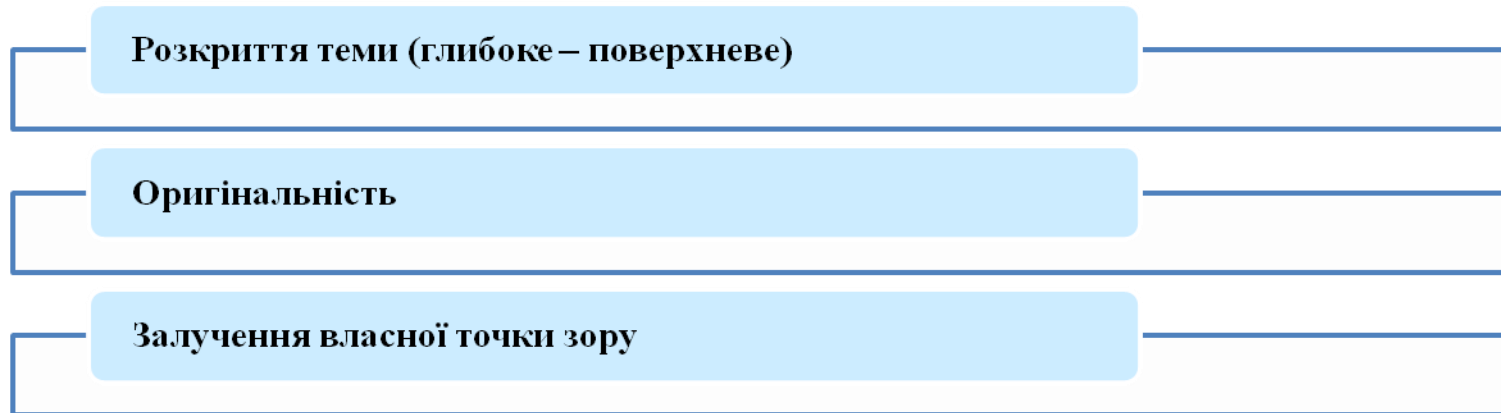
3.11. Спростування

обґрунтування логічними засобами		
критика тези	критика аргументів	критика форми

3.12. Метод подачі матеріалу

Дедуктивний <i>від конкретних фактів, явищ до загального висновку</i>	Індуктивний <i>від формулювання аргументів до формулювання тези</i>	Концентричний <i>відцентровий рух мовле ннєвого цілого</i>
Аналогічний <i>встановлення відношення еквівалентності</i>	Ступінчастий <i>послідовний виклад однієї теми за одною без повернення до попередньої</i>	Історичний <i>виклад матеріалу в хронологічній послідовності</i>

3.13. Концепція промови

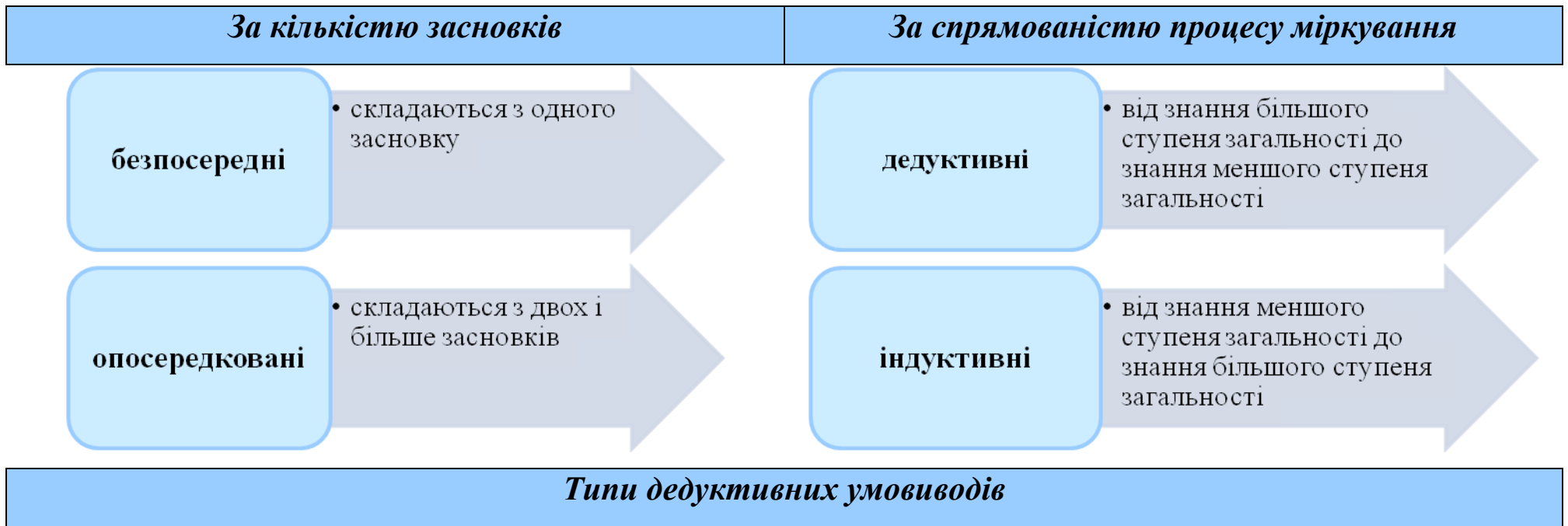

3.14. Композиція

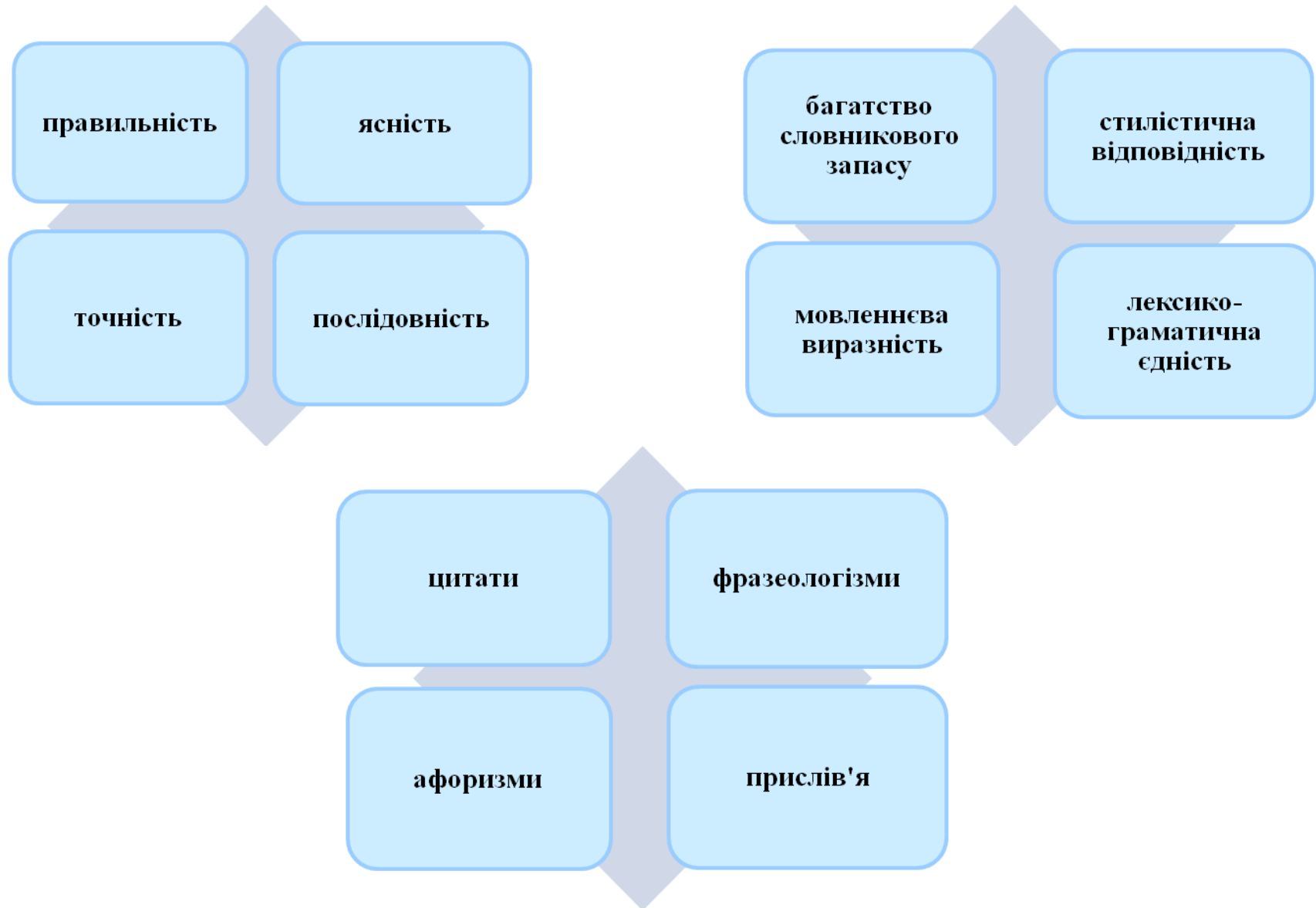
промови

3.15. Умовиводи

<i>Типи дедуктивних умовиводів</i>		
Категоричний силогізм	Розподільно-категоричний силогізм	Умовно-розподільний / лемантичний силогізм
<ul style="list-style-type: none">обидва засновки є категоричними судженнями	<ul style="list-style-type: none">більший засновок є судженням розподільним, а менший – категоричним	<ul style="list-style-type: none">більший засновок є судженням умовним, а менший – розподільним

3.16. Мова промови

3.17. Мовленнєва виразність

Основні різновиди риторичних тропів

Алегорія

Метафора

Метонімія

Синекдоха

Оксиморон

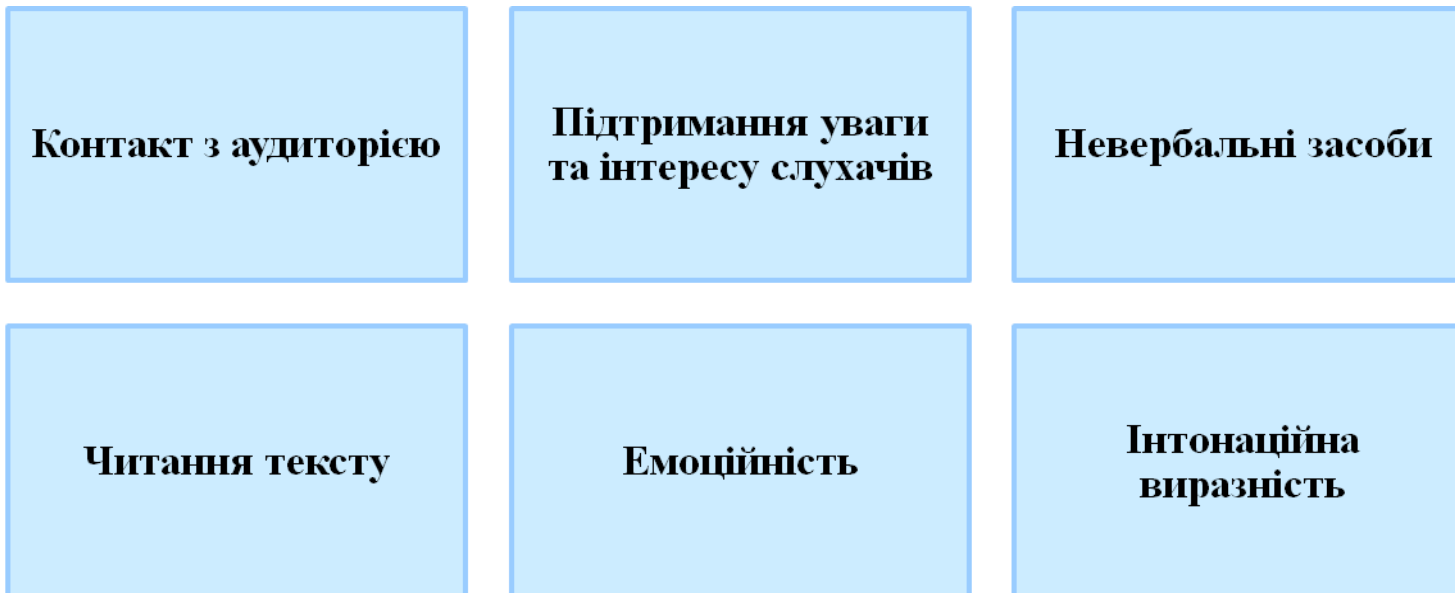
Епітет

Гіпербола

Літота

Уособлення

3.18. Техніка виголошення промови

4) Зразки промов для аналізу

4.1. «Прощальна» («золота») промова Єлизавети I

30 листопада 1601 року

Пане спікер!

Ми вислухали ваш виступ і бачимо вашу турботу про наше становище. Я запевняю вас, що немає монарха, котрий любить своїх підданих більше, або чия любов може зрівнятися з нашою. Немає такої коштовності, хоч скільки б вона коштувала, яку б я поставила вище цієї: я маю на увазі вашу любов. Тому що я шаную її понад усякі скарби; тому що ми знаємо, як винагороджувати, але любов і вдячність я вважаю неоціненними. І, хоча Господь підніс мене високо, я все-таки вважаю славою мого правління те, що я правлю з вашою любов'ю. Через це я радію не стільки тому, що Господь зробив мене королевою, скільки тому, що я королева такого вдячного народу. Через це мені нема чого бажати більшого, аніж задоволення підданих, і це обов'язок, який я повинна виконати. Ні для чого іншого я не бажаю жити довго, аніж для того, щоб побачити ваше процвітання, і це моє єдине бажання. І оскільки я та особа, що все ще, бачить Бог, править вами, і тому я вірю, що всемогутньою владою Господа я поставлена його знаряддям, щоб захистити вас від будь-яких небезпек, безчестя, ганьби, тиранії і гноблення, зокрема з очікуваною від вас допомогою, яку ми охоче приймаємо, тому що вона демонструє всю величину вашої доброї любові і відданості вашому суверенові.

Від себе я маю сказати ось що: я ніколи не була ні жадібним скнарою, ні злиденним монархом, ані марнотратом. Моє серце ніколи не прагнуло до мирських речей. Усе, що ви подаруєте мені, я не буду приховувати, але я прийму це, щоб подарувати вам знову. Тому, пане спікер, я прошу вас віддячити їм так, як ви вважаєте – цього хоче моє серце, але не може висловити моя мова. Я також хочу, щоб ви й решта піднялися, бо я потурбую вас ще довшою промовою. Пане спікер, ви дякуєте мені, але мені здається, що це більше я мушу вам дякувати, ніж ви мені, і я доручаю вам подякувати членам Нижньої палати від мого імені. Якби я не отримувала від вас відомостей, я могла б робити помилки тільки через брак правдивої інформації.

Відколи я стала королевою, я не підписала жодної винагороди без приводу і очевидних підстав, поданих мені, що було так само як добре, так і вигідно всім підданим, хоча деякі мої старі слуги, що заслужили нагороду з моїх рук, дістали деяку часткову вигоду від цього. Хоча досвідом виявлено протилежне, я надзвичайно вдячна тим підданим, що звернули на це увагу в першу чергу. Я не така проста, щоб припускати, але я гадаю, що в Нижній палаті є дехто, в кого немає причин для невдоволення. Я думаю, що вони обурюються через пильність щодо своїх графств, а не через невдоволення чи шкідливий вплив, хоча це і

засмучує сторони. Оскільки мої винагороди, очевидно, засмучують мій народ, то потрібно, щоб утиски були обмежені рамками нашого виняткового права, наша королівська гідність не постраждає від цього. Справді, коли я почула це, я не могла дати спокою своїм думкам, доки не провела реформу. Невже ви думаєте, що ті, хто утискував вас і не поважав свого обов'язку, і не зважав на нашу честь, зможуть уникнути кари? Ні, я запевняю вас, пане спікер, що не стільки заради заспокоєння сумління чи заради якоїсь слави, чи заради посилення любові я хочу, щоб ці помилки, лиха, прикрощі й утиски, скоєні цими мерзотниками і розпусними людьми, негідними бути підданими, не залишилися без заслуженого покарання. Але я бачу, що вони поводитися зі мною як лікарі, що, даючи гіркі ліки, роблять їх більш прийнятними, надаючи їм особливого аромату, або, коли вони дають таблетки, то вкривають їх позолотою.

Раніше перед моїми очима завжди був Судний день, і тому я правила знаючи, що я відповідатиму перед вищим суддею, і зараз, якщо мої по-королівському щедрі подарунки були збезчещені і мої дарунки обернулися в серці мого народу протилежністю моїм бажанням і намірові, і якщо хто-небудь під моїм урядуванням зневажав і псував те, що я доручила їм, я сподіваюся, що Бог не покладе їхню провину і негідні вчинки на мою відповідальність. Я знаю, що титул короля – це славний титул, але я запевняю вас, що сяюча слава монархової влади не засліпила своїм блиском очі нашого розуміння, але що ми добре знаємо і пам'ятаємо, так це те, що ми також повинні здавати собі справу про наші дії перед великим суддею. Бути королем і носити корону – річ більш славна для тих, хто бачить це, ніж приємна для тих, хто носить її. Що ж до мене, я ніколи не була настільки спокушена славним ім'ям короля чи королівською владою, але захоплена тим, що Бог зробив мене інструментом утвердження його правди і слави і захисту його королівства, як я сказала, від небезпеки, безчестя, тиранії і гноблення. Ніколи на моєму місці не сидітиме королева з більшою ревністю щодо моєї країни, турботою про моїх підданих і з більшою готовністю ризикувати своїм життям для ваших добра і безпеки, аніж я. І через те я маю бажання не жити і не правити довше, аніж це буде для вашого добра. І незважаючи на те, що ви мали і, можливо, будете мати багато могутніших і мудріших монархів, що будуть сидіти на цьому місці, ви ніколи не мали і не будете мати жодного, такого ж турботливого і люблячого.

4.2. Промова Карла I на ешафоті

30 січня 1649 року

Про мене згадуватиме лише дехто з тих, хто присутній тут... Воістину я прекрасно міг би зберігати мовчанку, якби не боявся, що дехто вирішить, нібито я мовчу, тому що визнав свою провину і змирився з покаранням, але я вважаю, що мій обов'язок чесної людини, доброго короля і християнина, насамперед перед Господом, а потім перед моєю країною, висловитися і пояснити.

Почну зі своєї невинності. По правді, думаю, мені немає особливої потреби наполягати на цьому, тому що весь світ знає, що я не розв'язував війну з обома палатами парламенту і, засвідчую Богом (з яким мені незабаром доведеться зустрітися), не зазіхав на їхні привілеї; це вони почали боротьбу зі мною, це вони зібрали ополчення; вони заявляють, що ополчення було моїм, але це вони визнали за доцільне відібрати його в мене.

Боже збав, щоб я був поганим християнином; але це не означає, що суд Божий справедливий до мене: часто він відплачує по заслугах за допомогою несправедливого вироку, це звичайна річ; скажу лише, що за несправедливе рішення, заради виконання якого я стільки витерпів, я покараний тепер несправедливим вироком щодо себе самого; сказаного досить, щоб показати вам, що я невинний.

Тепер доведу вам, що я добрий християнин. Сподіваюся, знайдеться добра людина, котра засвідчить, що я простив увесь світ і навіть тих, хто виступав у ролі головних винуватців моєї смерті: Господь знає, хто вони, я ж знати не бажаю, лише молюся, щоб Бог дарував їм.

Але це ще не все. Моя великодушність не обмежується цим; я шкодую, що вони не каються, бо вони скоїли воістину великий гріх: я молюся Богу і святому Стефану, щоб він їм не залікувався, ні, навіть більше, щоб вони знайшли правильний шлях до спокою в королівстві, тому що моя великодушність змушує мене до останнього подиху боротися за мир у країні...

...Що стосується народу, я від усієї душі бажаю йому волі і свободи, так само як і будь-якій окремо взятій людині, але повинен заявити, що їхня воля і свобода полягають у тому, щоб мати уряд і закони, що якраз гарантують збереження їхнього життя і майна.

І річ не в тім, щоб бути членом уряду, до якого вони не мають ніякого відношення. Підданий і государ – зовсім різні поняття, і тому, якщо дати звичайним людям волю і свободу, вони ніколи не будуть задоволені і щасливі. Панове, саме тому я тут: якби я правив деспотично і нехтував усіма законами, спираючись на силу зброї, мені не довелося б стояти тут. І тому я говорю (і молюся Господу, щоб він не зарахував вам цей гріх), що я мученик свого народу.

Насправді, панове, я не стану довше вас затримувати, скажу лише, що хотів би мати трохи більше часу, і тоді моя промова була б більш доладна й продумана, аніж тепер. Сподіваюся, ви пробачите мені.

Моє сумління чисте. Дай Боже, щоб ви обрали той шлях, який веде до благополуччя королівства і спасіння ваших власних душ. ...Насправді, панове, щирість моєї віри відома всьому світові, а тому заявляю перед усіма вами, що вмираю християнином, відповідно до вчення англіканської церкви, яку заповідав мені мій батько, і цей чесний чоловік буде в тому за свідка.

...Моє діло справедливе, і милостивий Господь на моєму боці... Я йду від мирського вінця до вінця тернового, туди, де панує супокій, де мене не торкнуться вже ніякі хвилювання цього світу.

4.3. «Прощальне послання» Джорджа Вашингтона

17 вересня 1796 року

Друзі і співгромадяни!

Зважаючи на те, що наближаються нові вибори громадянина, якому доведеться очолити адміністрацію Сполучених Штатів, і фактично надійшов час, коли ваші помисли мають бути присвячені вибору особи, наділеної цією відповідальною довірою, мені здається своєчасним, особливо враховуючи те, що це може сприяти більш чіткому виявленню суспільної позиції, довести до вашого відома моє рішення відмовитися від того, щоб фігурувати серед тих осіб, з котрих буде робитися вибір.

Те, що я погодився до цього часу служити на посаді, на яку двічі кликав мене ваш вибір, було жертвою, яку мої наміри принесли уявленню про обов'язок, і повагою до того, що мені уявлялося вашим бажанням. Я постійно сподівався, що мені вдасться набагато раніше, зважаючи на міркування, які я не міг ігнорувати, повернутися у відставку, з якої я, усупереч бажанню, був відкликаний. Моя рішучість учинити так до останніх виборів навіть підштовхнула мене до думки про підготовку звернення до вас; однак тверезі міркування з приводу того скрутного і загрозливого стану наших справ у відносинах з іноземними державами й одностайна порада осіб, що користуються моєю довірою, змусили мене відмовитися від цієї ідеї. Я радий, що ваша стурбованість з приводу як зовнішніх, так і внутрішніх проблем уже не викликається намірами, які суперечать почуттю обов'язку чи порядності, і я переконаний, що, незалежно від ваших упереджень щодо моїх послуг, за нинішнього стану, в якому перебуває наша країна, ви не поставитеся з осудом до мого рішення подати у відставку.

Тут, можливо, мені слід зупинитися. Але турбота про ваш добробут, яка збережеться, доки я живий, і розуміння небезпеки, цілком природно викликане цією стурбованістю, змушують мене в моменти, подібні до нинішнього, пропонувати на ваше законне обговорення і рекомендувати на ваш розгляд деякі думки, що стали результатом довгих міркувань і ґрунтовних спостережень, що здаються мені дуже важливими для вашого щастя як народу. Вони будуть запропоновані вашій увазі, і ви маєте у своєму розпорядженні цілковите право бачити в них безсторонні застереження друга, що йде і, можливо, не має особистих мотивів давати упереджені поради. Не можу я забути і про схвальне ставлення, виявлене вами в минулому до моїх поглядів в аналогічних випадках.

Громадяни єдиної країни за народженням чи за вибором, ця країна має право розраховувати на вашу любов. Звання американця, що належить вам за ознакою національної належності, повинно незмінно викликати законну гордість патріотизмом більшою мірою, ніж будь-яке інше звання, похідне від місцевих

пристрастей. За наявності незначних відтінків розходжень у вас в усіх єдині релігія, звичаї, звички і політичні принципи. У вас спільна справа, за яку ви боролися і разом здобули перемогу. Незалежність і свобода, які ви маєте, є результатами спільних рішень, спільних зусиль, спільних небезпек, страждань і успіхів. Але ці міркування, хоч як би переконливо зверталися вони до ваших почуттів, значно поступаються міркуванням, що відповідають безпосереднішим чином вашим інтересам. У цьому розумінні кожна складова частина нашої країни знаходить найбільш нагальні приводи до того, щоб дбайливо берегти і захищати спільний союз.

Основним правилом поведінки для нас у взаєминах з іноземними державами є розвиток наших торгових відносин з ними при мінімально можливих політичних зв'язках. Оскільки в нас уже виникли зобов'язання, давайте будемо їх виконувати, виявляючи добру волю повною мірою. Але тут і зупинімося. Європа визначила для себе низку першорядних інтересів, які або не стосуються нас, або мають до нас дуже віддалене відношення. Тому їй доводиться вступати в часті конфлікти, причини яких, по суті, далекі від наших турбот. Отож, нерозумно для нас зв'язувати себе штучними узами з буденними мінливостями її політики чи з настільки ж буденними колізіями її дружніх або ворожих відносин.

Політика, гуманність і наші інтереси диктують необхідність установа гармонійних відносин з усіма державами. Але навіть наша торгова політика повинна ґрунтуватися на принципах рівності і неупередженості, не прагнучи одержати і не надаючи виняткових привілеїв чи пільг; рахуючись із природним станом речей; розумно розподіляючи і варіюючи торгові потоки, але нічого не нав'язуючи... Не можна зробити більшої помилки, ніж очікувати надання дійсних привілеїв однією державою іншій. Це ілюзія, яку повинен вилікувати досвід і яку повинна відкинути природжена гордість.

Пропонуючи вам, мої співвітчизники, ці поради старого і люблячого вас друга, я не наслідуюся сподіватися на те, що вони справлять, як того хотілося б мені, сильне і незабутнє враження. Я можу лише побажати, щоб вони контролювали звичайний прояв емоцій і застерегли нашу країну від того курсу, який до цього часу визначав долю держав. Але я тішу себе надією, що вони виявляться якоюсь мірою корисними хоча б в окремих випадках, що вони зможуть іноді зм'якшити лють партійного духу, застерегти від шкоди закордонних інтриг, захистити від фальшивого патріотизму. Ця надія буде гідною нагородою за стурбованість вашим благополуччям, якою мої поради і були продиктовані.

4.4. Промова Махатми Ганді у Варанасі («Індії немає порятунку»)

4 лютого 1916 року

...Для всіх нас надзвичайно принизливим є той факт, що цього вечора, під покровом цього великого університету, в цьому священному місті я змушений звертатися до своїх одноплемінників нерідною мовою.

...У грудні я побував на сесіях конгресу. У залі було набагато більше людей, аніж тут, і чи повірите ви, якщо я скажу вам, що їхні серця торкнули тільки ті промови, що виголошувалися мовою хіндустані? Так було в Бомбеї, а не у Варанасі, де хінді володіють усі. Але між хінді і діалектами президентства Бомбей немає такої вже великої різниці, як між хінді й англійською, і присутні на засіданні конгресу цілком розуміли тих, хто говорив мовою Індії.

Я сподіваюся, що університет подбає про те, щоб молоді, котра прийде сюди, передали знання її рідною мовою. Наші мови — це відображення нас самих, і якщо ви говорите мені, що наша мова занадто бідна, щоб точно висловити кращі думки, тоді вже скажіть: чим скоріше ми зникнемо з лиця землі, тим краще. Чи є серед нас хоч одна людина, що мріє про те, щоб англійська стала національною мовою Індії? Навіщо нашому народові така перешкода? Задумайтеся хоч на мить, чи в рівних умовах перебувають наша молодь і англійське юнацтво.

...Нас обвинувачують у тому, що ми незаповзятливі. Але як же нам бути заповзятливими, коли ми змушені віддавати дорогоцінні роки життя на оволодіння далекою нам мовою?

...Дістаємо ми винятково англійську освіту. Зрозуміло, це далося нам зважати. Та уявіть собі, що останні п'ятдесят років ми вчилися своїм рідним наріччям. Чого б ми тоді досягли? Сьогодні в нас була б вільна Індія, люди були б освічені, але не виглядали б так, мовби вони іноземці у власній країні, а зверталися б до самого серця народу. Вони трудилися б серед найбідніших з бідних, і все, чого вони досягли б за ці п'ятдесят років, стало б надбанням нації. Однак зараз навіть наші жінки нездатні поділити наші кращі, найпередовіші ідеї...

...Я змалював картину в цілому і, якщо вже ви дарували мені почесне право звернутися до вас, буду з вами відвертий. Звичайно, ми повинні розібратися з цими питаннями, йдучи до здобуття автономії. Покажу вам іншу картину. Його величність магараджа, що керував учора нашою дискусією, говорив про бідність індійського народу. На цьому наголошували й інші оратори. Але чому ми стали свідками в пандалі, де віце-король заклав перший камінь університету? Безперечно, видовище було чудове: виставка коштовностей, розкішний бенкет для зору найбільшого ювеліра, що зволив прибути з Парижа. Я ж порівнюю пишно вичепурених аристократів і мільйони бідняків, і мені хочеться сказати

знаті: «Індії немає порятунку, доки ви не зірвете із себе ці коштовності і не віддасте їх, щоб поліпшити становище ваших співвітчизників». Переконаний, що ні королю, ані лорду Гардінгу не потрібно, щоб на знак найглибшої поваги до них ми спустошували свої скриньки й обвішувалися коштовностями від голови до п'ят. Візьму на себе сміливість донести до вас думку самого короля Георга: йому не потрібний подібний вияв вірнопідданських почуттів.

Коли я чую, що в одному з великих індійських міст зводиться величезний палац – неважливо де, у Британській Індії чи в Індії, керованій нашими великими вождями, – мені стає прикро, і я думаю: «От на що витрачаються гроші, здобуті працею хліборобів». Але ж хлібороби – понад три чверті населення нашої країни, і вчора пан Хіггінботам сказав нам своєю чудовою рідною мовою, що це ті люди, котрі «замість одного колоска вирощують два». Та якщо ми відбираємо в них або ж дозволяємо комусь відбирати майже всі плоди їхньої праці, чи живий у нас дух незалежності? Наш порятунок – у селянах. Його не дадуть нам ні юристи, ні лікарі, ані багаті поміщики.

4.5. Промова Михайла Грушевського під час похорону полеглих захисників Крут

19 березня 1918 року

Dulce et decorum pro patria mori!

Солодко і гарно вмерти за отчизну, – каже латинський поет, поезії котрого були шкільною книжкою тих, котрих тепер ховаємо. Солодко і гарно! Се зняли вони – і не опустили тієї рідкої нагоди, яку давала їм нинішня велична хвиля відбудування нашої держави і охорони вільностей і прав нашого трудящого люду. Вони стали грудьми за свою батьківщину і мали щастя полягти головами в цій святій боротьбі. Велике щастя згинути так, в боротьбі, а не дезертирами, не нейтральними, не замішаними в юрбі страхополохами, що безплатними пасажирами силкуються прослизнути в нове царство української свободи. Велике щастя окупити своєю кров'ю забезпечення цієї свободи!

От у цій хвилі, коли провозяться їх домовини перед Центральною Радою, де протягом року кувалась українська державність, з фронту її будинку здирають російського орла, ганебний знак російської власті над Україною, символ неволі, в котрій вона прожила двісті шістдесят з верхом літ. Видно, можливість його здерти не давалась даремно, видно, вона не могла пройти без жертв, її треба було купити кров'ю. І кров пролили ці молоді герої, котрих ми нині проводжаємо!

Вони щасливі, що могли купити своєю кров'ю такі вартості своєму народові! Батьки, брати, сестри тих, котрих ми сьогодні ховаємо! Стримайте сльози, що котяться з ваших очей, як стримую я. Бо ж ті, котрих ви ховаєте, доступили найвищого щастя – вмерти за отчизну!

Їх слава і вдячна пам'ять про них житиме з нашою свободою разом, серед народу нашого однині і довіку!

4.6. Промова Марії Кюрі у Вассарському коледжі, Нью-Йорк

14 травня 1921 року

Я могла б багато чого розповісти вам про радій і радіоактивність, забравши у вас чимало часу. Та оскільки ми не можемо собі цього дозволити, коротко розкажу про перші роки своєї роботи над радієм. Радій – більше не дитина, йому вже понад 20 років. Відкрито його було в дуже нестандартних умовах, про що завжди цікаво згадувати і розповідати.

Повернімося в 1897 рік. Ми з П'єром Кюрі на той час працювали в лабораторії при фізико-хімічній школі, де мій чоловік читав лекції. Я брала участь у дослідженнях уранового випромінювання, відкритого двома роками раніше професором Беккерелем.

Якийсь час я вивчала способи правильного вимірювання уранового випромінювання, а потім мені захотілося довідатися, чи існують інші елементи з подібним випромінюванням. Тому я почала працювати з усіма відомими елементами та їх сполуками і відкрила, що активність показують уранові сполуки, а також усі сполуки торію. Інші елементи та їх сполуки виявилися неактивними.

Потім я зайнялася вимірюванням мінералів і з'ясувала, що активними є декілька з тих, що містять уран чи торій або ж обидва елементи. Ця активність була вища, ніж я сподівалась. Набагато вища, ніж активність таких сполук урану чи торію, як оксиди, що практично цілком складаються з них.

Тоді я подумала: у цих мінералах, мабуть, є якийсь невідомий елемент, що має набагато вищу радіоактивність, аніж уран чи торій. І мені захотілося знайти і виділити його. Я взялася виконувати завдання разом з П'єром Кюрі. Ми були впевнені, що з ним можна впоратися за кілька тижнів чи місяців, але це виявилось не так. Знадобилося багато років копіткої праці, перш ніж ми добилися успіху. Виявився не один елемент, а декілька. І найважливіший з них – радій, який можна було отримати в чистому вигляді.

Особливий інтерес становить інтенсивність випромінювання радію: вона в мільйони разів перевищує інтенсивність випромінювання урану. Саме ефект цих променів робить радій таким важливим. З практичної точки зору головна властивість радію полягає в тому, що він фізіологічно впливає на клітини людського організму і може бути використаний для лікування декількох захворювань. Особливо значущим є лікування раку. Медичне застосування радію розуміє необхідність добувати цей елемент у достатніх кількостях. Тому було засновано завод з виробництва радію, спочатку у Франції, а згодом у США, де достатньо руди під назвою карнотит. США щороку виробляють багато грамів радію, але ціна його все ще дуже висока, тому що радію в руді надзвичайно мало. Радій більш ніж у 100 тисяч разів цінніший від золота.

Разом з тим ми не повинні забувати ось що: коли радій було відкрито, ніхто не знав, що він виявиться корисним у медицині. Велися суто наукові дослідження. Цей випадок може стати доказом того, що наукову працю не можна оцінювати лише з погляду її прикладного значення. Дослідження повинні проводитися заради краси науки, але завжди залишається ймовірність того, що наукове відкриття дасть людству користь подібно до відкриття радію.

Наукова історія радію прекрасна. Властивості променів дуже добре вивчені. Ми знаємо, що частинки виштовхуються з радію з величезною швидкістю, близькою до швидкості світла. Відомо також, що атоми радію, руйнуючись виштовхуванням цих частинок, перетворюються в атоми гелію. Таким чином, доведено, що радіоактивні елементи постійно змінюють свою структуру і зрештою утворюють звичайні елементи, в основному гелій і свинець. Це, як бачите, теорія трансмутації атомів, які не стабільні, як ми думали раніше, а здатні зазнавати спонтанних змін.

...Завжди є місце експериментам, і я сподіваюся, що в найближчі роки ми значно просунемося вперед. Я щиро хочу, щоб хтось із вас продовжив дослідження в цій галузі і поставив собі за мету зробити значний внесок у науку.

4.7. Воєнне послання нації Франкліна Делано Рузвельта

8 грудня 1941 року

Учора, 7 грудня 1941 року, у день, назавжди позначений ганьбою, Сполучені Штати Америки зазнали несподіваного і свідомого нападу з боку військово-морських і військово-повітряних сил Японії.

Сполучені Штати перебували в стані миру з цією державою і на прохання Японії продовжували переговори з її урядом та її імператором, сподіваючись на збереження миру на Тихому океані.

Так склалося, що через годину після того, як японські авіаційні ескадрильї почали бомбардувати Оаху, японський посол у Сполучених Штатах і його колеги передали державному секретарю офіційну відповідь на недавнє американське послання. І хоча в цій відповіді містилася заява про те, що продовження дипломатичних переговорів, що ведуться, видається марним, у ній не було ані погрози, ані натяку на війну чи збройний напад.

Слід зазначити, що відстань від Японії до Гавайських островів свідчить з усією очевидністю, що цей напад заздалегідь готувався протягом останніх днів і навіть тижнів. Протягом цього проміжку часу японський уряд навмисно прагнув завести в оману Сполучені Штати брехливими заявами і висловами надії на збереження миру. Вчорашній напад на Гавайські острови завдав жорстокої втрати американським військово-морським і збройним силам. Було знищено багато американських життів. Крім того, відповідно до отриманих повідомлень, у відкритому морі між Сан-Франциско і Гонолулу були піддані торпедним атакам американські кораблі.

Учора японський уряд зробив напад і на Манілу.

Учора ввечері японські збройні сили піддали нападу Гонконг.

Учора ввечері японські збройні сили напали на Гуам.

Учора ввечері японські збройні сили напали на Філіппінські острови.

Учора ввечері японці напали на острів Уейк.

Сьогодні вранці японці піддали нападу острів Мідуей.

Отже, Японія почала раптовий наступ по всьому Тихоокеанському регіону.

Факти вчорашніх подій говорять самі за себе. Народ Сполучених Штатів уже визначив своє ставлення до них і чудово розуміє наслідки того, що сталося, для самого життя і безпеки нашої нації.

Як головнокомандувач армії і флоту я віддав наказ ужити всіх заходів в інтересах нашої оборони.

Ми назавжди запам'ятаємо характерні риси цього раптового нападу на нас.

Незалежно від того, скільки часу піде в нас на подолання цього навмисного нападу, американський народ використає всю свою праведну потугу в ім'я досягнення цілковитої перемоги.

Я переконаний, що висловлюю волю Конгресу і народу, коли заявляю, що ми не тільки зробимо все можливе, щоб захистити себе, а й передбачимо абсолютно все, щоб ця форма зрадництва більше ніколи нам не загрожувала.

Воєнні дії розпочалися. Не можна заплющувати очі на існування серйозної загрози нашому народові, нашій території і нашим інтересам.

З упевненістю в наших збройних силах, з безмежною рішучістю нашого народу ми доб'ємося неминучого тріумфу, і хай допоможе нам Бог.

Я прошу, щоб у зв'язку з нічим не спровокованим і підлим нападом Японії, що стався в неділю 7 грудня, Конгрес оголосив стан війни між Сполученими Штатами і Японською імперією.

4.8. Промова Вінстона Леонарда Спенсера Черчілля в Палаті громад з нагоди формування нового уряду Великобританії

13 травня 1940 року

Прошу дозволу почати...

Палата громад вітає утворення уряду, що уособлює єдине і непохитне рішення нації вести війну з Німеччиною до переможного кінця.

Минулої п'ятниці ввечері я дістав дозвіл Її Величності формувати новий уряд. Він, як показує нам бажання і воля Парламенту і нації, повинен спиратися на якомога ширшу народну підтримку і повинен включати в себе всі партії – як ті, що підтримували колишній уряд, так і опозицію. Я виконав найважливішу частину цього завдання. Був сформований кабінет військових міністрів у складі п'яти членів, що становлять, з лібералами-опозиціонерами, єдність нації. Троє лідерів партій погодилися ввійти або до кабінету військових міністрів, або до вищого виконавчого комітету. Армія, флот і військова авіація отримали своїх керівників. Було потрібно зробити все це за один день, беручи до уваги нагальність і суворість подій. На кілька інших ключових посад були зроблені призначення вчора, а сьогодні я подам подальший список кандидатів Її Величності. Я сподіваюся закінчити призначення голів основних міністерств протягом завтрашнього дня. Призначення інших міністрів звичайно забирає більше часу, але я думаю, що, коли Парламент знову збереться, ця частина моїх обов'язків буде виконана, і уряд буде сформовано повністю.

Я визнав, що в загальних інтересах запропонувати, щоб Палату було скликано сьогодні. Голова Палати громад погодився зі мною і зробив необхідні дії, відповідно до повноважень, наданих йому резолюцією Палати. По закінченні сьогоднішнього засідання буде запропоновано перерву до четверга, 21 травня, звичайно, з можливістю зустрітися раніше призначеного часу, якщо в цьому буде потреба. Про справи, які треба буде зробити за цей тиждень, члени Парламенту будуть повідомлені при першій нагоді. А тепер я запрошую, наданою мені владою, засвідчити підтримку Палати зроблених нами дій і висловити довіру новому урядові.

Формувати адміністрацію такого масштабу і складності – серйозна річ уже сама по собі, але потрібно пам'ятати, що ми тільки на підготовчому етапі однієї з найбільших битв в історії, що наші війська задіяні в Норвегії і в Голландії, що ми повинні готуватися до дій у Середземному морі, до тривалих повітряних боїв, і що ще дуже багато чого повинно бути підготовлено тут, удома. Гадаю, у ці важкі часи мені вибачать за те, що моє звернення до Палати сьогодні не буде тривалим. Я сподіваюся, що кожен з моїх друзів і колег чи колишніх колег дозволить сьогоднішній церемонії бути коротшою, ніж належить. Я повторю перед Палатою

те, що вже сказав тим, хто приєднався до нового уряду: «Я не можу запропонувати нічого, крім крові, тяжкої праці, сліз і поту».

На нас чекає суворе випробування. Перед нами багато довгих місяців боротьби і страждань. Ви мене запитаете, який же наш політичний курс? Я відповім: вести війну на морі, суходолі і в повітрі, з усією потужністю і силою, яку дає нам Бог; вести війну проти жахливої тиранії, що перевершує будь-який людський злочин. Ось наш курс. Ви запитаете, яка наша мета? Я можу відповісти одним словом: перемога, перемога за будь-яку ціну, перемога, незважаючи на все жахіття, перемога, хоч яким би довгим і важким був шлях; тому що без перемоги не буде життя. Це важливо усвідомити: якщо не виживе Британська імперія, то не виживе все те, за що ми боролися, не виживе ніщо з того, за що людство бореться протягом багатьох століть. Але я беруся до цього завдання з енергією і надією. Я певен, що нашій справі не судилося зазнати невдачі. І цієї миті я почуваю себе таким, що має право наполягати на загальній підтримці, і я закликаю: «Ходімо ж, ходімо вперед єдиною силою».

4.9. Виступ Маршалла Джорджа Кетлета у Гарвардському університеті («План Маршалла»)

5 червня 1947 року

Мені немає потреби говорити вам, панове, що ситуація в світі дуже серйозна. Це має бути очевидним для всіх розумних людей. Я вважаю, що єдиними труднощами є те, що ця проблема складна до такої міри, що вся інформація, що доводиться пресою і радіо до відома громадськості, вкрай утруднює для рядової людини з вулиці чітку оцінку ситуації. Крім того, народ нашої країни територіально далекий від регіонів світу, що бідують, і йому важко зрозуміти незavidне становище багатостраждальних народів та їхнє ставлення до такого становища, так само як американцям важко усвідомити і той вплив, який ці народи роблять на свої уряди в зв'язку з нашими зусиллями сприяти встановленню миру в усьому світі. Під час розгляду того, що потрібно для відновлення Європи, були зроблені правильні оцінки втрат людських життів, руйнувань міст, заводів, шахт і залізниць; але в останні місяці стало очевидно, що ці руйнування, можливо, менш серйозні, ніж порушення всієї структури європейської економіки. Протягом останніх десяти років умови були вкрай ненормальними. Гарячкові спроби підтримати свій військовий потенціал спостерігалися в усіх національних економіках. Промислове устаткування стало непридатним чи геть застаріло. Практично всі виробництва, що існували, опинившись під п'ятою деспотичного і руйнівного нацистського правління, були підпорядковані німецькій військовій машині. У результаті фінансових утрат, поглинання шляхом націоналізації чи простого руйнування зникли приватні підприємства, банки, страхові компанії, судноплавні компанії, перервалися давні торгові зв'язки. У багатьох країнах була дуже підірвана довіра до місцевої валюти. Під час війни відбувся цілковитий розпад європейської структури підприємництва. Відновленню серйозно зашкодив той факт, що через два роки після припинення воєнних дій не вдалося домогтися мирних домовленостей з Німеччиною й Австрією. Але навіть якби вдалося домогтися швидкого розв'язання цих складних проблем, цілком очевидно, що відновлення економічної структури Європи вимагає набагато більшого часу і серйозніших зусиль, ніж передбачалося раніше. У цього питання є ще цікавіший і серйозніший аспект. Фермер завжди виробляв продовольчі товари і міняв їх у городянина на інші життєво необхідні продукти. Поділ праці є основою сучасної цивілізації. Тепер йому загрожує розвал. Міські виробничі підприємства випускають недостатньо товарів для обміну на вироблені фермером продукти харчування. Не вистачає сировини і палива. Бракує промислового устаткування або воно зношене. Фермер не може знайти в продажу необхідних йому товарів. У результаті збут виробленого ним сільськогосподарського продукту за гроші,

якими він не може скористатися, здається йому не вигідною угодою. Тому великі земельні ділянки, що використовувалися ним раніше під посіви, нині він пускає під пасовища. Він витрачає більше зерна для відгодівлі худоби і має у своєму розпорядженні достатній обсяг продуктів харчування для себе і своєї родини, при тому що йому може бракувати одягу та інших найпростіших засобів цивілізації. У той же час людям у містах не вистачає продуктів харчування і пального. У результаті уряди виявляються змушеними використовувати іноземні гроші і кредити для придбання продуктів за кордоном. Цей процес вичерпує фінансові фонди, конче необхідні для відновлення економіки. Таким чином, швидко розвивається дуже серйозна ситуація, що не віщує нічого доброго для світу.

Сучасній системі поділу праці, що ґрунтується на обміні виробленою продукцією, загрожує розвал.

Справжній стан справ полягає в тому, що в найближчі три чи чотири роки потреби Європи в іноземних – насамперед американських – продуктах харчування та інших життєво важливих товарах будуть настільки перевищувати її здатність розплатитися за них, що їй буде потрібна солідна додаткова допомога, щоб уникнути дуже серйозного погіршення економічної, соціальної і політичної ситуації.

Порятунок у тому, щоб розірвати зачароване коло і відновити віру європейців в економічне майбутнє їхніх власних країн і Європи в цілому. Промисловець і фермер повсюдно повинні бути готові обмінювати продукти своєї праці на гроші, вартість яких не повинна братися під сумнів.

Крім деморалізуючого впливу на весь світ і можливості виникнення безпорядків у результаті поширення почуття розпачу серед народів, про які йдеться, слід мати на увазі і наслідки, які обіцяють зроблені кроки економіці Сполучених Штатів.

Логічно, що Сполучені Штати повинні зробити все від них залежне, щоб допомогти світові повернути нормальне економічне здоров'я, без якого неможливі ні політична стабільність, ані міцний мир.

Наша політика спрямована не проти якої-небудь країни чи доктрини, а проти голоду, вбогості, розпачу і хаосу. Її метою повинно стати відродження у світі працюючої економіки, що дозволить створити політичні і соціальні умови для існування вільних інститутів. Така допомога, на моє переконання, не повинна мати тимчасовий характер і надаватися лише в міру виникнення різних криз. Будь-яка допомога, яку наш уряд вирішить надати в майбутньому, повинна забезпечувати лікування, а не бути півзаходом.

Я впевнений, що будь-який уряд, який виявив бажання надати допомогу у відновленні Європи, знайде цілковиту готовність до співробітництва з боку уряду Сполучених Штатів. У той же час жоден уряд, який плестиме інтриги з метою

завадити відновленню інших країн, не може очікувати від нас допомоги. Крім того, уряди, політичні партії чи групи, що прагнуть увічнити людські страждання, для того щоб дістати політичні чи інші вигоди, зустрінуть протидію з боку Сполучених Штатів.

Уже стало очевидним, що, перш ніж Сполучені Штати зроблять подальші кроки, намагаючись зм'якшити ситуацію і допомогти європейським країнам почати своє відродження, необхідна якась домовленість між цими країнами щодо вимог ситуації і ролі, яку самі ці країни будуть відігравати, для того щоб будь-які заходи, що можуть бути вжиті нашим урядом, дали користь. Було б неправильно, неефективно, якби наш уряд взявся одноосібно скласти програму того, як поставити економіку Європи на ноги. Це справа самих європейців. Ініціатива, по-моєму, повинна виходити від Європи. Роль нашої країни повинна полягати в наданні дружньої допомоги в розробці європейської програми в тій мірі, у якій це практично можливо для нас. Програма повинна бути спільною, домовленою між собою, якщо не всіма, то значною кількістю європейських держав. Істотним аспектом будь-якої успішної дії з боку Сполучених Штатів є розуміння народом Америки характеру проблеми і засобів, застосовуваних для її розв'язання. Слід уникати політичних пристрастей і упереджень. Окреслені мною труднощі можуть бути і будуть подолані передбачливістю і готовністю нашого народу усвідомити величезну відповідальність, яку історія з усією очевидністю поклала на нашу країну.

4.10. «Я бачив землю обітовану» (Промова Мартіна Лютера Кінга)

3 квітня 1968 року

Знаєте, кілька років тому я їздив до Нью-Йорка, де підписував примірники моєї книжки, що тільки-но вийшла друком. І от коли я сидів та роздавав автографи, до мене підійшла чорношкіра жінка, яка була не сповна собі. Єдине питання, що я почув від неї: «Ви Мартін Лютер Кінг?»

Не підіймаючи вгору очей і продовжуючи писати, я ствердно відповів. І наступної миті відчув поштовх у груди – ця божевільна всадила в мене ніж. Мене швидко відвезли до шпиталю в Гарлемі. Був похмурий суботній день. Лезо увійшло глибоко, і рентген засвідчив, що воно ледь-ледь не дісталось до аорти – головної артерії. Якщо її проштрикнути, то можна потонути в крові – порятунку не буде.

Наступного ранку «Нью-Йорк таймс» написала, що якби я чхнув, то тієї ж миті помер би. Через чотири дні після того, як мені розрізали груди та витягли лезо, мені дозволили пересуватися шпиталем у кріслі-каталці. Мені дозволили читати частину листів, що я отримував їх з усіх штатів та з усього світу, хороших листів. Я прочитав багато, але понад усе запам'ятав тільки один з листів. Там були телеграми від президента та віце-президента. Я вже забув, що там говорилося. Був лист від мера Нью-Йорка, який приїздив до мене, але я не пам'ятав, що він написав у листі. І був лист від одного дівчиська, що вчилася в школі Уайт-Плейн. Я ніколи його не забуду. У ньому були прості слова: «Шановний докторе Кінг! Я вчуся в дев'ятому класі. Хоча це не має значення, у мене біла шкіра. Я дізналася з газет, що трапилося з Вами, дізналася про Ваші страждання. Там було написано, що якби Ви чхнули, то Ви б померли. А я хочу Вам сказати, що дуже щаслива, що Ви не чхнули».

Сьогодні я хочу сказати, що теж щасливий, тому що не чхнув тоді. Тому що якби чхнув, то не дожив би до 1960 року, коли студенти зі всього Півдня почали страйкувати на стойках буфетів. І я знаю, що коли вони сиділи там, вони насправді стояли – стояли на захист найліпшої частини американської мрії. І повертали країну до тих найвеличніших благ демократії, що були закладені отцями-засновниками в Декларації незалежності та Конституції. Якби я чхнув, тоді не дожив би до 1962 року, коли чорношкірі в Олбані, штат Джорджія, вирішили розігнути спину. А коли чоловіки та жінки розгинають спину, це вже дуже важливо, бо якщо ти розігнув спину, то на тобі вже неможливо їздити. Якби я чхнув, я не дожив би до 1963-го, коли в результаті дій чорношкірих Бірмінгема, штат Алабама, було прийнято закон про громадянські права. Якби я чхнув, у мене не було б шансу пізніше, у серпні того ж року, розповісти Америці про свою мрію. Якби я чхнув, я б не потрапив до міста Сельма, штат Алабама, і не був би

свідком потужного руху там. Якби я чхнув, то не приїхав би до Мемфіса і не побачив би, як люди єднаються навколо своїх братів та сестер, що страждають. Я такий щасливий, що не чхнув.

А що вони мені казали, зараз уже не важливо. Вже зовсім не має значення, що відбувається зараз. Я виїхав з Алабами сьогодні вранці, і як тільки літак злетів, пілот зробив об'яву: «Ми перепрошуємо за затримку, але з нами летить доктор Мартін Лютер Кінг. І ми мусили все перевірити, чи все в порядку з багажем та чи не трапиться якоїсь аварії. І всю ніч біля літака була варта».

А потім я приїхав до Мемфіса. І хтось почав погрожувати або переказувати чийсь погрози. Але що може мені зробити купка наших божевільних білих братів?

Що ж, я не знаю, що зараз відбудеться. У нас попереду важкі дні. Але мене це не хвилює. Тому що я дістався вершини гори. Тому мені нема діла до погроз. Як усі ми, я хотів би жити довго. У довгого життя є свої переваги. Але зараз мене це не хвилює. Я просто хочу виконати волю Господа. І Він дозволив мені дістатися вершини гори. І я подивився навкруги. І побачив землю обітовану. Можливо, мені не судилося дістатися туди разом з вами. Але хочу, щоб ви знали сьогодні, що наш народ дістанеться тієї землі. І я щасливий сьогодні. Мене нічого не хвилює. Я нікого не боюся. Мої очі вже бачили велич Господа.

4.11. Промови лауреатів премії фундації Антоновичів: Ліна Костенко в Джорджтаунському університеті

Я не знаю, хто, коли й кого нагородив уперше. Мабуть, це було давно. І яка це була нагорода – священний камінчик, золота бляшка чи зуб акули? У стародавніх греків – лавровий вінок. У фінікійців, здається, перстень. Знаю тільки, що з давніх давен були і є нагороди, так би мовити, двох категорій: нагороди нечесні, що заохочують служити владам, і нагороди почесні, за справжні заслуги перед суспільством. Ті перші сипалися щедро, і часто з рук неправедних. Ті другі завжди приходили з запізненням, а часом і помертню.

Досить згадати хоча б трьох славетних поетів – Данте, Петрарку і Торквато Тассо. Всі знають знаменитий портрет Данте з лавровим вінком на голові. Важко собі уявити цю горду голову без лаврового вінка. А однак живий Данте не був увінчаний цим лавровим вінком, це прималював йому Рафаель, вже на помертвому портреті. Петрарка теж так і не дочекався гідного визнання. І з гніву, з образи за поезію, за поетів, він сам собі поклав на свою втомлену голову лавровий вінок, – не з марнославства, а щоб не була понижена в очах людства велич поетичного генія. Торквато Тассо так і збожеволів, зацькований, прикутий ланцюгом до ліжка, і лавровий вінок йому, вже мертвому, поклали на груди. Така сумна історія найславетніших лауреатів, то що вже казати про тих, що не сягнули їхньої слави, хоч і мали талант і працювали подвижницьки для своїх народів?

Лаври здавна вважалися символом перемоги і слави. Була навіть легенда, що в лавр не може вдарити блискавка. Але в голови поетів завжди били всі громи і блискавки всіх суспільних нещасть. Недарма Ярослав Івашкевич дискретно сказав у одному вірші, що доля плете поетові два вінки. Тобто – лавровий і терновий. Далі в процесі гірких еволюцій людства па поетів одягали і солдатську шапку, і арештантську робу, і стріляли їм у спину, і ставили чобіт на груди. Вдосконалювалась також і система заохочень. І все глибшою робилася прірва між двома типами поетів, особливо помітна в наш час. Ще зовсім недавно про це я писала:

Буває час орлів, а нині різне птаство.

З державної руки сипнули їм пшона.

Відцвірінькали. І настав грізний час – блискавка вдарила у фальши-ві лаври, і вони обсипалися із суетних голів. Я щаслива, що дорога спокус і нагород була мені завжди чужа. Що я мала моральне право написати:

Митцю не треба нагород. Його судьба нагородила.

Коли в людини є народ, тоді вона уже людина.

А однак, такий парадокс, – і я вже одержую нагороди. Хоча й писала: «Для лаврів сучасності треба чавунні скроні». Лаври не лаври, а за останні три роки це

вже друга премія. Але щастя в тому, що це вже в якісно інший час. Ну, і таки ж не посмертно.

Що ще важливо, – що перша премія присуджена там, на Батьківщині, а ця тут, від українців діаспори. І це вселяє надію на магнетичний процес притяжіння двох духовних материків, так трагічно й давно вже роз'єднаних, розбитих на дві культури, дві літератури. Адже література кожного народу становить одну цілість. Генрік Ібсен чверть століття жив поза Норвегією, а створив скандинавську перлину «Пер Гюнт». Байрон помер у Греції, Гоген жив на Таїті, але вони не були відчужені від своїх національних культур. Може, настане час, що талановиті письменники еміграції зможуть прийняти нагороди з рук України.

Принаймні, вже ось на фестиваль поетів будуть запрошені українські поети звідусіль, куди їх закинула доля, забувши їм сплести ті два вінки, а одягши на них таку шапку-невидимку, що й досі ми там не знає-мо кращих ваших поетів, а ви – наших.

Коли три роки тому мені вручали Державну премію імені Т.Г. Шевченка, я подякувала Шевченкові. Бо не державі ж дякувати, не партії – яке вони мають відношення до Шевченка? А в цьому випадку – чиста премія з чистих рук – я дякую найперше високошановним фундаторам цієї премії, пані Тетяні та панові Омеляну Антоновичам за їхню великодушну посвяту справі української культури. Дякую журі, що визнало мене гідною цієї високої відзнаки. Дякую всім, хто прийшов і приїхав на це урочисте дійство, що схиляє не лише до радості, але й спонукує до глибших роздумів. Бо кому й за що дякую, – це ясно і самоочевидно. Але чому я вважаю за необхідне підкреслити цю вдячність – мушу пояснити. Звичайно ж, не тільки тому, що це по-чесно і по-людськи приємно – одержати премію. І не тому, звичайно, що там, в Україні, знатимуть, що мене не лише обікрадено у Нью-Йорку, а й нагороджено у Вашингтоні. А насамперед ось чому.

Українська література на сучасному етапі входить у таку вже звичну для неї, а на цей раз, можливо, ще болючішу й тяжчу фазу, ніж у всі періоди дотеперішніх «відлиг». Ми ж не маємо нормального літературного процесу. Ми живемо від періоду до періоду. Ми задихаємось і гинемо між цими періодами. І коли, нарешті, настає, здавалось би, найвищий час, щоб творити справжню літературу, знову зчиняються суспільні катаклізми, знову треба йти від письмового столу на мітинги, в боротьбу, знову прокручуються в барабані історії ті ж самі проб-леми, ті ж гасла, не вирішені, не викричані протягом багатьох століть. Сьогодні нам повертають дециму тієї свободи, яку письменники інших країн мають уже давно. Сьогодні нам повертають письменників, що були вбиті півстоліття тому. А коли ж літературі буде

повернуте ненаписане сьогодні? Знову писати нема коли, знову треба іти в політику. Знову це програмує нашу літературу на відставання від світового рівня.

У нас і віддавна вже нема глибокого розуміння ролі літератури в духовному розвитку нації. Наші «рідні примітиви», як сказав один розумний чоловік, просто нездатні усвідомити, що таке письменницька праця. Наше літературознавство часом має рівень долітературного мислення. Люди часом надто швидкі на заперечення на всіх рівнях некомпетентності. Все це призвело до того, що наша література, гіри всіх її для нас очевидних досягненнях, – об'єктивно і досі є, так би мовити, всесвітньо невідомою літературою. Це патологічна ситуація, з неї треба виходити. Треба повірити тим, хто знає шлях, або принаймні, його шукає.

Тим часом навіть тут, у, здавалось би, вільному світі, просять у мене інтерв'ю як у письменника, а питають, чому ж це я не йду у політику? Одна жінка у Філадельфії під час мого виступу запитала: чи маю я право слухати музику слова, коли найактуальніша зараз ідея визволення України? Ось така специфіка буття української літератури. Український письменник ніби як не має права належати своєму мистецтву, реалізувати свій талант, зрештою, усамітнитися, чути оту саму «музику слова» писати. Він не може, як Гюго, поселитися на маяку. Він всеодно буде вдивлятися у те своє трагічне море, і все світитиме, щоб хтось не заблукав, не розбився об рифи наших проблем.

В той час, як інкрустовані очі Мадонни, періоду раннього Відродження, викликають захоплення всього світу, і всі знають, що це Італія. А наш дивовижний митець Архипенко, – у художньому музеї у Філадельфії є його роботи, а підписано: «народився в росії».

На саркофазі Яна-Казимира в Парижі – фрагменти Берестецької битви, такі шляхетні крилаті гусари і якісь темні варвари, – вся ж справа у художньому осмисленні подій. Як мистецтво подасть образ свого народу, його ментальність, – так світ і сприйме. Ми дозволили розкрутитися цій інерції. Ми не зупинили її незаперечними досягненнями людського духу. Все сподіваємося на майбутнє. А якщо глянути з майбутнього в життя сьогоднішнє? Які духовні скарби надбав сьогоднішній день літератури? Навіть самі ще не осмислили, чого ж ми хочемо від світу?

Дорогі мої, політика – діло сьогоднішнє, а поезія вічна. В початку було Слово. В початку людства. І в початку кожної нації. Кінець Слова може бути кінцем нації. І саме тому, що нам лелека не приніс у колиску Гомера, що «Слово про Ігорів похід» знайшов Мусін-Пушкін, а не, скажімо, Іван Вишенський, тому нам так і тяжко тепер.

Коли я чую назви індіанських річок і гір, і сучасні американці їх вживають, вже не знаючи, що вони колись означали, я думаю про трагедію свого народу. В

Пенсільванії бачила «стежку апалачів», на межі гір і неба. Апалачів уже нема, залишилася тільки стежка.

А мій народ іде на межі поля і неба. І якби Тарас Шевченко не написав «Заповіт», занедужавши тоді в Переяславі, то хто зна, чи йшов би досі наш народ навіть і по цій межі свого національного буття. А одначе йде. Завдяки своєму геніальному поетові. Вся річ у тому, щоб не урвалася ця можливість творення справжньої поезії. Все потрібно – і йти у вир суспільних проблем, боротьби і протистояння. І писати. Не змарнувати можливостей Слова. Бо добігає кінця ХХ століття, а ми все ще тільки боремося за право на свою мову.

І ось чому я вдячна вам – не стільки за себе, скільки за те, що ви віддали належне самому феномену письменницької праці. В цих політичних катаклізмах, в шумі й галасі громадянських пристрастей, коли немає коли писати, нема коли творити Слово, – оця скромна подія – вручення літературної премії українському поету у Вашингтоні – хай свідчить, що все у нас є: і Рух, і громадянська мужність, і той безсмертний дотик до душі – поезія.

4.12. Промова Стіва Джобса на врученні дипломів у коледжі Рід

2 лютого 2013 року

Дякую. Для мене честь бути з вами сьогодні на врученні дипломів одного з найкращих університетів у світі. Правду кажучи, я так і не завершив коледж, але сьогодні я вперше, як ніколи, наблизився до цього. Я хочу розповісти вам три історії з мого життя – і все – нічого грандіозного – просто три історії.

Перша історія – про з'єднання точок.

Я кинув Рід коледж після перших шести місяців. Але ще залишався там вільним слухачем протягом вісімнадцяти місяців, перед тим як остаточно піти. Чому я кинув навчання? Я не уявляв чим хотів займатися в житті, та не уявляв як коледж міг допомогти мені розібратися з цим. Тож я просто витрачав гроші моїх батьків, які вони відкладали все своє життя.

Як тільки я кинув навчання, я міг вже не ходити на обов'язкові заняття, які мене не цікавили, і міг відвідувати ті, які цікавили мене набагато більше. Все не було так романтично. Я не мав власної кімнати в гуртожитку, тож спав на підлозі в кімнатах друзів. Збирав пляшки з-під кока-коли за п'ять центів, щоб купити поїсти. Я любив це. Усе, з чим я стикався, ідучи вслід за своєю цікавістю й інтуїцією, виявилось пізніше безцінним. Дозвольте навести приклад.

Рід коледж в той час пропонував певно найкращий в країні курс каліграфії. Тому кожен плакат, кожна етикетка на шухляді у нашому кампусі, були прекрасно каліграфічно оформлені. Так як я залишив навчання, і мені не потрібно було відвідувати заняття, я вирішив ходити на курс каліграфії, щоб навчитися – як таке робити. Я й не сподівався, що ці знання будь-коли застосовуватиму у моєму житті. Але через десять років, коли ми розробляли перший комп'ютер *Macintosh*, все це стало в пригоді, і ми втілили все це у *Mac*. Тож, якщо б я не пішов на той курс у коледжі, *Mac* ніколи б не мав кілька гарнітур чи шрифтів з пропорційними відступами. А оскільки *Windows* просто зкопіювали з *Mac*, то ймовірно, що жоден персональний комп'ютер не мав би цього.

Моя друга історія – про любов і втрату.

Мені пощастило – бо я знайшов те що я люблю робити, дуже рано в житті. Воз і я заснували *Apple* в гаражі моїх батьків коли мені було двадцять. Ми важко працювали, і через десять років *Apple* виросла із двох чоловік у гаражі до компанії з доходом в два мільярди, та більш ніж чотирма тисячами працівників. Роком раніше ми випустили найкращий свій витвір – *Macintosh* – а мені тільки виповнилося тридцять. І тоді мене звільнили. Викинули з компанії, яка була сенсом всього мого життя. Мене відкинули, але я все ще був закоханий – тож я вирішив почати все з початку.

Тоді я ще того не усвідомлював, але звільнення з *Apple* було найкращим, що будь-коли могло зі мною трапитися. Обтяженість успішністю змінилася на

легкість бути початківцем, знову менше впевненим у будь-чому. Це відкрило мені двері в один із найкреативніших періодів мого життя. Протягом наступних п'яти років я заснував компанії *Next* і *Pixar*. У *Pixar* створили перший у світі комп'ютерний анімаційний мультфільм «Історія іграшок», і зараз вона є найуспішнішою анімаційною студією у світі. У дивовижному повороті подій *Apple* придбала *Next*, і я повернувся в *Apple*. А технології які ми розробили в *Next*, є серцем нинішнього відродження *Apple*. Інколи життя б'є цеглиною по голові – не втрачайте надії.

Моя третя історія – про смерть.

Коли мені було сімнадцять, я прочитав цитату, в якій було щось типу такого: «Якщо ти кожного дня живеш так наче він останній, прийде день, коли ти виявишся правий». Цитата справила на мене враження. Пам'ять про те що я незабаром помру – це дійсно найкращий інструмент, який допомагає мені приймати важливі рішення в житті. Пам'ять про те, що ти помреш, це найкращий відомий спосіб, щоб уникнути самообману ніби тобі є що втрачати. Ви і так нічого не маєте. Не має жодної причини не слідувати поклику серця.

Близько року тому мені поставили діагноз «Рак». Тоді я найближче підійшов до смерті. Сподіваюся той момент так і залишиться найближчим ще протягом кількох десятиліть.

Переживши таке, зараз я можу сказати це вам з набагато більшою впевненістю, ніж коли смерть була корисною, однак чисто уявною концепцією: «Ніхто не хоче помирати». Навіть люди, які хочуть потрапити в рай, не хочуть помирати аби опинитися там. І все таки смерть прийде до всіх нас. Ніхто ще не уникнув смерті – і так повинно бути. Тому що смерть – ймовірно, єдиний найкращий винахід життя. Вона є запорукою змін в житті. Прибирає старе, щоб дати місце новому.

Зараз нове – це ви. Але прийде день – не так вже й за довго, коли ви теж станете старими, і вас теж приберуть. Вибачайте за такий драматизм, але це чиста правда. Ваш час обмежено, тож не витрачайте його, живучи чужим життям. Не будьте обмежені догмою, що вчить жити відповідно до думок інших людей. Не дозволяйте шуму чужих думок заглушити ваш внутрішній голос. І найголовніше – майте сміливість слідувати за своїм серцем та інтуїцією. Якимось чином вони вже знають, ким ви насправді хочете стати. Все решта – другорядне.

Коли я був молодий – у нас було надзвичайне видання, яке називалося «Каталог всієї землі». Це була одна з найбільших книг мого покоління. Написана хлопцем на ім'я Стюарт Brent, недалеко звідси, в місті Менло Парк, з властивою йому поетичністю. Це було щось типу *Google* в паперовій формі, тридцять п'ять років до того, як з'явився сам *Google*. Стюарт і його команда видали кілька редакцій книги «Каталог всієї землі», а коли вони себе вичерпали – видали

останнє видання. На задній обкладинці останнього випуску була фотографія дороги поза містом рано-вранці. Під нею були слова – «Залишайтеся спраглими, залишайтеся безрозсудними». Це було їх прощальне послання, яким вони підписалися.

Залишайтеся спраглими, залишайтеся безрозсудними. І я завжди бажав такого самому собі. Тож зараз, коли ви завершуєте навчання, щоб почати нове життя, я бажаю вам цього ж.

Залишайтеся спраглими, залишайтеся безрозсудними!

Дуже дякую всім вам!

4.13. Промова-звернення Студентської ради до абітурієнтів

12 червня 2015 року

Шановні абітурієнти!

Саме зараз Ви стоїте перед складним вибором вищого навчального закладу та спеціальності, яка принесе не тільки хороший зарібок, але й задоволення. Нам щиро хочеться допомогти Вам правильно зробити цей вибір! Адже ми, не так давно також, були випускниками школи, здавали Зовнішнє незалежне оцінювання і з хвилюванням чекали результатів. Тому ми, студенти, розуміємо Вас як ніхто інший.

Обираючи спеціальність, усі орієнтуються на її актуальність, дохід та подальший розвиток. Ми з Вами живемо в інформаційному суспільстві, де без мобільного телефону, комп'ютера чи будь-якого іншого «девайсу» більшість молоді не може навіть уявити свого існування.

Незважаючи на кризу, галузь телекомунікацій та інформатизації має найвищі темпи зростання! На сьогоднішній день на ринку праці користується надзвичайним попитом фахівець ІТ технологій.

Базовим закладом для підготовки таких спеціалістів є Державний університет телекомунікацій.

Ні для кого не секрет, що фахівці напрямку інформаційних технологій, телекомунікацій, захисту інформації та менеджменту користуються надзвичайним попитом на ринку праці і, при цьому, отримують одну із найвищих зарібних плат!

На сьогоднішній день всі роботодавці вимагають від претендентів на роботу не тільки теоретичні знання, а й практичний досвід роботи, тобто, практичні навички! Без сумніву, для того щоб бути висококваліфікованим спеціалістом, потрібно зробити перший крок – обрати вищий навчальний заклад, в якому зможеш здобути всі необхідні знання, уміння та навички. І саме Державний університет телекомунікацій готує таких фахівців. У нас працюють педагоги – професіонали, які закладуть серйозний фундамент глибоких теоретичних знань, а також практичних умінь і навичок та допоможуть Вам стати спеціалістом вищого гатунку.

По кожній спеціальності в Університеті створена сучасна навчально-матеріальна база. Ми навчаємось в спеціалізованих класах та лабораторіях, оснащених новітніми приладами від провідних компаній *HP, Alcatel-Lucent, D-Link, Huawei, ZTE, Ericsson, IBM, Watson Telecom*. В Державному університеті телекомунікацій відкрито академію *CISCO*, в рамках якої функціонує *Linux Professional Institute*, єдину в Україні сертифіковану академію *Hewlett Packard*, проводяться курси вивчення поглибленої технічної англійської мови за напрямками ІТ технологій.

Тобто, протягом навчання ми отримуємо не тільки хороші практичні уміння та навички, але й сертифікати, які підтверджують здобуті знання та відіграють надзвичайно важливу роль при працевлаштуванні.

До послуг студентів є сучасний «ІТ-кафетерій», де дуже смачно готують та, що не менш приємно, за доступними цінами!

Кожен студент має безкоштовний доступ до високошвидкісного Wi-fi, адже корпус Університету повністю покритий Wi-fi-мережею.

Гуртожиток, який знаходиться на відстані 3-ох хвилин ходи від університету повністю забезпечений безкоштовним доступом до мережі Інтернет, що дає можливість студентам якісно готуватись до занять та цікаво проводити свій вільний час.

Наші студенти розвиваються і в спортивному плані! Окрім спорт- та фітнес залів, які знаходяться в університеті, цього року в гуртожитку, відкрили тренажерну та фітнес зали, що дозволяє підтримувати себе в тонусі та самовдосконалюватись.

Ми, також, весело проводимо наше дозвілля! Постійно організовуємо різні проекти, флешмоби та акції, займаємось культурно-масовою діяльністю, де кожний може проявити свій талант. Наш студент досягає успіхів в навчанні та має змогу розвивати свої захоплення!

Ми з радістю запрошуємо Вас на навчання до найперспективнішого Університету сьогодні!

За нами майбутнє!

Змінимо світ разом!

4.14. Промова Джоан Роулінг перед випускниками Гарварду

01 грудня 2017 року

Я довго ламала собі голову – що ж мені сказати вам сьогодні. Неодноразово ставила собі запитання, що б мені самій хотілося почути під час випускного та яким життєвим досвідом, придбаним за 21 рік, я могла б поділитися з вами. Усе ж таки я знайшла дві відповіді. У цей чудовий день, коли ми зібралися, щоб святкувати ваш академічний успіх, я вирішила поговорити з вами про переваги невдач. І поки ви все ще стоїте на порозі того, що іноді називають «реальним життям», я хочу наголосити на важливості уяви. Можете вважати це парадоксом, але, будь ласка, послухайте мене.

Озирнутися на півжиття назад – не найпростіше заняття. Тоді, коли я закінчила навчання, я намагалася балансувати між власними амбіціями і тим, чого від мене чекали інші. Я була впевнена, що хочу тільки одного – писати романи. А мої батьки, люди досить скромного походження і забезпечення, не вчилися в коледжі й вважали моє бажання звичайною забаганкою, яка ніколи не забезпечить безбідну старість.

Вони сподівалися, що отримаю ступінь в прикладних науках, я ж хотіла вивчати англійську літературу. Ми досягли компромісу, який не задовольнив жодну зі сторін: я відправилася вивчати сучасне мовознавство. Але, ледве машина моїх батьків зникла за поворотом, я кинула німецьку і записалася на класичну літературу.

Точно не пам'ятаю, чи сказала я батькам, що вивчала класичну літературу. Ймовірно, вони дізналися про це тільки на випускному. Навряд чи грецька міфологія співвідносилася у них з чимось, що допоможе добре влаштуватися в житті. В принципі, я не засуджую точку зору моїх батьків. У претензій, які ви, можливо, захочете пред'явити батькам за те, що вони підштовхнули вас в невірному напрямку, існує термін давності. Як тільки ви самі стаєте біля керма власного життя, вся відповідальність лягає тільки на вас. Більше того, я не можу засуджувати батьків за їх прагнення до того, щоб я ніколи не жила в бідності. Вони самі колись були бідними, і я відчувала певні труднощі.

Більше всього на світі у вашому віці я боялася не бідності, а невдачі. Незважаючи на те, що у мене явно не було мотивації до навчання в університеті я, проводила дуже багато часу в кафе, записуючи свої історії. У мене був талант легко здавати іспити, і кілька років це було основним мірилом успіху серед моїх однолітків. Я ще не настільки дурна, щоб припустити, що ви молоді, обдаровані, освічені не знали гіркоти розчарувань або не страждали через сердечні рани. Талант і розум – не вакцина від примх долі. І я ні на хвилину не можу припустити, що кожен з вас насолоджується абсолютно безтурботним існуванням. Однак сам факт вашого випуску з Гарварду говорить про те, що ви не

так вже добре знайомі з провалом. Страх невдачі, також як і прагнення до успіху, може бути вашою рушійною силою. Більше того, ваше розуміння провалу не може сильно відрізнятись від уявлень простої людини про успіх. Ось до чого ви дійшли!

Усе ж таки всі ми повинні визначити для себе, що ж таке невдача, але світ завжди із задоволенням допоможе вам з цим, якщо дозволите. Думаю, справедливо буде сказати, що через сім років після мого випускного я зазнала провалу. Мій короткостроковий шлюб розпався, я залишилася одна з дитиною, без роботи і грошей. Я була настільки бідною, наскільки це можливо в сучасній Англії, якщо ти не бездомний. Побоювання моїх батьків і мої власні стали реальністю – я була найбільшим невдахою, якого знала.

Тепер, я не збираюся стояти тут і запевняти вас, що невдача це – чудово. Той період мого життя був чорною смугою, і я ніяк не могла припустити, що це виявиться казкою з хорошим кінцем, як про це тепер пишуть у газетах. Я не уявляла, наскільки розтягнувся цей темний тунель, чи є світло в його кінці або це тільки мої мрії.

Можливо, ви ніколи не відчуєте невдач такого масштабу, як я, але в будь-якому випадку певних провалів в житті уникнути не можна. Неможливо жити, не зазнавши поразок ні в чому, якщо тільки ви не живете настільки обережно, що назвати це життям буде складно. Правда, в цьому випадку ви зазнасте невдачі за визначенням.

Невдача надала мені більше сил, додала впевненості в собі, якої я не відчувала, успішно здаючи іспити. Невдача навчила мене тому, що неможливо пізнати себе ніяким іншим способом. Я виявила, що у мене сильна воля і куди більше внутрішньої дисципліни, ніж я могла подумати, а також з'ясувала, що у мене є друзі, які куди цінніші за всі скарби світу. Усвідомлення того, що ви стали мудрішими і сильнішими завдяки невдачам, дає впевненість у здатності виживати. Ви ніколи по-справжньому не пізнаєте самих себе, не перевірите міцність ваших відносин поки не пройдете випробування негараздами. Таке знання – справжній подарунок для тих, хто насилу його заслужив і воно куди цінніше будь-якого іншого колись отриманого мною досвіду.

Отже, отримавши в свої руки маховик часу я б сказала собі 21-річній, що особисте щастя полягає в усвідомленні того, що життя це не перелік придбань або досягнень. Ваша професія, ваше резюме – це далеко не ваше життя, хоча вам можуть зустрітись люди мого віку і старші, які не бачать різниці. Життя складне і запутане, воно виходить за межі контролю, і коли ви приймете цей факт, вам буде куди простіше переживати всі мінливості долі.

4.15. Створіть світ, в якому у кожного є почуття мети. Промова Марка Цукерберга випускникам Гарварду

28 травня 2017 року

Для мене велика честь бути з вами сьогодні, тому що, давайте подивимося правді в очі, ви досягли чогось, чого я ніколи не зміг. Якщо я закінчу цю промову, це буде перший раз, коли я насправді закінчу щось в Гарварді. Клас 2017 року, вітаю!

Я не дуже хороший оратор, не тільки тому, що я кинув навчання, але й тому, що ми технічно в одному поколінні. Ми прогулювалися цим двором менше десятиліття назад, вивчали ті ж ідеї і просипали ті ж лекції. Ми, можливо, пішли різними шляхами, щоб дістатися сюди, особливо якщо ви пройшли весь шлях від Кваду, але сьогодні я хочу поділитися тим, що я дізнався про наше покоління і світ, який ми будемо разом.

Але, по-перше, останні кілька днів повернули багато хороших спогадів.

Хто з вас пам'ятає, що саме ви робили, коли дізналися, що потрапили в Гарвард? Я грав в гру Civilization, і потім побіг вниз по сходах, зустрів тата, і за якоїсь причини його реакцією було записати на відео, як я відкрив лист. Це могло бути дуже сумне відео. Я клянусь, мої батьки більше за все пишаються саме тим, як я потрапив у Гарвард.

А як щодо вашої першої лекції в Гарварді? Моєю була комп'ютерна наука 121 з неймовірним Гаррі Льюїсом. Я запізнився, тому швидко накинув футболку і лише потім зрозумів, що вона вивернута навиворіт та вдягнута задом наперед, тобто ярличок з неї стирчав спереду. Я не міг зрозуміти, чому ніхто не говорив зі мною – крім одного хлопця, КейЕкс Джина, він просто не звертав на це увагу. Ми разом закінчили роботу над нашими завданнями, і тепер він керує великою частиною Facebook. І це, клас 2017 року, – це те, чому ви повинні бути добрими з людьми.

Сьогодні я хочу поговорити про мету. Але я тут не для того, щоб дати вам стандартний початок пошуку вашої мети. Ми покоління двотисячних років («*millennials*»). Ми постараємося зробити це інстинктивно. Замість цього, я тут, щоб сказати вам, що знайти вашу мету недостатньо. Завдання для нашого покоління – створити світ, в якому у кожного є почуття мети.

Одна з моїх улюблених історій – це коли президент Джон Кеннеді відвідав космічний центр NASA, він побачив, як двірник ніс мітлу, він підійшов і запитав, що він робить. Двірник відповів: «Пане президенте, я допомагаю доставити людину на місяць».

Ви закінчуєте Гарвард в той час, коли це особливо важливо. Коли наші батьки закінчували навчання, то їхні цілі надійно походили від роботи, церкви та спільноти. Але сьогодні технології і автоматизація усувають багато робочих

місць. Членство в спільнотах скорочується. Багато людей відчувають себе відстороненими і пригніченими, і намагаються заповнити порожнечу.

Коли я подорожував, я сидів з дітьми в ув'язненні для неповнолітніх, які сказали мені, що їхнє життя могло б розвиватися по-іншому, якби у них було б що робити, якась програма після школи або місце, куди можна піти. Я зустрічав фабричних робітників, які знають, що їхні старі робочі місця не повернуться і намагаються знайти своє місце.

Щоб наше суспільство просувалося вперед, треба подолати виклик поколінь – не тільки створювати нові робочі місця, а й створювати нове почуття мети.

Я пам'ятаю ту ніч, коли я запустив Facebook зі свого маленького гуртожитку. Я був з моїм другом КейЕксом. Я пам'ятаю, що казав йому, що я радий об'єднати в мережі спільноту Гарварда, але одного разу хтось з'єднає весь світ. Справа в тому, що мені навіть в голову не приходило, що цей хтось може бути нами. Ми були просто школярами. Ми нічого не знали про це. Були всі ці великі технологічні компанії з ресурсами. Я просто припустив, що один з них зробить це. Але ця ідея була настільки зрозуміла нам, що всі люди хочуть підключитися. Тому ми продовжували рухатися вперед, день за днем.

Я знаю, що у багатьох з вас будуть свої історії, схожі на цю. Зміна в світі, яка здається такою зрозумілою, що ви впевнені, що хтось ще це зробить. Але вони не роблять. Ти зробиш.

Я зрозумів це під час важкого шляху. Розумієте, я ніколи не сподівався побудувати компанію, а хотів саме впливати. І оскільки всі ці люди почали приєднуватися до нас, я просто припустив, що це те, про що вони теж піклуються, тому я ніколи не пояснював, що я сподівався побудувати.

Кілька років тому деякі великі компанії хотіли нас купити. Я не хотів продавати. Я хотів подивитися, чи можемо ми підключити більше людей. Ми будували першу стрічку новин (*News Feed*), і я подумав, що якщо ми зможемо це запустити, це може змінити те, як ми дізнаємося про світ.

Майже всі інші хотіли продати. Без почуття вищої мети це була мрія стартапу, що ставала реальною. Це розірвало нашу компанію. Після однієї напруженої сварки, радник сказав мені, що якщо я не погоджуся продавати, я буду шкодувати про це рішення все життя. Відносини були настільки виснаженими, що через рік, або близько того, кожна людина з команди управління зникла.

Це був мій найважчий час керування Facebook. Я вірив в те, що ми робили, але я відчував себе самотнім. І що ще гірше, це була моя вина. Я задавався питанням, чи був я просто неправий, самозванець, 22-річна дитина, який і уявлення не мав, як працює світ.

Тепер, через роки після цього, я розумію, що ось як все працює без почуття вищої мети. Її створення залежить від нас, щоб ми могли рухатися вперед разом. У нашому поколінні до цього зводиться боротьба до того, чи ми підключаємо більше, чи досягаємо ми наших найбільших можливостей – вашої здатності будувати спільноти і створювати світ, де кожна людина має сенс мети.

Клас 2017 року, ви переходите в світ, який потребує мети. Його створення залежить від вас. Тепер ви можете подумати: чи можу я це зробити?

Перед тим, як ви вийдете з цих воріт в останній раз, коли ми постанемо перед Меморіальною церквою, мені згадалася молитва Мі Шебейраха, яку я говорю щоразу, коли стикаюся з викликом, яку я співаю моїй дочці, думаючи про її майбутнє, коли я укладаю її в ліжко. Воно звучить так: «Нехай джерело сили, яка благословила нас, допоможе нам знайти мужність, щоб зробити наше життя благословенням».

Сподіваюся, ви знайдете в собі мужність, щоб зробити ваше життя благословенням.

Вітаємо, клас 2017! Удачі там!

4. 16. Вітальна промова ректора Українсько-американського університету Конкордія

03 вересня 2018 року

Вітаємо вас, дорогі студенти, батьки, викладачі, колеги, партнери і гості!

Дякуємо вам за ваш вибір і довіру і запевняємо, що на вас чекають чудові подорожі у світ знань: бізнесу, міжнародних відносин, етики, підприємництва, іноземних мов, ділової української мови, спорту; цікавих подорожей в Україні та за кордоном, зустрічі з партнерами, міжнародне середовище студентів та запрошених викладачів і багато іншого.

Зупинюсь на деяких знакових для нашого університету подіях:

Ми здобули нового «старого» партнера, але тепер вже в якості співзасновника, Університет Конкордія – Вісконсин / Анн Арбор (США) і в зв'язку з цим змінили назву. Відтепер Вісконсинський міжнародний університет в Україні (ВМУУ) називають – Українсько-американський університет Конкордія.

Ми започаткували і розвиваємо програми спільних дипломів бакалаврів та магістрів з провідними університетами світу:

➤ з американським державним університетом штату Міннесоти – Крукстон. І наші перші ластівки – Богдан Шкіль та Анастасія Кравченко цього семестру продовжують своє навчання у Міннесоті;

➤ з державним університетом Кобленць-Ландау (Німеччина), в якому наші магістри вже другий рік навчаються на спільній магістерській програмі MBA – *Master of Sciences in Information Management (Entrepreneurship, Technologies and Innovations)*, а наші викладачі підвищують кваліфікацію;

➤ з нашим співзасновником – Університетом Конкордія Вісконсин/Анн Арбор (штати Вісконсин і Мічиган)

➤ та з Вищою школою управління охороною праці в місті Катовіце (Польща).

Ми успішно і з великим задоволенням плідно співпрацюємо з нашим українським засновником – Національним педагогічним університетом, провідними університетами та науковими установами України.

Наші студенти із задоволенням беруть участь у міжнародних програмах академічної мобільності (обміну), університет пропонує такі програми в Університеті Тріра (Німеччина), Університеті прикладних наук у Вормзі (Німеччина), Університеті менеджменту Варни (Болгарія), Американському університеті Річмонд (Великобританія) та інших.

Ми успішно підтвердили міжнародну акредитацію FIBAA – *Foundation for International Business Administration Accreditation* – нашої програми MBA на наступні 7 років. Ми успішно підтвердили українську державну акредитацію

напряму Бакалавр з менеджменту. Успішно провели річну Програму з Американських студій.

Цього року пропонуємо вам курс з успішного підприємництва, у викладанні якого приймають участь запрошені лектори – бізнесмени, підприємці, політики, професори з Німеччини, США, Австрії тощо (перше таке заняття відбудеться у цю п'ятницю з керівником КООПСПЛКИ з Німеччини Матіасом Фідлером).

Ми, разом з університетом Конкордія Вісконсин (США) та Державною установою «Інститутом економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», підготували концепцію, зареєстрували та відкрили новий науковий журнал «Бізнес, економіка, сталий розвиток, лідерство та інновації».

Хочу зупинитися на знаковій події у житті нашого університету: 25 січня 2018 року Українсько-американський університет Конкордія став членом всесвітньо відомої організації у сфері забезпечення якості та прозорості вищої освіти – Міжнародної групи якості Ради з акредитації вищої освіти США (CHEA) – *CHEA International Quality Group (CIQG)*.

10 липня 2018 року наш університет підписав Меморандум про співпрацю з компанією *SocialBoost*, метою якого є взаємовигідна співпраця в галузі освіти, інтернатури та кар'єрного розвитку. *SocialBoost* – українська технологічна громадська організація, діяльність якої спрямована на розвиток ІТ-проектів із соціальним впливом, впровадження електронної демократії, електронного урядування та відкритих даних. Це спільнота професійних програмістів, громадських активістів й менеджерів, які спільно з державними органами та ІТ-компаніями працюють над створенням сервісів, що вирішують проблеми громадян.

Ми ввійшли в 10 найкращих закладів вищої освіти приватної форми власності України! Ми здобули 5-те місце у загальноукраїнському Рейтингу закладів вищої освіти (державних і приватних) за балом сертифікатів ЗНО абітурієнтів, які вступили на контракт у 2017 році (за версією Вступ.ОСВІТА.UA: Найбільший бал ЗНО на контракт).

Ми продовжуємо навчати студентів англійською мовою, як і протягом попередніх 2-ох десятиліть, протидіяти списуванню, плагіату, перекладанню іспитів та іншим видам корупції. Наші студенти мають чудову можливість проходити інтернатуру в міжнародних компаніях в Україні та за кордоном. Німеччина: Бундестаг, офіси Google, фейсбук (Берлін), OVB (Кельн), Болгарія (університет Варни – менеджмент, туризм) тощо. В перші два тижня ви познайомитися з роботою компанії Coca-Cola в Україні.

Наші студенти є постійними перекладачами та фасилітаторами бізнес-форумів Торгово-промислової палати України, яку ми дуже поважаємо, цінуємо її діяльність і дуже раді нашій співпраці з нею.

Ми сприяємо працевлаштуванню та кар'єрному росту своїх студентів та випускників, завжди маємо цікаві пропозиції від видатних міжнародних компаній: *Citibank, Deutschebank, Samsung, Winner Automotive, Honda, Cargill, Pfizer, Porches Finance Group*, посольств, Британської ради, Корпусу миру, відомих аудиторських компаній тощо. Ми проводимо конкурси, спортивні змагання, міжнародні свята.

І, нарешті, нашим партнером стала всесвітньо відома незалежна норвезька компанія з маркетингу вищої освіти, набору персоналу та зарахування студентів *Keystone Academic Solutions*, що співпрацює з більше, ніж 3600 ЗВО у 100 країнах світу. Тепер вона рекламує наші бакалаврські та магістерські програми по всьому світу.

На жаль, в цьому році сім'я Українсько-американського університету Конкордія понесла тяжку втрату: не стало нашого улюбленого викладача, колеги, щирого друга, Почесного Доктора нашого університету Христини Грей. Ми сумуємо разом з Кеннетом Греєм, колегами з університету Міннесоти Крукстон і всіма друзями і колегами, хто знав Христину Грей і мав щастя з нею працювати.

Прошу вшанувати пам'ять Христини Мері (Торкельсон) Грей вставанням і хвилиною мовчання.

Ласкаво просимо вас, талановитих абітурієнтів цього року, до нашої родини ConcordiaUA!

4.17. Промова Сергія Жадана на відкритті 26 Львівського міжнародного BookForum

18 вересня 2019 року

Мені цьогорічна тема форуму видається точною та близькою. Чому? Ну, ось ми зібралися тут, на відкритті форуму видавців. Людина стороння справді могла б подумати, що всі присутні тут є видавцями. Проте, припускаю, видавці тут у меншості. Натомість, ким є ми всі? Ми причетні. Причетні до книговидавництва, причетні до книги загалом, причетні до цієї країни, до часу, до Львова, де цей форум, зрештою, і стався. Нас навіть не треба надмірно відшукувати. А втім, щось примушує нас згадувати ці геніальні Чубаєві слова, примушує нас далі пильно приглядатися одне до одного, визначаючи на око рівень взаємної причетності.

Що значить ця наша причетність? Що за нею стоїть? Бажання й готовність робити одну справу, необхідність нести спільну відповідальність, залежність одне від одного, потреба одне в одному. Важливість відчувати присутність поруч ще когось, того, хто поділяє твої цінності, того, хто потребує твоєї співучасті. Важливість цієї самої співучасті. Нам усім видається, що ми надзвичайно соціалізовані. Проте не слід забувати, що першою чергою ми все ж самотні. Книговидавців це, можливо, стосується більшою мірою, ніж когось іншого. Книговидавці, можливо, найбільш самотні в цьому залі. Самотніші за письменників, напевне. Оскільки в письменників щонайменше є їхні читачі. Ну, як правило, хоча теж не завжди.

Тим не менше, коли говорити більш серйозно, за пошуками «своїх», за пошуками односторонців стоїть нормальне бажання озвучення й закорінення. Ми далі поволі відкриваємо для себе свою країну, з усіма її складнощами й суперечностями, з усіма її темними плямами й світлими смугами, з усім її безміром голосів та безголосся. Важливість книги в цьому процесі важко переоцінити, навіть попри доволі невтішну статистику її розповсюдження. Але річ у тім, що книги – це не зовсім про кількість. Книги – це про адресність. Книги не так часто читаються вголос. Переважно це особистісне сприйняття, і якщо стається так, що книга потрапляє, резонує, спрацьовує механізм упізнавання й відгукування, – саме за цим і проглядає поява причетності, народження дотичності.

Хоча, ось я говорю про книги й розумію, що говорю не зовсім про них. Книга в цьому випадку є емблемою, знаком, проте вся розмова, звісно ж, не зводиться до читання. Навчивши людину читати, ти все одно ніколи не будеш певен, що зробив їй добру послугу. Справа, звісно ж, не в книгах. Усе, що тут відбуватиметься наступні кілька днів, значно більше за книги. Книги це, скоріше, пароль. Пароль для причетних. Про що йдеться людям, які видають і пропагують, або купують і читають українську книжку? Йдеться про формування простору, про заповнення порожнин, про подолання тиші. Через голос, через письмо, через мову.

Що ми всі відшукуємо? Ми відшукуємо цю країну, яка проступає контурами на мапі, проте вислизає нам із рук, не дає себе озвучити, не дозволяє себе почути, гірчить присмаком кирилиці, ранить пальці нерозрізаними сторінками подарункових видань в університетських бібліотеках. Ми відшукуємо її справжні кордони, намагаємось відчути її здатність озиватись, говорити у відповідь, пояснювати себе. Чи має це стосунок до книговидавництва? Безперечно. Жодного.

Попри весь наш раціоналізм, у словосполученні книжковий ринок визначальним є все-таки означення книжковий. В країні, де сорок мільйонів потенційних читачів не здогадуються про те, що вони читачі, відшукування причетного стає не просто романтичною метафорою – воно є метафорою існування й закорінення. Існування в містах без книжкових магазинів.

Існування в селищах без бібліотек. Існування в просторі, де всі головні книги цитуються переважно не твоєю мовою. Існування, яке, втім, мало б не пригнічувати, але налаштовувати на роботу. Що може бути ліпшим за спільну працю на перспективу? Особливо, коли тебе в твоїй праці супроводжує перший-ліпший причетний.

Що тримає більшість із нас там, де ми є? Відчуття того, що важливі для тебе речі не є твоєю вигадкою. Відчуття того, що речі, які тебе сформували, можуть бути зрозумілими ще комусь, окрім тебе. Відчуття того, зрештою, що хтось, поруч із тобою, читав у дитинстві ті самі книги, що й ти. Адже в такому разі мова йде не лише про майбутнє, але й про минуле. Книга, безперечно, є привітом із минулого. Просто, як виявилось, із минулим у нас багато нез'ясованих питань. Тому цей привіт далі працює.

І ще дещо. Про Грицька Чубая. Чубая, звісно, можна читати по-різному. Навіть відсутність розділових знаків у його поемах передбачає достатньо вільне інтонаційне й смислове тлумачення окремих слів. У його тексті про «причетного» є такий уривок: А лишитися тут, то це означає бути причетним.

Така собі формула, якої сам поет, припускаю, в текст і не закладав. Але так склалося, що формула означилась. «Лишитися тут, означає бути причетним». Це просте твердження, яке, насправді, може слугувати місцем для початку наших пошуків. Очевидно, причетних слід шукати саме серед тих, хто лишається тут. Я говорю, звісно, не про географію. Я говорю про тих, хто лишається при своїй справі, при сказаному, при вчиненому, про тих, хто не відмовляється від себе, від свого місця, від свого голосу. Ми всі лишилися тут, а отже нам ідеться про продовження своїх пошуків, про продовження цієї мандрівки, про подальшу роботу, про подальше відчуття свого.

Бібліотекарі, продавці в книгарнях, організатори різного рівня незатребуваності й непочутості літературних фестивалів – публіка, яка не дає шансів зникнути цій химерній і примарній території пошуків та знахідок. Люди,

які далі передають привіти з минулого, формуючи таким чином словниковий запас майбутнього.

І ще одне. Ви ж помітили, що ми тут майже не говоримо про політику. За великим рахунком, це вірно. За великим рахунком, книговидавництво в Україні саме по собі завжди було політикою. Не певен, що це дуже добре для книговидавництва, проте іноді ти опиняєшся на барикаді не тому, що готовий до змін, а з тієї причини, що барикада просто перекриває тобі шлях від дому до найближчого книжкового магазину.

Видавати в Україні книги українською мовою далі є політикою. Щонайменше гуманітарною. Щонайменше. Українські книговидавці, слава богу, пережили правління п'яти президентів України. Причому одного з них, наголошу, вигнали з країни не без участі тих таки книговидавців. Щонайменше, книговидавці теж були до цього причетними. Я до того, що коли добре й чесно робиш свою роботу, час перестає лякати. Він, скоріше, робить тебе більш упевненим.

Ти лишився тут. Ти причетний. У тебе сорок мільйонів потенційних читачів. Нам дуже важливо зберігати ось цей простір читання, простір голосу, простір слова. Він нам потрібен не лише суто з професійної точки зору. Розкіш висловитись і розкіш бути почутим – це не про професію, це про можливість лишатися собою. Хоча література до цього всього теж, як і завжди, має безпосередній стосунок: нам потрібен наш простір саме тому, що відшукування причетного, віднайдення розуміння, пошук співрозмовників є однією з інтриг літератури.

Література не має фіксованих і контрольованих механізмів впливу. Її вплив неможливо спрогнозувати й важко вирахувати. Ідеальних книг немає. Більше того – саме книги, які годиться називати ідеальними, зазвичай збирають найбільше пилу на книжкових полицях. Тому шлях книги – це щоразу інтрига. Можливо, саме вона не дає до кінця померти книговиданню – ми беремо до рук щоразу нові книги, маючи ось це відчуття таємниці, якого майже не лишилося в нашому прекрасному світі. Ти ніколи не знаєш, на якій сторінці почнеш плакати. І тим більше ніколи не знаєш, що саме спричинить твої сльози – радість чи розчарування. Це і є відшукування. Якщо не когось причетного, то бодай чогось притомного.

Літературі потрібен причетний. Література без читача загалом має доволі непереконаливий вигляд. Письменник, який пише в шухляду, заслуговує на співчуття. Шухляда, між іншим, теж. Справа тут не в накладах – справа в тому, що кожен повинен мати ось цей шанс на порозуміння. Світ було створено так, що в нього немає можливості сказати щось на своє виправдання. Для його виправдання люди вигадали літературу. Вона не робить нас щасливішими, проте іноді пояснює нам причини наших нещасть. Іноді цього достатньо для того, аби не здаватись і продовжувати пошуки, «навіть тоді як нікого ніде ніколи», як говорив Грицько Чубай.

4.18. Виступ Президента Байдена щодо об'єднання зусиль вільного світу, спрямованих на підтримку народу України

26 березня 2022 р.

Папа Іван Павло виступив з цим посланням тут у Варшаві під час своєї першої поїздки додому як Папа Римський у червні 1979 року. Це було послання про могутність – могутність віри, стійкості та сили людей. Перед обличчям жорстокої та нелюдської системи правління це було послання, яке допомогло припинити радянські репресії в Центральній та Східній Європі 30 років тому. Це було послання, яке подолає жорстокість і нелюдність цієї несправедливої війни.

Коли Папа Іван Павло виступив з цим посланням у 1979 році, Радянський Союз правив залізною рукою за залізною завісою. А вже через рік рух «Солідарність» охопив Польщу. І хоча я знаю, що Лех Валенса не зміг бути тут сьогодні ввечері, ми всі в Америці та в усьому світі вдячні за нього.

Це нагадує мені фразу філософа К'єркегора: «Віру краще видно у темряві». А це були темні часи.

Через десять років Радянський Союз розпався, і незабаром Польща, Центральна та Східна Європа стали вільними. Ніщо в тій битві за свободу не було простим або легким. Це була довга, болісна боротьба, яка тривала не дні й місяці, а роки й десятиліття.

Але ми знову увійшли у велику битву за свободу: битву між демократією і автократією, між свободою і репресіями, між порядком, заснованим на правилах, і порядком, керованим грубою силою. У цій битві нам потрібне ясне бачення. Цю битву також не можливо виграти за дні чи місяці. Нам потрібно набратися сили для довгої боротьби.

Пане президенте, пане прем'єр-міністре, пане мер, члени парламенту, шановні гості, і народ Польщі, і я думаю, що тут є деякі люди з України, ми зібралися тут, у Королівському замку, в місті, яке займає священне місце в історії не лише Європи, але й усього людства, його безперервних пошуків свободи. Протягом багатьох поколінь Варшава знаходилася там, де свободі кидали виклик, і свобода перемагала.

Насправді, саме сюди, у Варшаву, повернулася молода біженка, яка втекла з рідної країни – з Чехословаччини, що була під радянським пануванням, щоб виступити та висловити солідарність з дисидентами. Її звали Мадлен Корбел Олбрайт. Вона стала однією з найпалкіших прихильниць демократії у світі. Вона була моїм другом і колегою. Перша жінка-держсекретар США. Вона померла три дні тому.

Все своє життя вона боролася за провідні демократичні принципи. І зараз, у багаторічній боротьбі за демократію та свободу, Україна та її народ перебувають на передовій цієї боротьби і рятують свою країну. І їхній хоробрий опір є

частиною більшої боротьби за провідні демократичні принципи, які об'єднують усіх вільних людей: верховенство права; вільні та чесні вибори; свобода висловлюватися, писати та збиратися; свобода вірити на свій розсуд; свобода преси.

Ці принципи є найважливішими у вільному суспільстві. Але вони завжди – вони завжди були в облозі. За них завжди переслідували. Кожному поколінню довелося перемагти смертельних ворогів демократії. Таким є спосіб існування світу – бо, як ми знаємо, світ недосконалий. У ньому апетити та амбіції небагатьох вічно прагнуть домінувати над життям і свободами багатьох.

Моє послання до народу України – це послання, яке я передав сьогодні міністру закордонних справ та міністру оборони України, які, мені здається, сьогодні ввечері тут: ми з вами. Крапка. (Оплески.)

Сьогоднішні бої в Києві та Маріуполі та Харкові – останній бій у тривалій боротьбі: в Угорщині у 1956 році, у Польщі у 1956 році і потім знову у 1981-му, у Чехословаччині у 1968 році. Радянські танки придушили демократичні повстання, але опір тривав, доки в 1989 році Берлінська стіна та всі стіни радянського панування не впали. Вони впали. І народ переміг.

Але з закінченням холодної війни битва за демократію не могла завершитися і вона не завершилася. За останні 30 років сили автократії відродилися по всьому світу. Її ознаки знайомі: зневага до верховенства права, зневага до демократії й свободи, зневага до самої правди. Сьогодні росія задушила демократію у себе і намагається зробити це в інших місцях, а не тільки в своїй країні. Під фальшивими заявами про етнічну солідарність вона відмовила у визнанні сусіднім країнам шляхом вторгнення у них.

путін має нахабність сказати, що він «денацифікує» Україну. Це – брехня. Це – просто цинічно. Він це знає. І це також непристойно. Президента Зеленського обрали демократично. Він – єврей. Сім'ю його батька було знищено під час нацистського Голокосту. І путін має зухвалість, як і всі автократи до нього, вірити, що це дає йому якісь переваги.

У моїй власній країні колишній президент на ім'я Авраам Лінкольн висловив протилежну ідею, щоб врятувати наш Союз у розпал громадянської війни. Він сказав: «Давайте вірити, що право створює могутність». «Право створює могутність».

Сьогодні давайте знову матимемо цю віру. Давайте вирішимо застосувати силу демократії в дії, щоб знищити задуми автократії. Пам'ятаймо, що випробування цього моменту є випробуванням на всі часи.

Це буде непросто. Будуть витрати. Але це ціна, яку ми маємо сплатити. Тому що темрява, яка породжує автократію, зрештою, не може зрівнятися з полум'ям свободи, що всюди запалює душі вільних людей.

Історія знову і знову показує, що у найтемніші часи зароджується найбільший прогрес. І історія показує, що це завдання нашого часу, завдання цього покоління. Тож у цю годину нехай слова Папи Івана Павла горять так само яскраво сьогодні: «Ніколи, ніколи не втрачайте надії, ніколи не сумнівайтеся, ніколи не втомлюйтеся, ніколи не впадайте у відчай. Не бійтеся».

Диктатор, який прагне відбудувати імперію, ніколи не зітре любов людей до свободи. Жорстокість ніколи не знищить їхню волю бути вільними. Україна ніколи не стане перемогою росії, бо вільні люди відмовляються жити у світі безнадійності й темряви.

У нас буде інше майбутнє – світле майбутнє, вкорінене в демократії та принципах, надії та світлі, порядності та гідності, свободі та можливостях. Заради Бога, ця людина не може залишитися при владі.

Нехай Бог благословить вас усіх! І нехай Бог захистить нашу свободу! І нехай Бог береже наші війська! Дякую вам за терпіння! Дякую!

4.19. Звернення Президента України з нагоди Дня перемоги над нацизмом у Другій світовій війні

9 травня 2022 року

Великий народе великої України!

24 серпня 2021 року всією країною ми відзначали 30-річчя нашої незалежності! Хрещатиком ішли наші військові, наші захисники, наша техніка, у небі летіла наша «Мрія»!

«Немає нічого небезпечнішого, ніж підступний ворог, але немає нічого отрутішого від удаваного друга». Це слова великого українського філософа Григорія Сковороди. 24 лютого ми зрозуміли цю істину, коли удаваний друг розпочав проти України війну.

Це – війна не двох армій. Це – війна двох світоглядів. Варварів, які обстрілюють музей Сковороди й вірять, що їхніми ракетами можна знищити нашу філософію. Вона їх дратує. Вона їм чужа. Вона їх лякає. Вона полягає в тому, що ми – вільні люди, які йдуть своїм шляхом.

На цьому шляху сьогодні ми ведемо війну й нікому не віддамо ані клаптика своєї землі. Сьогодні ми відзначаємо День перемоги над нацизмом. І нікому не віддамо ані клаптика своєї історії. Ми пишаємося нашими предками, які разом з іншими народами у складі антигітлерівської коаліції перемогли нацизм. І ми нікому не дамо анексувати цю перемогу, не дамо її привласнити.

Наш ворог мріяв, що ми відмовимося відзначати 9 Травня й перемогу над нацизмом. Щоб слово «денацифікація» отримало шанс. Мільйони українців боролися з нацизмом і пройшли важкий і довгий шлях. Вигнали нацистів з Луганська, вигнали нацистів з Донецька, звільнили від окупантів Херсон, Мелітополь, Бердянськ.

Вигнали нацистів із Ялти, Сімферополя, Керчі й усього Криму. Звільнили від нацистів Маріуполь. Вони вигнали нацистів з усієї України, але названі мною міста сьогодні особливо надихають нас. Дають віру, що ми точно проженемо окупантів із власної землі.

У День перемоги над нацизмом ми боремося за нову перемогу. Шлях до неї важкий, але ми не сумніваємося, що переможемо. У чому наша перевага над ворогом? Ми розумніші на одну книгу. Це – підручник з історії України. Ми б не знали горя, якби всі наші вороги вміли читати й робити правильні висновки.

24 лютого росія почала наступ. Наступ на ті самі граблі. На них наступає нога кожного окупанта, який приходить на нашу землю. Ми пережили різні війни. Але всі мали один фінал.

Нашу землю засівали кулі й снаряди, але жоден ворог не зміг пустити тут коріння. Нашими полями їздили ворожі колісниці й танки, але це нікому не

приносило плодів. У нашому небі літали ворожі стріли й ракети, але нікому не дано затьмарити нашу блакить.

Немає кайданів, які зможуть скувати наш вільний дух. Немає окупанта, який зможе прижитися на нашій вільній землі. Немає загарбника, який зможе панувати над нашим вільним народом. Рано чи пізно ми перемагаємо. Хоч орда, хоч нацизм, хоч суміш першого й другого, якою є нинішній ворог, – ми перемагаємо, бо це наша земля.

Бо хтось воює за батюшку царя, фюрера, партію й вождя, а ми – за Батьківщину. Ми ніколи не воювали проти когось. Ми завжди воюємо за себе. За свою свободу. За свою незалежність. Щоб перемога наших предків була недаремною. Вони билися за свободу для нас і перемогли. Ми б'ємося за свою свободу, за свободу для своїх дітей, а отже, переможемо. Ми ніколи не забудемо те, що зробили наші предки у Другій світовій війні. Де загинуло понад вісім мільйонів українців. І додому не повернувся кожен п'ятий українець. А загалом війна забрала щонайменше 50 мільйонів людських життів. Ми не кажемо «можем повторить». Бо хотіти повторити 2194 дні війни може тільки божевільний. Той, хто вже повторює сьогодні жахливі злочини гітлерівського режиму, наслідує нацистську філософію, копіює все, що робили вони. Він – приречений. Бо був проклятий мільйонами предків, коли почав наслідувати їхнього вбивцю. А тому втратить усе.

І зовсім скоро в Україні буде два Дні Перемоги. А в когось не залишиться жодного.

Перемогли тоді. Переможемо й зараз!

І Хрещатик побачить парад перемоги – перемоги України!

З Днем перемоги над нацизмом!

Слава Україні!

4.20. Десять причин, чому Україна має перемогти – Тімоті Снайдер

09 травня 2022 року

Я – Тімоті Снайдер, історик. Мене запросили поговорити з вами про значення української перемоги. Цього травня ми всі думаємо про перемогу або, принаймні, про кінець війни.

Я розповім вам про значення цієї війни, про те, як ця війна може закінчитися і як повинна закінчитися. Хочу навести 10 причин, чому ми маємо мислити в парадигмі української перемоги. Десять причин, чому українська перемога важлива не лише для української держави, а й для світу.

Перша причина, ключова: перемога України, на моє переконання, – це єдиний шлях досягнення миру. Очевидно, всі притомні люди хочуть, аби ця війна закінчилася. І, я переконаний, перемога України – єдиний шлях, як ця війна може закінчитися.

Перемога росії призведе до подальшої російської агресії. Капітуляція України означатиме продовження російських звірств на українській землі. Вважаю, що єдиний шлях, як війна може закінчитися, – з перемогою України, тобто успіхом України на полі бою, який змусить росію зрозуміти, що переговори є в її інтересах.

По-друге, я вважаю, що перемога України важлива для безпеки регіону. Єдиний спосіб захистити українців – це українська перемога. Водночас, це дуже важливо і для народів країн Балтії, для Польщі, Румунії, Молдови – щоб російська агресія не досягла успіху.

Третя причина, чому перемога України важлива, стосується насамперед її громадян. Немає жодного іншого шляху захистити українських громадян, окрім як перемога України.

Доки триває війна, українці в умовах російської окупації переживають депортацію та інші звірства, українці на неокупованій території потерпають від обстрілів та бомбардувань. Єдиний шлях убезпечити 40 мільйонів українців – це припинення війни, а єдиний шлях припинення війни – це перемога України.

Четверта причина, як на мене, дуже важлива, стосується захисту демократії. Ця війна відбувається тому, що Україна – це демократія. Вона має цю непередбачувану політичну систему, яка народжує непередбачувані комбінації, непередбачуваних лідерів. І оця непередбачуваність, неможливість знати, чого чекати, і є такою нестерпною для путіна та російського режиму. Тож ще одна причина, чому важлива перемога України, – щоб захистити демократію.

Водночас, на моє переконання, – і це п'ятий пункт – це важливо для демократій загалом. Якби росія виграла цю війну, це була б величезна перемога для усіх сил, що протистоять демократії, для усіх, хто хоче використовувати те чи інше насилля для повалення демократій.

Перемога України – це перемога тих, хто вірить у закон, прагне проведення виборів і відповідальності своїх лідерів. А особливо для тих, хто заради цього готовий іти на ризик.

Із цим пов'язана причина номер шість. Перемога України – це перемога держави, яка традиційно вважалася периферійною та колоніальною щодо сили, яка вважала себе центром та імперією.

Імперські війни, особливо як ми знаємо з історії XIX та XX століть, припадають на певні фази політичного розвитку. Імперські війни триватимуть доти, доки імперські сили впевнені, що зможуть в них перемогти.

Європейські та інші сили завжди приходили до моменту, коли усвідомлювали, що імперська війна виснажить їх, і це – дуже добре. Оскільки зараз триває імперська війна, в якій лідери росії стверджують, що українського народу та української держави не існує, перемога України важлива для захисту базового принципу: всі нації рівні, а держави заслуговують на повагу. Іншими словами, перемога України – ще один поштовх до постімперіалістичного світу.

Говорячи про постімперіалістичний світ, сьома причина важливості перемоги України стосується пам'яті про Другу світову війну. Для путіна уроки Другої світової війни – це те, що треба більше війни. Для путіна уроки перемоги над фашизмом – це те, що треба більше фашизму. Для путіна уроки поразки імперіалізму – це те, що потрібно більше імперіалізму. Для путіна уроки Другої світової війни – це те, що слово фашизм означає все, що йому хочеться, і це слово можна використовувати як мову ненависті проти тих, кого він обрав своїм ворогом. Це прочитання Другої світової війни не може перемогти.

Сьогодні, коли триває війна, важливо розглядати її, як часто й відбувається, у світлі Другої світової. Зокрема, розглядати її як можливість захистити цінності, які були посилені або ж мали бути посилені цією війною. Наприклад, толерування іншості, важливість верховенства права і плюралізм, важливість співпраці між демократіями.

Восьме. Я переконаний, що перемога України дуже важлива для майбутнього росії. Наголошу, що не очікую, аби українці думали про цей фактор. Але для усіх нас, кому йдеться про безпеку Європи та світу, дуже важливо, біля якої росії ми житимемо наступні десятиліття. Для того, щоб росія стала, скажімо так, нормальною країною, в якій справжні російські інтереси були б важливими для її керівництва, дуже важливо, щоб росія зазнала поразки у цій війні.

Дуже важливо, щоб росіяни перестали сприймати міжнародну політику як збирання земель на основі абсолютно неправдивих міфів. Вважаю, для росіян та майбутньої російської влади важливо натомість думати про майбутнє росії та її реальні інтереси. І хоча я хотів би, щоб війни взагалі не було, поразка на полі бою стане кроком уперед для росії такого типу. росії, де громадяни можуть думати

про майбутнє без імперіалізму. росії, де минуле не стає міфом, що так сильно впливає на рішення сьогодення. росії, де можливе врахування інтересів і майбутнього.

Дев'яте. Україна повинна перемогти, адже, як ми знаємо, вона є величезним виробником продовольства для решти світу. В історії ХХ століття Україна була об'єктом колонізації з усіх сторін через свої чорноземи.

Це не те, що потрібно. Усім нам потрібне майбутнє. Нам потрібна політика майбутнього, необхідна подія, що вирве нас із рутини й вкаже нам на майбутнє. Вважаю, дуже важливо, щоб європейці та інші допомогли в тому, щоб запропонувати українцям майбутнє після цієї війни – у сенсі членства в ЄС та потужної допомоги, яка дасть Україні змогу відбудуватися.

Але це двосторонній процес. Якщо ми відкриті в тому, як ми дивимося на Україну і на цю війну, ми можемо побачити, що українці пропонують майбутнє й нам. Якби українці не боролися, якби капітулювали, наше майбутнє, майбутнє демократій було б зараз дуже похмурим.

Українці своєю боротьбою дають іншим демократіям час. Гадаю, треба використати цей час, щоб подумати про майбутнє. Не лише про майбутнє, коли Україна долучається до інших демократій у різних формах співпраці, а й про майбутнє в широкому сенсі – коли, і це демонструє перемога України:

- індивідуальні вчинки важливі,
- люди можуть брати на себе відповідальність,
- межі можливостей ширші, ніж ми думаємо,
- а події, які можуть статися в майбутньому, можуть бути кращими, ніж ми думаємо.
- Україна і українська перемога вказують нам цей шлях.

У нинішній війні ми бачимо, як росія експропріює українське продовольство і блокує поставки українських сільгосппродуктів по світу. Якщо війна так триватиме, людям в Африці та по всьому світу загрожуватиме можливий, а потім і реальний брак їжі. Це може потягнути за собою не лише голод та смерті, а й політичну нестабільність. Перемога України та відновлення світової торгівлі дозволить запобігти цьому.

Десятий пункт, який певним чином підсумовує всі попередні. Перемога України допоможе не лише українцям, а й усім нам спрямувати свою увагу до майбутнього. Проблема російської пропаганди – і проблема, притаманна нам усім, хоча й у легшій формі, – це те, що вона базується виключно на минулому. Вона базується на пошуку якогось моменту в історії, коли вони були праві, а решта – ні.

4.21. «У політиці ніхто не незамінний». Прощальна промова Бориса Джонсона

7 липня 2022 року

Доброго дня всім!

Тепер ясно, що воля парламентської консервативної партії полягає у тому, щоб був новий лідер цієї партії і, отже, новий прем'єр-міністр. І я погодився з сером Гремом Брейді, головою нашого депутатського корпусу, що процес вибору цього нового лідера має розпочатися зараз, а графік буде оголошено наступного тижня. І сьогодні я призначив кабінет, який виконуватиме обов'язки, доки не буде призначений новий лідер.

Я хочу сказати мільйонам людей, які проголосували за нас у 2019 році, багато хто з них голосував за консерваторів вперше – дякую за цей неймовірний мандат, найбільшу більшість консерваторів з 1987 року та найбільшу частку голосів з 1979 року.

І причина, через яку я так старанно боровся останні кілька днів, щоб продовжувати особисто представляти цей мандат, полягала не лише в тому, що я хотів це робити, але й у тому, що я відчував, що це моя робота, мій обов'язок, мій обов'язок перед вами продовжувати робити те, що ми обіцяли у 2019 році.

І, звісно, я гордий досягненнями цього уряду, починаючи з того, що Брексіт був здійснений і до врегулювання наших відносин із континентом за більше ніж півстоліття, відновлення влади для цієї країни встановлювати свої власні закони в парламенті.

Проведенням цієї країни через пандемію, забезпеченням найшвидшої кампанії з вакцинації в Європі, найшвидшим виходом із локдауну та в останні кілька місяців лідерством на Заході у протидії путінській агресії в Україні. І дозвольте мені зараз сказати народу України, що я знаю, що ми і Сполучене королівство продовжимо підтримувати вашу боротьбу за свободу так довго, як це знадобиться.

І водночас у цій країні ми просуваємо велику програму інвестицій в інфраструктуру, навички та технології – найбільшу за сторіччя. Тому що, якщо я маю розуміння людських істот, то це те, що геніальність, талант, ентузіазм і уява рівномірно розподілені серед населення. Але не можливості. І саме тому ми маємо продовжувати підвищувати рівень, продовжувати розкривати потенціал у кожній частині Сполученого Королівства. І якщо ми зможемо це зробити в цій країні, ми будемо найбільш процвітаючими в Європі.

В останні кілька днів я намагався переконати своїх колег, що було б ексцентрично змінювати уряд, коли ми робимо так багато і коли в нас такі великі повноваження, і коли ми насправді відстаємо лише на кілька пунктів в опитуваннях, навіть у середньостроковій перспективі, після кількох місяців

постійної боротьби, і коли економічна ситуація настільки складна всередині країни та за кордоном.

Я шкодую, що не досяг успіху в цих суперечках, і, звісно, мені боляче не мати можливості самому розібратися в багатьох ідеях і проєктах. Але, як ми бачили у Вестмінстері, стадний інстинкт сильний: коли стадо рухається, воно рухається.

І, друзі мої, у політиці ніхто навіть віддалено не незамінний, і наша блискуча і дарвіністська система створить іншого лідера, такого ж прихильного до того, щоб вести цю країну вперед у важкі часи. Не лише допомагаючи сім'ям пройти через це, але й змінюючи і покращуючи те, як ми робимо речі – знижуючи навантаження на бізнес та сім'ї і так, знижуючи податки, бо це спосіб забезпечити зростання та дохід, яким ми повинні платити за великі справи та громадські послуги. І я говорю цьому новому лідерові, де б він чи вона не були, я говорю, що надам вам стільки підтримки, скільки зможу.

Що стосується вас, британської громадськості, я знаю, що багато хто відчує полегшення і, можливо, буде чимало людей, які будуть розчаровані. І я хочу, щоб ви знали, як мені сумно відмовлятися від найкращої роботи у світі. Але падіння неминучі.

Я хочу подякувати Керрі і своїм дітям, і всім членам нашої сім'ї, яким так довго доводилося зі стільким миритися. Я хочу подякувати незрівнянній британській державній службі за всю допомогу та підтримку, яку ви надали, нашій поліції, нашій службі екстреної допомоги і, звісно ж, нашій фантастичній Національній службі охорони здоров'я, яка у критичний момент допомогла продовжити термін мого перебування на посаді, а також нашим збройним силам та нашим агентствам, якими так захоплюються в усьому світі, і нашим невтормним членам та прихильникам Консервативної партії, чия самовіддана боротьба уможлиблює нашу демократію. Я хочу подякувати чудовим співробітникам тут, у Чекерс – тут, на Даунінг-стріт 10, і, звісно ж, у Чекерс – і нашим чудовим детективам, до речі, єдиній групі, у якої ніколи не буває витоків.

Насамперед, я хочу подякувати вам, британській громадськості, за наданий мені величезний привілей. І я хочу, щоб ви знали, що з цього моменту, доки новий прем'єр-міністр не займе своє місце, вашим інтересам служитимуть, і управління країною продовжуватиметься.

Бути прем'єр-міністром – це освіта саме по собі. Я подорожував всіма куточками Сполученого Королівства і на додачу до краси нашого природного світу я знаходжу так багато людей, які мають таку безмежну британську оригінальність і готові вирішувати старі проблеми по-новому, що я знаю, що навіть якщо іноді все здається похмурим, наше спільне майбутнє – золоте.

4.22. Промова Ліни Костенко на церемонії вручення відзнаки національного ордена Почесного легіону

03 серпня 2022 року

Шановний пане Посол!

Шановні працівники Посольства! І всі присутні, дорогі друзі й колеги!

В такий важкий час ми зібралися тут з такої гарної нагоди. Орден Почесного Легіону – це лицарський орден, велика честь отримати його.

Для мене це була абсолютна несподіванка. Я ж належу до всесвітньо невідомої літератури. І раптом така відзнака. Дякую Франції! Вона завжди жила в моєму серці. Навіть за часів «залізної завіси» я бувала там думками і душею, пишучи «Руан», чи «Ван Гога» й Рембо, чи Аполлінера. Бо «кордон душі проходить над світами, а там нема демаркаційних зон».

Коли мене звинувачували в антирадянській творчості і викликали на розправу, я процитувала Камю, що світ ділиться на чуму та її жертв. І сказала, що я просто не стала на бік чуми. Це було девізом шістдесятників – не стати на бік чуми.

А тепер ця альтернатива постала вже перед всім людством. Вібріони чуми нікуди ж не зникли, як і передбачав Камю. Вони росли й наливались люттю, і тепер обрушилися на Україну в найпотворніших формах війни. І ми глибоко вдячні Європі, вдячні Франції, вдячні всім країнам і людям, які не стали на бік чуми.

За дивним збігом я саме закінчую книжку, в якій є кілька французів, що зіграли в історії України неоціненну роль. Йдеться, зокрема, про Одесу, перші градоначальники якої й фактично будівники – дюк Рішельє, який тепер стоїть, обкладений мішками з піском, і Ланжерон. Друг Рішельє, маркіз де Кастельно, за його дорученням написав історію того краю, вживши, щоправда, назву «Новоросія», бо так його назвала Катерина Друга, загарбавши наші степи. Ад'ютантом Рішельє був Рошешуар, який згодом став мером Парижа. До речі, й командором ордена Почесного Легіону. Це ж орден давній, його заснував ще Наполеон.

В цій книжці згадується й маркіз Дотішамп, генерал Дністровської і Кримської інспекції, ад'ютантом якого був автор «Енеїди», наш Котляревський. Після відставки цей маркіз жив у маєтку в Народичах, які так постраждали від радіації. А повернувшись у Францію, став комендантом Лувра.

І є ще один француз, про якого я хотіла б написати. З яким я десять років ходила в чорнобильські експедиції. Це Домінік П'єр де ля Фліз. Не знаю, наскільки він відомий у Франції, але це дивовижна людина. Наполеонівський офіцер, медик, поранений під Смоленськом, потрапив у полон. Йому допоміг генерал Гудович, запросив у свій маєток на Чернігівщині. Там де ля Фліз і

одружився, взяв дружину з доброго українського роду Маркевичів. Потім працював старшим лікарем Київщини й Полісся, досліджував вплив навколишнього середовища на здоров'я людей. Чи міг він тоді уявити, як чорнобильська катастрофа знищить цей край?! Він спілкувався з поліщуками, вивчав їхній побут, записував звичаї, навіть уклав словничок, щоб порозумітися з ними. А головне – малював їх, створив цілу галерею типів, дев'ять альбомів! Ось чому він був зі мною в моїх чорнобильських експедиціях, – бо я ходила в мертвих селах, а на його малюнках були колишні живі мешканці цих сіл.

І ось недавно я дізналася, що в Кропивницькому є майстриня, Олена Мединська, яка створює чудові своєрідні ляльки за малюнками де ля Фліза. Зараз у Києві відкрилась її виставка, в Музеї українського народного декоративного мистецтва. Вона вважає, і я вважаю, що треба назвати його іменем одну з київських вулиць. Він малював і пейзажі Київщини, і Чорнобиль, і село Мощун, яке знищили росіяни, якого вже нема, а на малюнку де ля Фліза є.

Взагалі французи зробили чималий внесок в історію України. Не кажучи вже про Боплана з його «Описом України» й картами, Меріме з його дослідженням про Богдана Хмельницького. А яку книгу написав Жан-Бенуа Шерер про козаків! Або П'єр Шевальє, який навіть командував козацьким загоном під час облоги Дюнкерка. І всі вони в один голос відзначають мужність і волелюбність козаків, для яких гаслом було – «Перемога або смерть». Навіть д'Омаль, який писав не про козаків, а про принців Конде, і той сказав, що козаки не були військовими, військовослужбовцями. Вони були воїнами.

І ось тепер ми бачимо, що наші хлопці, наші чоловіки – це справді воїни. Це в генах. Вони героїчно борються і вони переможуть.

Ви знаєте, що я орденів і звань ніколи не приймала, політичної біжутерії не ношу.

Але цей лицарський орден я приймаю з вдячністю. І присвячую його нашим воїнам. Бо це найпочесніший наш Легіон.

4.23. Звернення короля Чарльза III до нації та країн Співдружності

9 вересня 2022

Я звертаюся до вас сьогодні з почуттям глибокої скорботи. Впродовж всього свого життя Її Величність Королева – моя улюблена мати – була натхненням і прикладом для мене та всієї моєї сім'ї. І ми, як і будь-яка сім'я, у величезному боргу перед нею за її любов, прихильність, керівництво, розуміння та приклад.

Королева Єлизавета прожила гарне життя, обіцянку служити Британії, яку вона дала долі, – дотримала, а її смерть викликає глибокий сум. Цю обіцянку довічного служіння я повторюю усім вам сьогодні.

Окрім особистого горя, яке відчуває вся моя родина, ми також поділяємо разом з багатьма з вас у Сполученому Королівстві, в усіх країнах, де королева була головою держави, у країнах Співдружності та в усьому світі глибоку вдячність за понад 70 років, впродовж яких моя матір, як королева, служила людям багатьох країн.

У 1947 році, у свій 21-й день народження, в ефірі з Кейптауна вона пообіцяла країнам Співдружності присвятити своє життя, яким би воно не було – коротким чи довгим, служінню своїм народам. Це було більше, ніж обіцянка: це було глибоке особисте зобов'язання, яке визначило все її життя.

Вона пішла на жертви заради виконання обов'язку. Її відданість як суверена була непохитною в часи змін і прогресу, у часи радості та святкування, а також у часи смутку і втрат. У її служінні ми побачили незмінну любов до традицій разом із безстрашними обіймами прогресу, які роблять нас великими як нації.

Прихильність, захоплення та повага, які вона викликала, стали візитівкою її правління. І, як може підтвердити кожен член моєї родини, вона поєднувала ці якості з теплотою, гумором і безпомилковою здатністю завжди бачити в людях найкраще.

Я віддаю належне пам'яті моєї матері та вшановую її життя, віддане служінню. Я знаю, що її смерть приносить великий сум багатьом із вас, і я поділяю це почуття безмірної втрати з усіма вами.

Коли королева зійшла на престол, Велика Британія та світ все ще долали злидні й наслідки Другої світової війни та жили за правилами попередніх часів. Впродовж останніх 70 років ми спостерігали, як наше суспільство стало одним із багатьох культур і багатьох конфесій.

Своєю чергою змінювалися і державні інституції. Але попри всі зміни та виклики, наша нація та ширша сім'я країн, талантами, традиціями та досягненнями яких я так невимовно пишаюся, досягали успіхів і процвітали. Наші цінності незмінні і мають такими залишатися і надалі.

Незмінні також і роль та обов'язки монархії, як і особливі стосунки монарха та відповідальність перед англійською церквою, у якій знайшла основу моя власна віра. Саме в цій вірі та її цінностях я виріс, щоби плекати почуття обов'язку перед іншими та з великою повагою ставитися до дорогих традицій, свобод і обов'язків нашої унікальної історії та нашої системи парламентського правління.

Як це робила і сама королева з такою непохитною відданістю, так і я урочисто зобов'язуюся протягом усього часу, що дарує мені Бог, підтримувати конституційні принципи, які є основоположними для нашої нації. І де б ви не жили у Сполученому Королівстві чи на інших територіях корони по всьому світу, і яким би не було ваше походження, які б переконання ви не мали, я намагатимусь служити вам з відданістю, повагою та любов'ю, як робив це усе своє життя.

Звичайно, моє життя зміниться, коли я приступлю до виконання своїх нових обов'язків. Я більше не зможу приділяти стільки свого часу та енергії благодійним організаціям і проблемам, які мене так хвилюють. Але я знаю, що ця важлива робота буде продовжена в інших надійних руках.

Це також час змін для моєї сім'ї. Я розраховую на люблячу допомогу моєї дорогої дружини Камілли. На знак визнання її вірної державної служби після нашого шлюбу сімнадцять років тому вона стане моєю королевою-консортом. Я знаю, що вона серйозно ставиться до обов'язків у своїй новій ролі і я дуже сильно на неї покладаюся.

Як мій спадкоємець, Вільям тепер отримує шотландські титули, які так багато означали для мене. Він змінив мене на посаді герцога Корнуольського та бере на себе відповідальність за герцогство Корнуольське, яку я ніс понад п'ять десятиліть.

Сьогодні я пишаюся тим, що зробив його принцом Уельським, Tuwysog Suthgi, країни, титул якої я мав велику честь носити впродовж стількох років свого життя та служіння. Я знаю, що Вільям та Кетрін, наші нові принц і принцеса Уельські, й надалі надихатимуть, вестимуть дискусії в нашій країні та спрямовуватимуть увагу туди, де найбільше потрібна допомога.

Я також хочу висловити свою любов до Гаррі та Меган, які продовжують будувати своє життя за кордоном.

Трохи більше, ніж за тиждень, ми зберемося разом як нація, як Співдружність, і навіть як глобальна спільнота, щоби попрощатися з моєю улюбленою матір'ю. У нашій скорботі пам'ятаймо та черпаймо сили зі світла її прикладу. Від імені всієї своєї родини я можу лише висловити найщирішу та сердечну подяку за ваші співчуття та підтримку. Вони значать для мене більше, ніж я можу передати словами.

І моїй дорогій мамі, у той час, як ти починаєш свою останню велику подорож, щоби приєднатися до мого дорогого покійного тата, я хочу просто сказати: дякую. Дякую тобі за твою любов і відданість нашій сім'ї та сім'ї народів, яким ти служила так старанно всі ці роки.

Хай янголи Вас проводять на спочинок!

4.24. Промова Всесвятішого Вселенського Патріарха Варфоломія на Всесвітньому політичному форумі в Абу-Дабі

15 грудня 2022

Пані та панове,

Дорогі друзі,

Щиро дякую організаторам цього нового симпозіуму – конференції зі світової політики «За відкритий світ» за запрошення взяти у ній участь.

Війна в Україні, спровокована несправедливою агресією росії в лютому 2022 року, є найгіршою європейською геополітичною та гуманітарною кризою з часів закінчення Другої світової війни. Вона супроводжується жертвами великої кількості українців, росіян та інших, а також знищенням цілої країни. Чи могли ми очікувати такого лиха?

Фахівці з міжнародних відносин намагаються пояснити цю ситуацію, посилаючись на умови закінчення холодної війни. Чи помилився Захід, скориставшись розпадом Радянського Союзу для встановлення свого впливу на Сході? Чи зміна основних балансів у Європі знову пробудила старі страхи щодо можливого оточення росії? З іншого боку, як тут не брати до уваги прагнення до незалежності народів, які жили під радянським гнітом? Як не відповісти актами солідарності на те, що колись неправомірно Східна Європа була віддана під панування Москви в ім'я системи зон впливу, встановленої Ялтинськими домовленостями?

Ця дискусія, безсумнівно, справедлива. Однак бачення нашої Церкви лежить поза цими поточними перспективами. Її погляд більше вкорінений в історію загалом і в історію Церкви зокрема. Ми вважаємо джерелом наших нещасть наслідок помилкових суджень щодо питань, пов'язаних з вірою. Саме з цієї причини ми ототожнюємо термін «ортодоксія», тобто справедлива і чесна віра.

Православна Церква відіграла основоположну роль у виникненні двох реальностей, як окремих, так і взаємопов'язаних, якими є росія та Україна. Місце дії драми – на перехресті Європи та Азії.

Політична карта сучасної України багато разів змінювала форму протягом століть, від Київської Русі в 9 столітті до Катерини II у 18 столітті, коли більша частина України опинилася у складі російської імперії. Протягом століть населення України зазнавало послідовних іноземних панувань: російського, польського, монгольського, литовського чи австрійського. XX століття було особливо важким для українців. Вони пережили великий сталінський голод, Голодомор, опинилися в епіцентрі збройного протистояння між Радянським Союзом і нацистською Німеччиною під час Другої світової війни.

Цією історією пояснюється бажання відокремитися від росії та з'єднатися з Європою та її цінностями. Ці умови також дають змогу зрозуміти важливість релігії, елементу, який є водночас основоположним і визвольним для української свідомості. З Константинополя Вселенський Патріархат вже в 9 столітті познайомив народи цього регіону з християнством і візантійською цивілізацією. Ми відіграли фундаментальну роль в організації релігійних громад, які сформувалися навколо Київської Митрополії, а потім навколо Московського Патріархату.

Однак правило організації та церковного функціонування, успадковане від довгої історії християнства і в якому відображена вся адміністративна та філософська мудрість світу Східного Середземномор'я, не завжди поважалося Москвою. Імператорська влада хотіла підкорити Церкву своїй волі, намагаючись інструменталізувати релігійні почуття для своїх політичних і військових цілей. Таким чином, після захоплення Константинополя османами в 1453 році Москва прагнула замінити Вселенський Патріархат, проголошуючи, що Москва представляє «третій Рим». Ця довготривала політика Москви є фундаментальним чинником розколу православного світу.

Надана в 2019 році Вселенським Патріархатом автокефалія Української Православної Церкви погіршила відносини з російською Церквою. Тут ми бачимо напруження, яке вже було виражене, коли Московський Патріархат вирішив не брати участі у Святому і Великому Соборі Православної Церкви, який зібрався на Криті в 2016 році.

Вторгнення в Україну 24 лютого підштовхнуло ще більший спалах поляризації. Неоднозначна позиція Патріарха Кирила щодо війни та підтримка політики президента путіна викликали різку критику в православному світі та за його межами. Своє несхвалення висловили навіть ті православні України, які вирішили залишитися під опікою російської Церкви. Таким чином поглиблюється і розширюється розкол православного світу. Пані та панове, дорогі друзі,

Фахівці з міжнародних відносин інколи схильні ігнорувати або маргіналізувати роль і значення релігійного чинника, автентичного чи маніпульованого. Однак ми вступили в період, коли цей фактор стає все більш важливим. Богослови та інші спеціалісти з питань, пов'язаних із функціонуванням Церков, безсумнівно, повинні відкриватися на інші перспективи та розвивати діалог з іншими науковими дисциплінами. Важливо також, щоб фахівці з суспільних наук, політичних наук і міжнародних відносин подолали певне вагання щодо поглиблення релігійних питань. Розуміння нового світу, який формується на наших очах, не може ігнорувати релігійний факт.

Дякую за увагу!

4.25. Новорічне привітання Президента України Володимира Зеленського

31 грудня 2022 року

Дорогі українці!

Цей рік почався 24 лютого. Без передмов і прелюдій. Різко. Рано. О 4-й годині. Було темно. Було гучно. Багатьом було складно, комусь – страшно. Минуло 311 днів. Нам усе ще може бути темно, гучно й складно. Але нам точно вже ніколи не буде страшно. І ніколи не буде соромно.

Це був наш рік. Рік України. Рік українців. 24 лютого ми прокинулись. Інші ми. Інший народ. Інші українці. Перші ракети остаточно зруйнували лабіринт ілюзій. Ми побачили, хто є хто. На що здатні друзі, вороги, а головне – на що здатні ми самі. 24 лютого мільйони з нас зробили вибір. Не білий прапор, а синьо-жовтий стяг. Не втеча, а зустріч. Зустріч ворога. Опір і боротьба.

Вибухи 24 лютого нас оглушили. Відтоді ми не все чуємо. І не всіх слухаємо. Нам казали: у вас немає інших варіантів, аніж здатися. Ми кажемо: у нас немає інших варіантів, аніж перемогти. 24 лютого ми почали творити нашу перемогу. З багатьох цеглинок – сотень інших перемог. Ми перемогли паніку. Не розбіглись, а зібралися. Ми перемогли сумніви, зневіру, страх. Ми повірили в себе й у свої сили. Збройні Сили України. Розвідку. Нацгвардію. СБУ. ССО. Прикордонників. Тероборону. ППО. Поліцію. ДСНС. Усі наші сили оборони й безпеки. Я пишаюся вами всіма, наші воїни!

Цей рік можна назвати роком втрат для України, для всієї Європи, для всього світу. Але це неправильно. Ми не маємо так говорити. Ми нічого не втратили. У нас забрали. Україна не втратила синів і доньок – їх забрали вбивці. Українці не втратили домівок – їх знищили терористи. Ми не втратили своїх земель – на них зайшли загарбники. Світ не втратив мир – росія його зруйнувала.

Цей рік поранив нас у серце. Ми виплакали всі сльози. Прокричали всі молитви. 311 днів. Про кожну хвилину нам є що сказати. Але більшість слів – зайві. Вони не потрібні. Не потрібні пояснення, прикраси. Потрібна тиша. Щоб почути. Потрібні паузи. Щоб усвідомити. Ранок 24 лютого... Гостомель. Буча. Ірпінь... Бородянка. Харків... «Мрія»... Краматорськ. Вокзал. Іграшка... Чернігів... Маріуполь. Драмтеатр. Напис «Діти»... Оленівка... Одеса. Багатоповерхівка. Дівчинка. Три місяці... Вільнянськ. Пологовий. Немовля. Два дні... «Азовсталь».

Це неможливо забути. І неможливо пробачити. Але можливо перемогти. Ми вистояли на ногах, бо було те, що нас тримало. Наш дух. Оборона Києва. Харків. Миколаїв. Чорнобаївка. Острів Зміїний. HIMARS. Антонівський міст. «Бавовна». Кримський міст. «Нептун». Крейсер «Москва». Русській воєнний корабель. Ізюм, Балаклія й Куп'янськ. Херсон. І молимося, що буде Кремінна та Сватове, Мелітополь, увесь Донбас, Крим. Ми б'ємося й битимемося далі. Заради

головного слова: «перемога». Вона точно буде. Ми йдемо до неї 311 днів. Віддали багато сил. Але в мить, коли здається, що ти вже не можеш іти далі, згадайте, що ми вже з вами пройшли.

Я хочу сказати всім вам: українці, ви неймовірні! Погляньте, що ми зробили й що ми робимо! Як наші воїни з перших днів розносять цю «другу армію світу». Як наші люди зупиняли колони їхньої техніки. Як дід зупиняв руками танк. Як жінка збила дрон банкою помідорів. Як в окупації крали ворожі танки, БТри, гелікоптер, снаряди. Як збирали за години на «Ловців Шахедів», морські дрони, броньовики, швидкі й «Байрактари». Як витримали всі погрози, обстріли, касетні бомби, крилаті ракети, темряву й холод. Як підтримували одне одного і державу.

На війні важливий кожен. Хто тримає в руках зброю, кермо авто, штурвал судна чи літака, скальпель чи указку. Кожен, хто за ноутбуком, хто керує комбайном, потягом. Хто на блокпосту й на електростанції. Журналісти й дипломати, комунальники та рятувальники. Всі. Хто працює. Вчиться в університеті або школі. І навіть ті, хто тільки вчиться ходити. Все це – заради них. Наших дітей. Наших людей. Нашої країни.

У великій війні немає маленьких справ. Немає непотрібних. Кожен із нас – борець. Кожен із нас – фронт. Кожен із нас – основа оборони. Ми б'ємось як одна команда – уся країна, усі наші регіони. Я захоплююся вами всіма. Я хочу подякувати кожному незламному регіону України.

Харків. Понівечений, але нескорений. Ви довели ворогу, що бути поруч територіально не означає бути поруч ментально. Харків – це українське місто. Місто-герой. Незламний Миколаїв. Героїчно витримує всі удари. Місто на хвилі, яке долає всі шторми. Сумщина й Суми. Ви одними з перших відчули на собі повномасштабне вторгнення окупантів. Для них Сумщина стала кісткою в горлі. Звичайні люди робили коктейлі Молотова, палили ворожі колони, взяли перших полонених. Сумщина – це сила. Дніпро. Опора й надійний тил нашого фронту. Ви приймали людей, ви повертали пораненим бійцям життя. Попри постійні удари Дніпро живе. Одеса. Сонячна й привітна, тепер – фортеця. Світова фортеця. Яка захищає нас і яка захищає світ. Годує його, щодня відправляючи морем мільйони тонн порятунку. Бо вона – Одеса-мама.

Херсон! Ви – героїчні люди! Ви були в окупації понад вісім місяців. Без новин. Без зв'язку. Відірвані від України. Тисячі з вас виходили на акції проти рашистів. Ви не знали, чи бачать це в Україні, чи знають про це. Окупанти брехали вам, що Україна вас кинула й не буде боротися за вас. Але ви вірили й попри все дочекалися. Обличчя Херсона посічене уламками снарядів, але головне, що Новий рік ми зустрічаємо вільними й разом під синьо-жовтими прапорами. А отже, все відновимо, усе відбудуємо. Так само, як Чернігів і Запоріжжя, і Краматорськ, і Бахмут.

Ті, хто став прихистком для мільйонів українців: це Рівне, Івано-Франківськ, Тернопіль, Вінниця. Я дякую вам! Ті, хто отримує й передає мільйони тонн допомоги з Європи та світу: Львів, Ужгород, Чернівці, Луцьк. Дякую вам! Ті, хто приймає в евакуації бізнес, підприємства, університети: Хмельницький, Житомир, Кропивницький, Полтава, Черкаси. Дякую вам! І ті, хто чекає Україну. І дочекається. Донбас, Луганщина, Крим. Завдяки вам, наші воїни! І, звісно, Київщина й Київ – серце наше, яке завжди б'ється завдяки вам, усі наші українці! Ми всі – одна сім'я. Одна Україна.

Це рік, коли Україна змінила світ. А світ відкрив Україну. Нам казали: капітуляція. Ми обрали контрнаступ! Нам казали йти на поступки та компроміси. Ми йдемо у Євросоюз і НАТО. Світ почув Україну. Європарламент, Бундестаг, парламент Британії, Кнесет, Конгрес США. Світ відчув Україну. Україна в медіа. У серцях людей. У топі пошуку Google. Світ побачив Україну. На головних площах у Торонто, Нью-Йорку, Лондоні, Варшаві, Флоренції, Сіднеї, інших містах.

Українці дивують. Українцям аплодують. Українці надихають. Чи є щось, що може нас злякати? Ні. Чи є хтось, хто може нас зупинити? Ні. Бо ми всі – разом. Ось за що ми воюємо. Одне за одного. Найкращий для нас салют – на складах окупантів. Найкращий подарунок – цифри у звіті Генштабу. Ми не знаємо достеменно, що принесе нам новий, 2023 рік. Але готові до всього. Нові здобутки? Ми будемо щасливі. Нові удари? Ми будемо непохитні. Продовження боротьби? Будемо битися. А коли переможемо – будемо обійматися.

Дорогі українці! Залишається кілька хвилин до нового року. Я хочу всім нам зараз побажати одного – перемоги. І це головне. Одне побажання для всіх українців. Нехай цей рік буде роком повернення. Повернення наших людей. Воїнів – до своїх родин. Полонених – до своїх домівок. Переселенців – до своєї України. Повернення наших земель. І тимчасово окуповані стануть назавжди вільними. Повернення до звичайного життя. До щасливих хвилин без комендантської години. До земних радощів без повітряних тривог. Повернення того, що у нас вкрали. Дитинства наших дітей, спокійної старості наших батьків. Щоб на канікулах онуки приїхали до бабусь і дідусів. На кавуни в Херсон. І на черешню в Мелітополь. Щоб наші міста були вільні. Наші друзі – вірні. І щоб у звітах біля цифри 100 тисяч знищених ворогів, тисяч одиниць знищеної російської техніки з'явилася наша головна цифра і головний успіх – 603 тисячі 628 кілометрів квадратних. Площа незалежної України, як це було з 1991 року. Як це буде завжди.

Нехай усе це принесе новий рік. Ми готові за це боротися. Ось чому кожен із нас тут. Я тут. Ми тут. Ви тут. Усі тут. Ми всі – це Україна!

Слава Україні!

З Новим роком!

4.26. Виступ першої леді України в Конгресі США

Шановна пані спікер! Шановні члени Конгресу США!

Пані та панове!

Я вдячна за можливість бути тут і звертатися до Конгресу Сполучених Штатів Америки. Я знаю, що це відбувається вперше, коли дружина Президента іншої країни може звернутися до Конгресу у цих стінах. Це дійсно важливо для мене і для моєї країни.

І сьогодні я хочу звернутися до вас як до політиків і представників партій. А також як до мам і тат, бабусь і дідусів, доньок і синів. Хочу звернутися до вас не як Перша леді, а як донька, як мама.

В цьому велика істина життя – ми маємо у своїй родині цілий світ, і робимо все, щоб зберегти його. І щасливі, коли це вдається. Плачемо, коли не можемо його зберегти. І залишаємось повністю розбитими, коли наш світ руйнує війна.

Десятки тисяч таких світів вже зруйновані в Україні.

Зазвичай дружини Президентів займаються виключно мирними справами. Освіта, правозахист, рівні можливості, безбар'єрність... І я думаю, ви очікували від мене виступу щодо таких тем. Але як про них можна говорити, коли проти твоєї країни ведеться неспровокована, загарбницька, терористична війна? Росія знищує наш народ.

З початку війни Росія випустила по Україні, по моїй країні, вже понад 3 тисячі різних крилатих ракет. Але щоб зруйнувати чийось сім'ю – не треба навіть ракети, інколи вистачає маленького уламка.

Цього хлопчика звати Андрій. На щастя, він живий. Він зараз в Німеччині. Йому три роки. Днями був його день народження, 8 липня. Ви запитаете, що він робить в Німеччині? Він там навчається. Навчається користуватись протезами. Трирічний хлопчик. Російський літак скинув бомбу на будинок, в якому ночувала родина Андрія. Він там був з батьками та сестричкою Анею.

Скільки таких дітей в Україні? Скільки ще родин, які можуть бути зруйновані цією війною? Це такі «голодні ігри» Росії – полювання на мирних людей у мирних містах України. В своїх новинах вони цього не покажуть. Тому показую я.

Отже, шановні присутні!

Американський народ і американські родини, Конгрес і Президент Байден зробили вже дуже багато для того, щоб допомогти нам вистояти і захистити мільйони українців. Ми щиро вдячні за те, що Сполучені Штати стоять поряд з нами в боротьбі за наші спільні цінності – людське життя і незалежність. Ви допомагаєте нам дуже потужно. Поки Росія вбиває, Америка рятує. І ви маєте про це знати. Дякуємо вам!

Але, на жаль, війна ще не закінчилась. Терор продовжується.

І я звертаюся до вас від імені усіх загиблих. Від імені тих, хто втратив руки та ноги. І від імені людей, які ще живі та цілі. Від імені тих, хто воює, і хто чекає на своїх рідних з передової.

Я зараз прошу річ, яку б ніколи не хотіла просити. Я прошу у вас зброю! Зброю не для того, щоб нести війну на чужу землю, а щоб захистити свій дім і право прокидатися у ньому живим.

Я прошу у вас протиповітряну оборону – щоб ракети не вбивали дітей в їхніх візочках. Щоб вони не руйнували дитячі кімнати і цілі сім'ї.

Я знаю, що ви, пані та панове, вже за тиждень підете на традиційні канікули Конгресу. І всі ви зможете повернутися до своїх кабінетів восени. І майже в кожного з вас уже є графік на вересень. Це – нормально. І саме такої нормальності ми зараз позбавлені в Україні.

Чи зможе мій син восени повернутися до навчання у своїй школі? Я не знаю. Як і мільйони мам в Україні.

Чи зможе моя донька піти до університету і відчутти справжнє студентське життя восени? Не можу відповісти.

До чого готуватися українським вчителям і викладачам – до роботи в бомбосховищах чи в аудиторіях? Ми б мали відповіді, якби у нас була протиповітряна оборона.

Насправді, відповідь є тут, у Вашингтоні.

Америка, на жаль, по собі знає, що таке терористичні атаки і прагне, завжди прагнула перемогти тероризм. Допоможіть нам спинити терор проти українців – і це буде нашою спільною великою перемогою – в ім'я життя, свободи і прагнення до щастя кожної людини, кожної родини.

Моя можливість як першої леді говорити з вами сьогодні саме про зброю – це прояв найбільшої рівності, яка існує серед людей. Це рівність вільних людей. Людей, які знають, що вони захищають. Знають заради чого живуть.

Я маю надію, що ви мене сьогодні почули. І сподіваюся, що ваші рішення будуть швидкими.

Дякую за увагу.

Слава Україні!

4.27. Виступ Президентки Європейської комісії Урсули фон дер Ляєн у Верховній Раді України

04 листопада 2023 року

Вельмишановні народні депутати!

Для мене величезна честь звернутися до вас у домі української демократії. Коли я перебуваю у цій величній залі, моє серце переповнюється емоціями, захопленням від вашої мужності й витривалості, смутком через всі страждання, які росія спричинила у вашій улюбленій країні, повагою за всю неймовірну законодавчу роботу, яку в цих стінах виконують навіть під час війни. Але найсильніше почуття – це почуття вдячності. Уся Європа відчуває глибоку подяку за те, що ви зробили від початку цієї брутальної війни. Ви боретеся не лише за свою свободу, свою демократію та своє майбутнє, але й за наше також. Ви боретеся за Європу! Це те, що ми з болем усвідомлюємо. Шановні народні депутати, шановний народе України! Дуже вам дякую.

На стіні однієї із будівель Парламенту є чудовий мурал французького митця Крістіана Гемі. Він нам нагадує про глибокі зв'язки між народом України й рештою Європи, але також про вашу мужність і рішучість. На муралі зображено Героя українського спротиву Олександра Мацієвського. Олександр Мацієвський став національним героєм, бо ви всі поділяєте його дух. Усі українці встали проти російського варварства. І на тлі вашої мужності є лише одна річ, яку ми, решта європейців, мусимо зробити – це бути поруч із Україною стільки, скільки буде потрібно. Ось чому наступного тижня ми оголошуємо про 12-й пакет санкцій проти росії.

Занадто тривалий час багато хто в Європі вважав, що ми можемо торгувати з росією й інтегрувати її до європейського безпекового порядку, але це не спрацювало і це не спрацює, допоки росія у своїх діях керуватиметься божевільними мріями про імперію. І це один із найважливіших уроків, якому ви, народ України, навчили нас у результаті цієї війни. Отже, ми не маємо повторювати помилок 2014-го року й продовжуємо чинити максимальний тиск на росію аж до кінця агресії, допоки Україна не встановить справедливий і тривалий мир.

І, дійсно, Європа багато чому навчається в Україні. Це ви чуєте недостатньо часто. Народ України не мусить вчитись як бути європейцями, бо ви і є європейцями. І, коли Президент Зеленський звертався минулого тижня до Європейської Ради, він говорив як європейський лідер.

Від початку війни Україна дуже багато чого довела. Ви демонструєте силу демократії, ви демонструєте силу винахідливості і силу європейських цінностей. Це три основні теми, на яких я хотіла би зупинитись сьогодні. І тут перед обраними представниками українського народу я можу розпочати лише із сили

демократії. Я дуже добре пам'ятаю, як рік тому ми представили сім необхідних кроків, які супроводжували би Україну в статусі кандидата на шляху до ЄС. Хтось казав, що вони занадто амбіційні, але ваша реакція була надзвичайною: усі ваші демократичні інституції мобілізувалися до максимуму, щоб утілити це прагнення народу України. І, як сказав Президент Зеленський, ви не просили знижок чи обхідних шляхів. Замість цього ви показали, на що спроможна українська демократія. Розмах і глибина реформ, через які ви пройшли, вражають. Ми знаємо, що це не завжди було легко, але це – нормальний шлях для будь-якої демократії. Ми дискутуємо, ми розходимося в поглядах, ми дискутуємо ще завзятіше, потім ми знаходимо рішення й зрештою ці рішення ухвалюємо.

І, так, ви досягли великих успіхів, значно більших, ніж хтось очікував від країни, яка воює. Ви проходите через глибокі реформи, воюючи у повномасштабній війні. І ціль дійсно в межах досяжності. Я впевнена, що ви можете досягти своєї амбіційної мети – ухвалення історичного рішення про початок процесу переговорів про вступ вже цього року.

Вельмишановні народні депутати! Народе України! Два місяці тому я вирішила завершити моє звернення про становище Європейського Союзу словами Вікторії Амеліної. Вікторія Амеліна була українською письменницею, матір'ю та правозахисницею. Її життя забрала росія під час масового знищення мирного населення в Краматорську. Вікторія Амеліна була переконана, що ця війна багато чому навчила українців. Ви зрозуміли, що можете розраховувати одне на одного, і ви також зрозуміли, що можете розраховувати на своїх друзів у Європі. Сьогодні ми відчуваємо, що ми належимо до однієї сім'ї та одного дому, бо, як сказала Вікторія, «дім там, де ми довіряємо один одному».

Але ця війна також багато чому навчила й решту Європи, і найважливіший урок прямо перед вами – це сила цього прапора. Сила цього прапора – блакитного, синього прапора з жовтими зірками, який ви вирішили занести сюди. Я дуже добре пам'ятаю цю церемонію в серці української демократії – тут, у цій залі. Можливо, занадто часто ми забуваємо, що втілює цей прапор: він означає свободу й демократію, він означає мир і процвітання. Це символ вікових цінностей та символ надії, і ви нагадали нам про це.

Ви навчаєте нас усіх справжньому значенню Європи. І саме цей дух привів мене сюди. І привів, як і мене, усіх європейських лідерів, які прибули до Києва після понад 600 днів війни. Ми несемо солідарність європейських громадян, але ми не приносимо Європу до вас, бо Європа вже тут. Європа вже тут, у вашій боротьбі за свободу. Європа тут, у ваших демократичних дебатах. Європа тут, у вашому спротиві тиранії. Європа – в очах усіх українців, які воюють за краще майбутнє. І разом ми можемо перемогти в цій битві, разом ми можемо довершити наш союз, разом ми можемо привести Україну до нашого спільного

європейського дому – це мрія українських героїв та українських мучеників. Це також і наша мрія.

Разом ми – Європа. Хай живе Європа! Слава Україні!

4.28. Промова Олександри Матвійчук на врученні Нобелівської премії миру

10 грудня 2022 року

Ваші Величності, Ваші Королівські Високості, шановні члени Норвезького Нобелівського комітету, громадяни України та громадяни світу.

Цього року оголошення Нобелівської премії миру чекала вся Україна. Ми розцінюємо її як визнання зусиль всього українського народу, що сміливо виступив проти спроб зруйнувати мирний розвиток Європи, та як відзначення важливості роботи правозахисників у попередженні військової загрози в усьому світі. Ми пишаємося, що сьогодні вперше українська мова прозвучить на офіційній церемонії.

Ми отримуємо Нобелівську премію миру під час війни, яку розпочала росія. Ця війна триває вже вісім років 9 місяців та 21 день. Для мільйонів людей стали звичними такі слова як обстріли, катування, депортації, фільтраційні табори. Але немає таких слів, щоб передати біль матері, яка втратила новонародженого сина після обстрілу пологового відділення лікарні. Вона щойно пригортала свою дитину, називала на ім'я, годувала грудьми, вдихала її запах – і раптом російська ракета зруйнувала весь її всесвіт. І тепер її омріяна і така жадана дитина лежить у найменшій у світі труні.

Не існує напрацьованих рішень для викликів, через які ми та весь світ проходимо. Люди у різних країнах також борються за свої права та свободи у надзвичайно складних обставинах. Тому сьогодні я спробую бодай поставити правильні питання, щоб ми почали ці рішення шукати.

Перше. Як повернути значення правам людини?

Покоління, які пережили Другу світову війну, змінилися іншими. Люди почали сприймати права та свободи як даність. Навіть у розвинених демократіях набирають вагу сили, що ставлять під сумнів принципи Загальної декларації прав людини. Але права людини не виборюються раз і назавжди. Цінності сучасної цивілізації треба захищати.

Друге. Як почати називати речі своїми іменами?

Люди в Україні як ніхто хочуть миру. Але мир не настає, коли країна, на яку напали, складає зброю. Тоді це не мир, а окупація. Ми знаходили тіла цивільних людей на вулицях та подвір'ях їхніх будинків після звільнення Бучі. Ці люди не мали зброї взагалі. Потрібно перестати маскувати відкладені воєнні загрози під «політичні компроміси». Демократичний світ звик до поступок диктатурам. І тому така важлива готовність українського народу протистояти російському імперіалізму. Ми не залишимо людей на окупованих територіях на смерть та тортури. Життя людей не може бути «політичним компромісом».

Боротися за мир – це не піддаватися на тиск агресора, а захищати людей від його жорстокості.

Третє. Як забезпечити мир для людей у всьому світі?

Міжнародна система миру та безпеки більше не працює. В'язень сумління, кримський татарин Сервер Мустафаєв та багато інших людей ув'язнені в російських тюрмах через свою правозахисну роботу. Ми, правозахисники, які багато років використовували право для захисту людей, не маємо жодних правових механізмів, щоб зупинити російські звірства. Тому багато хто із правозахисників були змушені із зброєю в руках захищати те, в що вони вірять. Як мій друг Максим Буткевич, який зараз у російському полоні. Він та інші українські військовополонені, а також усі затримані цивільні мають бути звільнені.

Система ООН, створена після Другої світової війни її переможцями, заклала для окремих країн невинуваті індальгенції. Якщо ми не хочемо жити в світі, де правила визначають держави із більш потужним військовим потенціалом, то це належить змінити.

Четверте. Як забезпечити справедливість усім жертвам війни?

Диктатори бояться утвердження ідеї свободи. Тому росія намагається переконати весь світ, що верховенство права, права людини та демократія фальшиві цінності. Бо під час війни вони нікого не захищають. Так, право зараз не працює. Але ми віримо, що це тимчасово. Нам належить розірвати це коло безкарності та змінити підходи до правосуддя за воєнні злочини. Стійкий мир, який дає свободу від страху та відчуття перспективи, неможливий без справедливості.

П'яте. Як глобальна солідарність може стати нашою пристрастю?

Наш світ став дуже швидким, надскладним та взаємопов'язаним. Прямо зараз люди в Ірані борються за свою свободу. Люди в Китаї опираються цифровій диктатурі. Люди в Сомалі повертають до мирного життя дітей-солдатів. Вони як ніхто відчують, що значить бути людьми та відстоювати людську гідність. Від їхнього успіху залежить і наше майбутнє. Ми відповідальні за все, що відбувається в світі.

Права людини – це про спосіб мислення, про певну парадигму сприйняття світу, яка визначає як людина думає та буде діяти. Вони втрачають значення, якщо їхній захист залишити тільки юристам та дипломатам. Тому недостатньо прийняти правильні закони чи створити формальні інституції. Цінності суспільства все-одно будуть сильніші.

Це значить, що нам потрібен новий гуманістичний рух, який буде працювати із суспільством на рівні сенсів, займатися просвітництвом, формувати масову підтримку та залучати людей до захисту прав та свобод. Цей рух має

об'єднувати інтелектуалів та громадянські суспільства різних країн, адже ідеї свободи та прав людини універсальні та не мають державних кордонів.

Так ми зможемо сформувавши запит на рішення та спільно долати глобальні виклики – війни, нерівність, наступ на приватність, зміцнення авторитаризму, зміну клімату тощо. Так ми зможемо зробити цей світ більш безпечним.

Ми хочемо, щоб наші діти не були змушені проходити через війни та страждання. Ми маємо взяти відповідальність, щоб не перекладати на їхні плечі те, що мусимо зробити ми, їхні батьки. Людство має шанс подолати глобальні кризи та вийти на новий шлях світорозуміння.

Час взяти відповідальність. Ми не знаємо, скільки у нас цього часу.

І оскільки це Нобелівська премія миру під час війни, то я дозволю собі звернутися до людей у різних країнах світу із закликом до солідарності. Ви не маєте бути українцями, щоб підтримати Україну. Достатньо бути просто людиною.

4.29. Промова-звернення засновника *Музею Становлення Української Нації* Валерія Галана

Без об'єднуючої ідеї ми будемо довго ходити навколо мрій про соборність, незалежність, місце серед народів світової спільноти та знову можемо втратити можливість, як це вже було в нашій історії неодноразово, втратити разом з часом, вірою та самою Україною.

Як всі ми зараз бачимо, на політиків та олігархів надіятися не варто. За весь час незалежності України більша їх частина тільки руйнує та розкрадає нашу країну, чим соромить наш народ на весь світ .

Але, на жаль, більшість українців як в Україні, так і в інших країнах, куди іммігрувало чимало свідомих українців, спостерігають склавши руки, як ми втрачаємо свою Вітчизну. Так, Вітчизну! Бо батьківщина у кожного залишиться назавжди. Раб має батьківщину також. Вітчизну може мати тільки патріот!

Можна змінити місце проживання, поїхати на інший край землі, але від себе не втечеш. Нас ніхто не чекає в інших країнах. Нам ніде не буде краще, як на своїй рідній землі! У нас не може бути іншої Вітчизни, Батьківщини, де поховані наші предки, де народились наші батьки, наші діти, де ми закохувались, де ми мріяли.

Так, нам зараз тяжко жити у своїй країні. Але ми самі винні. Ми самі дозволяємо з себе знущатись. Ми забули нашу історію, наші традиції, наше коріння, енергію нашої землі. Ми забули, хто ми такі, але добре, що залишились ті, хто це ще пам'ятає!

Наша команда однодумців пропонує об'єднатись в активну спільноту, яка зможе залучити всіх небайдужих для реалізації проекту та його подальшого розвитку. Наша спільна мета – створення національної ідеї на основі патріотичної свідомості, навколо якої об'єднуються всі небайдужі до долі України, які не можуть, склавши руки, спостерігати, як руйнується імідж нашої країни, нашого народу.

Ми пропонуємо стати патріотом на своєму місці і допомагати змінювати свідомість українців. Ми, українці, зможемо змінити політичну й економічну ситуацію в країні, створити позитивний імідж Україні тільки тоді, коли ми самі повіримо в себе, в спільну ідею та в можливість змін!

Щоб підняти віру нашого народу, потрібно повернутись до нашої історії, культури, згадати великих українців які прославляли наш народ. Згадати ті часи, коли наші прадіди вчили і несли досягнення цивілізації у європейські народи, коли наші воїни захищали Європу від спільних ворогів, коли наші козаки створили один з перших демократичних устроїв і написали конституцію.

Якщо наші предки могли в давні тяжкі часи знаходити вихід, рішення і діяти, то і ми тим паче зможемо!!!

Історики, письменники, поети, драматурги, художники створювали позитивний імідж українського народу. Вони описували те, що переживав наш народ, як жили і що творили, чого досягали, який мали вплив на розвиток цивілізації.

Нам хотіли і хочуть змінити історію, мову, культуру, щоб ми не знали ні роду, ні племені. Це політика наших недругів як в середині України, так і зовні. Оскільки знають, що при істинному розумінні хто ми, чиї ми нащадки неможливо українців буде поставити на коліна.

Так, ми українці – правнуки Київської України-Руси, правнуки хоробрих козаків! Ми гордий, талановитий, працьовитий, сильний народ, і ми патріоти своєї Вітчизни!

Щоб цю ідею реалізувати, потрібно тільки висвітлити те, що вже маємо з давніх-давен, і головне – вірити, що ми зможемо! Потрібно згадати позитивні сторінки нашої історії, де наша країна була на висоті, у славі, згадати імена наших героїв, які прославляли наш народ, культурних, політичних діячів, науковців, поетів письменників, спортсменів, розробити концепцію, плани, через які будемо йти насамперед до українця – патріота, усіх українців в усьому світі, до наших дружніх народів, що імпонують нам та підтримують нас у ці складні часи.

Будемо показувати, розказувати, хто ми Українці є, згадувати самих себе, нести інформацію навколо себе, виховувати молоде покоління України, формувати у світі через наших побратимів позитивний імідж України і гідність називатися українцем. Будемо піднімати свідомість, щоб ми всі були горді за свій народ, за свою Україну, за свою Батьківщину і за себе особисто!

Людина, яка має гордість, честь, є патріотом своєї Вітчизни, свого міста, своєї Батьківщини і буде зберігати свою країну, не буде терпіти знущання ані від влади, ані від зовнішніх агресорів.

Ми бачимо, що в Україні є, і немало, справжніх свідомих патріотів. Це показав Майдан і безліч добровольців на сході України в зоні АТО, це волонтерський рух та інші патріотичні прояви наших людей, і не тільки українців по крові, а українців по серцю.

Наша Команда розробила декілька проектів, які є яскравим прикладом, як можна підняти самооцінку, самосвідомість нашому народу, підняти імідж України у всьому світі. Щоб ми пишались тим, що ми українці, що у нас є така історія, культура, що ми такий талановитий народ, і що ми того варті!

Народ, який знає свою історію, має майбутнє!

Ми пропонуємо всім небайдужим долучитись до проекту, який серед інших подібних за своєю метою зможе прискорити виконання такої благосної місії. Ми

мотивуємо приєднуватись до подібних справ, щоб змінити свідомість, а через неї – і наше життя в Україні.

Якщо вам сподобається наш проект, то ласкаво запрошуємо діяти разом з нами: створювати, розвивати, реалізовувати! Якщо кричати, що темно – ніколи не стане світліше. Але якщо кожен з нас запалить хоч по одній свічці, то світліше буде точно!

Закликаємо кожного на своєму місці, у своїй діяльності запалити свічечку, тоді темрява відступить від України, і засяє світло у кожного в душі і над нашою рідною ненькою Україною!

Зараз ми запалюємо ще одну свічку. А ви?

4.30. Промова української письменниці Галини Крук на відкритті великого поетичного фестивалю у Берліні

20 червня 2022 року

У червні 2014 року під час одного з літературних виступів у старій добрій Європі, коли російські танки колонами в'їжджали на українську Донеччину чи Луганщину, я сказала, що в такій ситуації нам, українцям, важко говорити про поезію. На що модераторка, 30-літня русистка з Берліна, кинулася повчати і вичитувати мене, що поезія має бути понад війну, що велика російська культура завжди понад війну, *цвєтаєва*, *ахматова* чи *пастернак* ніколи не опускалися до таких низьких хайпових тем, як війна, вони дивилися у вічність, вони були понад це. І взагалі, до чого тут *росія*.

Упродовж восьми років ми намагалися достукатися до інших: агов, у нас війна, частину нашої країни окуповано, нас убивають щодня. Нас, як нерозумних дітей, журили і радили: а ви не стріляйте у відповідь і воно припиниться, будьте мудрішими, будьте понад це.

Усі ці 8 років *росія* нарощувала військові ресурси і готувалася до повномасштабного вторгнення, її апетити зростали. *російські* поети вперто дивилися у вічність, не помічаючи, що їхня країна перетворюється на авторитарну державу, яка лише імітує демократію, плекаючи імперські наративи про велич. Ті, кому ставало зовсім некомфортно, виїжджали звідти, продовжуючи показувати скрізь *російську* культуру як парадний фасад *росії*.

Я розумію, що мої слова не сподобаються вам, начитаним і вихованим на кращих зразках *російської* культури. Ви навіть можете не вірити в них, як не вірили жителі Бородянки, Гостомеля чи Бучі під Києвом, що *росіяни* прийшли їх убивати, цивільних, без зброї, без причин та підстав, без розбору. Без огляду на те, чоловіки це чи жінки, діти чи старші люди. Убивати і чавити танками. Я не знаю метафор, якими можна зробити ці слова привабливішими, чи хоча б не такими шокуючими.

Проти людини з автоматом метафори не працюють, жодна поезія не захищає, коли на твоє авто, яким ви разом із дітьми намагаєтеся втекти від війни, наїжджає танк. Нема місця поезії, коли ти кілька днів не відходиш біля завалених підвалів багатоповерхівки і чуєш, як там під завалами кричать твої діти і внуки, а ти не можеш їх звідти вирятувати.

Це дуже сильний сюжет, на ньому європейський письменник міг би написати книжку для вічності, яку читатимуть і перечитуватимуть. Але людина, яка це пережила, не напише. Бо нема таких сил, щоб пережити все це і залишитися при здатності пояснювати іншим свій біль.

Війна робить прірву між тими, хто її засвідчив, і тими, хто знаходиться від неї на відстані, з кожним днем війни я бачу, що все важче і важче пояснювати

людям назовні, що відчуваємо ми тут, усередині. Усе менше хочеться пояснювати.

Ми говоримо дедалі незрозумілішою мовою, нам не до поезії. Коли в тебе чоловік на війні, одні родичі в жахливій окупації на Херсонщині, а інші – під постійними обстрілами на Харківщині, коли ти мусиш постійно рахуватися із сиренами повітряної тривоги, бо після них часом прилітає й убиває, важко бути понад це. Поезія тоді набуває дуже своєрідних форм – спонтанної молитви, скупого свідчення, лементу чи навіть прокляття ворогові. Це не ті форми поезії, до яких звикла сучасна європейська культура, вони функціональні й ритуальні, надто первісні у своїх емоціях, надто суб'єктивні, надто пафосні, нетолерантні. Важко бути толерантним до ворога, який убиває тебе чи твоїх дітей. Бо убивши одних, він переходить до наступних. Не думаю, що вам би вдалося бути понад це.

Зараз п'ята частина моєї країни тимчасово окупована.

Я шкодую, що це не метафора. Людей з окупованих територій убивають, тероризують, вивозять у фільтраційні табори в росії, розділяють батьків і дітей, денационалізують. Жодна поезія не має слів для цього. Моя стрічка новин у фейсбуці рясніє фотографіями неймовірно красивих людей – чоловіків і жінок, чийхось батьків, чийхось дітей, які були вбиті росією. Це не метафора. Фейсбук блокує чи видаляє ці фото, як інформацію чутливого змісту, яка може засмутити користувачів соцмереж. Ці люди не народжувалися для того, щоб померти на війні, не здобували вищу освіту чи рідкісний фах для того, щоб померти на війні, не плекали свої таланти, щоб померти на війні. Від втрати цих людей у нас завжди залишиться зяюча рана – в наших душах, в нашій культурі, науці, економіці, промисловості, суспільстві. Це не метафора.

Я не знаю поезії, яка може цю рану залікувати. Ця війна вбиває нас всіх, кожного по-своєму, хоча зовні ми можемо виглядати цілими і неушкодженими, але ми рухаємося тепер короткими перебіжками по житті, навіть на відкритому просторі, ми здригаємося від голосних звуків і наші маленькі діти, що мають досвід сидіння в підвалах під обстрілом, не плачуть від страху. Уже такими малими вони розуміють, що плач може коштувати життя. І це теж не метафора.

Війна робить усе однозначним настільки, що місця для поезії практично не залишається. Тільки для свідчення.

А от хто зараз пише красиву і глибоку поезію для вічності про цю війну – це наші російські колеги, у безпечному місці, в еміграції, не під обстрілом, не забуваючи про творчий пошук і без відволікання на бруд і гидоту реальності. І жодна сирена, жоден обстріл і жоден окупант з автоматом чи танком не заважає їм зосередитися.

Мені шкода, що поезія не вбиває.

5) Приклад логіко-риторичного аналізу промови Джорджа Вашингтона

30 квітня 1789 року

Співгромадяни – члени Сенату й Палати представників!

Серед мінливостей життя жодна подія не змогла викликати в мене більшого хвилювання, аніж та, повідомлення про яку було передане за вашим наказом і отримане 14-го дня поточного місяця. З одного боку, мене покликала моя країна, чий голос я не можу слухати без захвату й любові, з того пристанища, що я обрав собі з ніжною турботливістю та надією, маючи твердий намір знайти на схилі віку спокій, необхідність і цінність якого підсилюються для мене з кожним днем через придбані звички та часті хвороби на додачу до поступового погіршення мого здоров'я в міру прожитих років. З іншого боку, значущість та нелегкість того завдання, до виконання якого покликав мене голос моєї країни, цілком достатні для того, щоб розбудити в наймудріших та найдосвідченіших її громадянах бажання зі сповненою сумнівами ретельністю вивчити мої чесноти, не можуть не викликати пригніченості духу в того, хто (через свої природні вади та недосвідченість у справах громадського управління) мусить з особливою увагою ставитися до своїх слабких сторін.

За такого конфлікту емоцій я насмілюся стверджувати лише те, що я приймаю на себе ці обов'язки після глибоких роздумів і ретельно оцінивши всі обставини, здатні вплинути на їх виконання. Я насмілюся сподіватися лише на те, що коли я прийняв цю посаду під впливом приємних спогадів про колишні події чи сентиментальної чутливості до такого яскравого свідчення довіри з боку моїх співгромадян і через це недостатньо взяв до уваги мою неспроможність, а також слабку схильність до виконання покладених на мене важких і незвіданих обов'язків, то моя помилка буде визнана не надто серйозною з огляду на ті мотиви, що ввели мене в оману, а її наслідки будуть оцінені моєю країною з певною часткою тієї прихильності, в атмосфері якої вони виникли.

Такими були ті враження, під впливом яких я, підкоряючись заклику суспільства, визнав себе придатним для виконання такої посади, і було б непростенною помилкою не звернутися в цьому першому офіційному виступі з полум'яним благанням до тієї всемогутньої Божественної Сутності, яка править Всесвітом, верховодить у Раді Держав і Своєю Всевишньою допомогою здатна доповнити будь-який недолік людської натури, із проханням про освячення її благодаттю – в ім'я вольностей і щастя народу Сполучених Штатів – уряду, заснованого ним самим в ім'я цих основних цілей, і про дарування кожному інструменту управління здатності успішно здійснювати покладені на нього функції.

Відаючи належне Великому Архітекторові всякого суспільного й приватного блага, я виражаю впевненість, що це однаковою мірою висловлює і мої, і ваші почуття, почуття всіх співгромадян у цілому, а також кожного окремого співвітчизника. Немає жодного народу, якому варто було б визнати й піднести хвалу невидимій долоні, що керує справами людей, більшою мірою, аніж народу Сполучених Штатів. Кожен крок, здійснений ним на шляху до статусу незалежної держави, бачиться як такий, що несе на собі певний знак Всевишньої волі; і в тій щойно звершеній і вкрай важливій революції в системі об'єднаного урядування спокійні дебати й добровільна згода вельми численних окремих спільнот, результатом якої стала ця подія, не можуть бути порівняні з методами створення більшості інших урядів без того, щоб не віддати їй благочестиву шану разом зі смиренною надією на майбутні її милості, знамення яких можна побачити в нашому минулому.

Ці думки, зумовлені потрясіннями сьогодення, занадто сильно закарбувалися в моїй свідомості, щоб їх можна було проігнорувати. Я надіюсь на те, що ви розділите зі мною моє переконання, що ніщо інше не зможе більшою мірою вплинути на успішний початок роботи нового й незалежного уряду. У статті про заснування виконавчого відомства президенту ставиться за обов'язок «рекомендувати до вашого розгляду такі заходи, які він визнає необхідними та доцільними». Обставини моєї сьогоднішньої зустрічі з вами не дають мені підстав заглиблюватися в цей предмет за межі простого посилення на велику конституційну хартію, відповідно до якої скликані ці збори і в якій – у визначенні ваших прав – міститься вказівка на ті сфери відповідальності, які підлягають вашій увазі.

Більш доречним за нинішніх обставин і набагато більше відповідним тим почуттям, що мене охоплюють, буде, замість внесення рекомендацій конкретних заходів, віддати належну шану талантам, моральним підвалинам і патріотизму, які є окрасою тим людям, що були вибрані для розробки й затвердження їх. У таких високих чеснотах вбачаю я найнадійнішу запоруку того, що, з одного боку, ніякі місницькі упередження або пристрасті, ніякі особливі точки зору або партійні чвари не стануть на заваді тому всеосяжному й безсторонньому погляду, з яким слід братися до того величезного зібрання спільнот та інтересів, щоб, з іншого боку, фундамент нашої державної політики покоївся на бездоганних і непорушних принципах особистої моралі, а перевага вільного урядування була б продемонстрована всіма тими його якостями, які здатні завоювати гарне ставлення громадян країни і викликати повагу навколишнього світу. Я міркую про таке майбутнє з усією надією, на яку тільки може спонукати мене палка любов до своєї країни, адже немає істини важливішої, ніж існування в системі світобудови й природному ході речей нерозривного зв'язку між чеснотою й

щастям, між обов'язком та благом, між істинними максимами чесної й великодушної політики і щедрими плодами процвітання й добробуту суспільства, тому що ми не повинні применшувати переконаності в тім, що прихильна усмішка Небес ніколи не випадає на долю нації, яка порушує вічні закони порядку й правди, встановлені на Небесах, і тому що збереження священного вогню свободи і доля республіканської моделі правління справедливо вважаються – можливо, не менш безумовно й очевидно – залежними від експерименту, ввіреного рукам американського народу.

Окрім звичайних питань, пропонованих вашій увазі та вашій розсудливості, треба вирішити питання про те, якою мірою здійснення цільових повноважень, делегованих V статтею Конституції, вважається необхідним за нинішнього стану справ з огляду на характер заперечень, висунутих на адресу нинішньої системи, або в міру стурбованості, що породила їх. Замість внесення конкретних рекомендацій із цього предмета, де мої офіційні повноваження не дають мені ніяких указівних вогнів, я знову буду цілком покладатись на вашу проникливість і прихильність громадському благу, бо я запевняю себе, що, поки ви будете із ретельністю уникати будь-яких змін, які могли б поставити під загрозу переваги єдиного й ефективного уряду або яким варто дочекатися майбутніх уроків досвіду, глибока повага до основних прав вільних людей і турбота про суспільну гармонію будуть істотно впливати на ваші судження з приводу того, якою мірою можна надійно підсилити перші або – не ризикуючи та з користю – сприяти другій. До попередніх зауважень я повинен додати іще одне, адресоване передусім Палаті представників. Воно стосується мене особисто, і через це буде якнайкоротшим. Коли мені вперше випала честь бути покликаним на службу моїй країні, що тоді перебувала напередодні напруженої боротьби за свої свободи, моє сприйняття обов'язку вимагало відмови від будь-якої грошової винагороди. Я ніколи не відступав від цієї твердої переконаності і, тримаючись дотепер почуттів, що її породили, мушу відхилити як незастосовну супроти мене будь-яку частку персональної винагороди, яку може бути визнано необхідним включити в положення про фінансування органа виконавчої влади, і, відповідно, молитися за те, щоб розрахунки грошової платні згідно з посадою, на яку я обраний, за час мого перебування на ній не виходили за рамки тих фактичних витрат, які можуть бути визнані необхідними в ім'я суспільного блага.

Висловивши вам таким чином мої почуття, викликані тією подією, що звела нас разом, я залишаю вас, не проминувши звернутися ще раз до милосердного Батька Людства зі смиренным проханням, що коли Йому було угодно дарувати американському народу можливість обговорювати в обставинах повного спокою і прийняття з безприкладною одностайністю рішення про форму урядування в ім'я безпеки його Союзу і реалізації його прагнення до щастя, то нехай Його

Божественне благословення так само виразно проявиться в широті поглядів, виваженості порад та мудрості заходів, від яких і має залежати успіх нашого уряду.

Логіко-риторичний аналіз промови:

Вид промови:

Першу інавгураційну промову Джорджа Вашингтона можна вважати епідейктичною, оскільки саме епідейктичні промови спрямовані на висловлення вдячності, заохочення, заклики до об'єднання та підтримки спільних цінностей.

У промові Джорджа Вашингтона вбачаємо кілька лейтмотивів на підтвердження її урочистості:

➤ Заклик до єдності: *«Об'єднавши наші дії в єдиний цільовий напрям, ми можемо витримати будь-які обставини.»*

➤ Висловлення вдячності: *«Дякуючи провидінню та підтримці громадян, я стою перед вами на цьому святковому місці.»*

➤ Заклик до моральних цінностей: *«Ми повинні служити з упевненістю, відданістю і совістю.»*

➤ Апеляція до доброчесності: *«Доброчесність є основною частиною національного характеру і кращої політики.»*

➤ Звернення до Бога: *«... я залишаю вас, не проминувши звернутися ще раз до милосердного Батька Людства зі смиренным проханням, що коли Йому було угодно дарувати американському народу можливість обговорювати в обставинах повного спокою і прийняття з безприкладною одностайністю рішення про форму урядування в ім'я безпеки його Союзу і реалізації його прагнення до щастя...»*

Темпоральні ознаки промови та її мета:

Метою промови є визначення ролі та обов'язків президента, висловлення його зобов'язання перед нацією, підкреслення важливості об'єднання країни, і започаткування етапу в історії Сполучених Штатів Америки після Революції. Джордж Вашингтон також ставив перед собою завдання надати впевненість громадянам у стабільності та ефективності нового уряду.

Спрямованість промови

Перша інавгураційна промова мала на меті інформування народу щодо стратегії й повноважень і переконання про добрі наміри мовця на посаді. Джордж Вашингтон окреслював погляди щодо ролі та обов'язків президента (*«Окрім звичайних питань, пропонованих вашій увазі та вашій розсудливості, треба вирішити питання про те, якою мірою здійснення цільових повноважень, делегованих V статтею Конституції...»*), а також наголошував на важливості об'єднання нації (*«Я надіюсь на те, що ви розділите зі мною моє переконання...»*). Одночасно він намагався здобути довіру й підтримку нового

уряду серед громадян, а також акцентувати на важливості їхньої активної участі в будівництві країни після Революції.

Аудиторія

Щодо кількісного показника, точна кількість людей, які були присутні під час першої інавгураційної промови Джорджа Вашингтона, не є точно відомою, але вважається, що тисячі громадян взяли участь у цій події.

Промова Джорджа Вашингтона була підготовлена. Це був урочистий момент, і велика увага оратор приділяв вибору слів та висловленню важливих ідей. Промова була спроектована на визначення ролі президента, висловлення відданості об'єднанню країни та надання впевненості громадянам у стабільності нового уряду.

Ставлення аудиторії до промови

Ставлення аудиторії до першого виступу Джорджа Вашингтона визначають як прихильне. Громадяни були зацікавлені у важливих заявах президента про роль та повноваження нового уряду та його закликів до згуртування нації. Ця подія відзначалася загальним позитивним настроєм, оскільки це був початок нового етапу в історії країни після Революції, і громадяни сподівалися на стабільність та розвиток.

Змістовність промови

Предметом промови є питання пов'язані з утворенням та функціонуванням нової урядової системи Сполучених Штатів. Джордж Вашингтон звертав увагу на важливість об'єднання штатів, засуджував розбрат та закликав до встановлення стійкої федеральної влади. Також Вашингтон висловлював надію на благополуччя та процвітання нової нації: *«я знову буду цілком покладатись на вашу проникливість і прихильність громадському благу, бо я запевняю себе, що, поки ви будете із ретельністю уникати будь-яких змін, які могли б поставити під загрозу переваги єдиного й ефективного уряду або яким варто дочекатися майбутніх уроків досвіду, глибока повага до основних прав вільних людей і турбота про суспільну гармонію будуть істотно впливати на ваші судження»*. Визначаємо такі основні тематичні напрями:

- об'єднання країни: Дж. Вашингтон підкреслював важливість об'єднання різних штатів для створення міцної нації.
- федеральна влада: Великий акцент оратор зробив на значущості федеральної влади та необхідності ефективного управління країною.
- конституційний лад: Дж. Вашингтон висловлював велику повагу до Конституції та законів як основи правового порядку.
- згуртованість нації: Промова спрямовувалася на збереження єдності та спільних цінностей серед різних груп і штатів.

➤ надія на майбутнє: ритор висловлював оптимізм та надію на благополуччя та успіхи нової американської нації.

Загальною темою промови є важливість об'єднання новостворених Сполучених Штатів та потреба в утвердженні національної єдності. Джордж Вашингтон висловлював прагнення до спільної праці над загальними цілями та закликав до збереження конституційного ладу.

У промові Джордж Вашингтон формулював завдання вирішення проблем, пов'язаних з об'єднанням різних штатів під федеральною владою та встановленням стійкої системи управління. Проблема полягала у необхідності розбудови єдиної нації, згуртованої загальними цілями, і в забезпеченні ефективної федеральної влади.

Тип підготовки промови та її виголошення

Типом підготовки промови є виголошення з опорою на текст. Текст промови Джордж Вашингтон підготував заздалегідь разом із своїм другом. Оскільки промова є великою і її вивчити напам'ять тяжко, припускаємо, що оратор виступав з опорою на текст або тези.

Топіка промови

Топоси, як формули, що ними послуговується Джордж Вашингтон можна виділити декілька ключових топосів. Превалюють дієві топоси з *вироку* («Віддаючи належне Великому Архітекторові всякого суспільного й приватного блага, я виражаю впевненість...») та вихваляння («Немає жодного народу, якому варто було б визнати й піднести хвалу невидимій долоні, що керує справами людей, більшою мірою, аніж народу Сполучених Штатів.»)

Додатково йдеться про взаємозалежність («Ці думки, зумовлені потрясіннями сьогодення, занадто сильно закарбувалися в моїй свідомості, щоб їх можна було проігнорувати») та щось, що стається внаслідок того, внаслідок чого мало статися («Я ніколи не відступав від цієї твердої переконаності і, тримаючись дотепер почуттів, що її породили, мушу відхилити як незастосовну супроти мене будь-яку частку персональної винагороди, яку може бути визнано необхідним включити в положення про фінансування органа виконавчої влади...»)

Аргументація

Аргументація в ораторському виступі була спрямована на роз'яснення та виправдання ключових принципів та ідей. Аргументація в промові була здебільшого теоретичною. Ритор висловлював принципи та ідеї, що стали основою створення нової американської республіки, аргументуючи їх важливість для успішного функціонування країни. Джордж Вашингтон залучив філософські, релігійні та політичні концепції, щоб переконати аудиторію. Його аргументація базувалася на загальних принципах та ідеалах, а не на конкретних емпіричних фактах чи досвіді.

Форма обґрунтування першої інавгураційної промови Джорджа Вашингтона була причинною (Дж. Вашингтон стверджував причини, що викликали необхідність об'єднання, створення міцної федеральної влади та встановлення конституційного ладу. Він наводив причини як основний фактор, що визначав його погляди.) та аналогією (Дж. Вашингтон використовував аналогії, порівняння та подібність для пояснення своїх ідей. Він намагався зробити промову більш зрозумілою та переконливою для аудиторії.).

Джордж Вашингтон використовував ясні, прямі аргументи та виразно висловлював свої погляди та цілі щодо об'єднання країни, ролі федеральної влади та інших ключових аспектів. Він ставив перед собою завдання чітко і ясно передати свої переконання та ідеї слухачам, що робило його обґрунтування чітким та прозорим.

Аргументи:

До логосу:

➤ «Конституційний лад»: Дж. Вашингтон аргументував необхідність дотримання конституційного ладу як основи правового порядку та стабільності (*argumentum ad rem*).

➤ «Роль федеральної влади»: Висвітлення важливості сильної федеральної влади для ефективного управління та забезпечення порядку в країні (*argumentum ad rem*).

До пафосу:

➤ «Звернення до єдності»: Дж. Вашингтон використовував мову, що наголошувала на важливості об'єднання та спільної праці для досягнення загальних цілей (*argumentum ad personam*).

До етосу:

➤ «Оптимізм та надія»: Аргументація включала висловлення оптимізму та надії на благополуччя та успіхи нової нації (*captatio benevolentiae*).

➤ «Лідерство на користь більшості»: Дж. Вашингтон виступав як лідер, який ставив перед собою завдання служити країні та забезпечувати загальне благо. Така думка імпонувала більшості американців (*argumentum ad utili; argumentum ad populum*).

Спростування:

У першій інавгураційній промові Джорджа Вашингтона можна виявити приклади логічного обґрунтування, коли він використовує логічні засоби для підтримки своїх поглядів. Наприклад, коли йдеться про тезу об'єднання країни як найважливіше завдання, то постає логічний аргумент, адже Дж. Вашингтон може вказати на історичні приклади, коли роздробленість та розбрат між штатами приводили до проблем та конфліктів, доводячи, що об'єднання – це необхідна передумова стабільності. Ураховуючи його власний внесок у перемогу в

Американській революції, Дж. Вашингтон може підкреслити, що саме об'єднання призвело до досягнення незалежності. Логічний наслідок демонструє, як об'єднання сприяє сильнішій економіці, безпеці та іншим важливим аспектам, створюючи послідовний ланцюжок.

Таке логічне обґрунтування допомагає зрозуміти та підтримати його тезу про важливість об'єднання країни.

В обґрунтуванні критики аргументів в промові можуть використовуватися логічні засоби для висловлення сумнівів чи альтернативних поглядів, наприклад, розглянемо аргумент Дж. Вашингтона: «Сильна федеральна влада є необхідною для ефективного управління». Критик може запитати, чому сильна федеральна влада єдиний ефективний варіант, а не розвиненіші форми регіонального самоврядування, і вказати на можливість надмірного централізованого контролю. Критик може навести аналогії з інших країн чи історичних прикладів, де менш централізована влада призводила до стабільності та розвитку. Критик може запропонувати альтернативні шляхи досягнення ефективного управління без настільки сильної централізації.

Такі логічні доводи можуть служити для ретельного аналізу та критики аспектів аргументації, розкриваючи можливі слабкі сторони чи інші можливі підходи.

Метод подачі матеріалу:

Метод подачі матеріалу в промові оратора має переважно історичний характер. Дж. Вашингтон звертався до історичних прикладів та подій, особливо з періоду Американської революції, для підсилення своїх аргументів та висвітлення важливих моментів у становленні країни.

Історичний метод дозволяє використовувати минуле для роз'яснення сучасних обставин, підсилюючи авторитет та переконливість аргументів. Вказівка на історичні факти та події створює підґрунтя для усвідомлення причин і наслідків, а також для відображення цінностей та ідей, які лягли в основу новоствореної нації.

Дж. Вашингтон розпочав промову не з формулювання загальних принципів чи тез, а зі звернення до конкретних досвідів та історичних подій. Він використовував історичні приклади, такі як події з часів революції, для підтвердження своїх ідей та визначення ключових цілей нової нації, тобто промова виходить з конкретних фактів і прикладів, щоб дійти до більш загальних висновків та принципів.

Концепція промови:

У промові Джорджа Вашингтона можна виявити глибоке розкриття теми, оскільки він не лише поверхнево висвітлив події, але й поглибив розуміння їх значення та впливу. Ритор розкривав тему через:

➤ глибоку структуру, розгортаючи думки послідовно, починаючи з особистого досвіду і закінчуючи загальними принципами.

➤ поглиблене висвітлення історії крізь призму історичних прикладів та подій з революційного періоду. Дж. Вашингтон не лише навів факти, але й аналізував їхнє значення для формування країни.

➤ зосередження на принципах і цілях, зокрема аналізуючи загальні принципи, такі як об'єднання та свобода, він розширював розуміння теми, поглиблюючи аналіз їхнього впливу на майбутнє країни.

Цей підхід до розкриття теми дозволяв слухачам не тільки дізнатися про події, а й розуміти їхні глибинні зв'язки і важливість у формуванні нації.

Промова відзначалася оригінальністю в кількох аспектах:

➤ додатковий тон: Дж. Вашингтон вдало відтворював не лише формальний характер інавгураційної промови, але й вносив додатковий тон, який визначав його особистий підхід до об'єктів обговорення.

➤ патріотична віра: У промові присутня виражена патріотична віра в успіх та майбутнє країни, що відбиває його особисті переконання та ентузіазм.

➤ сприйняття служіння: Дж. Вашингтон акцентував на понятті служіння країні та спільноті, надаючи цілій промові аутентичний характер і виражаючи його власне покликання.

➤ відмова від постійної влади: у промові ритор виражав свою відмову від постійної влади та намагався передати повноваження, що було винятковим кроком у контексті того часу.

У виступі відчутно залучення його власної точки зору, що віддзеркалюється в декількох аспектах:

➤ особистий досвід: Дж. Вашингтон розповідав про свій особистий досвід та відчуття у зв'язку із вибором на пост президента. Це дозволяло йому звертатися до слухачів без посередників та відзначати важливість подій для нього особисто.

➤ вираження особистих переконань: Промова містила висловлення особистих переконань та цінностей Дж. Вашингтона, зокрема щодо об'єднання країни, прав і свобод громадян, а також його відмову від постійної влади.

➤ сприйняття служіння: Дж. Вашингтон акцентував на понятті служіння країні, відображаючи власне бачення ролі лідера як слуги нації.

Ці елементи вказують на те, що Дж. Вашингтон не лише виступав як державний діяч, а й як особистість з власними переконаннями та поглядами, які відігравали значущу роль у формулюванні змісту та тону його промови.

Композиція:

Перша інавгураційна промова президента відзначалася співмірністю та уважно продуманою композицією, що віддзеркалюється у співвідношенні частин промови. Основні елементи цієї співмірності включають:

1. Вступ: Промова розпочинається добре структурованим вступом, де Дж. Вашингтон привертає увагу слухачів та визначає основну тему своєї промови – інавгурації на пост президента.

2. Основна частина: Основна частина промови розвивається послідовно, демонструючи логічний хід думок та аргументації. Він розкриває історичні приклади, події та персональні переконання поступово.

3. Заключна частина: Промова завершується заключними словами, де Дж. Вашингтон підсумовує ключові думки, виражає оптимізм та висловлює сподівання на успішний розвиток країни.

Умовиводи:

Процес міркування Джорджа Вашингтона у промові є здебільшого індуктивним. У промові, оратор розпочинає з конкретних досвідів та подій, таких як його вибір на посаду президента та історичні приклади з часів революції. Поступово, він розгортає свої думки, виходячи з цих конкретних прикладів, та доходить до принципів і висновків щодо майбутнього курсу країни.

Мова промови:

Мова першої інавгураційної промови може бути характеризована як правильна, ясна, точна та послідовна.

1. Правильність: Мова промови відповідає правилам граматики та стилістики, дотримуючись мовних норм часу.

2. Ясність: Оратор виражає свої думки чітко та зрозуміло, намагаючись досягти зрозуміння серед аудиторії.

3. Точність: В промові використовуються точні та обдумані висловлювання, які відображають думки та погляди Дж. Вашингтона.

4. Послідовність: Висловлення у промові послідовні, що допомагає аудиторії легко слідкувати за ходом думок та аргументацією.

Промова відзначається багатством словникового запасу, стилістичною відповідальністю, мовленнєвою виразністю та лексико-граматичною єдністю. У промові використано різноманітні слова та вирази, що вказує на багатий словниковий запас Вашингтона.

Мова промови відповідає стилістичним вимогам часу, виражається велебним і формальним стилем, що додає урочистості тексту. Слова та фрази дібрані так, щоб надати промові виразності та виразити думки президента емоційно та переконливо.

Вибір лексики та граматична будова промови сприяють створенню єдиної, згуртованої структури тексту. У виступі немає цитат, фразеологізмів, афоризмів чи прислів'їв, які би яскраво вирізнялись. У мові промови більше акцентовано на офіційних та урочистих висловлюваннях, що характерно для того часу та становленню формату інавгураційної промови.

Мовленнєва виразність:

В інавгураційній промові президента можна знайти різні риторичні тропи, що роблять мовлення виразнішим та емоційно насиченим, зокрема метафори («Гроза невпинно насувається, але я впевнений, що ми знайдемо порятунок у конституції та спільних умовах.»); антитези («*Не в довгих літах та великих подіях лежить наша найвища надія, але в звичайних діях наших найпростіших громадян...*»); епітети («*Важка рука часу та великий день нації*»); уособлення («*Земля спостерігає за своїми героями.*»).

Техніка виголошення промови:

Через відсутність свідчень неможливо твердити, як Джордж Вашингтон підтримував контакт з аудиторією, увагу слухачів, а також, які у нього були невербальні засоби. Однак промова була емоційною, тому можна мислити, що виступ включав в себе зміну тону, гучності, темпу та пауз для емоційного підсилення й виділення ключових думок.

Перелік бібліографічних джерел:

1. Абрамович С. Д., Чикарьова М. Ю. Мовленнєва комунікація: підручник. К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2013. 460 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
3. Виступ першої леді України в Конгресі США. URL: <https://slavutych.info/news/poglad/19488-vistup-pershoyi-ledi-ukrayini-v-kongresi-ssha.html>
4. Виступ Президента Байдена щодо об'єднання зусиль вільного світу, спрямованих на підтримку народу України. URL: <https://ua.usembassy.gov/uk/remarks-by-president-biden-on-the-united-efforts-of-the-free-world-to-support-the-people-of-ukraine/>
5. Виступ Президентки Європейської комісії Урсули фон дер Ляен у Верховній Раді України. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Topnovyna/243176.html>
6. Вітальна промова ректора Українсько-американського університету Конкордія. URL: <https://old.concordia.edu.ua/about/vitalna-promova-rektora/>
7. Десять причин, чому Україна має перемогти – Тімоті Снайдер URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayina-maye-peremohty-desyat-prychyn/31841591.html>
8. Еверет Д. Походження мови: як ми навчилися говорити. К : Наш Формат, 2019. 344 с.
9. Жеребкін В. Є. Логіка: Підручник. 4-те вид., випр. К.: Т-во «Знання», КОО, 2001. 255с.
10. Звернення Президента України з нагоди Дня перемоги над нацизмом у Другій світовій війні. URL: <https://www.president.gov.ua/news/zvernennya-prezidenta-ukrayini-z-nagodi-dnya-peremogi-nad-na-74925>
11. Звернення студентської ради до абітурієнтів. URL: https://dut.edu.ua/ua/news-1-1054-1592-zvernennya-studentskoi-radi-do-abiturientiv_golovna
12. Інавгураційні промови президентів США. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/5ec99c09f3b04/Inavhuratsiini_promovy_prezydentiv_SShA.pdf?PHPSESSID=v7slcrhaqdc45b1jsbrtbmu2b3
13. Колотілова Н. А. Логіка і риторика: ретроспектива взаємозв'язку: монографія. К.: «Центр учбової літератури», 2021. 272 с.
14. Конверський А. Є. Логіка: підручник. 2-е видання, виправлене. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2017. 391 с.
15. Лютий Т. Пригоди філософських ідей Західного світу (від давнини до сучасності). К.: Темпора, 2019. 384 с. з іл.
16. Максименко С. Д., Соловієнко В. О. Загальна психологія: Навчальний посібник. Київ : МАУП, 2000 р. 256 с.
17. Макович Х.Я., Вербицька Л.О., Капітан Н.О. Словник термінів і понять з риторики. Львів, 2016. 140 с.

18. Наука за 30 секунд. Філософія. 50 найвизначніших думок з філософії, які можна пояснити за півхвилини / пер. з англ. М Оліярника. Київ: Форс Україна, 2020. 160 с.
19. Новорічне привітання Президента України Володимира Зеленського. URL: <https://www.president.gov.ua/news/novorichne-privitannya-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelens-80197>
20. Повний текст звернення короля Чарльза III до нації та країн Співдружності. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-62857122>
21. Промова англійської письменниці, авторки серії книг про Гаррі Поттера перед випускниками Гарварду. URL: <https://artefact.org.ua/literature/dzhoan-rouling-naybilshe-u-vashomu-vitsi-ya-boyalasya-ne-bidnosti-a-nevdach.html>
22. Промова Ліни Костенко на церемонії вручення відзнаки національного ордена Почесного легіону. URL: <https://www.newlib.org.ua/tekst-promovy-liny-kostenko-na-tseremonii-vruchennia-vidznaky-natsionalnoho-ordena-pochesnoho-lehionu/>
23. Промова Стіва Джобса на врученні дипломів у коледжі Рід. URL: <http://ittest.com.ua/Jobs.html>
24. Промова патріарха Варфоломія на WPC. URL: https://lb.ua/society/2022/12/15/539245_istoriieyu_royasnyuietsya_bazhannya.html
25. Промови лауреатів премії фундації Антоновичів: Ліна Костенко в Джорджтаунському університеті. URL: http://www.ji-magazine.lviv.ua/Promovy_laureativ_premii_Antonovychiv/Kostenko_Lina.htm
26. Ряшко В. І. Логіка: навч. посібник. К.: «Центр учбової літератури», 2022. 328 с.
27. Себаг-Монтефіоре С. Промови, що змінили світ. К.: КМ-Букс, 2021. 328 с.
28. Сластенко Є.Ф., Ягодзінський С.М. Логіка: навч. посіб. К.: Книжкове видавництво НАУ, 2005. 192 с.
29. Словник української мови: академічний тлумачний словник. URL: <http://sum.in.ua> (дата звернення 16.08.2020).
30. Створіть світ, в якому у кожного є почуття мети. Промова Марка Цукерберга випускникам Гарварду. URL: <https://espresso.tv/article/2017/05/28/cukerberg>
31. Степанов О. М., Фіцула М. М. Основи психології і педагогіки. 3-тє видання, доповнене. К.: «Академвидав», 2012. 528 с.
32. Промови лауреатів премії Фундації Антоновичів: промова Ліни Костенко в Джорджтаунському університеті
33. Тофтул М. Г. Логіка. 2-ге видання, перероблене, доповнене. К.: «Академія», 2008. 400 с.
34. 10. Тофтул М. Г. Логіка : словник-довідник. 2-ге видання, перероблене, доповнене. К.: «Академія», 2012. 312 с.
35. У політиці ніхто не незамінний». Прощальна промова Бориса Джонсона. URL: <https://nv.ua/ukr/amp/krajini-yes-shvalili-zbilshennya-virobnictva-boyepripasiv-do-milyona-na-rik-ostanni-novini-50334134.html?next-page=1>

36. Шелудченко С. Б., Павлюк А. Б., Рогач О. О., Бойчук В. М. Педагогічна риторика і комунікативна логіка: термінологічний словник. Луцьк: Вежа Друк, 2022. 56 с.
37. Britannica: The Online Encyclopedia. URL : <https://www.britannica.com> (accessed 05 July 2023).
38. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org> (accessed 04 July 2023).
39. Collins English Dictionary. URL: <https://www.collinsdictionary.com> (accessed 03 July 2023).
40. A Dictionary of Philosophical Terms and Names. URL: <http://www.philosophypages.com/dy/> (accessed 03 July 2023).
41. Oxford Reference Library. URL: <https://www.oxfordreference.com/page/about> (accessed 05 July 2023)
42. Merriam-Webster: Dictionary and Thesaurus. URL: <https://www.merriam-webster.com> (accessed 03 July 2023).
43. Scholarly Community Encyclopedia: from Scholars for Scholars. URL: <https://encyclopedia.pub> (accessed 05 July 2023).
44. SirBacon.org. URL: <https://sirbacon.org/4-idols/> (accessed 06 July 2023)

Для нотаток

Для нотаток